Wiesław Myśliwski

Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez

ROMAN

Çeviren: Neşe Taluy Yüce

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

2. baskı

"Sağduyu iyidir, güzeldir... Ama gerçekte nedir? Başka ne söyleneceğini bilmediğinizde söylediğiniz şeydir."

Çağdaş Leh edebiyatının önde gelen isimlerinden Myśliwski'nin, *Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez* romanının adsız müzisyen başkarakteri gizemli konuğuyla sürdürdüğü monologda hayatının muhasebesini yapıyor. Tek bir günde gerçekleştirilen fasulye ayıklama etkinliği boyunca devam eden bu monologda savaş sırasında yaşadığı travmalı dönemleri, gençlik sanrılarını, tutkularını, "öğrenme ve oradan oraya göçme" yıllarını, gurbetteki ekmek kavgasını ve en sonunda yurda dönüşünü anlatıyor.

İnsan hayatında kaderin ve talihin rolü üzerine düşünen, acıyı, kederi, gülüşü, umudu, düşleri içselleştiren bir tür "felsefi komedi" olarak nitelenebilecek *Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez*'de Myśliwski'nin ustalığı, kolay çözümler ya da avunmalar aramak yerine felsefenin hiç de asık suratlı olmayan doğasını açığa çıkarabilen bir dille, pek çoğuna yanıt bulamayacağının bilincinde olduğu en hayati soruları ardı ardına sıralamaktan geri durmayışında ve gizemle dalga geçebilmesinde kendini gösteriyor.

Wiesław Myśliwski bir "star"ın zıddı – televizyona çıkmıyor, kitleyi eğlendirmiyor. Basitçe düşünüyor ve roman yazıyor.
Dariusz Nowacki, *Newsweek*

THG
0831328
TAH

Kapak deseni: Fahri Güllüoğlu

ISBN 978-975-08-4871-1

34 TL

KDV'den muaftır.

FASULYE AYIKLAMA SANATI ÜZERİNE BİR TEZ

Wiesław Myśliwski 25 Mart 1932'de Sandomierz-Dwikozy'de doğdu. Çağdaş Leh edebiyatının önde gelen isimlerindendir. 1997 *Widnokrąg* (Ufuk); 2007 *Traktat o łuskaniu fasoli* [*Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez*, YKY, 2020] romanlarıyla iki kez, Polonya'nın en önemli edebiyat ödülü Nagroda Literacka "Nike"ye değer görüldü. Kırsal yaşam deneyiminin kaynaklarından yararlanarak, eserlerini dünya ve insan varoluşu hakkındaki evrensel yasalar ve gerçekler çemberine kaydeden bir yazardır. Ahlaki ve varoluşsal temalar, karakterlerin kendilerine ve başkalarına karşı hissettikleri sorumluluk duygusu, Myśliwski'nin romanlarını dünyanın karmaşık doğası ve insanın öngörülemeyen yazgısı hakkında yazılmış evrensel edebi eserler arasına yerleştirir. Kalemi, çağdaş Polonya kırsalının anlatısını aktarırken, kırsalın sakinlerine haysiyet, karakter ve bir büyü kazandırmıştır. Romanlarının yanı sıra, tiyatro oyunları ve denemeleri de bulunan yazarın eserleri yirmi beş dile çevrilmiştir.

Neşe Taluy Yüce Ankara'da doğdu. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Bölümü'nde ve aynı üniversitenin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı anabilim dalında lisans öğrenimini tamamladı. 1996'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Leh Dili ve Edebiyatı anabilim dalından doktor, 2005 yılında profesör unvanı aldı. Halen aynı anabilim dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2006 yılında Leh edebiyatının başyapıtlarını çevirdiği ve bu edebiyatı Türkiye'de ustaca tanıttığı için Polonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Stefan Meller'den özel bir ödül almış, 2009 yılında, *Testosteron* (A. Saramonowicz) adlı oyunun çevirisiyle, Ankara Sanat Kurumu tarafından, "En İyi Çevirmen Ödülü"ne layık görülmüştür. 2016 yılında Polonya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'ndan "Polonya Kültürüne Hizmet Nişanı" (Odznaka honorowa Zasłużony dla Kultury Polskiej) almıştır. Başlıca Çevirileri: *Başlıksız Olabilir*, Wisława Szymborska; *XX. Yüzyıl Polonya Edebiyatı Çeviri Seçkisi*; *21:37*, Mariusz Czubaj; *Bikini*, Janusz L. Wisniewski; *Koşucular – Sür Pulluğunu Ölülerin Kemikleri Üzerinden*, Olga Tokarczuk; *Taş Taş Üstünde*, Wiesław Myśliwksi; *Tarçın Dükkânları*, Bruno Schulz; *Kozmos – Trans-Atlantik – Günlük (1953-1958) – Günlük (1959-1969)*, Witold Gombrowicz.

WIESŁAW MYŚLIWSKI

Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez

Roman

Lehçeden çeviren
Neşe Taluy Yüce

YAPI KREDİ YAYINLARI

Bu kitabın yayımlanmasına verdiği destek için
Instytut Książki ©POLAND Çeviri Programı'na teşekkür ederiz.

Yapı Kredi Yayınları - 5704
Edebiyat - 1634

Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez / Wiesław Myśliwski
Özgün adı: **Traktat o łuskaniu fasoli**
Lehçeden çeviren: **Neşe Taluy Yüce**

Kitap editörü: **Ersel Topraktepe**
Düzelti: **Filiz Özkan**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Telefon: (0 212) 693 00 08
Sertifika No: 36150

Çeviriye temel alınan baskı: wydawnictwo znak, kraków, 2018
1. baskı: İstanbul, Kasım 2020
2. baskı: İstanbul, Temmuz 2021
ISBN 978-975-08-4871-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2019
Sertifika No: 44719
Copyright © by Wiesław Myśliwski
Bu çeviri Spoleczny Instytut Wydawniczy Znak Sp. z o.o., Kraków, Poland izniyle yayımlanmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: **ykykultur@ykykultur.com.tr**
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez

1

Fasulye almaya mı geldiniz? Bana, öyle mi? Ne de olsa her dükkânda fasulye bulmak mümkün. Neyse, madem geldiniz buyurun. Köpekten korkar mısınız? Korkmayın. Sadece sizi koklarlar. İlk geleni koklamak gerekir değil mi ya? Benim iyiliğim için. Yok, ben öğretmedim. İçlerinden böyle geliyor. Köpek de insan gibi, anlaşılmaz bir varlıktır. Köpeğiniz var mı acaba? Mutlaka bir tane alın. Köpekten çok şey öğrenirsiniz. Tamam, otur Reks, otur Pati. Yeter.

Neyse, burayı nasıl buldunuz? Beni bulmak kolay değildir yani. Özellikle de şimdi, sezon dışı bir tarihte. Ortada yerimi soracak insan bile yok. Evlerde desen, nefes alan bir şey bile görmezsiniz. Herkes çoktan gitti. Benim burada yaşadığımı o kadar az kişi bilir ki. Siz fasulye için geldiniz değil mi? Evet, biraz fasulye ekiyorum ama kendime yetecek kadar, az bir şey işte. Diğer şeyler kadar. Havuçtu, pancardı, soğandı, sarımsaktı, maydanozdu, işte kendime yetecek kadar. Aslına bakarsanız fasulyeyle pek aram yoktur. Yani, yerim tabii, çünkü ben yemek ayırmam. Zaten çok aramam da. Bazen fasulye çorbası kaynatırım ya da kıymalı fasulye pişiririm ama ayda yılda bir. Köpekler zaten fasulye yemez.

Eskiden buralara çok fasulye ekilirdi. Bilmem bilir misiniz, bir zamanlar fasulye, etin yerini tutardı da ondan. Buradaki gibi, gün ağarırken, gecenin körüne kadar süren bir çalışma için insan bir parça et yemelidir. Tüccarların buraya fasulye için geldiklerini söylemeye gerek yok. Ama sadece fasulye için gelmezlerdi de, en çok fasulye alırlardı. Evet ya, savaş sırasında burada bir köy vardı. Bildiğiniz gibi, o sıralarda kentlerde millet açlıktan kırılıyordu tabii. Neredeyse her gün çiftçiler onları almak için, arabalarıyla istasyona giderlerdi. İstasyon da buradan birkaç kilometre uzakta. Sonra da mallarıyla birlikte istasyona geri götürürlerdi. Bir zamanlar, en çok, şimdiki gibi sonbaharın sonunda gelirlerdi. Aslında çoğu, bu zamanlarda, hasat tarladan toplandığında gelirdi zaten. Onların gelişine dek fasulye ayıklamayı bitirenin elindeki fasulyeleri son tanesine kadar alırlardı. Çoğu zaman fasulye yeteri kadar kurumaz-

dı ama yaş olduğuna falan bakmadan, yetişsin diye evlerde fasulye ayıklar dururlardı. Bütün aile ayıklardı. Sabahın erken saatlerinden gece yarılarına kadar. Çoğu kez, gece yarısı avluya çıktın mı, pencerelerden yanan lambaları görürdün. Özellikle de iyi ürün bir fasulye olursa. Çünkü fasulye de her şey gibi bazen başarılı ürün verir bazen de vermez. Fasulye çok fazla güneşi sevmez. Güneş çok olup da yağmur az oldu mu, kavrulur. Yağmur çok olunca, bu sefer, büyüyemeden çürür. Hatta hava iyi olsa bile iki kabuktan biri boş veya taneler kötüdür. Niye böyle olduğu da belli olmaz. Fasulyenin kendine göre bir gizemi vardır işte.

Belki siz de o zamanlarda tüccar olarak gelmiş olabilirsiniz buraya, ha? Ama sizi kesin tanırdım o zaman. Buraya gelen hemen hemen tüm tüccarları bilirdim. Bizim burada o kadar çok fasulye ekilirdi ki, tüccardan tüccara ünümüz yayılmıştı. Çocukluğumdan beri yüz hafızam iyidir benim. Zaten herkesin bildiği gibi, çocukken hatırlanan hep hatırlanır. Tabii, doğal olarak o zamanlarda daha genç ve farklı giyiniyor olmalıydınız. O zamanlarda tüccarlar kılıksız gelirlerdi, parası olan da olmayan da özellikle dikkat çekmemek için kılıksız gelirdi yani. Trenlerde aranırlardı mallarına el konurdu. Onlara sıradan tüccar gözüyle bakılırdı. Ama şimdi bakıyorum da sizde palto, şapka, atkı, her şey tamam. Eskiden benim de böyle kahverengi keçe bir şapkam ve aynı böyle bir paltom vardı. Tabii bir de ipek veya kaşmir bir atkım. İyi giyinmeyi severdim.

Niye üstünüzü çıkarmıyorsunuz? Hah, kapıya asın. Orada askı var. Rica ederim oturun lütfen. İster sandalyeye ister sıraya, nasıl arzu ederseniz. Şu taşı da bitireyim de, az kaldı. Eskiden daha hızlıydım ama nerede artık o eller. Yok, romatizma. Aslında, şimdi bayağı iyileşti. Neredeyse her şeyi yapabiliyorum. Sadece saksafon çalamıyorum. Evet, ya bir zamanlar çalardım tabii. Ama ondan başka her şeyi yaparım. Hatta bakın, şu taşları bile yeniden boyayabiliyorum. Bu iş, ellere yoğunlaşmayı gerektiriyor. En kötüsü de küçük harfler. Bir kaydırdınız mı, tüm harfleri benzinle silip yeniden başlamak gerek.

Neden mi bir zamanlar buraya tüccar olarak geldiğinizi düşündüm? E, birden ortaya çıkıp da fasulye almaya bana geldiniz ya. Demek ki bir zamanlar burada fasulye ekildiğini biliyorsunuz ki, hâlâ ekildiğini düşündünüz. Eskiden beri fasulye ekilen bir yerde ne değişir ki diye düşünür insan tabii. Fakat bunun gibi zamansız

yerler olduğu fikrine bağlı kalmayı nasıl becerebildiniz? İşte bunu anlamıyorum. Bilir misiniz ki, yerler bizi kandırmayı severler? Gerçi her şey bizi kandırır, o da doğru. Ama en çok yerler yapar bunu. Şu mezar taşları olmasa, burada bir yer olduğunu bilemezdim, mesela. Yani burada hiç bulunmadınız değil mi? Hatta tüccar olarak bile, öyle mi? Özür dilerim, ben de tutturdum tüccar diye. Belli ki, bugün bu taşların başında çok oturmuşum. Bu mezar taşları ne mi? Adı, soyadı, doğum, ölüm tarihleri, huzur içinde yatsınlar. Her sene yılın bu vakitlerinde mezarlardan mezar taşlarını toplar yeniden boyarım. Çok vakit alıyor. Sadece ad ve soyadı, bir sürü harf. E, her harfi de, ölen öylesine, sanki nehrin öte yakasındanmış gibi özensizce boyadığımı düşünmesin diye dikkatle yenilemek gerek. Çünkü burada her zaman, nehrin bu yakası, öte yakası diye ayrım yapılır. İnsanlar ayrıma başladılar mı, artık hep ayrım yaparlar. Nehir olsun olmasın.

Ölülerin düşündüğünü nereden mi çıkardım? Düşünmediklerini nereden biliyoruz. Zaten ne biliyoruz ki? İki üç harften sonra, özellikle de küçük olanları yazdıktan sonra, gözlerim öyle ağrıyor, ellerim öyle titriyor ki ara vermek zorunda kalıyorum. Ölülerin harflerine sabırla yaklaşmak gerek. Tam birini zar zor boyuyorum, geçen sene boyadıklarımın boyasının çıkmaya başladığını görüyorum. Ormanda boya çabuk çıkıyor. Ne de olsa nemli yer, güneş ancak açık alanda etki ediyor, yani sürekli boyayı yenilemek zorundayım. Boyamasam, hangi taşın, kime ait olduğu belli olmaz. Çok değişik boyalar aldım, farklı, yurtdışından gelen boylar. Hepsi çıkıyor. Çıkmayan bir boya biliyor musunuz acaba? Haklısınız. Her şey kalıcı olsa, satıcılara iş mi kalır? Özellikle de boya satıcılarına. Yine boyamak için bir yerin üzeri boyayla kapanır.

Artık bilmem. Belki daha önce de boyayan olmuştur ama olmuşsa da kesin çok eskiden olmuştur, çünkü ben hangi taş kime ait diye okumakta çok güçlük çekiyorum. Belli ki hiç kimsenin bu dünyada ebedi ve kalıcı olacağına garanti yok. Ayrıca boya parasıydı, fırçaydı, işçilikti bir de bunları ekle. İyi ki herkesi tanıyormuşum. Ama bazen bazılarını hatırlamak için belleğimi altüst ediyorum. En kötüsü de çocuklar. Bazılarının sanki adlarını yeni duymuşum gibi.

Bu Zenon Kuźdźał. Şimdi bitiriyorum. Kuźdźał'ların en genci. Bizim komşular. Buradan, bu yakadan da, biraz daha orman içinde. Onun için, evlerini sadece bir taraftan, yolun oradan çitle

çevirmişlerdi, evin diğer üç yanı ormanla çevriliydi, bu taraflara çit gerekmez derlerdi. En iyi çit ormandır. Ormandan geçip de kim, onlara tehdit oluşturabilirdi ki? Zaten ormana kim girebilir ki? Olsa olsa hayvan. Bahçelerine tuzaklar, ağlar, kapanlar falan kurmuşlardı. Eğer gündüz vakti bu kapanları kaldırmazlarsa, kendi tavukları, kazları, ördekleri kısılıyordu kapanlara, o başka. Neyse, bunlar akşam bu tavukları falan bulmazlardı tabii. Haydi bakalım, her akşam komşuları suçlarlardı artık.

Komşuları başka taraftan değil, yalnızca yol tarafındaki küçük kapıdan içeri alırlardı. Küçük kapı, büyük kapının bir kanadındaydı, büyük kapı da öyle sıradan bir kapı değildi hani? Çit gibi, iki misli uzunlukta, tepesinde kiremit kaplı bir dam ve iki yanında iki heykel olan bir kapıydı bu. Heykeller hangi azizindi hatırlamıyorum şimdi. Çit de yüksekti. Köyün en uzun boylusu Jan Amca'ydı ama o bile parmak ucuna kalksa dahi tepesine uzanamazdı. Tahtalar birbirine öyle sıkı sıkıya tutturulmuştu ki, aralarında en ufak boşluk bile yoktu. Küçük kapıda bir zil asılıydı, zili çıngırdatmanız lazımdı ki evden biri çıkıp da size kapıyı açsın. Eğer orman tarafından girmeyi deneseydiniz, üzerinize hemen sırıklarla koşar, köpeklerini salarlardı. İçeri girmek için ancak küçük kapıya gidip zili çıngırdatmak lazımdı.

Ya, işte böyle, yok onlardan fasulye alamamışsınızdır, çünkü hepsi oymacıydı. Dedeleri öyle oyardı ki, çok yaşlıydı, gözünde perde vardı ama oyup da yaptığı heykelleri görseniz, adamın görmediğine inanmazdınız. Nasıl yapardı, bilmem tabii. Belki eline öyle emrediyordu, artık, ne bileyim olur mu ki? Üç torunu da heykel yapardı, Stach, Mietek ve Zenek. Dalyan gibi bekâr adamlardı, hiç kızlarla gezmezlerdi. Varsa yoksa heykel yaparlardı. Sadece babaları oymacılık yapmazdı. Heykel yapmaları için tahta blokları keser ve yontardı. Aslında kesinlikle o da heykel yapabilirdi ama elinde üç parmağı eksikti, savaşta kopmuş. Ancak blokları kesip yontma işini bir biçimde hallederdi. Güya bunların büyük büyük babaları, hatta daha da büyük babaları da heykel yaparmış, artık bu oymacılık işinin bunların soyunda nereye kadar uzandığı belli değil, öyle ki kimsenin hatırlamadığı zamanlardan beri bunların heykel yaptığı söylenirdi. Hatta pazarları, kilisedeki ayinden döner dönmez, İncil'den duyduklarını unutmamak için hemen oyma işine koyulurlardı. İncil'deki her şeyin heykelini yapmaya niyet etmiş-

lerdi, çünkü dedeleri derdi ki, dünya Tanrı'nın betimlediği gibidir, insanın gördüğü gibi değil.

Avlularının tamamı bu heykellerle doluydu ve onları orman yoluna dikerlerdi, gittikçe daha uzağa, daha uzağa. Belki de bu yüzden orman tarafına çit koymamışlardı. Onların avlusunda at arabasını döndüremezdiniz, geri çekilip çıkmak gerekirdi. İnekleri otlağa götürürlerken heykellerin devrilmemesine dikkat etmek zorunda kalırlardı. Kediler bu heykellerin üzerinde güneşlenirlerdi. Bazen köpek durup dururken havlamaya başlardı, ormandan gelen biri mi var diye köpeği evden çıkarırlardı ama köpek heykellere havlardı zaten. Neyse ki zincirini kısa tutmuşlardı. Anaları, kuşlara yem serperdi, insanlar, heykelleri beslediğini, çünkü heykellerin gittikçe daha büyüdüklerini söyleyip gülerlerdi.

Bildiğiniz, sıradan heykeller gibi değildi bunlar. Bakıyorum da pek ufak tefek değilsiniz ama bu heykeller boyunuzda falan değildi, nerede, sizden de benden de uzundular. Örneğin, "Son Akşam Yemeği"ni oymaya başladıklarında ormanda alan açtılar. Masa, şu benim masanın birkaç katı, sıralar da benim sıranın birkaç tanesi kadardı. Havariler birbirlerinin yanına sıkışarak oturmuşlardı, öyle ki sanki İsa'ya hiç yer kalmamış gibiydi. Uzanmış elindeki kadehiyle duran bir havarinin ve kafasını masaya koymuş uyuyan bir diğer havarinin arasına iki büklüm oturmuş ve onlardan bir hayli küçük boyuttaydı. Eğer hepsi ayağa kalksa, bellerine yetişemezdi. Başında dikenli tacı vardı, endişeli bir halde elini alnına dayamıştı. Hatta masanın öteki ucundaki bir havari, sanki daha erken diyerek, onu İsa'nın başından çıkarmak için elini bu taca uzatmış ama ulaşmayı başaramamıştı. Masada şarap dolu birkaç sürahi duruyordu, her bir sürahinin boyutuyla karşılaştırma yapabilmek için evimde benzer boyutta bir çanak, çömlek yok. Şu büyük testi veya kova onların yanında küçük kalır. Ekmek desen, hiçbir yerde öyle bir somun pişirildiğini hatırlamıyorum. Yani on kilogramlık somun pişirdiklerini bile görmüşlüğüm var. Akşam yemeği sahnesine bir de dam ekleyeceklerdi ama yapamadılar.

Bu heykellerin maddi değerleri var mıydı? Şimdi bunu bilemem. Ama o zaman onlardan korkardım. Acaba bu korku, heykellerin boyutlarından mı kaynaklanıyordu? Özellikle de o zamanki yaşımda olan birisi için değil mi? Annem beni onların evine bir şey sormaya veya bir şey istemeye gönderdiğinde, ya istediği şeyin

onlarda bulunmadığını ya da evde kimseyi bulmadığımı söylerdim. Zili çaldın mı? Çaldım, kimse açmadı. Galiba bana inanmazdı ki, kız kardeşlerimden Jagoda ya da Leonka'yı ben görmeden, yeniden gönderirdi onlara.

Bu heykelleri satmaya çalıştıklarını duyan olmadı. Kime satacaklardı ki zaten? Pazara bu heykellerle gitmek kolay mı? E bu köye de kim heykel almaya gelirdi ki? Gelseler gelseler, fasulyeymiş, unmuş, bulgurmuş, yani şöyle söyleyeyim yiyecek almaya gelirlerdi. Sadece bir gün, şu dede, hani kör olan, rahibe gidip heykellerden bir ikisini kiliseye koymaları için izin verir mi diye sorduydu da, rahip, bu işi okulda öğrenmedikleri için reddettiydi. Bazen heykelleri rüyalarıma girerdi. Gece yarısı ter su içinde çığlık atarak uyanırdım. Annem bir illete tutulduğumu düşünmüştü. Annemin kaynattığı otları içip bal yemek zorunda kalmıştım, çünkü korkumun onların heykellerinden kaynaklandığını söylemeyi unutmuştum. Neden mi, bilmiyorum. Belki de sadece korktuğum için korkuyordum. Bir de üstüne üstlük şu heykeller vardı. Her korkunun seviyesi farklıdır. Bazı korkular sizi uykudan zıplatır da bir başkası uyutur. Ya da başka bir şey... Neyse bundan söz etmek gereksiz zaten. Ortada ne heykel kaldı, ne Kuždžał'lar. Zaten balı severdim de otu içince yüzüm ekşirdi. Ama annem başımda durur, iç iç diye tuttururdu, iç sağlık verir.

Siz kaynamış otu sever misiniz? Ya, işte ben de aynen öyle. Ama sanırım balı seversiniz? Size bir kavanoz hediye vereyim o zaman. Hiç olmazsa boşuna bana geldiğiniz için kendinizi suçlamazsınız. Kendi balım, satın alınmış değil yani. Burada, ormanın kıyısında, belki gördünüz, birkaç tane kovan var, ha işte onlar benim. Bu birkaç kovandan eğer iyi bir seneyse, aman bir bal toplarım, bir bal toplarım. Kendi başıma yiyemem, o kadar çok olur. Birkaç yıldır en iyi kalite bal çıkarıyorum. Birisi bana bir iş yapıp da para istemezse ona bal vererek minnetimi bildiriyorum. Şimdi olduğu gibi birisi çıkıp da sezon dışı gelirse, benden bir kavanoz bal almadan ayrılmaz. İsim günü olan varsa, ona iyi dileklerimi sunmak için giderim, bu arada bir kavanoz da bal hediye ederim. Ya da çevrede bir çocuk varsa, hiçbir sebep de gerekmez, çocukları sebepsiz hatırlarım. Çocuk dediğin bal yemeli, değil mi ya?

Aslında en iyisi balı içmek. Nasıl mı? Bir çay kaşığı balı yarım fincan sıcak suya koyun. Ertesi sabaha kadar beklesin. Yarım veya

çeyrek limonu sıkın, aç karna, en iyisi kahvaltıdan en az yarım saat önce için. Sağlığa bire birdir. Kalbe, romatizmaya, bal her şeye iyi gelir. Soğuk algınlığı yanınıza uğramaz. Gençken inşaatlarda çalışırdım, bir arıcıyla aynı binada yaşardık, o bana öğretmişti. Ama nerede, o zaman bal içmek mi gelir insanın aklına? Zaten bu iş için zaman da yoktu. Eğer zaman bulunursa votka içilirdi. Bal değil, o zaman her şeye iyi gelen votkaydı.

Hangisini tercih edersiniz, püren balı mı, yoksa çam balı mı? İğneli çam, yapraklı değil, bal öyle kara ki, çok iyi. Size her ikisinden de bir kavanoz vereyim. Ben en çok karabuğday balını severim. Bir zamanlar birisi burada, çok buğday ekerdi. Üç gün önce onun taşını boyadım. Karabuğday çiçeğe durmadan içine kovanları yerleştirirdi. Bu kovanlardan nasıl bal çıkardığını görmeye giderdim. Onun başında kapüşon, gözlerinde file, bense aynı böyle. İnanmazsınız, bir tane bile arı sokmazdı beni. Biri gelip de üstüme bile konmazdı. Şaşırmamak elde değil. "Ama garip bir oğlansın sen. Ben ki bunca yılın arıcısıyım... Hadi, koş, git de bir kap getir." Ve getirdiğim kaba, doğrudan kovandan aldığı balı koyardı.

Ama şimdi, kim karabuğday ekecek, hem nereye ekecek? Gördüğünüz gibi şimdi gölet ve göletin yanında evler var burada, bir de orman var işte. Zaten o zamanlardan kalan tek şey orman. Ama eskiden bu tarafta daha çok orman vardı. Şimdi tarlaların olduğu öte tarafa uzandı. Eğer ormanının önünü kesmezsen gelir avluna girer. Eskiden avluların olduğu yere de uzandı zaten. Öte taraf derken, Rutka'nın öte yanı demek istemiştim. Rutka ne mi? Bir zamanlar buradan akan nehir, hani size söz etmiştim, köyü ikiye ayırırdı diye; zaten nehir olmasaydı nasıl gölet yaparlardı? Nehrin adı *ruta*dan, bir başka deyişle *rue* otundan geliyor, *ruda*dan, yani demir cevherinden değil. Rue otu ya da sedefotu nedir, bilir misiniz? Yok, siz bu konuda istisna değilsiniz. Burada da neredeyse kimse otları tanımaz. Ancak naneyi, Alman papatyasını bilirler en çok. Ağaçları da tanımazlar, kayını, meşeden ayırt edemezler. Gürgenmiş, çınarmış, çeneni yorduğuna değmez. Çavdarı arpadan, arpayı buğdaydan ayırt edemezler. Hepsine birden tahıl der, çıkarlar işin içinden. Merak ediyorum, acaba darıyı tanırlar mıydı? Bakıyorum da artık insanlar çok az darı ekiyorlar.

Bu otu hastalıklara karşı kullanırlardı, kendi başına ya da başka otlarla karıştırarak. Gözlere, sinirlere, yaralara, morluklara salgın

hastalıklara iyi gelirdi. İçilirdi, haricen de kullanılırdı. Nazara da iyi gelirdi. Ama her şeyden önce genç kızlar bu ottan saçlarına çember örerlerdi. Böylece bekârları kendilerine çekerlerdi. E, burada bunca yetiştiğine göre bu Rutka nehrinin adı da bu ottan gelebilir, değil mi? Nasıl bir nehir olduğunu bilemezsiniz. Pek çok köy nehri gibi fazla büyük değildi. Geniş vadi boyunca uzanır, oradan otlağa otlaktan da tarlalara akardı. Bazı yerde genişler, bazı yerde de daralırdı. Fazla akmadığı bazı yerlerde taşlara basarak karşıya geçilebilirdi. Vadinin kıyısında durulduğunda, hele bir de güneş bulutun ardından çıkmışsa, insana Rutka tüm vadiyi kaplamış da öyle akıyormuş gibi gelirdi. Birkaç kez gerçekten de vadiyi kapladığı olurdu, karlar eridiğinde ya da yağmur durmaksızın yağdığında. İnanmazsınız, o Rutka nasıl tehditkâr bir hale gelirdi. Sadece vadiyi değil, tarlaları da kaplardı. Aşağıda yaşayanlar yukarı taşınmak zorunda kalırlardı. İşte o zaman, insanlar onu lanetler, ağıtlar yakarlardı ona. Ama su azalınca, yine sakinleşir ve dost canlısı oluverirdi. Telaşsız, ağır akardı. Bazen bir sopa atardın, sen mi yoksa nehir mi hızlı gidiyor diye bakmak için kıyı boyu yürürdün. Yavaş yavaş yürüsen bile galip gelirdin. Kıvrılır, dönerdi, bir menderese düştüğünde de hazanbeller, kamışlar, göl zambakları ve nilüferlerle dolup taşardı. Hepsi çiçek açtığında öyle güzel olurdu ki hayal bile demezsiniz. Siz hiç mayısta öten bülbülü dinlediniz mi?

Tamamen sığ değildi. Birçok yeri sığdı. Ama derin yerleri de vardı. Hele öyle derin bir yeri vardı ki boğulmak için oraya dalarlardı. Daha çok da, aileleri istediklerini almalarına ya da istediklerine varmalarına izin verilmeyen gençler. En çok bunların kendilerini boğdukları söylenirdi. Her zaman oraya atlarlardı, çünkü en derin yer orasıydı, yani öyle denirdi. Başka nedenlerden dolayı da suya atlayanlar vardı tabii. Elbette, yalnızca gençler de değil. Gerçi herkes suya atlayıp boğulmaz, bazıları da asardı kendini. Ama Rutka, akardı da akardı.

İnanmazsınız, bana o zamanlar, dünyanın en büyük nehriymiş gibi gelirdi. Hatta dünyadaki bütün nehirlerin adının Rutka olduğuna ve hepsinin aynı anadan çıkarmışçasına Rutka'dan doğduğuna emindim. Okula başladığımda, dünyada çok daha büyük nehirlerin olduğunu ve her birinin de farklı isimleri bulunduğunu gördüğümde inanamamıştım.

Bir kayığımız vardı. Bazen ona atlar en derin akıntıya sürüklerdim kayığı, herkes ardımdan bağırırdı, annem, babam bağırırdı, duymazdan gelirdim. Kayığın dibine yatar ve sanki yokmuşum gibi hissederdim. Hani sorsanız, hiç mutlu olduğun oldu mu diye, hah, işte ancak o zamanlar mutlu olduğumu söyleyebilirim. Sormaz mısınız? Tamam. Kayığın ucunu akıntıya çevirdim mi yüzerdim de yüzerdim, Rutka beni taşırdı. Ne dersiniz böyle nehirler yok olur mu? Ne bileyim. Bazen gider, göletin yanında dururum ve acaba nereye akıyor diye dikkat kesilirim. Şöyle söyleyeyim, bir kez bir kıyısına aktığını görmeyi başardım. Hangisi mi? Hangi tarafta durduğumu bilmem lazım.

Size nereden aktığını ve kıyısına nerede ulaştığını söyleyemem. O zamanlarda o kadar uzaklara gidilmezdi. Uzaklaşmak yürek isterdi, bu taraflarda orman uzar da uzar. Şimdi de gitmem o kadar uzağa, niye gideyim ki? Zaten ister bu kıyıda, ister öteki kıyıda yürüyün istediğiniz her şeyi bulursunuz. Yabanmersini, yaban çileği, böğürtlen, mantar. Tabii bu mevsimde değil. Bir hayli geç geldiniz, şimdi yalnızca kızılcık vardır. Ama her yeri don kaplayana kadar beklemek gerek, çünkü onlar bataklıkta yetişir. Bataklık buraya yakın zaten. Elinize bir çömlek verirdim, istediğiniz kadar toplardınız. Kızılcığın bir ezmesi olur, parmaklarını yalarsın. Biraz da armut eklersen, al sana tavşanın yanına yenecek enfes bir ezme.

Yok, ben toplamam, ne zaman toplayayım, buralara göz kulak olmak gerek. Ya, işte şimdi olduğu gibi, sezon bitti mi, burada benden ve köpeklerimden başka kimse kalmaz. Arada bir evi ne âlemde diye biri çıkıp gelir, o başka. Doğrusu gereksiz bir şey. Herkes her şeyin yolunda olduğunu biliyor aslında. Zaten ben buralara göz kulak olduğum müddetçe, başka da bir şey olamaz. Aslında pek çok kez de bunu gördüler zaten. Fakat, tabii kimseye de olan biteni görmek için buraya gelmeyi yasaklayacak değilim ya. Ev onların, bark onların. Ama gelen olursa daha çok öğleden önce gelir. Kimse bu saatte gelmez. Bu saatlerde burada hiç hareket olmaz. Çoktan karanlık çökmüş olur. Bir ay önce bu saatte ışığı yakmazdım. Harfleri gayet iyi görebilirdim, hatta şu en küçükleri bile. Gözlük takmadan boyardım. Ama şimdi görüyorsunuz, hava kararmış, göletin üstünde tek bir dalga yok. Suyun sert zeminde katılaştığını bile düşünmek mümkün. Böylesi rüzgârsız günlerde, insana ayaklarını hiç ıslatmadan karşı kıyıya geçebilirmiş gibi gelir.

Bay Robert'in evinde mi kalıyorsunuz? Herhalde gece gelmediniz, yoksa duyardım. Bütün gece uyumadığım için duyabilirdim yani. Geceleri su, sesi çok taşır. Ancak sabaha karşı uyumuşum. Pencereden baktığımda şafak aydınlanmaya başlamıştı ama siz yoktunuz. Sonra uyumuşum, artık ne zaman bilmiyorum. Yolda size sis mi engel oldu? Burada pek sis olmaz. Doğru, sonbahar sis mevsimidir, bazen geçmesi zor olur. Giderken birden insanın önüne bembeyaz bir duvar çıkar.

Ben yurtdışında da yaşadım. Bir sonbahar günü, aşağı yukarı bu zamanlardı, buraya gelmeye karar verdim. Sonbaharda artık burada kimse kalmaz. Ben de Bay Robert'in evinde kalmıştım. Bay Robert, anahtarı nerede bulacağımı söylemişti. Terasta, kirişin altındaki çiviye asılı. Siz de mi orada buldunuz? Ya, tabii. Ondan önce de bir kere sezonda, Pazar günü gelmiştim. O zaman Bay Robert'le birlikte gelmiştik. Ama ikinci gelişimde Bay Robert gelememişti. Kendisinin gelemeyeceğini ama evinden tabii ki, ona telefon edip haber verdiğimde faydalanabileceğimi söylemişti. Anahtarın yerini, neyi nerede bulabileceğimi de söylemişti.

Sınırı geçtiğimde, hava artık kararmıştı, gece vakti buraya geleceğimi ve sabaha kadar, biraz olsun uyuyacağımı hesap etmiştim. Anayoldan gittiğim sürece, her şey yolundaydı, gece yıldızlıydı, ay vardı, her şey gayet net görülüyordu. Sonra ara yola girdim, oradan bir diğer yan yola saptım ve sis başladı. Başlangıçta azdı, bir orada bir burada görülüyordu, yolda sis şeritlerini es geçerek gidilebiliyordu. Sis lambaları da henüz iş görüyordu. Aslında o saate göre hızlı da sürüyordum. Ama kilometreler ilerledikçe sis şeritleri yoğunlaştı. Ve bir zaman geldi ki, yolda sisten bir duvar oldu. Ancak lambanın aydınlattığı yerler görülebiliyordu, bu yerleri takip ettim ama daha da yoğun sisin içine düştüm. Gittikçe daha da yoğunlaşıyordu. Önümde, üstümde, yanımda, ardımda sis vardı. Sanki hiç ışık yoktu da sadece sis vardı. Öyle, böyle ışık yakmaya çalışıyordum, nafile. Uzunların da işe yaramayacağını biliyordum. Uzunları yaktın mı önünde beyaz duvar belirir. Yararsa, park lambalarıyla sis lambaları işe yarar. En iyisi, yanında oturan birisi varsa, onun kapıyı aralayıp şoförü yönlendirmesidir. Ama ben yalnızdım. Ne önümde, ne arkamda araba vardı üstelik. Hani bir araba olsa, sırayla, bir siz yönlendirirsiniz, bir o. Siste en iyi yol gösteren şey stop lambalarıdır. Bazen düz gidip gitmediğim

konusunda bile güvenimi yitiriyor, bir ağaca veya trafik işaretine çarparım diye korkuyordum. Neyse, şöyle söyleyeyim, hayatımda böyle bir sis içinde otomobil sürmemiştim. Arada bir durup temiz hava almak için arabadan iniyordum. Dışarıda birkaç hareket yapıp sonra yine sürüyordum arabayı. Birden yolun iki tarafında, garip bir ışığın hafifçe dalgalandığını gördüm. Ne olabilirdi acaba? Başlangıçta seyrekti, bir orada yanıyordu, bir burada; bunların cam yansımaları olduğunu fark etmek zor değildi; camlar, siste zar zor silueti seçilen evlerden daha rahat görülürdü. Bir yerleşim yerinden geçtiğimi düşündüm, özellikle de ışıklar yoğunlaşınca; kısa bir süre sonra yolun iki tarafında da bu ışıklardan bir ışık zinciri oluşmuştu, öyle ki sanki iki yanı ışıklı bir bulvardan geçiyordum. Yani geçmek sözcüğü biraz abartılı oldu, daha çok santim santim ilerliyordum. Önümdeki sis hâlâ çok yoğundu.

Sonra, arabanın kaportasının önünde, sisin içinde iki siluet belirmişti. İnsan olduklarını düşündüm. Klakson çalmaya fırsat bulamadan, bütün gücümle frenlere asıldım. Sırtımdan ter boşandı, kalbim öyle bir çarpıyordu ki, arabanın içinde nasıl güm güm vurduğu duyuluyordu. Arabanın üstüne atlayacaklarına, camlara vuracaklarına, kapıyı açmaya çalışıp bana küfür kıyamet girişeceklerine emindim. Haklılardı da, yolun ortasında yürüyorlarsa ne olurdu ki yani. Ama düşünebiliyor musunuz, arabayı fark etmemişlerdi bile. Galiba münakaşa ediyorlardı, çünkü kulağıma, yükselen hırıltılı sesleri geliyordu. Ellerini kollarını sallıyor, itişip kakışıyorlardı. Görünüşe göre, bu sis içinde bir de dövüşe tanık olacaktım.

Camı biraz araladım, radyonun sesini sonuna kadar açtım, hareketli, gürültülü bir müzik çalıyordu, müziği duyarlarsa yoldan çekilirler diye düşündüm. Duymadılar. Her yöne sallanarak duruyorlardı, sonra bir an geldi, birbirlerine samimi biçimde sarıldılar ve başladılar yanaklarından öpüşmeye. Öyle sarhoştular ki, sırayla biri düşerken öteki onu yakalıyordu.

Baktım olmuyor, bir iki kez kornaya bastım, bir de ne göreyim, birbirlerinin ellerini sıkmışlar, biri bir yana gidince öteki diğer tarafa çekiştiriyordu. Tam ayağımı gaz pedalına uzatmıştım ki, geri dönüp yine kucaklaşmaya başladılar. Sarıldılar, aman bir kucaklaşma, bir oraya sallanıyorlar bir buraya, sanırsın bir daha ayrılmayacaklar da yola serilip uyumaya başlayacaklar. Neyse ki

sarılıp yol boyu siste yürümeye başladılar. Ben de, biri diğerini kendi yanına çekince, onları geçebileceğimi hesaba katarak, yavaşça arkalarından hareket ettim. Ama biri ötekini kendine çekti mi, hop diğeri de hemen ötekini kendine doğru çekiyordu. İşte böyle zikzaklar çizerek yürüyorlardı, arada bir duruyor, birbirlerinin sırtına vuruyor, ellerini çekiştiriyorlardı. Tabii, benim de onlarla beraber durmam gerekiyordu.

Bir süre sonra, yolun üstünde sisi yaran bir kapı ortaya çıktı. Ortalık aydınlanmaya başlamıştı. Pencerelerdekine benzer soluk ışık zincirleri yolun bir kenarını işaretliyor, sonra yukarı çıkıyor ve yolun ortasında kırılıyordu. Öteki taraftaki sönmüş ampuller büyük bir olasılıkla bozuktu veya kısadevre yapmıştı. Yolun aydınlık tarafında bir sözcük parlıyordu: Hoş Geldiniz. Yazı muhtemelen uzun olmalıydı ama diğer yarısı sönmüştü.

Tam o kapıda durdular. Artık ne sarılıyorlar ne birbirlerini sarsıyor ne de sırtlarına vuruyorlardı, sadece el sıkışıyorlardı; en sonunda belki artık ayrılacaklar diye bir umut doğmuştu içime. Ama ayrılamadılar, sanki içlerinden biri elini bıraksa öteki tek başına ayakta durmayacaktı. En sonunda bir biçimde koptular, biri yolun bir tarafında yitti, diğeri öteki tarafında.

Rahat bir soluk verdim. Ama hemen hareket etmedim. Arabadan indim, biraz sakinleşmek için bir süre ayakta durdum. Sisin soğuğu iyi gelmişti. Sonra arabaya bindim ve yavaşça hareket ettim. Birkaç kilometre gitmiştim ki yine sisin arasında onların yolda durduklarını gördüm. Ne yapacağımı bilmiyordum. Durdum. Ancak galiba arabamı fark ettiler ki, sarılarak, zar zor benim tarafıma doğru geldiler. Camı araladım, başımı çıkardım.

"İyi akşamlar beyler. Rica etsem, acaba yoldan çekilmeniz?.."

Beni sakinleştirerek yoldan çekileceklerine ilişkin birtakım hareketler yaptılar. Gerçekten de sallana yuvarlana ilerlemeye başladılar. Beklemeye karar verdim. Radyoda bir konser bulmuştum, biraz onu dinledim ve sonra hareket ettim. Ama yüreğim ağzımda, gözümü yola dikmiş, gidiyordum, sisin içinden yine yola çıkıp çıkmayacaklarından emin değildim. İnanmazsınız, onlara resmen bağlanmıştım. Hatta eksikliklerini bile hissetmeye başlamıştım.

Işıklar kesilmişti, biraz hızlandım. Birkaç kilometre sonra, kendimi iyice yorgun hissettim ve sol taraftaki ışıkla yazılmış "Han" tabelasını görünce, orada durmaya karar verdim.

Han sessizdi, sahibi kibardı. Bu siste yol almamam konusunda bana öğüt verdi.

"Bu siste, hem de bu siste. Nereye gideceksiniz? Şimdi yatın, uyuyun, dinlenin, hele sis bir dağılsın. Odalarımız rahat ve ucuzdur. Sıcak bir şeyler yemek isterseniz hemen ısıtırız, olur mu? Bira mı istersiniz? Biraysa, hangisinden istersiniz? Yabancı marka bile var. Yoksa daha sert bir şey mi arzu edersiniz? Odanız hemen temizlenecek. Bugün bayağı müşteri vardı da."

"Ya o pencerelerdeki ışıklar? Ya o kapı?" diye bilinçsizce soruyordum, "Peki ya bu sise ne demeli?"

Bana güvenmeyen bir ifadeyle baktı.

"Nerelisiniz?"

"Yurtdışında yaşıyorum."

O zaman sakinleşti:

"Kutsal resimli geçit töreni az önce yapıldı."

Ama şöyle söyleyeyim, sabaha kadar gözümü kırpmadım. Hatta gidip dönebilir miyim diye bile düşündüm. Ya siz, belki iyi uyudunuz, ha? Çünkü uyandığımda, ki köpekler beni uyandırmıştı, bir iki kez pencereden baktım, sizi göremedim. Araba duruyordu, birisinin geldiğini düşündüm. Yılın bu zamanında, sonbaharda buraya kim gelir ki diye düşündüm. Arabanın yabancı plakalı olduğunu fark ettim, buralı kimsenin böyle bir arabası yoktu. Markası neydi ki? Tahmin ettim. Bir zamanlar bende de aynısından vardı. Yağ gibi giderdi. Asla sorun çıkarmazdı. Işıklardan bir kalkardım, kimse daha hareket edemezken ben gideceğim yere varırdım. Gaza dokundum mu araba fırlardı. Beni sollayan çok az olurdu. Hızlı araba kullanmayı severdim. Hızlı sür, hızlı yaşa, değil mi ama. Hızlı yaşam daha kısa sürer gibi gelirdi bana. Korkmak mı? Neden? Olsa olsa ne olur ki? Yaşama değer verecek ne var sanki. En azından benim yaşamıma. A, tabii, çok ceza ödemişimdir. Hatta bir keresinde ehliyetime bile el koyuldu. Kaza mı? Canım, kaza yapmadan şoförlük olur mu? Tıpkı yaşam gibi, kazasız yaşam da olmaz, o hesap. Bir kere bacağımı, hah, tam şuradan kırdım. Bir kez köprücük kemiği, bir kez üç kaburga, beyin sarsıntısı. Bir keresinde de beni içinden çıkarmak için arabayı kesmişlerdi. Ama inanabiliyor musunuz, taş gibi sağlam çıktım arabadan. Sağım solum morarmış, oram buram çizilmişti, hepsi o. Şansım mı varmış? Olabilir. Tabii buna şans denir mi, onu da bilmem. Romatizma illetine yakalanınca, üç yıl araba kullanamadım, sonra da çok yavaş kullandım.

Plakanız ne? Görmedim de, kaydetmem lazım. Buraya gelen her arabanın plakasını kaydederim. Sadece plakayı da değil. Marka, model, renk. Yok, burada evleri olanlarınkini değil. Onlar zaten kayıtlı. Belki birisi arabayı değiştirirse o başka. Yoksa hepsi var. Sezonda burada evleri olanlara çok ziyaretçi gelir. Ben de sık sık ruhsatlara bakarım, arabayı incelerim, bir yerinde göçük falan var mı, çalıntı mı diye. Arkadaş var, arkadaş var, değil mi? Kimin kim olduğunu nereden bileceksin. Bir şey oldu mu tanığa çok güven olmaz. On tanık varsa, plaka şöyle dursun, on renk, on model, on marka olabilir. Ben hiçbir tanığa güvenmem. Hatta saat kaçta gelmiş, kaçta gitmiş, onu bile not ederim. Arabalar için özel bir defterim var. Bir de evler için ayrı defter var, kim, ne zaman, ne kadar süreliğine kaç kişi gelmiş. Başka şeyler için de başka defterlerim var. Her şey tek defterde olsa düzenli olmaz.

Başta sizin Bay Robert'in evine gelmiş olabileceğinizi düşünmemiştim. Perdeyi araladığınızda, yoksa bu Bay Robert mi diye düşündüm. Ama inanasım da gelmedi hani. Uzun süredir yoktu, demek sonunda geldi, öyle mi, hadi bakalım. Dışarı çıktığınızda vakit öğleyi geçiyordu değil mi? Terasta durdunuz, etrafa bakındınız, o zaman sizin Bay Robert olmadığınızı anladım. Gerçi yine hemen değil. Boyunuz aşağı yukarı aynı, siz de onun gibi incesiniz. Üstelik şapkanız yüzünüzü kapatıyordu. Köpekler onları bırakmam için kapıyı tırmalamaya başlayınca, tamam dedim bu Bay Robert değil. Ama tanımadığım birinin üzerine de köpek salınmazdı ya. Böylece sizin bana gelip kim olduğunuzu, neden buraya geldiğinizi, ne kadar süreyle kalacağınızı söylemenizi beklemeye karar verdim.

En çok da anahtarı nerede bulacağınızı nereden bildiğiniz ilgimi çekti. Çünkü benden ve Bay Robert'ten başka kimse anahtarın terastaki kirişin altındaki çivide asılı olduğunu bilmez. Demek ki, diye düşündüm Bay Robert'in yakın bir tanıdığı, öyleyse köpeklerle gelip de, başka birisi gibi, sizi sorgulamak da olmazdı. Elbette bana gelip Bay Robert'in nasıl olduğunu, nerede ve nasıl yaşadığını söyleyecektiniz. Araştırdım, ama en yakın komşusu bile Bay Robert'ten habersizdi. Kimseye adres bırakmamış. Parayı düzenli olarak bana yollar, havaleyle değil zarfla. Ama asla iki satır bir şey yazmaz, beyaz kâğıdın içine sadece para koyar, zarflar yollar, o kadar. Zarftaki damga da öyle siliktir ki, nereden postalandığını anlamak mümkün

değil. Herhalde postanede tanıdığı bir memur veya memure vardı. Yollayan o değil midir, e, o değilse kim peki? Niye bir yabancı tutup da bana para yollasın. Olmaz öyle şey. Bir kere gelseydi hiç olmazsa. Şöyle bir kolaçan etseydi. En azından bana bir adres bıraksaydı da, her şeyin yolunda olduğunu yazabilseydim ona: Ev sağlam duruyor. Ben bakıyorum eve. Endişelenmeyin.

Her eve baktığım gibi onun evine de bakıyorum işte. Bazen içeri girerim, ortalığı temizlerim. Havalandırırım, süpürür silerim, bozuk bir şey varsa tamir ederim. Yok, bunlar benim işim değil ama madem anahtarım var, bakım yaparım yani. Tabii, bütün evlerin anahtarları var bende. Onlar gider gitmez her evi tek tek kontrol ederim; kapı, pencere kapalı mı diye bakarım, her şey olabilir. Bozuk bir şey varsa, not alırım ki, sonbaharda veya kışın tamir edeyim. Tamir etmeden olmaz. Bir şey bozuksa, öyle duramam. Rahatsız eder beni. Varsın böyle şeyler olsun. Bazen bir eve girerim, sanki aceleyle kaçmışlar gibi gelir bana. Buzdolabının fişini çekmemişler, televizyon açık. Fırın yanıyor, sular açık, yatak dağınık. Hatta bir keresinde bir eve girmiştim, bir de ne göreyim! Ütü çalışır halde battaniyenin üstünde duruyor, battaniye tütmeye başlamış. Az daha geç kalsam bütün ev tutuşacak. Oradan da komşu evlere sıçrayacak, çünkü hava rüzgârlıydı. Bu ütü olayından sonra, onlar evden çıkar çıkmaz kontrole giderim.

Zaman zaman tabaklarda bırakılan yiyecekleri bulduğum da olur. Tabii pis tabaklar, çanaklar. Şişeler, boş teneke kutuları, votka şişeleri masada, çöp sepeti ağzına kadar dolu, kullanılmış âdet bezleri, prezervatifler yerlere atılmış. Adam çıkarmış, atmış. Tabii biraz da benim suçum, arkalarını toplamaya alıştırdım onları. Ama başka türlü yapamam ki. Tabii, keyifle içine girdiğim evlerin olmadığını da söyleyemem. Hatta bazen girer, oturur, dinlerim. Neyi mi? Neyi duymak isterseniz onu dinleyebilirsiniz.

Göletin her iki kıyısındaki bütün evleri genellikle günde iki kez ama hiç olmazsa geceleri bir kez gezerim. Sabah güneşle kalkar, evlerin hepsinin pencerelerini, kırık ya da çatlak var mı diye kontrol ederim. Eğer garibime giden bir şey olursa, hemen içeri girerim. Zaten köpekler benden önce atlarlar. Her bir evin çevresini dolaşır ve kısa bir havlamayla her şeyin yolunda olduğunu bana bildirirler. Sonra, hemen diğer eve koşarlar. Eğer yolunda gitmeyen bir şey varsa, uluya uluya beni beklerler.

İkinci kez de akşamları. O zaman her eve bakarım ve ışıkları yakarım. İçerideki, terastaki ışıkları. Işığı yakar, açık bırakırım ve sonra diğer eve girerim. Evden eve geçe geçe ışıkları yakarım, ta ki son eve kadar. Her evle birlikte ortalık daha aydınlık olur. Sanki göletin çevresinde ışıklı bir taç oluşmuştur. Her yer öyle bir ışıldar ki, gökyüzü, göl, orman pırıl pırıl parlar. Hele o köpekleri görseniz, nasıl sevindiklerine inanamazsınız. Asla köpeklerin bu kadar sevineceklerini tahmin edemez insan. Gün boyu sakin, gerekmedikçe havlamadan kendi halinde oturur köpekler. Başka köpekler gibi ulusalar ya, yok, havlamazlar. Aya bile ulumaz bunlar. Buradaki evlerden birinde biri öldüydü de yine ulumadılardı. Herhalde karışmamak gerek diye düşündüler. Tabii düşünürler, neler düşündüklerini tahmin bile edemezsiniz. Yani, bütün ışıklar yanınca, belki de kendilerini cennette sanıyorlardır ha? Köpek, tutup da cenneti içinde her şeyin olduğu çiçekli bir bahçe sanacak değil ya? Onlara etrafta insan olmasın yeter. Beni mi, beni mi soruyorsunuz? Beni de herhalde onların cennetine göz kulak olduğum için istiyorlar. Sonra, son evden başlayıp bütün evlerdeki ışıkları tek tek söndürürüz. Niye şaşırdınız? Ha, şu köpek cennetine mi? Doğrusunu diyeyim size, insan denen yaratık, köpek için en kötüsüdür. Yok, öyle sebepsiz konuşmuyorum. Şunu, Reks'i ormanda buldum. Çelik bir telle ağaca bağlanmıştı. Yerde, dağ çileği arıyordum, kesin onu fark etmezdim ama birden bir yerden çocuk ciyaklaması sesi duydum. Aklıma köpek olacağı hiç gelmemişti. Bir geyik mesela, kapana sıkışıp ölse, onun geyik olduğunu hemen anlarsınız. Böyle ölmek üzere olan geyiğe çok rastlamıştım. Ama bu çocuk sesi gibiydi. Durdum, derin bir soluk aldım. Birisi çocuğunu bu ormanda kaybetmiş olabilir miydi? Çok küçük olmalıydı, çünkü ancak küçükler böyle ciyaklardı. Ama bu kadar küçük çocuk da ormana yalnız gelir miydi? Susmuştu. Etrafa bakındım, bir şey görmedim. Yine dağ çileklerine döndüm. Bir süre sonra yine aynı ciyaklamayı duydum. Çok hafifti ama duymuştum. Kulağım iyidir. Bir depocu bana saksafon çalmayı öğretmişti, hep şunu derdi, daha çok yolun var ama kulağın iyi. Çok çalış.

Düşünmeye başladım, acaba evlerden birinde yeni doğmuş bir bebek olabilir miydi? Biri tutup da bebeğini ormana bıraksa hiç şaşmam, o kadarını söyleyeyim yani. En yakındaki ağaçları dolanarak çalıların diplerini tek tek aramaya başladım. O zaman, işte bu

Reks'i orada yatarken gördüm. Demek kokumu almış ve neredeyse ölmüş haldeyken ciyaklamaya başlamıştı. Çünkü bildiğiniz gibi, köpeklerde en son koku alma duyusu ölürmüş. Beni gördüğünde otların üstünden kalkmaya çalıştı. Ama nafile. Ve yine bebek gibi ciyaklamaya başladı. Yaşar mı yaşamaz mı diye düşünmeye başladım. Baktım, olmadı, bir kürek getirip gömerim seni. Eh, ormanda bir mezar daha olur, ne olacak ki. Zaten tüm mezar taşlarını boyuyorum, bir boya da sana atarım, o kadar. O zaman ona Reks adını verdim işte. Reks burada yatıyor. Huzur içinde yatsın. Tepene bir hac dikmem, gerçi çektiğin bunca eziyet yüzünden mezarına bir haçı hak ediyorsun. O yine ayağa kalkmaya çalıştı. Yerleri tırnaklarıyla kazıyor ve bana onu orada bırakmamam için yalvararak bakıyordu.

Karnından tuttum kaldırdım. Eğer ayakta durursa hayatta kalır diye düşündüm. Ama ayakta durabileceğine inanmıyordum. Hem de nasıl durdu, biliyor musunuz? Bir deri bir kemik. Üzerinde böcekler yürümeye başlamış. Boynu, o çelik tel yüzünden kan ve böcek içinde. Gözler böceklenmiş. Ağzından kanlı köpükler çıkıyor. Sallanıp titriyor ama ayakta duruyor. Öyleyse dedim, hadi, yaşamaya çalışalım. Boynundaki teli çözdüm, onu iknaya başladım: Hadi bir adım at, sonra yürürsün. En önemlisi ilk adımdır. Attı bir adım ama yıkıldı. Ne yapmak lazımdı? Kucağıma aldım yürüdüm. Ama kollarım yoruldu. Görüyorsunuz ya, ne kadar büyük bir köpek, gerçi o zaman, neredeyse yarısı yoktu. Yanıma bir bıçak almadığıma yandım. Bir iki sopa yontar, taşımak için bir alet yapabilirdim. Neyse ki üstümde ceketim vardı, onu çıkardım, gömleğimi çıkardım, düğüm yaptım telle, iyice sağlamlaştırdım; köpeği içine koydum, yere çöktüm ve sırtıma vurdum, zar zor ayağa kalktım. İşte böyle taşıdım bunu.

Evlere tek tek sordum sonra, köpeğiniz kayboldu mu diye. Kimsenin köpeği kaybolmamış. Besledim, iyileştirdim; e, işte şimdi görüyorsunuz nasıl bir köpek olduğunu. Yalnız bir şey aklıma takılır hep. Bu evlerden birinin sakinleri bu olayın hemen sonrasında evden ayrılmış, ertesi sezon da gelmemişlerdi, sonra da evi satmışlardı. Birkaç yıl var ki başka birinin ev, yürüyüşe çıktığımızda Reks her seferinde o evin terasında, kapısında uzanır. Hep onu oradan almam gerekir, çünkü evin yeni sahibi köpeğin niye onun kapısında kalakaldığını anlamaz.

Şu Pati'yi de boğulmaktan kurtardım. Bir akşam, yine böyle sonbahar bitmek üzereyken, sezon kapanmış, müzik dinliyorum. Müzik dinlerken, genelde ışıkları yakmam. O sırada birisinin arabayla yaklaştığını duydum. Ben müzik dinlerken de, şöyle söyleyeyim, her şeyi duyarım. Dışarı çıktım, ışık görmedim, yanıldım sandım. Ama birisi sanki bir araba bagajı açıyormuş gibi bir ses geldi kulağıma. Bu saatte kim olabilirdi? Hem de ışık falan yakmadan, böyle sessizce. Gidip bir bakayım dedim. Beni duyup da kaçmasın diye yavaşça yaklaştım. Yanına gitmeden kim olduğunu anladım. Evlerden birinde yaşayan bir adamdı.

"Burada ne yapıyorsunuz?" diye sordum.

"Ha, hiç" diye geveledi, "Bir şey almak için eve uğramıştım, sizi uyandırmak istemedim. Işığınız yanmıyordu, uyuduğunuzu düşündüm."

"Uyumuyordum. Bir kapı sesi duydum. Şöyle bir bakındım, bakıyorum da, burada karanlıkta bir çuval var. Bir şey oynuyor içinde. Ne var içinde?" diye sordum.

"Taş toplamıştım da biraz" dedi, "bizim bahçeden. Çiçeklerin etrafına taş döşendiğinde güzel görünüyor, karım da hazır oraya gitmişken biraz..."

"Taş mı? Yahu hareket edip zıplıyor bir şey içinde."

Tabii ki, çuvalda taş da vardı ama bir şey hareket ediyor, zıplıyordu, nasıl izah edeceğini bilemiyordu. En sonunda çözüldü.

"Bağışlayın. Bu köpek, enik. Buraya onu boğmaya geldim. Torunuma almıştım. Bir köpeği olsun diye can atıyordu. Ama şimdi istemiyor."

İşte o gün bugündür, bu adam buraya eli boş gelmez, hep köpeklerime yemek getirir. Kuru mama olsun, dana, hindi, somon etinden konserve yaş mama olsun. Hem de sırf sezonda değil, sezon sonrasında, kışın da sık sık gelir ve mama getirir. Getirme, ben ayarlıyorum yiyecek bir şeyler, köpekleri şımartıyorsun diyorum. Ama bana bir gün ne dese iyi:

"Siz benim ruhumu azat ettiniz."

Şaşırdım tabii, köpek boğmak isteyen adam, ruhtan mı söz edermiş diye. Zaten bana göre ruh, bugün, her şey gibi, maldan başka bir şey değildir. Alırsın satarsın, hem de öyle yüksek fiyata değil. Belki de hep öyleydi. Bir kitapta okumuştum, yüzlerce yıl önce biri demiş ki, insan ruhu dediğin bir lokma ekmektir. Ne dersiniz, o za-

manlarda ekmek çok mu pahalıydı acaba? Kısacası ne şaşıyoruz ki, durum bu işte. Sorduğum için özür dilerim ama bugünün kurunda bir insan ruhunun değeri nedir, belki bilirsiniz, tabii köpeklerimi de dikkate alarak. Bir de şu ormandaki mezarları.

Bu ormandaki mezarları bilmiyor musunuz? Oysa ben onları görmeye gittiğinize eminim. Hatta o mezarları nereden bildiğinizi düşünmüştüm. Acaba Bay Robert mi söylemişti size bunu? Evinde oturmanıza izin verip de anahtarın yerini söylediyse, niye mezarlardan da söz etmesin ki? Onun için sizi rahatsız etmedim. Birine gidip de kim olduğunu, niye geldiğini, ne kadar kalacağını sorgulamak hoş bir şey değildir. Hatta bazılarından kimlik göstermesini isterim, herkesin sözüne güvenilmez, ne de olsa. Hatta eğer daha önce görmediğim biriyse, bir evde kalmak için aldıkları izin belgesini de görmeyi talep ederim. Ama Bay Robert'e gelince iş değişir...

En azından şunu söyleyin bari, sağlığı nasıl? Bay Robert'i tanımıyor musunuz? A, demek tanıdığınızı itiraf etmek istemiyorsunuz. Demek Bay Robert size böyle tembih etti. Oysa ben, kendi sağlık durumunu haber vermek için sizi bana yolladığını düşünmüştüm, hastaysa. Kendi gelemediğine göre. Onun için uyuyun da sonra gelip beni görün diye bekledim. Ama siz ormana gittiniz. Yürüyüş yapmaya, uzun yolculuktan sonra ferahlayıp orman havası almaya gittiğinizi, kısa bir süre sonra da döneceğinizi düşündüm. Pencereden gözledim, birkaç kez dışarı çıkıp baktım, bekledim, dönmüyordunuz, evet, dönmediniz. Hava kararmaya başlamıştı, gölet, evler, orman kararmaya başlamıştı, kısa süre sonra da hava iyice kararacaktı, siz nasıl becerip de dönecektiniz? Bu beni huzursuz ediyordu. Buraya ilk kez geliyordunuz, ormanı tanımazdınız, kaybolacaktınız. Köpeklerle gidip sizi aramak zorunda kalacaktım. Her ihtimale karşın ışığı yaktım ki, ışık size yol göstersin. Fark ettiniz mi? İyi işte. Burada kaybolmak zor değildir, hele ki bu saatte, sonbahar günü. Bu saatte hiçbir şey olduğu gibi değildir.

Az daha, ben bile kayboluyordum. Evet, sisin beni durdurduğu o günde. Sessiz, bomboş, ben de şu mezarların nerede olduğuna bakmak için ormana gitmiştim. Zaten onun için gelmiştim o zaman. Nerede olduklarını bilmiyordum, sadece ormanda olduklarını duymuştum. Bay Robert bana mezarlardan söz ederken eliyle, orayı,

ormanı göstermişti. Orman dediğin geniş bir yer, ara dur. Bir de hepsi bir arada olsa, neyse, ayrı ayrı gömülmüşler. Bütün bir gün orada gezdim ve ne kadarını saydım, hatırlamıyorum. Havanın nasıl kararduğını da anlamamıştım. Sizin de bildiğiniz gibi, hava birdenbire kararmaz. Uzun süre insana etrafı görüyormuş gibi gelir. Gördükçe de kararmayı falan düşünmez... Bu ormanı tanıyordum, hava kararsa da yolu bulurum diye düşünmüştüm. Ama düşünün, ancak gölün kıyısına ulaştığımda, nerede olduğumu bilmediğimi anladım. Bu kıyıda mıydım, yoksa diğer kıyıda mı? Rutka'nın hangi yöne aktığını hatırlıyordum ama şimdi bana tersi yöne akıyormuş gibi geliyordu. Bu karanlıkta evler yanıp sönüyordu ama acaba hangi ev Bay Robert'inkiydi, bilmiyordum. Öylece durdum durdum ama tam olarak bulamadım. Hatta durduğum yerde mi duruyordum, ondan bile emin değildim.

Birden uzaklardan bir ışık gördüm. Başlangıçta puslu puslu parlıyordu. Birisinin yürüdüğünü ve elindeki feneri yaktığını düşünmüştüm. Ama bağırsam ne olacaktı ki, bu mesafeden beni duyabilir miydi, hem de ben bile nerede olduğumu bilmezken. Sonra bu ışık parlaklaştı, durağanlaştı ve yakından parlamaya başladı sanki. Sanki ben Rutka'nın bu tarafındaydım da, o öteki tarafından parlıyordu. Bilir misiniz, ne düşündüm o zaman, bizim evde fasulye ayıklıyorlar işte dedim. Düşünün, gerçekten de ayıklıyorlardı.

Fasulye ayıklama işi ışıkların yanmasıyla başlardı. Annem yemekten sonra bulaşıkları yıkar, etrafı süpürür ve hava kararıncaya kadar elinde tespihi, yatakla şifonyer arasında yok olurdu. Ninem, her zamanki gibi uyuklardı. Dedem avluya çıkardı, her şey yerli yerinde mi diye bakardı, herkes fasulye ayıklamak için havanın kararmasını beklerdi. Babam pencerenin önündeki sıraya oturur, arka arkaya sigara tüttürerek birini beklercesine cama bakardı. Karanlığa baktığını düşünmek mümkündü. Birinin nereye baktığını bilmek mümkün müdür? İnsan, buna veya şuna baktığını düşünür, oysa o içine bakıyordur belki de. İnsanın içinde de görüntüler var elbette. Ama belki de o, havanın karanlığı nasıl da yoğunlaşıyor diye bakıyordu. Söylesenize karanlıkta bu kadar merak edilecek ne olabilirdi ki? İsterseniz size ben söyleyeyim, ben de zaman zaman hava kararırken bakarım, acaba babamın baktığı karanlık bu mu diye merak ederim. Bu yetmez mi? Zaman zaman da öylece bakarken içinden sanki şöyle konuşurdu:

"Ah ne kısaldı şu günler. Ne kısacık. İnsan nasıl sığıyor bunun içine. Daha bitmeden, işte gece başlıyor. Geceler niye bu kadar uzun. Ne için?" Sigarasını söndürerek annemin tarafına bakardı:

"Lambayı yak."

Anam kafasını tespihinden kaldırırdı. Duvardaki çiviye asılı lambayı alırdı. Fasulye ayıklamaya yetecek yağ var mı diye, lambanın içini kontrol ederdi. Bazen babama sorardı:

"Eklesem mi?"

Babam bunun üzerine her zaman aynı yanıtı verirdi:

"Ekle" der ve anneme fitili sivriltmesini çünkü ucunun yanık olduğunu, şişeyi temizlemesini çünkü dünden islenmiş olduğunu hatırlatmayı hiç es geçmezdi.

Gereksiz bir şeydi bu. Çünkü annem zaten bunları yapardı. Lambayı hazırlamak onun için günün sona ermesi demekti. Yaşanan güne bir çeşit şükretme biçimiydi. Bu hazırlığa bütün özenini verirdi, bu özen bir sonrakini yaşamak için gerekliymiş gibi. Fitile ateşle dokunurken eli titrer, yüzü dikkat kesilirdi. Lambanın camını taktığında lambanın ateşi tutuşuna bakardı. İşte ancak o zaman fitili açardı, onun tel çerçeveli gözlüklü gözlerinde kendi elleriyle bu mucizeyi oluşturduğuna dair hissettiği inançsızlık parlardı.

İnanamazsınız ama annemin lambayı yakacağı o anı bekleyecek sabrım hiç olmazdı. Hava hafif kararmaya başladığında başlardım yalvarmaya: "Ana, yaksana lambayı, hadi yak!" Bunun neden böyle olduğunu açıklayamıyorum ama bütün köy içinde ilk yanan ışığın bizim pencereden görünmesini arzulardım hep. Babam, daha vaktinin gelmediğini, etrafı hâlâ gördüğümüzü söyleyerek onu durdururdu. Ninemle dedem de yağa yazık diyerek babamı desteklerlerdi. Jan Amca kalkar, su içerdi ki, bunun anlamı ışığın gerekli olmadığıydı. Oysa annemin tel çerçeveli gözlüklü gözlerinde, lambayı yakması için neden ısrar ettiğimi anlamışçasına bir gülümseme belirirdi.

Lambayı almak için çiviye uzandığında, evden koşarak çıkar, Rutka'nın kıyısına kadar koşardım ve orada annemin elinden çıkarak penceremizden yansıyan ışık mucizesi görünene kadar dururdum. Bizim pencerede görünen bütün köyün ilk ışığı, bana sanki dünyanın ilk ışığı gibi gelirdi. İlk ışık, şöyle söyleyeyim, orada, burada, bütün köyde yanan ışıklarla birlikte parlayan ışıktan çok farklıdır. Parlaklığı farklıdır bir kere, yani gaz lambası veya ampul ışığı olması değildir önemli olan. Bizim gaz yağı lambasından çı-

kan ışık gibi puslu olabilir ama sadece ışık vermez o. Yaşar. Çünkü bence canlı ve ölü ışıklar vardır. Sadece ışık veren cins ışıklar ve anımsayan ışıklar. İtici ışıklar, davetkâr ışıklar. Bakan ve tanımayan ışıklar. Kimin için yandıkları ve kimi tanıdıkları önemli değildir onlar için. İsterlerse pırıl pırıl yansınlar, kördür onlar. Bir de zar zor parlayanlar vardı ki, işte onlar yaşamın sonuna dek bütün yolu görürler. Her karanlığı deler onlar. En zifiri karanlık bile teslim olur onlara. Onlar için sınır, zaman, mekân yoktur. Çarçur edilmiş veya insanı mirasından mahrum etmiş bile olsa, en eski anıyı bile çağırır onlar. Bilmem buna katılır mısınız ama bana göre hafıza, eski, sönmüş bir yıldızdan akan bir ışığa benzer. İsterse gaz lambasından yayılsın. İlla ki, yaşadığımız süre içerisinde de bize ulaşması gerekmez. Hangi uzaklıktan geldiği ve bizim ona ne kadar uzak olduğumuza bağlıdır bu. Çünkü anılar aynı uzaklıkta durmazlar ne de olsa. Genel olarak her şey hafızadadır, bütün dünya bu zamana kadar yaşanan her şey. Mesela biz ikimiz, burası, bu köpekler. Kimin hafızasında mı? Onu bilmem.

Neyse işte ben ne zaman o ışığı görsem, nerede olduğumu bilirim. En çok da bizim evde fasulye ayıklanırken, annem fitili sonuna kadar açardı. Ama bu arada babamdan alevi yükseltmek için izin istemekten de geri durmazdı. Ne de olsa babamın kendisine, "Yükselt. Hepimize bu ışık yetiyor ama senin gözlerin için daha yüksek bir ışık gerekiyor" diyeceğini bilirdi, sonra yere bir yaygı serer, yaygının ortasına da bir tabure koyardı, lamba bu taburede dururdu, babamsa fasulye çuvalını almak için dışarı çıkardı.

İşte ben ışığın daha da bir aydınlanıp hareketsizleştiğini gördüğümde, annemin lambayı tabureye koyduğunu, babamın fasulyeler için dışarı çıktığını anladım. Kısa bir süre kapının önünde durdum, çünkü içeri girdiğimde ne diyeceğimi bilmiyordum. Bunca yıldan sonra kimse sizden niye geldiğinizi söylemenizi beklemez. Bense girsem mi girmesem mi, eşiği geçince ne diyeceğimi düşüncelerimde tarttım, ölçtüm. En zoru eşiği geçmektir, değil mi? En sonunda, en iyisi içeri gireyim, satacak fasulyeleri var mı diye sorayım diye düşündüm.

O gaz lambasının çevresinde oturuyorlardı, babam, annem, dedem, ninem, ablalarım Jagoda ve Leonka, bir de Jan Amcam, o zaman henüz hayattaydı. Ben içeri girdiğimde bir tek amcam ayağa kalktı ve su içti. Ölmeden önce çok su içerdi. Ötekiler, ellerinde

fasulyeler, donakaldılar. Kapıda ışığın menzili dışında durmuştum, onlarsa ışığın çevresine dizilmiş, oturuyorlardı, öyle ki hepsini gayet iyi görüyordum. Suratlarında hiçbir belirti yoktu, ne bir gülümseme ne bir şaşkınlık, hatta ne bir ifade. Bana sanki ölmüşler de, gözlerini kapatacak kimse olmadığı için gözleri açık gitmişler gibi, ölü bakışlarla bakıyorlardı. Ellerindeki fasulye kabukları, onların fasulye ayıkladıklarına dair tek kanıttı. Yani beni tanımamışlardı.

Çok mu alacaksınız? Elimde sanırım o kadar var. Ama ayıklanmamış. Siz de yardım ederseniz ayıklarız. Hiç ayıklamadınız mı? Zor değil canım. Size göstereyim. Birkaç tane ayıkladıktan sonra öğrenirsiniz. Gideyim de getireyim.

2

Kendi isteğinizle mi geldiniz, yoksa birisi mi sizi gönderdi? Ne bileyim birisi göndermiş olabilir. Bay Robert göndermiştir diye düşünmüştüm. Ancak siz Bay Robert'i tanımadığınızı iddia ediyorsunuz. Aklıma tek bir şey takılıyor, o zaman anahtarın yerini nereden biliyordunuz?

Yok, öyle değil. Bakın, benim elime bakın. Sol elinizle kabuğu tutuyorsunuz, düz değil, işte böyle, sağ elin başparmağı ve işaretparmağıyla açıyorsunuz. Sonra başparmağınızı sonuna kadar indiriyorsunuz: İşte tüm taneler düştü. Bir de siz deneyin. Şimdi size rahat açılan bir kabuk bulacağım. Buyurun, bu gayet yumuşak ve de kuru. Evet, başparmakla. Gördünüz mü? Atla deve değil. Bir sonraki daha iyi olacak. Her seferinde, bir öncekinden daha iyi. Başparmağınızı düz tutun, tırnağınızı ileri hareket ettirin. Fasulye ayıklarken en önemli parmak, başparmaktır. Çivi çakarken çekiç, duvardan çiviyi çıkarırken pense neyse fasulye ayıklarken de başparmak o. Dedem, hepimiz fasulye ayılarken, başparmak Tanrı'nın parmağı olmalı derdi. Sol elin başparmağıysa sadece saksafon çalarken oktav tuşlarına basmak için gerekir.

Tabii ki hep beraber ayıklardık, biz çocuklar da. Ufaktan başlanır bu işe. Daha kendi elimizle su içemezken, bize fasulye ayıklamak öğretilirdi. Jagoda genellikle ninemin, Leonka annemin yanına, ben, yani en küçük olan bense, annemle babamın arasına oturtulurduk. Eğer, kabuklu fasulye çok kurumuşsa, bazen açmayı beceremezdik, o zaman annem veya ninem elimizi ellerinin arasına alır ve bizim başparmaklarımızla kabuğu yarar, içindeki taneleri yine parmaklarımız aracılığıyla çıkarırlardı. Böylece kendimiz yapmışız gibi gelirdi bize.

İtiraf edeyim, çocukken fasulye ayıklamaktan nefret ederdim. Galiba yaşları benden büyük de olsa ablalarım da nefret ederdi. Elimizden geldiği kadar bu işten kaçmaya çalışırdık. En çok da ablalarım, ya karınları ağrırdı, ya başları. Benim aklıma değişik değişik fikirler gelirdi. Bir keresinde, başparmağımı kırık camla kesmiştim.

Zaten okula başlayınca, tabii yaş sırasına göre, önce Jagoda, sonra Leonka ve en son ben, dersimiz, yarına yetiştirmemiz gereken çok ödevimiz var demeye başlamıştık. Fasulye ayıklayamayacaktık. Ders deyince annem hemen yumuşardı. Hadi gidin, çalışın siz, biz hallederiz. Ders dedik mi ninem hemen Tanrı'dan dem vururdu, eğer bir şeyi Tanrı istemezse, ders falan işe yaramazmış. Jan Amca her zamanki gibi kalkıp su içerdi, acaba dersten mi yoksa fasulye ayıklamaktan mı yanaydı, anlaşılmazdı tabii. Babamsa fasulye ayıklamayı ders sınıfına koyardı:

"Dersmiş, bundan âlâ ders mi olur. Derslerin dersi bu. Yok matematikmiş, yok Lehçeymiş... Bu hayat dersi. Matematiği, Lehçe okuyup yazmayı öğrenecekler de ne olacak, kafalarından uçup gidecek. Yapayalnız kaldıklarında, onlara ne matematik yardım eder ne Lehçe. Ne matematik ne Lehçe."

Dedemse her zaman olduğu gibi sözü savaşa getirirdi, çünkü her şeyi savaşa bağlamayı severdi. Bir keresinde şunu anlatmıştı: Çok eskiden, o kadar eskiden ki, ona da kendi dedesi anlatmış; savaş sırasında, ailecek fasulye ayıklıyorlarmış. Birden kapı çalmış: "Açın!" demiş askerler. Gözlerini kan bürümüşmüş. Yüzleri öfkeye bulanmışmış. Hiç uğruna herkesi öldüreceklermiş gibi duruyorlarmış. Ama bir bakmışlar ki herkes oturmuş, fasulye ayıklıyor, tüfekleri koymuşlar bir kenara, kılıçlarını sokmuşlar kınlarına, onların önüne de fasulye konmasını emretmişler, başlamışlar, aileyle birlikte ayıklamaya.

Eğer Bay Robert'e gelecek olursak, onu çok iyi tanıdığımı söyleyemem. Birbirimizle samimi değildik. Onca yıldır tanışmamıza rağmen birbirimize "sen" diye hitap etmezdik mesela. Kentte hatıra eşya sattığı bir dükkânı vardı. Nasıl bir dükkân mıydı? Bilmiyorum, ben hiç görmedim. Ama mektuplarında bu eşyalarla dalga geçerdi. Eğer derdi, bu hatıra eşyalar, bir şeyi hatırlamaya yardımcı oluyorlarsa, hiç hatırlamamak evladır.

Onu yurtdışında tanıdım. Bir keresinde, çaldığım kulübe kadınlı erkekli bir grup konukla gelmişti. Günlerden pazartesiydi, pazartesi günleri genellikle boş masa olurdu. Diğer günlerde mutlaka rezervasyon yaptırtmak gerekirdi. Çalmaya gelince, her gün çalardık biz, bir masada bir kişi bile olsa.

Sahneye yakın iki masaya oturdular. Aslında dikkatimi çekmezlerdi ama Lehçe konuştuklarını duydum. Dikkat çekmek ister

gibi, oldukça rahat davranıyorlardı. Bir masadan ötekine bağıra bağıra laf atıyorlardı. Anladığım kadarıyla bir otobüs turuna katılmış gezginlerdi. Uzun süre mönüye baktılar, çok pahalı yemeklerde, "Bakın, amma da pahalı, bizim parayla ne kadar eder" diye bağıra çağıra hesap yapıyorlardı. "Bizim paraya vursanıza, Yüce İsa! Bizim orada bir ay yaşarsın bu paraya. Bir de ucuz kafeteryalarda yersen. Yurtdışında böyle bir lokale geldin mi, anlatacak çok şey olur. Sadece kaleler, katedraller, müzeler, manzaralar değil ya. Hadi, en pahalısından ısmarlayalım. Ya tadı güzel değilse mi? Güzeldir, güzeldir, bu paraya kötü olmaz. Bir de votkaya ne dersiniz? Niye mi? Ha, yanımızda var. Peki, hiç olmazsa başlangıç için bir kadehçik. En azından kendimizinkileri içmek için kadeh lazım değil mi? Kadehlerimiz de var, öyle mi. Ya birisi fark ederse. Fark ederse mi? Votka her yerde aynıdır."

Garsonu çağırdılar; her biri ayrı ayrı istediği şeyi parmağıyla mönüde gösterdi. Ismarladıkları yemekler öyle pahalıydı ki, garson iki büklüm eğiliyordu. En pahalı yemeklerin üzerine atlamalarında bir taşkınlık ve aynı zamanda rahatlatıcı bir şey vardı. Yanlarına gitmeye hiç niyetim yoktu. Çünkü bu tür toplantılardan kaçınırım.

Çalmaya ara vermiştik. Ara sona erince çalmak için yine sahneye çıkmıştık ki, masaların birinden kalkan bir adam bize yaklaştı, sonradan bunun Bay Robert olduğunu öğrenecektim. Yanımıza geldi ve karışık sözcüklerden oluşmuş bir dille konuşmaya başladı, tabii kimse hiçbir şey anlamamıştı. Karışsam mı, karışmasam mı diye bir tereddüt geçirdim. Bir tango çalmamızı istiyordu ve bu isteğinin kaça mal olacağını soruyordu. Tangoyu anlıyorlardı da para faslını anlamamışlardı. Artık öyle veya böyle demeden, ona istediği tangoyu çalacağımızı, bunun karşılığında da para istemediğimizi söyledim.

"Siz Lehçe mi konuştunuz?" diyerek elime yapıştı, "Adım Robert."

Saksafonun ağızlığını ağzıma çoktan aldığım için ona karşılık veremedim. Tangoyu çalmaya başladık. O, bir masadan ötekine giderek beni gösteriyor, bir şeyler söylüyordu. Her iki masa da bana gülen yüzlerle bakmaya başlamıştı.

Kadınlardan birini dansa kaldırdı. Ama onu ortaya götürmedi de sanki beni gözden kaybetmemek için orkestraya en yakın yere sürükledi. Tango yaparken sarılırsın ya işte ona öyle sarılmıştı ve

başı ne zaman benim tarafıma dönse, çok eskiden tanışıyormuşuz gibi, bana gülerek bakıyordu. Kendime kızıyordum, şimdi bana yapışıp kalacaktı.

Öyle de oldu. İkinci arada, kendi memleketinden arkadaşlarıyla bir iki kelime olsun konuşmam için kolumdan çekip beni masasına sürükledi. Böyle mutlu bir buluşma şerefine kadeh kaldırmaya ikna olmamıştım. Her iki masadan soru yağmuruna tutulmuştum, tango istemeye çıktığında kendimi ele verdiğim için pişmandım. "Sürekli mi burada yaşıyorsunuz? Eskiden beri mi buradasınız? Neden buraya geldiniz? Nasıl oldu da böyle bir lokalde, bu orkestrada iş bulabildiniz? Başta tabak yıkamakla mı işe başladınız? Ha, o zaman tanıdığınız biri olmalı. Herkes tabak yıkamaktan başlarmış çünkü. Aslında öyle bir iş bulmak bile şans. Sonra şans yardım ederse garson olursunuz. Ama bunun için o hoo! Eh, yaşanır ama burada, hem de ne yaşanır. Böyle bir lokal. Her akşam dans partileri. Üstelik normal bir iş gibi para da ödüyorlar değil mi..." Birisi şöyle sordu:

"Doğru söyleyin ama, politik nedenlerden mi? Kaçtınız mı?"

"Hayır" diye yanıtladım.

"Biliyorum! Ben biliyorum!" diye kadınlardan biri benim orada bulunuşumun nedenini önünde sonunda açığa çıkarmış gibi bağırdı. "Kesin bir kadın yüzünden buraya geldiniz. Nasıl? Öyle mi?" Herkes birden ne diyeceğim diye sus pus olup bana dönmüştü.

Öteki masadan, o zamana kadar bana hiçbir şey sormamış bir başka kadın bir soluk verip atıldı:

"Ah aşk, nelere kadirsin."

"Ne aşkı ya, aşkmış. Yerin dibine batsın aşk" diye Bay Robert öfkelendi. "Bugün aşka inan var mı? Varsa yoksa yatak, o kadar."

"Öyle deme" diye karşı koydu kadın, "Aşk hayattaki en önemli şeydir."

Neyse ki, orkestradan aranın sona erdiğine dair işaret vermişlerdi. Ama her şey bununla da bitmedi. Aslında bununla başladı desek daha doğru. Birkaç hafta sonra Bay Robert'ten lokalin adresine gönderilmiş bir kart geldi; bana o unutulmaz gece için teşekkür ediyor, beni tanıdığı için mutlu olduğunu belirtirken en kısa zamanda bana mektup yazacağını bildiriyordu. Daha sonra olabilecekleri düşünmeden ben de ona cevaben, o gecenin benim için de güzel geçtiğini, onu tanımaktan memnun olduğumu yazdım. Ancak, şöyle söyleyeyim, kibar olmak pek de iyi değildir. Basit bir kibarlı-

ğın insanı daha sonra bir tuzağa düşürüp düşürmeyeceği hiç belli olmaz. Bu kartpostalla benim bir yarama dokunmuştu. O zamana dek bizim buralardan hiç kart gelmemişti bana.

Bir süre sonra da söz verdiği mektup geldi. Uzun ve içtendi. Tatile davet ediyordu beni. Göl kenarında bir yazlık evi varmış. Ormanın yanındaymış. Bir inziva köşesiymiş, sessiz, sakin, kısacası harika bir yer diye yazıyordu. Hani eğer, o zaman söylendiği gibi, kaçmak istediğim bir kadın varsa bile burada onu unuturmuşum. Çünkü burada her şeyi unutmak mümkünmüş. Doğanın kucağında, hiçbir sorumluluk ya da hatıra olmadan öylece dururmuş insan. Üstelik eğer istersem burada çok kadın da varmış, ötekinden sonra eğlenmek için bana en uygun olanı seçermişim. O ceylanlar, cumartesi, pazar veya tatil için buraya gelirlermiş. Hatta bazıları sezon boyunca kalırmış burada, öyle ki çok çaba da gerekmeden kendi ayaklarıyla tıpış tıpış kollarıma düşerlermiş. Hiç hayal kırıklığına uğramazsınız, özellikle de yurtdışından geldiğiniz için.

Hemen ardından gelen bir sonraki mektubu daha uzundu, beni hiç olmazsa mantar toplamaya davet ediyordu. Çok bol mantar çıkacağını bekliyordu. Evinde mantarları kurutmak için akümülatörlü bir soba da varmış. Ben de mutlaka mantar toplamayı severmişim. Zaten kim sevmezmiş ki. O bayılırmış. Kadınların dışında, onu mantar toplamak kadar heyecanlandıran bir şey yokmuş. Eğer biri çörek mantarı bulacak olursa acayip kıskanırmış, çünkü kendisi bulsa bulsa kaypak mantar buluyormuş. O zaman hiç olmazsa bulduğu mantar kurtlu olsa bari diye tüm kalbiyle dilermiş. Ama doğayı deneyimlemenin daha derin bir yolu var mıymış? Ah insanların nasıl olabileceği hakkında düşünmek bile acı veriyormuş. En iyi dinlenme yolu mantar toplamakmış. İnsan o sırada hiçbir şey düşünmezmiş, bütün dikkatini mantar toplamaya verirmiş. Hani öyle ki neredeyse tüm dünya, aradığınız mantar kadar olurmuş. Yani gerçi dinlenme mantar az olduğunda gerçekleşirmiş aslında. Ne zaman dinlenmek istese, mantar olmasa bile, ormana mantar toplamaya gidermiş; elinde bıçak, sepet, yerlerde öylece mantar ararmış.

Eğer ben de gidersem çok mutlu edermişim onu. "Sizi sevdim" diye yazmıştı, "Daha o gece çok iyi dost olabileceğimizi anladım. İlk bakışta nasıl biri olduğunu tahmin edemediğim veya nasıl biri olduğunu hiçbir zaman tahmin edemeyeceğim insanlara değer veririm. Canu gönülden davet ediyorum. Evin her tür konforu var.

Buzdolabı, radyo, televizyon. Duşlu bir banyo ve termosifon mevcut, yaktınız mı, sıcak su hemen akıyor. Yukarıda iki yatak odası var, birbirimizi rahatsız etmeyiz. Eğer birisiyle gelmek isterseniz, ben aşağıda koltukta yatarım. Ya da tatili başka zamana erteler, sadece cumartesi pazar günü gelirim. Kayığım var, onunla açılabiliriz. Eğer kano isterseniz, komşudan ödünç alabiliriz. Hatta isterseniz komşunun karısı da bizle gelir. Tipi fena değil, ayrıca iyi bir kano sürücüsü. Adam bir yerin müdürü, iki kalp krizinden sonra hep evde oturuyor, güneş dokunuyormuş. E, kadın da sıkılıyor tabii. Canı sıkılanlar hep çok hevesli olur. Kesinlikle gelmelisiniz. Bana yazın lütfen."

Ona davet için teşekkür eden, ama gelemeyeceğimi bildiren bir mektup yazdım. Bildiği gibi orkestrada çalışıyordum, kendi başıma değildim. Böyle bir lokalin orkestrası ender olarak tatil yapardı. Ancak lokal yenilenir ya da tadilata girerse boş vaktimiz olabilirdi. Böyle bir cevabın onun hevesini kıracağını düşünmüştüm.

Ama bir süre sonra bir mektup daha geldi. O da aynıydı: "Bekliyorum, ne zaman geliyorsunuz?" Bunun üzerine ben de ona bir kart atıp teşekkürlerimi ve en iyi dileklerimle selamlarımı gönderirken, bu ziyareti daha rahat olduğum bir zamana ertelememiz gerektiğini yazdım. Cevaplarıma alınmıyordu. Bana mektup üzerine mektup yazıyor ve her seferinde davet ediyordu.

Bir mektubunda telefon numarasını yazmış, benimkini de rica etmişti, memnuniyetle telefon edecekti. Yazmamak uygun düşmezdi, yazdım ama beni evde bulmanın kolay olmayacağını da ekledim. Öğleye kadar provalar vardı, akşamları çalıyordum, onun da tahmin edeceği gibi hayat koşuşturma içinde geçiyordu. Ama görünüşe göre, mektubum eline geçtiği gün beni telefonla aramıştı:

"Sabahtan beri arıyorum. Gerçekten de sizi bulmak zor. Ama konuşmak başka bir şey. Mektuplaşmak iyi de, o zaman da dilsiz gibi kalıyor insan. Konuşmak nerede, yazışmak nerede. Sesinizi duyunca, sanki yeniden karşılaşmışız gibi geldi. E, karar verdiniz mi, ne zaman geliyorsunuz?"

Bu iş böyle yıllarca sürdü. Mektuplarına, kartlarına cevap vermeyi elimden geldiğince geciktiriyordum. Sonra da onu bunu bahane edip ondan özür diliyordum, galiba anlıyordu. Anlıyordu anlamasına ama ne fayda. Bir sonraki mektupta büyük bir heyecanla yine davet geliyordu. Bir mektupta evdeki televizyonu renklisiyle

değiştirdiğini, markasını ekranını belirterek yazıyordu. Bir başka mektupta da başka bir şeyi değiştiriyordu. Her bir mektuba daha güçlü bir renk katarak beni heveslendirmeye çalışıyordu. Bense gittikçe ona olan güvenimi daha fazla kaybediyordum. Şöyle söyleyeyim, hatta tam olarak neden olduğunu ifade edemesem de, korkmaya bile başlamıştım. Beni bir şeye sürüklemeye çalıştığından çok emindim. Ya da belki sadece bana öyle geliyordu, çünkü güvensizlik diğer insanlarla kendi aramda inşa ettiğim bir savunma duvarıydı.

Her mektupta daha samimi, hatta şiirsel oluyor, öyle dünyaya açık bir hale geliyordu ki, bu beni ürkütüyordu. Mektuplardan birinde, özellikle sabahın erken saatlerinde ormandan gelen ot kokusunun nasıl olduğunu tahmin edemezsiniz yazmıştı. Derin bir nefes almak bile insana huzur veriyormuş. Gölette kerevitlerin olması, suyun temiz olduğunun en büyük kanıtıymış. Geyikler insanlara öyle güveniyorlarmış ki, evlerin yakınına kadar geliyorlarmış. Hatta kendilerini okşatıyorlarmış bile. Bir keresinde penceresine bir baykuşun konduğunu yazmıştı. Geceleyin pencereyi açmış, çünkü hava çok sıcakmış. Bir uyanmış, kuş pervazda duruyor. Rüya gördüğünü sanmış. Kalkmış, kuşun gözüne feneri tutmuş, iki elmas görmüş, şöyle söyleyeyim tam iki elmas. Bir başka gün, terasta dinleniyormuş, yanına bir sincap gelmiş. Arka ayakları üzerinde kalkıp başlamış ona bakmaya, bakışmışlar yani. Evde cevizi olmadığı için kendine çok kızmışmış. Hiçbir şey olmasa güneşin doğuşunu batışını görmek yetermiş. Benim yaşadığım büyük kentteki gibi doğup batmazmış orada güneş. Belki hiçbir yerde oradaki gibi olmazmış. Eğer o eve sahip olmasaymış, güneş nasıl doğar, nasıl batar bilemeyecek ve neler kaybedebileceğini anlamayacakmış. İnsan kentte ne görebilirmiş ki? Onun hatıra eşya dükkânından ne görülürmüş ki?

Doğal olarak, onun bütün mektuplarından, bunca yıl bu yerin neresi olabileceğini çıkarmam mümkündü ama tam da burası olabileceği aklıma bile gelmemişti. Neyse ki, bir süre sonra gittikçe daha az yazmaya, mektupları daha kısa tutmaya başlamıştı, artık beni büyük bir hevesle davet de etmiyordu, ben de rastlantısal tanışıklığımızın kısa sürede kuruyacağı inancındaydım. Daha doğrusu öyle mi böyle mi diye düşünmek için de nedenim yoktu. Eğer bir tür oyun oynuyorsa, uygun oyun arkadaşı olmadığımı en sonunda anlamış olmalıydı.

Aramızda gidip gelen kartlar, selam ve iyi dilek sözcükleri çevresinde dönüyordu. Bazen bir kenara bir gün geleceğime inandığını yazıyordu. Ya da "Umarım gelirsiniz" veya "Düşünün, zaman geçiyor ve gerçekleşmemiş niyetler kalıyor geride" diye bir şeyler ekliyordu. Kısa bir süre sonra kartlar da gelmez oldu. Ama beni endişelendiren şey telefonların da kesilmiş olmasıydı.

Yoksa ona bir şey mi oldu diye düşünmeye başlamıştım. En azından bir telefon etmem lazım mıydı acaba? Ama cesaretim yoktu. Ne zaman telefon çalsa belki arayan odur diye açıyordum. Eskiden mektuplarına, kartlarına cevap vermeyi hiç canım istemezdi, zar zor yazardım ona. Ama şimdi telefon çalınca arayanın o olmasını istiyordum. Kendime sessizliğinin sebebinin ne olacağı konusunda çeşitli açıklamalar yapmaya çalışıyordum. Ne var ki onun hakkında da neredeyse hiçbir şey bilmiyordum. Onca mektup akınına rağmen, bir göletin kenarında bir yazlık evi, kentte de hatıra eşya dükkânı olduğunun dışında hiçbir şey. Sanki bana yazabileceği şeyleri bunlarla kısıtlamış, sınırlamıştı. Aslında ben de öyleydim. Ama ben bu dostluğa zorla katılan taraftım.

Bir yıl geçti, arkasından bir yıl daha. Beklenmedik bir zamanda ondan bir mektup geldi, yine uzun ve içten olan bu mektup, eski yıllardaki aynı heyecanı taşıyordu. "Bu sene ne kadar çok mantar var, anlatamam" diye yazıyordu. Çörek mantarları, çam çörek mantarları, sarıkız mantarları, porçini mantarları, kanlıca mantarları, şemsiye mantarları ne isterseniz o yani. Bir şemsiye mantarları var, parmaklarınızı yalarsınız. En iyi hazırlanmış domuz pirzola bile bu kadar lezzetli değildir. Kanlıca mantarını soğanla, kremayla pişirdiniz mi, işte lezzet fırtınası. En çok da mezarların orada bitiyorlar. Kimse toplamıyor. Neden korkuyorlarsa? Benim için hepsi bir, mezarda bitmiş, başka yerde bitmiş. Mantar mantardır. Toprağın altında ne varmış ne yokmuş düşünmeyeceksin. Hep bunu düşünecek olsan basma toprağa, herhangi bir araca binme, ev inşa etme, hatta ekme biçme, çünkü illaki altında bir şeyler var. Ne yani, yere değmemek için uçmak, hatta bu dünyayı terk etmek mi gerek? İyi de, nereye gideceğiz?

Herkes mantarları topluyor, kurutuyor, konserve yapıyor, kızartıyor. Akşamları orada, burada mantar. Ellilik, litrelik votkalar da gelsin. Eğlencenin haddi hesabı olmuyor. Hiç yabani mantar turşusu yediniz mi? Enfestir. Burada turşu kuran bir kadın var.

Ama mantar turşusu olacaksa, en iyisi karakız mantarıdır. Kalkıp gelseniz, karakızın tam zamanı. Gelecekseniz haber verin. Hiç olmazsa turşusunu yersiniz, lütfen gelin. Eğer gelecek olursanız sizin için o kadına turşu kurdurtayım."

Beni en çok mezarları anlattığı yerle vurmuştu. İstemsiz bir biçimde, ona telefon edip geleceğimi bildirmek için telefonun ahizesini kaldırdım. Ve aynı anda ahizeyi yerine koydum. Ondan sonra neredeyse her gün telefonu elime alıp bırakıyorum, en iyisi yarın ararım diyorum. Ama sanki her seferinde bugün aramazsan artık arayamazsın diyordu bir ses bana. Ama yine de yarına bırakıyordum. Hatta bir keresinde numarasını çevirdim, ikinci sinyale kadar da bekledim ve kapattım. Bir başka sefer, telefonu açtı, sesini bile duydum:

"Alo! Alo! Lanet olsun, arayan ulaşamıyor ki, yerin dibine batsın bu telefonlar!"

Bay Robert, benim dememek için kendimi zor tuttum. Bir boş günümde, kendime bir kadeh konyak koydum içtim, sonra bir daha, bir tane daha.

"Bay Robert? Benim." Bir an karşı tarafta sessizlik oldu, aradığıma şaşırdı diye düşündüm, sonra bir iç çekti:

"En sonunda. Ne oldu da karar verdiniz böyle?"

"Şu mantar turşusu beni heveslendirdi, Bay Robert. Daha önce hiç yemedim de."

"Ah, keşke daha önce haber verseydiniz. O hanım acaba turşu kursa yetişir mi ki? Zaten hemen toplamak lazım. Acaba halihazırda karakız kalmış mıdır?"

"Önemli değil. Şaka yaptım. Karar vermek için bir neden lazımdı, işte karar verdim."

"Çok sevindim. Tabii. Sizi bunca yıl davet ettim de ettim zaten."

Ama sesinde onca mektuptan, özellikle de son mektubundan sonra beklediğim o sevinci hissetmedim.

Cumartesi günü akşamüstü onun evine gittim. Telefonla konuşurken bu yerin nerede olduğunu bilemeyeceğimi, tek başıma bulamayacağımı söylemişti. Pazar günü sabahtan şu gölete geldik.

"Ooo, arabanız ne güzelmiş. Pahalı olmalı. Benimkine bakın, Fiat 124." Arabası evinin önünde duruyordu. "Kaportayı yeni yaptırdım. Paslanmıştı. Eşek gibi çalışıyorum. Her gün dükkândayım. Öğle yemeği arası bile vermiyorum. Burada para kazanmak zor.

Hatıra eşya satıcılığında bile iş yok." Arabama bindiğimizde, "A, teyp de varmış" dedi. Sonra şu da varmış, bu da varmış deyip durdu. Arabama çok ilgi göstermişti ama ardından şikâyet yağmuru başladı. Arabayı incelemekten göletin yolunu tarif etmeyi unutmuştu. Ormana girdiğimizde, gölete giden yolun son sapağında, şaşkınlıkla birden kalakaldı:

"Yolu nereden biliyorsunuz siz?"

"Mektuplarınızdan Bay Robert. Ve haritadan."

"Ordonat haritasına mı baktınız nedir. Sıradan haritalarda bu gölet yolu ne arasın. Neyse." Sesinde sanki bir güvensizlik vardı: "Mektuplarımdan mı dediniz? Yolu tarif ettiğimi hiç hatırlamıyorum."

"Onca yıl, onca mektup Bay Robert. Nereden hatırlayacaksınız? Ben her birinden bir şey almışım demek. Mektuplarınızı okuduğumun en iyi kanıtı. En çok da eskiden beri buraya gelmeye niyetli olduğumun."

"Bak bu doğru, o kadar çok mektup yazdım ki size" diyerek biraz sakinleşti. "Hepsine cevap vermezdiniz. Ben size iki üç yazsam siz ancak bir tane. O da birkaç cümle. Veya bir kart atar, teşekkür, selam yazar, iyi dileklerinizi iletirdiniz. Bazen sizin bu dostluğu istemediğinizi... sizi sıktığımı düşünürdüm... ama..." Sesi gittikçe daha fazla titremeye başlamıştı. Lafı ağzından aldım:

"Bay Robert aslında benim için mektup yazmak bir eziyet. Telefonla konuşmayı, hatta kalkıp gelmeyi tercih ederim, gördüğünüz gibi" diyerek güldüm.

"Eziyet mi?" diye sordu şaşkınlıkla, "Mektuplaşmak birisiyle konuşmak onunla anlaşmaktır. Ama sadece kâğıt üstünde."

"Hah, işte mesele de kâğıt zaten."

"Nasıl kâğıt?"

"Mektup kâğıdı. Gereksiz izler bırakıyoruz."

"İyi de, o zaman... Neden bana yazmamam gerektiğine dair bir işaret vermediniz?"

"Bana buradan yazan tek kişi sizdiniz Bay Robert."

"Nasıl yani?"

"Bunu şimdi konuşmayalım."

"Peki, konuşmayalım."

Gölete varana kadar tek bir söz etmedi.

Ancak bu sessizlikte bana karşı bir güvensizliğin arttığını hissettim. Kente girerken sadece şunu söyledi:

"Arabanızı buraya bırakın." En azından, "Bakın, sağa sola bakın. Mektuplarımda yazdığım gibi değil miymiş, değil miymiş? Uydurmamışım değil mi?" diyebilirdi.

Bagajdan eşyalarımızı çıkardı, başının bir hareketiyle evini göstererek "Gidelim" dedi.

Evi hakkında o kadar çok şey yazmıştı ki, evi görmek ister miyim diye öneride bile bulunmadı.

"Biraz terasta oturalım" dedi. "Şemsiyeyi açayım mı, yoksa böyle iyi mi?" Sonra iki hasır koltukla masayı, iki kutu birayla iki bardak getirdi. "Bardaktaki yazıyı gördünüz mü? O geceden sonra anı olsun diye bu bardakları almıştım."

"A, evet, gerçekten de" dedim.

"Aç mısınız?" diye sordu. "Şimdi içelim. Sonra yiyecek bir şeyler hazırlarım."

Belli ki onu bir şeyler rahatsız etmişti. Bira içerken neredeyse hiç konuşmadı, arada bir anlamsız sözcükler geveliyordu. Bense, burada karşılaştıklarım yüzünden tarifsiz bir hoşnutsuzluk içindeydim. Söylemeye değer bir şey benim de aklıma gelmiyordu. Öylece oturuyorduk, biralarımızı yudumlarken güneş yükseldi de yükseldi, sanki zirveye ulaşmak ister gibiydi, sonra batıya doğru batmaya başlamak yerine, kuralları ihlal ederek, uzakta kaybolana kadar yukarı doğru yükselemeye devam etti. Böylece güneş bile, her gün uzaktan görülebilecek tepelerin ötesine geçtiği günlere, yani önceki yıllara göre değişmiş gibi görünüyordu. Artık hiçbir şey kendine benzemiyordu. Sanki ormandan ot kokusu geliyordu, ama nasıl olduysa, buna bile inanamıyordum. Kokusu gönlümü bulandırıyordu, olması gerektiği kadar acı değildi. Çünkü bir zamanlar, özellikle olgun ağaçlardan toplandığında burnumu yakar, gözlerimi sulandırırdı. Tabii bu ağaçlar sadece gözlerimin önünde büyümüştü, çünkü onlara bakarken sanki kendime bakıyordum. Ama pek çok şeyi hatırlamayı başaramadım.

Rutka bile eski rotasında akmıyordu. Belki de yeni gölet her şeye, toprağa, gökyüzüne, ormana, hafızalara egemen olduğu için böyleydi. Hepsinden çok da bu göl, dünyayı nasıl değiştirebileceğini göstermek istermiş gibi, hışırdıyor; bağırtılar, ciyaklamalar ve kahkahalardan ürküyor, titriyordu. Kıyıları ormanın derinliklerine doğru ilerliyor gibiydi. Veya belki de orman, evlerden, gelen arabalardan veya sudan çıkan bedenlerin güneşlenmeleri için onlara yer

açıyordu. Ve su tekneleri, kanoları, su yataklarını, başları, rengârenk boneli başları telaşsızca, her yöne, amaçsız, anlamsız sürüklüyor gibiydi. Bir görünüp bir kayboluyor, hapisten kurtulmak istercesine suyun yüzeyinden sıçramaya çalışıyorlardı. Bir sürü kafa. Bana, çiçeklerin açtığı mevsimde Rutka'da açan nilüferleri, lotusları hatırlatıyorlardı. Kendimi sürekli acı veren bir dikenmişim gibi hissettim, çünkü gücüm başka şeye yetmiyordu. O günün akşamında dönmeye karar verdim.

Tam bunu Bay Robert'e söyleyecektim ki, o aramızdaki sessizliği bozdu:

"Galiba mektuplarımdan birinde bu evi satacağımı size yazdım."

"Yemin ederim, hiç böyle bir şey yazmadınız. Niye o zaman beni davet ettiniz? Eve veda için mi?"

"Taşınacağım buradan. Bu kentten tamamen gideceğim. Ama ne zaman bilmem. Bir alıcı çıksın diye bekliyorum. Birisi var da taksitle ödeyecekmiş. Taksit işi zor. Birinci, ikinci taksiti öder, sonra aksar iş. Her zaman öncelikli olarak ödenmesi gereken bir şey çıkar, taksiti bekletirler."

"Belki ben alırım" dedim şaka yollu ama der demez de pişman oldum. Sözcükler sanki arzu, düşünce ve niyetlerimi atlamış da kendi başlarına ortaya çıkmışlardı. Aslına ona şunu söylemem gerekiyordu. "Kusura bakmayın Bay Robert ama bu akşamüzeri yola çıkacağım. Önümde uzun bir yol var, sabah evde olmam lazım. Malum, iş bekler."

"Siz mi?" dedi gülerek ama gülüşünde bu lafı şaka olarak aldığına dair bir hava hissetmemiştim. "Siz ha?" Bu kez sesinde alay vardı. "Eğleniyor musunuz benimle? Buradan kaç kilometre uzakta, başka bir ülkede yaşıyorsunuz. Tutup da burada yazlık ev mi alacaksınız? Sonra da bir veya iki günlüğüne mi geleceksiniz buraya?"

Önce kendime, sonra da şaka olduğunu anlamadığı için ona kızarak homurdandım:

"Bazen bir veya iki günlüğüne de olsa ülke değiştirmek iyidir."

"Gelir misiniz ki? Onca mektupla, onca ısrarla sizi ikna edememiştim. Şimdi kalktınız geldiniz, iyi de ne sıklıkla geleceksiniz?"

"Değişir."

"Neye göre?"

"Duruma göre."

"Hangi?"

"Belli olmaz. Durumları önceden bilmek kolay değil."

"İyi de böyle bir ev, sizin için elverişli bir durum çıksın diye beklemez. Bakım ister. Sürekli bir şeyleri bozulur. Zaten bir de hırsızlık furyası başladı. Camı kapıyı kırıp bir eve girmedikleri hafta olmuyor. Komşular olarak sırayla gönüllü kolcu olalım dedik ama biri gelse öteki unutuyor, bir başkasının işi çıkıyor. En iyisi bir güvenlik görevlisi tutmak ama burada yaşaması lazım." Kısa bir suskunluktan sonra sakince konuyu kapatmak istercesine söze devam etti:

"Belki siz de senede bir kez..."

"Belki iki kez" diyerek nereye kadar gideceğini ölçmek istemiştim, çünkü inadı bana anlamsız gelmişti.

Bana kuşkuyla baktı.

"Hadi iki kez diyelim. Ama niye ki? Niye?" diye sinirli bir sesle sordu.

"Buraya gelen öteki insanlarla aynı nedenle" dedim. Acaba kendimi de mi ölçüyordum bilmiyorum. "Temiz hava almak. Dinlenmek, her şeyden uzaklaşmak için."

"Siz ne dediğinizi biliyor musunuz?!" dedi, sinirden titriyordu. "Hani temiz hava? Ne temiz hava var artık, ne temiz su ne de bir şey. Kim aldığı havanın nasıl olduğunu umursuyor ki? Soluyor, çünkü vücuda hava lazım. Diyelim dediğiniz doğru, sadece cumartesi pazar temiz havanın kime yararı var? Hatta bir ay olsa ne olacak? Kimseye yararı olmaz. Burada, dinlenip her şeyden uzaklaşacağınızı mı düşünüyorsunuz?" Bira bardağını ağzına öyle hızla götürdü ki, birazını gömleğine döktü. "Burasının kentteki sosyal konut bloklarından daha sıkışık olduğunu görmüyor musunuz? On katlı veya daha çok katlı bir blokta otururken insan en azından herkesi tanımak zorunda değildir. Merhaba, merhaba hepsi o kadar. Hem de herkesle değil. Alt katta, üst katta oturanlara selam bile vermesen olur. Hele en yukarıda, en aşağıda oturanlar nerede kaldı... İnsanın bir hafta boyunca komşusuyla karşılaşmadığı olur. Giriş çıkış saatleriniz farklıdır, hatta bazen, adam ölüp de ölüsünü evden çıkardıklarını görene kadar hiç karşılaşmazsınız bile. Ama burada istesen de istemesen de kaçış yok. Gelir gelmez, insanın çevresini karınca gibi sarar, kaşındırır, sokar, ısırırlar. Bir hafta tatilden sonra bu ben miyim diye sorarsın kendine. Sorarım size, insanın kendi benliğinden kuşkulanması için kaç kişiyi sığdırması lazım

içine? İnsan nedir, hah şu bardak gibidir, içine alabileceğinden daha çok şey dökemezsin. Kentte dükkânım var ama bütün kenti dükkândan tanımıyorum. Nereden tanıyorum, biliyor musunuz, buradan. Hani sadece isim, soy isim, meslek, durum, adres, telefon olsa gene iyi. Bir çekmece kartvizit var bende. Ne işe mi yarıyor? Hiç, öyle yatmaya. Kaç kez, adres defterimden en azından ölmüş olanlarınkini çıkarıp attım. Ama şiştikçe şişti. O da bir şey değil. Zaten söylemek istediğim başka bir şey. İnsan burada kendini bir karınca yuvasındaymış gibi hissediyor; kim karınca olmak ister? Burada sizden hiçbir şeyi esirgemezler, en mahrem şeylerini bile, dışkılarcasına ortaya dökerler. Herkesin bir sezon boyunca birlikte yaşadığı bir yerden daha kötüsü yoktur. Kim kimle, kim kime karşı, kim kimin altında, kim onun üstünde, kim kimin ardında, kim neyi saklıyor, kime nasıl gelmiş de öbürüne farklı gelmiş, öyle şeyler dinlemek zorunda kalırsınız ki. Hastalanmak mı istiyorsunuz, buyurun. Birinin bir derdi vardır, ötekinin başka, birinin bir şeyi yoktur, ötekinin başka şeyi, bir diğerinin de başka... Kimin kabız, kimin ishal olduğunu bile bilirsiniz; hatta orgazmları bile,. Şu kadın her seferinde tamam, öteki bir kez bile olmadı. Otururlar, yatarlar, iç çekerler. Hele şu gölün sesi nasıl taşıdığını bir bilseniz. Bir de evler dip dibe, hava bugünkü gibi sıcaksa bir de, bütün kapılar pencereler açık olur, sadece komşuyu değil, her bir sesi duyarsınız. Sudan kıyı duyulur, kıyıdan su, o onu duyar, öteki bunu. Çaba sarf etmeden duyar, görür insan her şeyi. İstemese de duyar, görür. Kulaklarının gözlerinin olması yeter. Ne de olsa insan buraya eve kapanmaya gelmiyor. En ufak bir fısıltı bile, kat kat artarak yayılır etrafa. İstemeseniz de her göbeği, göbek deliğini, kıçları, bacaklardaki varisleri, ameliyat izlerini görür, tanırsınız. Gözlerden, kulaklardan bir şey kaçmaz. Hatta düşünceleriniz bile yabancı düşüncelerin çöplüğü haline gelir. İster miydiniz bunu?"

Onu tanıyamıyordum. Mektuplarda tanıdığım adamdan başka birisiydi. Acaba bu kadar değişmesine neden olan bir şey mi olmuştu? Hele beni buraya getirmek için neden bunca heveslendirdiğini hiç anlamıyordum. Bunca yıl beni davet etmiş, baştan çıkarmaya çalışmıştı, kalkıp gelmiştim, şimdi de... Ne de olsa ev konusunda şaka yaptığımı anlamış olması gerekirdi. Belki de buraya gelirken yolda benim, mektuplardan tanıdığı adamdan farklı biri olduğumu düşünmüştü. Bu ev işi de onu tetiklemişti.

"İster miydiniz..." diye yeniledi sözlerini ama sanki kendi kendine konuşuyordu: "İnanın bana, eve dönerken kendime baştan alışmak zorunda kalıyorum, yeniden kendim olmayı hissetmek için, çocukluğumdan, ilk sözcüklerimden, ilk düşüncelerimden, ilk ağlamalarımdan başlamam gerekiyor. Burada insan sanki bir ekranda yaşıyor gibi. Sırsız bir insan neye benzer? Söyleyin yahu." Öfkeden köpürüyordu:

"Yeminle satacağım bu evi! Ve taşınacağım."

Kalan birasını da bir dikişte içti ve önümüzde dalgalanan göle bakıp düşüncelere daldı. Bir şeyler söylemem gerekiyordu, belki benden bir şeyler söylememi bekliyordu. Ama aklıma, akşam olmadan buradan gitmem gerektiği düşüncesinden başka bir şey gelmiyordu. Ne var ki bunu söylemenin o an için uygun olmadığını da fark ediyordum. Haliyle gelişigüzel sordum:

"E, şu bana yazdığınız mezarlar nerede, hani en çok mantarın bittiği yerler?"

"A, mantar toplamak mı istiyorsunuz? Yok, şimdi olmaz, şimdi olmaz." Sandalyeden hızla kalktı. "Bir bira daha getireyim. Yiyecek bir şeyler de mi hazırlasam acaba? Acıkmadınız mı? İyi, daha sonra hazırlarım. Izgara tavuk getirmiştim. Isıtmak lazım."

Elinde kutu biralarla gelirken yarı yolda birden durdu:

"A, şuraya bakın. Bu kadın yeni galiba. Daha önce hiç görmemiştim onu. Kimmiş, öğrenmem lazım. Bakın, orada, işte orada." Kutuları masaya koydu, açıp bardaklara boşalttı. "İşte beni burada tutan şey bu. Yoksa çoktan satmıştım." Birasından biraz içti ve etrafa bakmaya başladı ama sanki bambaşka gözlerle; parlak, hatta yırtıcı bakışları gülümseme ile alaycı bir yüz buruşturma arasında gidip gelerek arada bir bana yöneliyordu.

"O da fena değil. Hah, şu kayığa binen. Tanırım onu. Eğlenmeyi sever, neler neler yapabiliyor, bilseniz. Dur, bir komşu göstereceğim şimdi size, iki ev ötede oturur. Aa, daha gelmemiş buraya galiba."

Onu dinlemesine dinliyordum ama şöyle söyleyeyim, Bay Robert olduğuna inanamıyordum. O mektuplardaki, kartlardaki, telefonlardaki adam bu muydu? Şimdi bana anlattıkları ile onca yıl yazdıkları arasında gidip gelerek acaba hangisi gerçek diye düşünmeye başlamıştım. Acaba ikisi de gerçek değil miydi? Belki kendini tam olarak tanıtmasına izin vermemiştim.

"Ya şuradaki, bakın. Gölün kıyısında yürüyor. Hatta bizim tarafa bakıyor. Tüm sıkıntıların içinde tek iyi şey. Sanki onu doğadan çekip çıkarmışsınız gibi. Doğadan çekip çıkarmak, sokaktan ya da bir kafeden bulmaya benzemez. E, ne de olsa, doğa doğadır. En çarpık çurpuk şeyi bile düzeltir. Ne geziyor o öyle? Ha, uzanıyor. Güneşlenecek. Saatlerce güneşte öyle yatar. Daha yazın başında siyah bir kadın gibi oluyor. Ama doğrusu ben o kadar yanık teni sevmem. Gerçi yanık tenli kadınlarla her şey daha kolay olur. Güneşte onca yatarak eziyet çekmeyi ziyan edecek değiller ya. Herhalde o eziyeti nikâhlı öküzler için çekmiyorlar. Onlara gidip kürek çekerek göbek eritmelerini buyururlar. E bu nikâhlı öküzlere ne kadar dayanılır ki? Bir iki yıl sadık kalınsa iyi. Neyse ki dünya bu hurafeleri, gelenekleri, alışkanlıkları artık reddediyor. Bugün artık uzun soluklu ilişki yaşayan yok. Herkes bir şeyin peşinden koşuyor, bir şeyleri kovalıyor, biriyle birlikte olmak ayağına pranga takmak gibidir. İnsanın canı konuşmak istemez ama konuşmak zorunda kalır. Konuşacak bir şey yoktur ama konuşacaksın. Evet, ölene kadar evli kalanlar var. Ama artık bunlar antika. Kalelere, katedrallere, müzelere geziler düzenlendiği gibi, bu çiftleri göstermek için de yakında geziler düzenlenecek. Doğrusunu söylemek gerekirse, bugün, evlilik şirkete benzeyen bir kurum gibi gözüküyor. Biri batarsa, başkasını kurarsın. İte kaka sürer sonuna kadar. Size bir şey diyeyim mi, hayatımızın değeri yok, lanet olsun. Bütün rüyalarımızın, hayallerimizin, umutlarımızın..." Birden gözleri parladı: "Oh, bakın. Geliyor. Hani sözünü ettiğim komşu kadın. Bir de mayolu görseniz onu. Gözünüzü alamazsınız. Bazen *topless* güneşleniyor. Artık buralarda da öyle. Neden olmasın ki? Bu açıdan, diller ve bu tür saçmalıklar arasında sınır yoktur. Onu bir ara sandala davet etmeliyim. Belki bir fırsat çıkar. Tabii, selamlaşıyoruz falan ama bir şey hep engel oluyor bana, gücümü toplayamıyorum. Yok, yok, bir cesaret geldi bana şimdi. Acaba, önce böğürtlen toplamaya mı davet etsem? Belki meyveler artık olgunlaşmıştır. Önümüzdeki pazar ormana gidip bir bakayım. Ama belki dikenleri var diye istemeyebilir. Yazık, çilek zamanı geçti. İşte beni burada tutan bu. Söyleyin bana, insanın hayattan gerçekten aldığı ne vardır? Tüm bu çabalar, entrikalar, uykusuzluk ve endişeler neden? Ha, üstüne bir de hastalıkları, şansızlıkları ekleyin, insan bu hayattan ne alır? Hadi benim dükkânda bütün gün oturun bakalım. Hatıra eşyalarla birlikte. Ha! Ha! Ha! O lanet dükkânı da satacağım!"

Biraz daha bira içti. Parlayan gözleri birden sönüp solgunlaşmıştı. Bir süre sessiz kaldıktan sonra yeniden konuştu:

"Bir zamanlar burada neler olduğunu bilseniz. Ama galiba siz her yerde yaşayabilen tiplerdensiniz."

"Biliyorum Bay Robert" dedim. Ona söylemeye karar vermiştim. Saklamak artık ayıp olacaktı. Özellikle de buraya gelirken yolu nereden bildiğim konusunda benden kuşkulanmışken.

"Nereden biliyorsunuz?" Gözlerinde yine kuşku uyanmıştı. "Mektuplarımdan değil herhalde? Size asla bunu yazmamıştım. Asla."

"Ben burada doğdum."

"Ne demek burada?"

"İşte burada."

"Nasıl burada? Burada derken?!" İtirafımı ateşli bir biçimde reddetmeye çalışması beni şaşırtmıştı. "Herhalde o zamanlarda değil. Buradan kimse kurtulamadı. Kimse."

"Ama gördüğünüz gibi kurtulmuşum, tabii buna kurtulmak denirse. Bir anlamda sadece ben değil, siz ve bu gölün kenarında olan herkes kurtulmuş işte. Yaşadığımıza göre."

"O zaman kimse kalmamıştı. Kimse" dedi, biraz kızmıştı. "Şu tepeyi görüyor musunuz? Savaşta orada yaşardık biz. Bir gün aşağı köyde bir velvele koptu. Annem elimden tuttuğu gibi en tepeye çıkardı beni, çocuğum tabii o zaman, koştuk çıktık tepeye. Winnica derlerdi oraya. İnsan kalabalığı tepeyi kaplamıştı. Ben ormanın üstünü kaplamış bir duman denizinden başka bir şey görmüyordum. Ama büyükler her şeyi görüyorlardı. Alev alev yanan evleri, sürüleri, çıldırmış hayvanları, insanları, onlara nasıl ateş edildiğini. Annem beni kucağına almıştı ama yine dumandan başka bir şey görmüyordum. Diz çöktü, bana da diz çökmemi buyurdu, çünkü herkes diz çökmüştü, ağlamamı buyurdu, çünkü herkes ağlıyordu. Ama beni bir gülme tuttu ki sormayın. Annem kirpiklerini boyamış, gözyaşlarıyla da o boyalar yol yol yanaklarına inmiş. Kendimi tutamıyordum. Herkes bana bakıyordu. Biri dedi ki, 'Şuna bak, milleti katlediyorlar, bu gülüyor.' Annem çok utanmıştı. Dizlerimin üstünden kaldırdı beni, kendine çekti, 'Arkana bakma' dedi ve tepeden aşağıya indik."

"Aha orada mezarlar." Bay Robert eliyle ormanı gösterdi, bir süre sonra lafına devam etti:

"Satmam lazım. Belki şu taksitle almak isteyene satarım. Beş, on, kaç taksit isterse artık, fark etmez."

Biliyor musunuz, sizi Bay Robert'in evinden çıkarken gördüğümde acaba taksitle almak isteyen o alıcı siz misiniz diye düşündüm. Herhalde son taksiti de ödemiş olmalıydınız. Yoksa eve nasıl girecektiniz? Anahtarın yerini nereden bilecektiniz? Eline son taksit geçmeden, terasta olduğunu söylemezdi ne de olsa.

Yaşıyor, yaşıyor. Hem niye yaşamasın? O değilse kim yolluyor bekçi parasını. Ha, ücreti artırdım, en son zamlı geldi mesela. Aslında Bay Robert'e bu zammı yansıtma niyetinde değildim. Öyle ya, ne kendi kalıyor, ne bir tanıdığı. Ne diye bir de zam yapsın ki? Ama geçen sonbaharda damı akmaya başlamıştı. Yağmur ne yağdı ne yağdı. Yaz sonu başladı, yapraklar döküldüğünde hâlâ yağıyordu. Gündüz güneşi bir an görebilene aşk olsun. Gece gündüz yağıyordu. Öyle bir sonbahar daha hatırlamıyorum. Göl, ilk eve kadar yükselmişti. Neyse ki, beton sütunların üzerine kurulmuş gördüğünüz gibi. Ben aslında yağmuru severim de, o zaman abartmıştı. Yukarıda, Bay Robert'in yatak odasından akmaya başlamış. Yağmur durunca tamir ederim diye düşündüm. Bir an bile durmadı. Mecbur yağmurda işe giriştim. Damın bir bölümüne yeni katranlı kâğıt serdim. Geçende de terastaki iki tahtayı değiştirdim, çürümüştü. Kapıların kilitlerini, pencerelerin menteşelerini yağladım, prizleri, kontakları, telleri kontrol ettim. Böyle boş evde her şey bozulur. Elimde adresi olsa yazacağım. Sık sık düşünürüm onu, söyleyin bunu ona. Biliyorum, biliyorum, onu tanımadığınızı söylediniz. Ama bir gün belki, belli mi olur.

Beni en çok ameliyattan sonra nasıl olduğu endişelendiriyor. Evet, bir ameliyat geçirecekti. Yok, o zaman söylemedi bunu bana. Ertesi sefer geldiğimde, hani sis içinde gelişimi anlattım ya size. Yok, görüşmedik de, telefonla konuşmuştuk. Ama o yaşadığı yerde oturuyordu henüz. Acaba hâlâ dükkân açık mıydı, onu söyleyemem.

Buradan gittiğinde, komşulardan bir şeyler öğrenmeye çalıştım. O zaman önce dükkânı, sonra evini sattığını söylemişlerdi. Ama nereye taşındığını kimse bilmiyordu. Ve herkes, onu çok az tanıdığını söyledi. Komşuluk ilişkisinden çok dükkândan tanırlarmış zaten. Çok da ender görüşürlermiş, girip çıkarken bir merhaba derlermiş, o kadar. Yani konuşkan biri değilmiş.

Dükkânı satın alan adam bile bir şey bilmiyordu. Ona, başka ne biliyorsunuz diye sorduğumda bana kızdı:

"Ne bileyim yahu? Dükkânın parasını ödedim. Pazarlık bile yapmadım. Dükkânın yeri iyi diye. Benden istediğiniz nedir? Hatıra eşya satmayacağım. Sebze meyve işi yapacağım. Taşınmış adam işte, çekmiş gitmiş."

Gölün çevresindekilerden de kimse bir şey bilmiyordu. Hatta bazıları evin birkaç sezondur boş olduğunun farkında bile değildi. Gözlerini şaşırmış gibi açıp neden gelmediğini sorarlardı.

"Bay Robert mi demiştiniz? Hangi sezondu? Hangisiydi? Evet, evet, hatırladım tabii ki. Kentten de mi taşınmış dediniz?"

Taşınmadan önce ona telefon edip gelmek istediğimi söylemiştim. Ama azıcık bile sevinmemişti.

"Şimdi, sonbaharda mı?" diye sordu, sesi kuru, hatta dikenliydi.

"Sizi rahatsız mı ediyorum?"

"Yok, sadece şaşırttınız. Yazın gelseydiniz keşke."

"Yazın gelemezdim Bay Robert. Hem sonbaharın orada nasıl olduğunu görmek istiyorum."

"Yakında kış gelecek. Ağaçlar neredeyse bütün yapraklarını döktü. Sadece karın yağışını görebilirsiniz. Sizi buraya çeken nedir? Sonra pişman olmayın da."

Belki bir sağlık sorunu olduğunu düşünmüştüm, sordum:

"Sağlığınız nasıl?"

"Bu yaşta nasıl olursa artık" diye kısaca yanıtladı. "Ameliyat olacağım."

"Önemli bir şey mi?"

"Göreceğiz. Hastanede yatak boşalsın diye bekliyorum. Söz verdiler, belki yarın, belki öbür gün olabilirmiş. Haber verecekler. Valizimi falan hazırladım. Yani sizinle gelemem. Ama evi henüz satmadım. Burada kalabilirsiniz."

Bana anahtarın yerini söyledi. Terastaki kirişin altında asılıymış. Giderken de aynı yere koymamı istedi. Aydınlatma ve sıcak su için cereyanı nereden açacağımı da söyledi. Tabii kaloriferi de açmak gerekiyordu, ne de olsa kış yaklaşmıştı. Çarşaf şurada, havlu burada, o şurada, bu burada.

"Hastaneden ne zaman çıkacağınızı biliyor musunuz peki?"

"Nereden bileyim?" dedi biraz kaba bir tonla, konuşmayı bitirmek istermiş gibi.

"Sizi ziyaret etmek isterdim, eğer hâlâ..."

"Neden? Hastane ziyaret yeri değildir. Ben sevmem öyle şeyi."

"Size nasıl yardımcı olabilirim?"

"Bana mı? Daha neler!" Öyle alaycı bir ifadeyle konuşmuştu ki inciticiydi.

"Belki bir gün buluşuruz."

"Buluştuk ya."

Bu bana söylediği son sözleriydi.

3

Sizinle daha önce karşılaşmış mıydık? Nerede, ne zaman acaba? Baktığımda, yüzünüz bana hiç yabancı gelmiyor. Zaten içeri girer girmez bir tanıdık gelmiş gibi oldu. Belki de bir zamanlar tanıştığım birine benziyorsunuzdur. Kim olabilir, bilmem ki. Hatırlayabilsem, ne zaman, nerede olduğunu da çıkarırım ama... İnsan insana benzer, bazen birini bir başkası sanabilirsin. Özellikle de yakın birisiyse ve bir daha da görüşmediysen, yabancı birinde onu bulabilirsin. Zaten birini başka birine benzetmenin de ne anlamı var ki. Biz bile geçen yıllarla kendimize daha az benziyoruz. Hatta hafızamız bile bir zamanlar nasıl olduğumuzu her zaman hatırlamak istemiyor. Nerede kaldı başka insanlar.

Bunu burada sık sık deneyimlerim. Buradaki herkesi tanırım, kim, hangi evde yaşıyor, hepsi bende kayıtlıdır. Oysa sezon başlayıp da gelmeye başladıklarında, aynı kişiler mi diye hafızamı yenilemem gerekir. Acaba bir insan suratı sezondan sezona değişir mi diye merak ediyorum. İnsanın hafızasından tamamen çıkan yüzlerin olduğu doğru. Birinin yüzüne her gün bakarsın da, ertesi sezona kadar görmeyince, yabancı mı, yoksa gördüğün biri mi diye bilemezsin. Ama sadece göz ucuyla gördüğün biri, sonsuza kadar aklında yer edebilir.

Çoğu zaman, kalabalık bir kent caddesinde yürürken sürekli birisine ya da diğerine çarpar ve hiçbir şey göremiyor olabilirim; ne binaları ne reklamları ne vitrinleri ne de arabaları. İnsan yüzleri kısa bir saniye için yanıp söner, sonra bu parıltılar içinde aniden bir yüz, neden o da bir öteki değil, o da bilinmez, ama işte o yüz hafızama kazılır kalır. Tam da bu kısa yanıp sönmelerle mühürlenen yüzlerin sonsuzluğunu içimde taşırım. Ne kimin yüzü olduğunu, ne nerede veya ne zaman gördüğümü bilirim, onlar hakkında hiçbir şey bilmem ki zaten. Ama içimde yaşarlar. Düşünceleri, bakışları, kederleri, solgunlukları, yüz buruşturmaları, acılıkları – hepsi benim içimde yaşar, sanki bir fotoğraf gibi sabit durur. Ne var ki bunlar, birisi tarafından yakalanan ve sonsuza kadar aynı biçimde

kalan sıradan fotoğraflardaki simalar gibi değildir. Hani yıllar sonra insanın kendini bile tanımadığı. Tanısa bile, kendisi olduğuna inanmak istemediği. Benim kısacık bir bakışla kafama kazıdığım bu yüzlerde yıllar geçtikçe kırışıklıklar, izler oluşur, gözkapakları düşmeye başlar. Diyelim birinin gözleri bir zamanlar büyükse, şimdi daralmış, etrafı anahtar deliğinden izler gibi bir hal almış. İnci gibi beyaz ve düzgün dişlerini göstererek gülen birisinin gülümseyen ağzında kalan tek şey açık ağzıdır şimdi. Keşke hiç gülmese diye düşündürür insanı. Eğer bu kısa yanıp sönmelerle aklıma kazıdığım yüzler içinde güzel bir kadın yüzü varsa, şimdi onunla karşılaşmak istemeyebilirsiniz. Birkaç güzel kadın tanıdım, şöyle söyleyeyim, ne zaman hafızamda onların resimlerini canlandırsam, acaba güzel kadınlar erken mi ölseler diye düşünürüm.

İyi de ben kimim ki, hafızama rastlantısal olarak düşmüş bu insanların yaşamlarını, benim yaşamımmış gibi düşünmeyi hak görüyorum kendimde? Bu yüzler içime damgalanmış gibi hissediyorum. Boşuna unutmaya çalışıyorum onları. Hatta bazen onların da, kendilerini unutmamamı istediklerine dair bir izlenim ediniyorum. Yok, haklarında hiçbir şey bilmeden bunca yüzle birlikte yaşamak hiç kolay değil.

Bazen de tam tersi olur. Diyelim bir trende giderken, bir adamla karşılıklı otururum; e yolculuk hali, hatta biraz sohbet de ederiz, günü, ayı, saati, hangi trenle gittiğimizi, onun nerede indiğini benim devam ettiğimi hatırlarım, onu düşünürüm ama suratı aklımdan çıkmıştır. Biz belki de bir keresinde aynı trende, aynı kompartımanda yolculuk yapmışızdır, belki konuşmuşuzdur, sonra sizi düşünmüş olabilirim; şimdi yüzünüzü hatırlamadığım halde bana tanıdık gelmeniz bu yüzden olabilir. Ya da belki aynı uçakta, aynı gemide yolculuk yapmış olabiliriz. Siz beni bir yerden çıkaracak gibi misiniz?

Yok canım, ne bozulacağım? Bana dikkat etmek zorunda değilsiniz ya. Niye zaten dikkat edesiniz ki? Hafızada karşılık yükümlülüğü yoktur, illa beni hatırlamak zorundasınız diye bir şey yok. Ben bir düzen kurmak, her şeyi yerli yerine koymak için onu, bunu hatırlamaya çalışıyorum. Belki o zaman kendimi de bulurum diye. Düzen sadece bastırılan şeyler için oluşturulmaz, rahat bırakılanlar için de oluşturulur. Yok, sadece o değil. Hatta hiç olmayabilir de. Bazen hayatın öteki yanı var gibi geliyor bana, hani her şeyin kendi

yeri ve zamanı olduğu, hiçbir şeyin kendi istediği gibi akmadığı ve hiçbir şeyin belirlenmiş düzen ölçüsünün dışına çıkma durumunda olmadığı bir yer. Bilmem bana katılır mısınız ama düzen yaşamlarımızı ve yazgılarımızı değiştirir. Tabii, dünya düzeni içinde küçücük bir parça olduğumuzu söylemiyorum bile. Küçücük bir parça olduğumuz için bu dünyayı anlayamıyoruz zaten. Düzen olmadan insan tutunamazdı. Dünyanın kendisi bile tutunamazdı. Hatta düzen olmasa, Tanrı, Tanrı olur muydu? Gel gör ki, insan dünyanın en garip yaratığı, kim bilir, belki Tanrı'dan bile gariptir. Ve kendi yerini, zamanını, sınırlarını bilmesinin onun için daha iyi olduğunu anlamak istemez. Doğuyoruz ve ölüyoruz, bu bize yaşamamızı emreden bir düzen işte.

Doğrusunu söyleyeyim, burada bugüne kadarki işlerin yapılış biçiminin benden sonra değişeceğini kabul etmeseler, ben burada bekçilik yapmazdım. Evlere bekçilik yapmak, bazı şeylerden feragat etmeyi gerektirir ve bir bedeli vardır. Dedim ki, kabul ederim, ama burada bir düzen kuracağım. Burada doğa düzeninin olması önemli değil. İnsan doğayı bıraktı mı, başka bir düzene girmeyi kabul etmiş demektir. Eğer doğada yaşamaya devam etseydi doğa onu gözetirdi. Ama eğer ben geldiysem...

Yolları işaretleyerek işe başladım, çünkü herkes ayağının götürdüğü yerden yürüyordu. Çimlere basıyorlardı, sadece evlerinin önündeki yerlere değil, görünen görünmeyen her yer harman yerine dönmüştü. Kürek ve ölçüm için sicim getirmelerini buyurdum. Kazıkları kendim diktim. Yolları çizdim, gölün bu tarafını ve diğer tarafını planladım. Ama ne oldu, bu yollara isyan ettiler; neymiş, onların özgürlüklerini kısıtlıyormuşum. Öfkelendim tabii; dedim, bekçilik yapmamı istiyor musunuz istemiyor musunuz? İstiyorsanız, haydi işe koyulun. Özgürlüklerini kısıtlıyormuşum, düşünebiliyor musunuz? Sanki onlar benimkini kısıtlamıyorlar mı? Karşılıklı yapılan bir düzenleme kısıtlayıcıdır zaten. Buraya onların bekçisi olmak için gelmediğimden söz etmiyorum. Benim mezar taşlarım vardı, bana yeter de artardı bile. Belki de benim için fazlaydı bunlar, çünkü iş dediğin insana her zaman fazla gelebilir. Köpeklerimle birlikte yaşayabilirdim Zaten artık çok vaktim de kalmadı. Boş zamanlarımda ormana giderdim, kitap okur, müzik dinlerdim. Evet, yanımda biraz kitap getirmiştim. Çok değil ama okuduklarını yeniden okuyabilirsin. Zaman buldukça okumayı hep sevmişimdir.

İnşaatlarda çalışırken, yakında kütüphane varsa, ödünç kitap alırdım. Uyumadan önce illaki kitap okumam gerekirdi. Tabii yorgunluğun ölçüsüne bağlı. Çok yorgunsam, mutlaka okumalıydım, yoksa uyuyamazdım. Sarhoşsam da öyle. Anlamazdım, ama okurdum. Zaten hemen anlamak da gerekmez. Ne kadar yaşarsan yaşa, hayatı anlıyor musun sanki. Yanımda pek çok şey getirmiştim. Televizyon, radyo, teyp, video, pek çok plak. Hepsi odamda duruyor.

Buradaki herkesi, kim kimdir, hangi evdendir diye tanımam gerekmeyebilirdi. Ama artık bana hiç yararı olmasa da bilmek zorundayım. Ne, nerede, ne zaman, kim kime falan filan hepsini hatırlamak zorundayım. Her sezon sonunda evlere bakmak zorundayım, teker teker. Şuydu buydu derken on tane iş yapmak zorundayım, gerçi yapmak zorunda olmayabilirdim, çünkü hiçbir şey yapmam gerekmiyor. Mantar toplarlar, gidip de zehirli mi değil mi diye bakmam için beni çağırırlar. E gitmek zorundayım, ya zehirlenirlerse?

Özgürlüklerini kısıtlıyormuşum. Sanki bunun ne anlama geldiğini bilen var da. Buraya bana, çeşit çeşit dert ve şikâyetle gelirler, hepsini dinlemek zorundayım. Doğal olarak dedikodu yaptıkları da oluyor tabii. E, bu kadar ev, bu kadar insan dedikodusuz olur mu? Bazen kendimi günah çıkartan bir rahip gibi hissederim. Ama rahiplere, dinlediklerini unutmayı öğretirler. Onlar bırakır, unuturlar. Bense ne bırakmayı ne unutmayı becerebilirim. Varın siz söyleyin, şimdi burada kim kimin özgürlüğünü kısıtlıyor acaba?

Özgürlük. Bu sözcüğün içinde kendi inkârının saklı olduğunu söylemek mümkün. En güzel yanılsamada kederin tüttüğü gibi. Çünkü eğer özgürlüğü tüm kısıtlamalardan kurtulmak olarak alırsak, insanın kendinden de kurtulması gerek. Ne de olsa insan, yine kendisi için en büyük kısıtlamadır. Buna dayanmaları sıklıkla zor olur. Bazıları bunu kaldıramaz. İşte buna en yakın örnek Jan Amcam. Yaptığı şeyi yapması için onu çok da zorlayacak bir şey olmamıştı. Ne olduysa artık olmuştu; ondan kuşku duydukları şey her neyse bir biçimde katlanabilirdi. İnsan nelere katlanmaz ki. Özgür olduğu için mi astı kendini? Kendinden başka bir biçimde kurtulamaz mıydı? Size tek bir şey söyleyeceğim, özgür insan öngörülemezdir. Yalnızca başkaları için değil. Her şeyden önce kendisi için. İşte ne zaman bunu düşünsem, özgürlüğün, böyle pek çok sözcükten biri olduğu sonucuna varırım. Hani vermek istediği anlamı, imkânsız olduğu için veremeyen sözcükler vardır ya. Çok

şey hedeflerler ama sonunda bir yanılsamaya dönüşürler. Aslında bunda şaşacak bir şey yok, değil mi ki hayatın kendisi yanılsamalardan oluşmuş. Yanılsamalar bizi yönlendiriyor, nedenlerimiz onlar oluyor. Bizi itiyor, tutuyor, amaçlarımızı belirliyor yanılsamalar. Yanılsamalardan doğarız biz, ölümse bir yanılsamadan diğerlerine geçiştir sadece.

Sürekli bir anlam taşımayan sözcükler de vardır. Bunlar, bütün arzularımız, hayallerimiz, özlemlerimiz, düşüncelerimize göre değişen sözcüklerdir. Bunlar için bedensiz sözcükler demek mümkün, öteki sözcüklerin dünyasında başıboş gezen, anlamını, hatta deyim yerindeyse öz fikrini arayan sözcüklerdir hepsi. Örneğin sonsuzluk, hiçlik sözcükleri. Kim bilir belki özgürlük de bu tarz sözcüklerden biridir. Ancak bu tarz sözcükleri korumak gerek, çünkü her anlamda ve her fikirde cisimleşebilme özelliğine sahiptirler. Onlara teslim olmaya ne kadar hazır olduğumuza ve onları ne anlamda kullanmak istediğimize bağlı olarak tabii. Bana göre doğa bile özgür değildir.

Doğrusunu diyeyim size, beni burada tutan şey çocuklar yalnızca, yoksa çoktan bırakırdım bekçiliği. Evet, çocukları severim. Belki de artık yalnızca çocukları seviyorum. Kendimi mi? Neden sordunuz? Niye kendimi seveyim ki? Buraya çocuklarını getirdiler mi, doğru bana koşar hepsi. Benden ne isterlerse yaparım, gösterir, açıklar, anlatırım. Balık tutmaları için solucan keserim, kancalara takarım, balıkları birbirinden ayırt etmeyi, yüzmeyi öğretirim. Bir şeyi bozdular mı, tek laf etmeden tamir ederim. Bazen onları az veya çok gruplar halinde ormana götürürüm. Ama ebeveynlerinin iznini alarak. Ağaçları, meşeyi, kayını, karaçamı, ladini ayırt etmeyi öğreniriz. Yaban çileği, böğürtlen gibi meyveleri veya çam kozalakları, meşe palamudu toplarız. Zehirli mantarları zehirli olmayanlardan nasıl ayırt edeceğimizi öğreniriz. Çoğu kez onlara, kafaları iyi çalışsın diye bilmeceler sorarım. Kuşlara bakarız, bir kuşu başka kuşlarla karıştırmasınlar diye, özelliklerini tek tek açıklarım. Bir kuş yuvası buluruz, onlara bu yuvanın hangi kuşa ait olduğunu, başka kuşların nasıl yuvalar yaptıklarını söylerim; yorulurlarsa, otururuz, onlara yine anlatırım. Ne mi? Yok, bir zamanlar burada olan biteni değil, yok. Tabii, buradaki mezarlara da götürmem onları asla. Sonra çocuk olmayı bırakabilirler, çünkü çocuk olmak yaşa bağlı bir şey değildir.

Çocuğum yok benim. Evlendim evlenmesine de, çocuğum yok. Karımla çocuk istediği için ayrıldık. Ama başkalarının çocuklarını severdim. Ziyaret ettiğim evlerde çocuk varsa, hediyesiz gitmezdim. Onların sevinçlerini izlemek beni mutlu ederdi. Onlarla oynamayı severdim. Ama kendi çocuğumun olması düşüncesi bile içime bir korku salardı. Bugün bile, bu çocuklardan birinin benim olduğu düşüncesi...

Yetişkinlerle çok ortak yönüm yok, en azından bunu biliyorum. Zaten burada evlerine bekçilik yapmam ve onlardan düzen talep etmem dışında ne bağlayabilir ki beni onlara. Yok, sadece düzen olsun diye veya düzen, bekçiliği kolaylaştırsın diye de değil. Hayır. Etrafta düzen varsa insanın içi de düzenli oluyor, durum bu. Bazen, bekçiliği bırakmakla onları tehdit ettiğimi söyleyerek isyan ederler. Evlerde ışıkların belirli bir saatten sonra söndürülmesini talep ettim. E, buraya dinlenmek için geliyorlarsa, sessizlik lazım. Bunu hemen anladıklarını mı sanıyorsunuz? Nerede? Birkaç ev, mahsus sabaha kadar yaktı ışıklarını. Ancak şu, şu evlere bekçilik yapmayacağım dediğimde anladılar. Ama birisinin isim günü varsa ya da başka bir eğlence düzenlemişlerse o zaman bir iki saat daha ışıkların yanmasına izin veririm, ama bütün gece olmaz. Ateş yakmaları için, evlerden ve ormandan uzak, suya yakın bir mekân belirledim. Mangal yakmalarına karışmam, ama ancak belirli saatler arasında olursa. Sonra suyla ateşi söndürmeleri zorunluluk dahilindedir. Gider, kontrol ederim.

Örneğin, evlerin numaraları yoktu. Yabancı birisi gelirse yolu şaşırabilirdi. Bana gelip hangi ev nerede diye sorardı. Onu bizzat götürürdüm, yoksa kendi başına yolu şaşırabilirdi. Ben bile bazen hangi ev nerede diye karıştırıyordum. Görüyorsunuz ya, evlerin hepsi aynı. Ben de ne yaptım, evleri numaralandırmaya karar verdim. Numarayla her şey daha kolay olur. Sanırsın alkışlayacaklar, değil mi? Bin dereden su getirdiler. En önce herkes kendi numarasının en düşük numara olmasını istedi. Daha sonra birinin aklına burada en eski olandan başlayarak evleri numaralandırma fikri geldi. O zaman karışık bir numaralandırma olacaktı tabii. Diyelim bir numara ormanın oradaysa, iki numara gölün kıyısında olabilirdi. Zaten kim birinci, kim ikinci, kim onuncu girmiş ne önemi var, çünkü önünde sonunda evlerin hepsi aynı firmanın ürünüydü. Evleri de sırasıyla değil, kim daha fazla rüşvet verdiyse ya da kimin

firmada daha yakın tanıdığı varsa ona göre dağıtmışlar. Yine başka bir problem, gölün hangi tarafından numara verilmeye başlanacak sorunu ortaya çıktı. Tabii yine aralarında anlaşamadılar, bu kıyı bu taraftan başlasın istiyordu, öteki kıyı oradan.

Siz benim yerimde olsanız ne yapardınız? Kendileri karar versin istemiştim, aralarında anlaşamazlarsa asla burada bir uzlaşma olmaz diye düşünmüştüm. Her zaman şu numarada oturdukları ama istedikleri bu numarada oturamadıkları için üzüleceklerdi. Zaten ev de numara da onlarındı. Ben sadece boya alıp numaraları kesip boyayıp kapılara asacaktım. Ama kafam bir döndü. Benim bu numaraları boyamamı istiyor musunuz diye sordum, çünkü boyanmaları lazım dedim, o halde numaralar burada başlayacak şurada bitecek. Her iki kıyıda da beraber, ayrı ayrı olmaz.

Bu meselenin çözüldüğünü mü sanıyorsunuz? Nerede? Hadi bakalım yeni bir sorun: Kimse on üç numarayı almak istemedi, neymiş efendim, uğursuzluk getirirmiş. E bir numara eksik olsa, düzen nasıl olacak? Birisi çıkıp da on üç numarayı ararsa ya? Yapacak bir şey yok, kura çektim on üç numara yirmi altıyla yirmi yedinin arasına düştü. E, ne yapalım varsın öyle olsun, zaten her düzen biraz aksar.

Çöpü de aynı biçimde, nereye isterlerse oraya atıyorlardı, en çok da ormana bırakıyorlardı. Ormana girildiğinde her yer pislik içindeydi. Eskiden orman çalı çırpıdan bile temizlenirdi. Çöp torbası getirip çöpleri onların içine atmalarını, sonra da kentteki çöp kutusuna atmalarını buyurdum. Kentlerin kurtuluşu yok artık. Bira, kola ya da başka bir içecek kutusu bulmayayım, köpekler hemen koklar ve kime ait olduğunu anlayıp onun kapısının önüne atar.

Güneşlenme mesela, öyle herkes istediği kadar güneşlenemez, tabelalarda, yavaş yavaş güneşe alışın, keller şapka taksın yazar. İnsanların istediği kadar güneşte yattıkları zamanlar da oldu ama o zaman ambulans çağırmak gerekmişti.

İki tabela yaptım, iki kazık çaktım, biri gölün bir kıyısında biri öteki kıyısında, o tabelaları astım direklere, işte burada neyin yasak neyin uygun olduğu yazar, her sezon yazarım. Gelenlerin orada yazanları okuması gereklidir, çünkü her sezon yeni kurallar koyarım veya bazı kuralları daha açık yazarım ki, daha sonra şuydu buydu diye yanlış anlama olmasın.

Tabelaları görmek ister miydiniz? Girişte duruyorlar. Evet, sezon bitince çıkarırım. Aklınıza konması gereken başka bir kural falan geliyorsa, bana söyleyin lütfen. Düzenin sonu olmaz. Belki bir gün sezonda da gelirsiniz. O zaman zaten kendiniz de görürsünüz. İki tane daha yapmayı düşünüyorum. Aslında her evin önüne bir tane koymak lazım. Hatta daha iyisi, herkesin sırtına bir tane asmak. O zaman okumaya zaman bulamadım falan da diyemez kimse.

Niye böyle bir şey yapıyorum diye mi soruyorsunuz? Ben de size şunu sorayım, siz insanları tanır mısınız? Çünkü bana pek tanımıyormuşsunuz gibi geldi. Siz bunları görmezden gelebilir miydiniz? Her şeyi affedebilir miydiniz? İnsanın bu şekilde yaratıldığını kabul edebilir miydiniz Zaten niye yaratılmış ki? Yaratılmasaydı da olurdu. İnsan olmadan dünyayı düşünmek olanaksız mı? Neden olmasın? Dünya hayal gücünden yoksun mu olur? Belki de hayal gücümüz bizim şansızlığımızdır, böylece dünyanın da şanssızlığı olmuştur. Ben güçlü değilim, belki siz öylesiniz. Bilmiyorum, tabii sizi tanımıyorum. Ama en azından burada, bu yerde böyle olmaz. Eğer bekçilik yapmasam hiçbir şey umurumda olmazdı.

Ha, örneğin geçen sezondan beri derin sulara çocuk götürmek yasak. Yok, benim çocuklarım değil ama anneleri veya babaları küçücük çocukları derin sulara yüzme öğretmek için götürdüklerinde onları izleyemiyorum bile. Korkma, korkma. Böyle deyince çocuk korkmayacak sanki. Bir keresinde bir küçük az daha boğuluyordu. Baba su yutmaya başlayınca çocuğu bıraktı. Yetişen olmasaydı, çocuğun sonu oldurdu. Neyse ki Reks ve Pati suya atlayıp çekip çıkardılar.

Yüzme bilmeyen yetişkinlere de yasak getirdim. Hatta hepsi için yüzücü kartı alma kuralı mı koysam diye düşünüyorum. Yoksa kim biliyor, kim bilmiyor nasıl kontrol edeceksin. Herkesin başında duracak değilim ya? Belki bir gün yarışma düzenlerim, o zaman herkes yüzüyor mu, yüzemiyor mu görürüz. Suyla şaka olmaz. Suyla, ateşle, yazgıyla.

Ama tek bir şeyle baş edemiyorum: Karılarıyla kavga edip onları döven adamlarla. Karıları diyorum ama karıları mıdır değil midir, tabii beni ilgilendirmez. Burada her sezon başka biriyle gelen erkekler var ama ben haddimi bilirim. Hatta bazıları var ki, her cumartesi, pazar başka kadın getirir. Geçen sefer daha yaşlısıyla geldiyse bu kez çok daha genciyle gelir. Görmezden gelemezsin. Hatta bazen

evler arasında bile değiş tokuş olur. Kadının önce başka bir evde kaldığını, şimdi bu eve geldiğini, bir ya da iki hafta sonra da son taraflardaki bir evde yaşamaya başladığını görmezden gelemezsin. Aklıma ona veya buna bu hanım yeni karınız mı diye sormak gelmez asla. Zaten karıları veya her neyse o gelen kadınlar hakkında bir şeyler duymak da istemem.

Bir keresinde, evlerden birinde, bağışlayın numarasını söylemeyeceğim, adamın karısını veya işte her neyse yanındaki kadını sürekli dövdüğünü söylediler. Üstelik de hep geceleri. Bir şey yapmamı istediler. E, ne yapılır ki bu durumda? Gidip de adama kimi dövme diyeceğim? Karısı mı değil mi onu bile bilmiyorum. Şahsen ben asla bir kadını dövmem. Ama böyle bir adama nasıl laf anlatacaksın? Ona göre ben kimim ki? Nihayetinde burada bir bekçiyim; kiralanmış bir adamım. Tabelaya yazsam ne yazacağım? Karın olsun olmasın kadın dövmek yasak mı yazacaksın? Bazen tabelalara yazmaya uygun olmayan durumlar vardır.

Bir gece yarısı bir çığlıkla uyandım. Belki de uyumuyordum. Zıpladım kalktım, dışarı çıktım, köpekler de peşimden geldi. Baktım, hiçbir evde ışık yanmıyor. Her yer, geceleri burada her zaman olduğu gibi sessiz. Rüya gördüm herhalde diye düşündüm. Arada bir, böyle rüya gördürüp beni zıplatmayı seven şeyler olur. Hatta en derin uykularımdan bile. Sonra rüya gördüğüme inanamam bir türlü. Ne mi örneğin? Şimdi size nasıl anlatayım, rüyalar anlatılamaz ki. Anlatılınca artık rüya olmazlar. Tıpkı Tanrı'dan söz etmek gibidir. Tanrı var olacak mı? Herhangi bir biçimde anlatılabilir mi? Anlatılabilenler anlatılmıştır zaten, daha fazla anlatılacak bir şey kalmamıştır. Olmuşla, olacakla çok da ortak yanı yoktur. Kendi yaşamlarını yaşarlar. Ama sonsuza kadar donup kalmazlar, olandan ve olacaktan olabildiğince uzağa giderek sürekli gelişir, dağılırlar. Belki de bu biçimde gerçeğe yakınlaşırlar, kim bilir? Biraz daha derin düşünmeye çalışın, hiçbir şeyle lekelenmemiş aklınıza gelen ilk düşünceyle dünyaya tekrar yaklaşmaya çalışın. Ancak o zaman kabul edeceksiniz ki anlatılacaklar değil, asıl anlatılanlar neyin nasıl olduğunu veya olacağını şekillendirir ve hiçliğe ya da canlanmaya mecbur kılar. Sadece anlatılabilende ebedilik vardır. Biz anlatılanlarda yaşıyoruz. Dünya anlatılanlardan ibaret. Bunun için yaşamak gittikçe daha zor oluyor. Belki bizi biz yapan rüyalarımız. Belki de sadece rüyalar bizim.

İtiraf edeyim, genelde rüya görmüyorum artık. Gittikçe daha azaldı. Üstelik görsem de uyandığımda hatırlamıyorum. Zaten iyi uyuyamıyorum da. Bazen yorgunluktan leşim çıkar, uzanırım da uyuyamam. Uykuya dalarım, uyur muyum uyumaz mıyım bilmem, belki gözü açık uyurum, belki rüyamda uyanık olduğumu görürüm. Evlerden birinde oturan bir doktor bana yurtdışından gelen bir uyku ilacı vermiş, kesin uyursun demişti. Bazen bana gelir, beni muayene eder, sırtımı dinler, tansiyonumu ölçer. Derim ki ona, doktor bey niye yapıyorsunuz bunları? O kadar da uzun yaşamamam lazım. Yaşadığım yeter bana, ilacı alacağım, sonra kütük gibi uyuyacağım, o sırada evlerde bir şey olsa. Köpekler beni uyandıramaz, sonra kendi başlarına da durumu halledemezler. Kapıyı açamazlar çünkü kilitlidir, e, ne olacak sonra? Yok, asla uyku ilacı almadım, almam da.

Ne zamandır mı uyuyamıyorum? Kendimi bildim bileli. Ama gittikçe kötüledi, o başka. Uyuyamamaya alışmamın nedeni, ölüm olabilir belki kim bilir? Derler ki ölüm yaklaştıkça, insan daha çok uyurmuş. Ama görünüşe göre bende tersi oluyor. Öleceğim gideceğim, uyumak istemeyeceğim. Hatta ölümü göreceğim. O zaman ona neden o zaman değildi diye soracağım. Her şey çoktan bitmiş olurdu.

Ha, zaten görüyorsunuz, rüya görmeye vakit mi var? Ayrıca bu köpekler beni rüyaya karşı koruyorlar. Artık bilmiyorum, rüya görmemi mi sevmiyorlar, yoksa rüyaların beni yormasını mı istemiyorlar. Rüya görmeye başladım mı ellerimi, yüzümü yalamaya başlıyorlar, yorganımı çekiştirip, sanki evlerden birine girmeye çalışan biri varmış gibi uluyorlar. Beni uyandırdıklarında da sevinçten zıplıyorlar. Rüyalarım hakkında bir şeyler biliyorlar mı diye kuşkulanıyorum. Çünkü rüya görünce, insan hoş kalkmıyor. Kalkıyorum, üzerimden rüyanın etkisini atamıyorum. Ve içinde kayboluyorum, çaresiz ve kim olduğumu bilmez bir halde, ben miyim yoksa benim yerimde başkası mı var diye. Ve sanki hâlâ rüyada gibi hissediyorum kendimi.

Gece yarısı, köpeklerle evlerde ne oluyor diye bakmaya gidiyorum ama bana sanki rüyada gidiyormuşum gibi geliyor. Hava şimdiki gibi sonbahar, keskin, kıştan daha beter yanaklarını kesiyor insanın, uyanmış mıydım, yoksa göl, evler, benimle yürüyen köpekler de rüya mıydı, emin değilim. Hatta şöyle söyleyeyim, çoğu zaman uyanık mıyım, yoksa rüyada mıyım bilmiyorum. Yok, yanlış duymadınız. Benim rüyam mı yoksa başkasının rüyası mı? Kimin mi? Bilmem. Bilsem...

Ninemin, insan sadece kendi rüyasını görmez, dediğini hatırlıyorum. Örneğin, yaşarken rüya göremeyen ölülerin rüyalarını görürmüş veya daha dünyaya gelmemişlerin rüyalarını. Nineme göre rüyaların insandan insana, evden eve, köyden köye, kentten kente öylece gezdiğini söylemeye gerek yok. Hatta bazen kayboldukları bile olurmuş. Örneğin, bir evdeki adamın rüyasını başkası görürmüş. Birinin köyde görmesi gereken bir rüya kentte görülürmüş. Veya bu ülkede görülecek rüya uzaklarda görülürmüş. Belki böyle yolunu kaybetmiş rüyalar gördüğümde köpekler bunu hissedip beni uyandırıyorlardır.

Size söylemem lazım ki ninem rüya tabiri ustasıydı. Tabir edemediği bir rüya yoktu. Sadece aile içinde de değil. Ona bunun için, yakında uzakta oturan, Rutka'nın bu kıyısından, karşı kıyısından komşular gelirdi. Başka köylerden de gelen olurdu.

Her gün sabah kahvaltıda herkes hangi rüyayı gördüyse anlatmak zorundaydı. Ama bazen kimsenin rüya görmediği olurdu. Bütün gece uyundu ve hiç rüya görülmedi öyle mi? Tabii buna hiç rüya görmeyen dedem dahil değildi. Buna inanmak zor, değil mi? Biz çocuklar bile rüya görürdük. Ama nineme göre bizim rüyalarımız sayılmıyordu, çünkü hâlâ ana babamızın rüyalarını görüyorduk. İnsan ancak ergen olunca kendi rüyalarını görürmüş.

Ayrıca ne kadar çok rüya bildiğine inanamazsınız. Biz fasulye ayıklardık, o anlatırdı da anlatırdı, sanki bu rüyaları çıkarıyordu kabuklarından. Yaşayanların rüyaları, ölülerin rüyaları. Kralların, prenslerin, piskoposların rüyaları. Bir keresinde bir kralın rüyasında tacındaki incinin düştüğünü gördüğünü anlatmıştı. Yok, ona gelip de kendi ağzıyla bunu anlattığını söylemedi. Ama ben avcunda o inciyle ona geldiğine inanmıştım. Benden başka kim inanmıştı, bilmem. Ha, kesin dedem inanmıştır. Çünkü ninemin anlattığı her şeye inanırdı. Aslında kimsenin inanıp inanmaması da önemli değildi. Dinlerken hele bir de fasulye ayıklıyorsa her duyduğuna inanmak zorunda değildir insan. Ama ninem, kralın birine, prensin birine, gecenin birinde bir piskoposa şu rüya görünmüş diye başladığında her seferinde kalbim duracak gibi olurdu.

Zaten herkes, inansın inanmasın, kulak kesilirdi. Sessizlik olurdu, hani eğer, sonbahar veya kış olmasa, sinek uçsa duyulurdu sanki. Babam, annem, Jagoda, Leonka, hatta artık hiçbir şeye inanmayan Jan Amca bile. Tabii rüyayı dinlerken fasulye ayıklamayı bile kesen dedemi saymıyorum. Diğerleri ise ellerindeki fasulyeyi öyle gevşek

tutarlardı ki taneler yavaşça düşerdi tasa. Sadece babam, kralları hiç sevmediği ve tüm melanetin onlar yüzünden geldiğini düşündüğü için ninem kral rüyası anlatınca bazen sözünü keserdi:

"Hangi ülkenin kralı? Kralmış. Kralın yeri izi belli olur. İnsan kader onu nereye attıysa orada yaşar. Ama kral öyle mi ya? Kralın krallığı olmalı bir kere. Krallığı olmadı mı rüyalar bile istemez onu."

Rüyada, kralın ülkesinin ne önemi olabilirdi, bu yüzden fasulye ayıklamanın hayata döndürdüğü Jan Amca birden sinirlenirdi:

"Her şey saçma ana. Rüya saçma, hayat saçma. Krallar çoktan yok oldu, rüyaları mı kalmış?" der, sonra kalkar ve su içerdi.

Ninemin en sadık inananı annemdi. Anneme göre, her rüyanın bir anlamı vardı, boş yere insana gözükmüyordu, anlamını öğrenmek gerekirdi. Ne de olsa bilmemek, kötünün kötüsünü bilmemekten evlaydı. Her rüyanın Tanrı'dan geldiğine inandığı için ninemin bilgeliğini daha çok öven dedem derdi ki:

"Bilginler, bakanlar, rahipler bir yana, benimki okula bile gitmemiş ama bakın her şeyi bilir."

Ve her sabah, patatesle *Żurek* çorbası içerken, höpürtüler, şapırtılar, kaşık tıkırtıları arasında, ninem kimin hangi rüyayı gördüğüne bakıp tüm rüyaları tabir etmeye çalışırken, dedem, ninemin aklına hayran, kaşığında patates veya çorba olduğu halde ağzına götürmeden öylece kalakalırdı. Çoğu zaman ya çorba sofraya dökülür ya da patates kaşıktan düşerdi. Ninem ona kızardı:

"Kirletme ortalığı."

Ama o, nineme olan hayranlığını sözcüklere dökmek zorunda hissederdi kendini:

"Aha bak, bak. Sana rüyanı anlatmasa, ne gördüğünü bilmeyeceksin. Ha, rüya dediğin tabir olunca bir ikinci yaşam olur. Ama tabir için bilgelik gerek, derin bilgelik. Seni başka dünyalara götürecek."

Hiç rüya görmediği için de kendini affetmezdi. Ölü gibi uyurdu çünkü. Uyandı mı da İsa gibi dirilirdi sanki. Ölümle diriliş arasında koca bir aralık vardı. Eğer tüm bu aralıkları toplasaydı, yaşamının üçte birinde bu dünyada olmazdı. Hatta savaş da dedemin rüyasına girmek istemiyordu, oysa savaş görmüştü. Savaşmış, birinde yaralanmıştı da, karnında kocaman bir süngü yarası vardı, ama yok. Hiç olmazsa süngü canını yakmış olsaydı, nerede, tam tersi, dedeme bir güç gelmiş, karnına süngüyü saplayanı öldürmüş, hatta yanındaki iki arkadaşını da halletmişti.

Ninemin rüya tabirlerinde usta olması gibi, savaş dedin mi de dedem bilgiç kesilirdi. Savaşta kimse onunla boy ölçüşemezdi. Savaşlar, dedemin dünyada ve hafızasında kaybolup gitmemesini sağlayan kilometre taşlarıydı. Ne anlatırsa anlatsın savaş onun için tanıdık bir yol olurdu. Başkası bir şey anlatacak olsa, dedem hemen bunun hangi savaş esnasında veya öncesi ya da sonrasında olduğunu sorardı. Ne takvim ne de bayramlar, dedemin hafızasını düzenleyen savaşlardı. Savaşlar zaman ve yıllar üstüydü, savaşın üstünde bir tek Tanrı vardı, hepsi o. Dedeme göre zaman savaştan savaşa akıyordu. Her şey, savaşlarda gerçekleşiyordu. Her şey, ondan sonra, ondan önce, bir diğerinden sonra veya önce, hatta daha öncekinde gerçekleşmişti. Önceki savaşları da hatırlıyordu. Babasının veya büyük dedesinin şu, bu savaşta, karnından değil de başından yaralandığını hatırlardı. Büyük dedesinin anılarından, hatta büyük dedenin babasının veya dedesinin dedesinin büyük dedeye anlattıklarından, o savaşı, bu savaşı, sizin, benim hayatta olmadığımız zamanlardaki savaşları hatırlardı.

Dedemi dinleseniz, savaşlar içinde kaybolur giderdiniz. Aslında öyle çekingen ve umursamazdı ki. Onun asker olabileceğine hayatta inanmazdınız. Hele birini öldüreceğine. Tavuk kesmezdi. Tavuğun boynunu avcuna alır, baltayı kaldırır öylece kalakalırdı, birisi evden çıkıp da dedemin elinden baltayı alıp tavuğun kafasını kopartana kadar. Ya da köstebeklere, az daha kazarlarsa otlak falan kalmayacak, sırf tepeler olacak diye, otlağı kazıp kazıp durdukları için çok kızardı. Elinde kürekle kum tepelerinin birinin başında durur, içinde köstebeğin oynadığını, zıpladığını gördüğünde, dediğine göre, küreği o kum tepesine vurmaktan bir şey dedemi alıkoyardı. Sanki köstebek, rahat rahat işini yapsın ve onu tehdit eden bir şey olmadan yüzeye çıksın diye beklerdi. Soluğunu tutar, kıpırdamadan dimdik direk gibi dururdu, kendi kendine haydi şimdi, vur diye söylenir ama yapamazdı. Aslında istese tam isabet ettirebilirdi, çünkü köstebek bu sırada burnunu dışarı çıkarmış olurdu, kafasını daha önceden bileyip jilet gibi yaptığı kürek kenarıyla doğraması içten bile değildi. Ama bir şey onu tutardı işte. Bütün gücüyle kendi kendine, şimdi ha, şimdi derdi. Ama onu tutan güç kendinden daha güçlüydü anlaşılan.

Dediğine göre bir keresinde köstebek tümsekten çıkmış: Dedem köstebeğin karşısında, köstebek dedemin, öyle karşılıklı durmuşlar.

Dedem öldürmek üzere olduğu yaratığın köstebek olmadığı hissine kapılmış birden ve demiş ki:

"Yaşa be, seni de Tanrı yarattı. Otlak bir biçimde kurtarır kendini."

Gençliğinde, onca eğlenceye katılmış, bir kere dövüşmemiş. Oysa öyle dövüşürler öyle dövüşürlermiş ki, eğlencenin tümü dövüş gibi geçermiş çoğu zaman. Hatta ninem için bile dövüşmemiş ki ninemi dansa kaldırmak için kolundan çekiştiren az olmazmış. O bir sırada oturur, ninem dans edermiş. Onun için dövüşmektense, karısının kiminle dans ettiğine bakarmış. Yok, iri yarıydı, at gibi güçlüydü, hele gençken dalyan gibi adammış. Ama dediğim gibi, çekingen ve umursamazdı, öyle ki sanki gücü güçsüzleştirirdi onu.

"Ay ay, bir dans ederdi ki, görseniz ninenizi tanımazdınız" diye anlatırdı bazen gururla. "*Oberek* dansında havalanırdı. Ayakları nerede diye bakardım, yere değmezlerdi çünkü. Neden kızacakmışım. Dans ediyorsa ediyor. Sonuç olarak benim olacağını biliyordum ya."

Dedeme savaşa katılmak üzere celp emri evlenmeden önce gelmiş. Haliyle evlenmeyi istememiş, döner mi dönmez mi belli mi? Ama ninem demiş ki, "Nişanlı olarak beklemek başka, evli olarak başka." Dedemi altarın altına götürmüş. Bekleyen karısı olursa nasıl savaşacağını insan bilirmiş. Dönünce de başka türlü sevinirmiş, zaten dönmek zorundaymış, yoksa karısı Tanrı'ya lanet edermiş.

Ninem Tanrı'ya lanet etmesin diye, dedeme öyle bir güç gelmiş ki karnında süngü varken, süngüyü saplayanı da iki arkadaşını da gebertmiş. Sanki dün olmuş gibi hatırlardı bunu. Süngüyü karnına saplayan sıskacık, çöp gibi bir adammış, sanki boyundan yere kadar uzanan askıya asılmış bir kaputmuş da, kafası da tümüyle kaskmış. Elleri yokmuş da, sanki kaputun kollarıyla dedeme dürtmüş süngüyü. Dedem ağzını açmış, birbirimizi öldürmeyelim diyecek. Adam, "Eve dönmem gerek" demiş. Ha sen misin eve dönmesi gereken. Benim de seni öldürmem gerek. Hem de süngüyle, kurşunla falan değil, acı yerine içine dolan güçle. Adamı, kaskının altındaki boynundan sıktığı gibi uzatmış yere. Öbür iki arkadaşını da aynı şekilde. Diz çökmüşler dedemin önünde ama artık nasıl bir güç geldiyse kendini durduramamış. Birini kaskının altından yakaladığı gibi yere yıkmış, ötekini de. Ancak adamları öldürdüğünde terk etmiş o güç onu. Oturmuş cesetlerin başlarına, ağlamış. Yine ancak o zaman karnındaki süngüyü ve acıyı hissetmiş.

Onlar bile rüyalarda dedeme görünmek istemiyorlarmış. Hadi bakalım ninem, açıkla dedeme eğer savaş insanların yaşamını belirliyorsa, rüyalarını da belirlemesi gerekmez mi? İnsan olmayı bırakır mı insan acaba? Hadi açıkla bakalım. Ama ninem dedeme öfkelenirdi:

"Neyi açıklayacağım be? Açıklamamı mı istiyorsun? Önce rüya göreceksin."

Aslında size bir şey diyeyim mi, ninemin gecelerde oluşan bu aralıkları mutlaka bildiğinden kuşkulanıyorum. Ama belki de dedemi endişelendirmek istemiyordu, çünkü her rüyada, kötü bile olsa hep rahatlatıcı bir şey arardı. Bu kadar rüya bolluğu içinde, nasıl bilemezdi. Ayrıca dedem de nineme gönül koyuyordu. Tabii Tanrı'ya da bozuluyordu, herkese bol bol dağıtırken ondan rüyayı esirgiyordu çünkü. Acaba öldürdüğü bu üç adam yüzünden mi kızgındı ona? Ama Tanrı'ysa eğer, savaşta askerlerin birbirini öldüreceğini de bilmek zorundaydı. Anlaması gerekliydi. Dünyayı yarattığından beri onca savaş olmuştu, hiçbirini o gücüyle durdurmamıştı da dedemin bir savaşta üç kişi öldürmesi mi kusur kalmıştı? Zaten dünyayı yönettiği gibi savaşları da yöneten oydu, dolayısıyla, onun izni olmadan dedem kimseyi öldüremezdi. E o zaman bu ceza niyeydi?

Fasulye ayıklardık, o savaş hikâyelerine başladı mı, ayıklama işi bitene kadar susmazdı. Hatta hiç unutmam, bir keresinde bir filozofla karşılaştığından söz etmişti. Yok, o öldürdüğü üçünden biri değil. Eğer onlardan biri olsaydı, bir filozofu öldürdüğünü de bilmeyecekti zaten. Öldürme esnasında tanışma olmaz ya. Özellikle süngü süngüye kaldığında. Zaten o savaşta insanlar en çok süngüyle öldürürmüşler birbirlerini. Siperlerden zıplayıp hurra, birbirlerine girerlermiş. Sonra hayda, tekrar siperlere, siperler arasında da ceset tepeleri yükselirmiş. Bazen haftalarca, artık birbirlerini öldürmeyip dost olmaya başladıkları aynı yerde savaşırlarmış. Nerede tabii bilmem, dedeme sormanız lazımdı. Ben bunları çocukken dinlemişim. Çocuk bu, duyduğu her şeye inanır. Niye buna inanmayacaktım ki? Siz hiç savaş gördünüz mü? Hem şanslısınız diyorum, hem de size acıyorum. Savaşta sadece böyle şeylerin olması olası değildir. Savaşta her şeyin olması olasıdır. Savaş her şeyi karıştırır, köylüyle filozofu eş kılar – hepsi ölmeye hazırdır ne de olsa. Herkes herkesle karşılaşabilir. Yoksa başka nerede köylüyle filozof karşılaşacak?

İşte savaşmadıklarında, ki bu özellikle geceleri olurmuş, ne de olsa geceleri süngü süngüye savaşılmayacağı ortada, sonra bazı gün-

ler de savaşmazlarmış, çünkü savaş emri çıkmazmış; işte bu durumlarda o siperden bu sipere gider gelirlermiş. Cesetlerin arasında oturur, birbirlerine tütün, votka ikram eder, bazı malları değiş tokuş ederlermiş, bazen de kâğıt oynarlarmış. Neden olmasın? 21 mesela, karanlıkta da oynanır. Sigaradan bir nefes çekmek yeter, onun ışığında kartı görürsün. Bazen şarkı söylerlermiş, kimi zaman iki ayrı taraftan aynı dilde şarkı söyleyenler de olurmuş.

Neyse, yine bir keresinde tabii gece vakti, yağmur yağıyormuş, hepsi kaputlarının altında sığınmış, siperlerinde oturuyorlarmış. O sırada dedem birisinin karşı siperden çıkıp cesetlerin önünde durduğunu, sonra tüm yağmuru yüzünde toplamak istermiş gibi, yüzünü göğe kaldırdığını görmüş; dedem de siperinden çıkmış, tıpkı onun gibi, yüzünü göğe çevirmiş. Adam dedeme "Aç mısın?" diye sormuş. Açlıktan dedemin midesi birbirine geçmişmiş, çünkü kuru ekmekleri bile yokmuş. O zaman adam siperine dönüp konserve almış. Birlikte oturup yemeye başlamışlar. Anlaşıldığı üzere konserveleri savaştıkları süngüler yardımıyla yiyorlardı. Dedem kiminle yemek yediğini sormaya cesaret edememiş. Ayrıca sorsa ne olacak? Adamın gidip konserve yiyeceği getirmesi yeterli. Zaten adam da üniformalıymış, gerçi düşman üniforması içindeymiş de, dedem ne bilsin adamın filozof olduğunu. Oturmuş, konserveyi yağmurdan korumaya çalışarak birbirlerine sokulup yiyorlarmış. Adam hiç konuşmuyormuş. Aslında dedem konuşmayı çok severdi de, dediğim gibi en çok da savaşlardan söz ederdi. Ama savaşta, tutup da savaştan mı söz edecek; hem de ceset tarlasının ortasında otururlarken. Sadece yaralıları taşıyıp götürürlermiş, ölülerleyse ancak cepheyi terk ederlerken ilgilenirlermiş.

Neyse dedem, başlamış konserveyi övmeye, şöyle leziz, böyle leziz diye, tabii sadece açlıktan midesi yapıştığı için değil, her şeyi övmeyi severdi o. Günü, geceyi, yaşamı, insanları, insanları, Tanrı'yı. Doğası böyleydi. Adam dedeme konserveyi sonuna kadar yemesini söylemiş. Dedem de minnet duygusuyla başlamış kendinden söz etmeye. İşte geride genç karısını bıraktığını, ona dönmek istediğini. İşte üç ineği, iki atı, birazı otlak birazı orman şu kadar toprağı olduğunu, her gün ekip biçtiğini. İşte sonbahar ve kış aylarında fasulye ayıkladıklarını, çünkü çok fasulye ektiklerinden bütün bahar ve kış aylarında ancak ayıklayabildiklerini; lambanın çevresine toplanıp konuşa konuşa hepsinin kabuklarını

sıyırdıklarını. Dönünce de yine bu savaşı ve onunla birlikte konserve yediklerini anlatacağını söylemiş.

O zaman adam dedemi kıskandığından dem vurmuş. Fasulye ayıklamayı bilmediğini ama özellikle insanlara hiç yararı olmayan bir iş yaptığını, bunun yerine fasulye ayıklamayı yeğleyeceğini söylemiş. Bunun üzerine dedem, ne işle uğraştığını sormuş adama. Adam da filozof olduğunu söylemiş. Adını soyadını da belirtmiş. Dedem bütün savaş boyunca adamın adını soyadını dönünce unutmamak için kendi kendine tekrarlamış durmuş. Hiç olmazsa onu hafızasında tutarak bu konserve için adama minnetini göstermek istemiş. Ama ne yazık ki unutmuş. Siz kim olduğunu mu söyleyeceksiniz? Emin misiniz? Onu tanıyor musunuz? Yazık ki dedem bunu göremedi. Ona adamın adını hatırlatırdınız.

Neyse diyeceğim o ki, dedem, savaş dendi mi durmadan konuşurdu, özelikle de fasulye ayıklarken dedemin zihni sanki tamamen açılırdı, savaş mı ona güç verirdi yoksa fasulyeler mi açardı zihnini bilmem. Savaş da fasulye de sevilirdi demek ki.

Biliyor musunuz, bazen acaba dedem, o üç adamı gerçekten öldürdü mü diye düşünürüm. Belki de, onları öldürdüğünü düşünüyordu, bu sayede en azından onların kendisine rüyasında görüneceklerini umuyordu. Sırf bu yüzden rüya görmediğini bir biçimde açıklamaya çalışıyordu. Zaten dediğim gibi her meselede destek bulmak için savaşa başvururdu. Hatta kendini veya başkasını sevindirmek istediğinde hep savaşa ilişkin bir şeyler hatırlardı. İlla ki katıldığı savaş olması da gerekli değildi. Başka, yakın, uzak ya da dünyada henüz çıkmamış bir savaş da olabilirdi anlattığı.

Bir keresinde merada köylülerin, Jan Amca'nın dedemin oğlu olmadığını, çünkü dedem savaştan döndükten kısa bir süre sonra doğduğunu fısıltıyla konuştuklarını duymuştum. Gerçi dedemin oğulları arasında ayrım yaptığını hiçbir zaman fark etmemiştim. Aynı biçimde Jan Amcam da dedeme babası değilmiş gibi davranmazdı. Kendini astığında en fazla dedem kederlenmişti zaten.

"Nasıl oğlum değilmiş, nasıl oğlum değilmiş" diye yinelerdi. Bir keresinde demişti ki:

"İnsan oğlunun kendini asacağını rüyasında bile görmez, keşke bana öyle bir güç gelip de üçünü gebertmemi sağlamasaydı da beni süngüyle öldürselerdi. Üç tane süngü yeseydim de bugünleri

görmeseydim. Ah, oğlum, ah oğlum. Hiç olmazsa savaşta ölseydin bu kadar üzülmezdim."

Eh, işte her şey oldu, geçti. Ne dedem var ne ninem ne de Jan Amca. Hatta bazen sanki kimse hiç olmamış gibi geliyor bana. Yoksa ben de mi? Bazen var mıyım yok muyum diye kendimi araştırmaya çalışırım. Ama insan kendi kendine tanıklık ediyor. Mutlaka bir başka tanık lazım. İnsan kendine gelince biraz yumuşak olur. Kendini kendine nasıl savunacak. Daha derinde, orada sakladığı o yerde saklanan çıkmasın diye kıvrılır bükülür, kaçar. Herkes karşısındakine nikâh fotoğrafında çıktığı gibi görünmek ister. Taranmış, tıraş olmuş, takım elbiseli, kravatlı, besili ve gülümseyen, iyi görünüşlü bir adam olarak. Tabii bir de en genç haliyle. Ve bu adam kendisi olduğuna inanır. Ama kendisine dürüstçe bir baksa...

Her nikâh fotoğrafı, bildiğiniz gibi, mutludur. Kafa kafaya kol kola, sanki bir elmanın iki yarısı gibi birbirine uygun. Hani insan kadere inansa, kaderin fotoğrafı olduğunu düşünebilir bunun. Sonra neler olduğunu hiçbir fotoğrafta göremezsiniz. Bunu yapabilen ne bir makine vardır ne de fotoğrafçı. Belki daha sonra olacaktır, onu bilmem. Ama bugüne kadar çekilen tüm nikâh fotoğrafları hep mutludur. Evlerde kaç tane böyle mutlu resim asılıdır, kim bilir. Gerçi, mutluluğun sadece nikâh fotoğraflarında kalıp kalmadığını da çok düşündüğümü söyleyeyim.

O evde de bir nikâh fotoğrafı asılıydı işte. Ha, sözümü yarım bıraktım. Hani o çığlık gece yarısı beni uyandırınca, gidip ne olduğuna bakmaya karar vermiştim. Gece koyu karanlıktı, bulutlar yıldızları saklamıştı. Ortalık o kadar sessizdi ki kaç çift ayağın yürüdüğünü bilmiyormuşum gibi çıkıyordu ayak seslerim. Köpeklerin yürürken çıkardıkları sesleri bile duyuyordum. Evlerin arasından yürüyor, kulağımı duvarlara dayıyor, açık pencere bulursam kafamı uzatıyordum. Herkes ağır bir uykudaydı, bazı evlerden horultu sesi geliyordu.

Artık rüya gördüğümü düşünmeye başlamıştım. O sırada köpekler beni bir yere çekiştirmeye başladılar. O ne? Ama arkalarından gidiyorum. Bir evin önünde parlayan bir beden var. Anadan doğma çıplak. Kadın. Eğilip bakıyorum, hayat belirtisi yok. Suratına fener tutuyorum, yüzü kan içinde.

Kucağıma alıp eve getirdim. Odada şuraya yatırdım, sildim. Öyle yaralı bereliydi ki, şöyle söyleyeyim, bugün bile öfkeleniyorum.

Battaniyeye sardım, sarmaladım, tir tir titriyor. Çay yaptım, içemedi, dudakları patlamış. Bir elimle çayı ağzına kaşıkla verip diğer elimle kafasını tutmak zorunda kalmıştım, çünkü kendisi başını tutacak halde değildi. Gözlerini açtı, bakışları bana kendinde değilmiş gibi geldi. Bir şeyler söylemeye başladı, üzerine eğildim, ama sadece hafif bir fısıltı duydum:

"Kimsiniz siz?"

"Hadi biraz uyuyun" dedim, "Uyku iyi gelir."

Ama sanırın uyumadı, çünkü hafif hıçkırık sesleri beni uyandırıyordu. Belki de ağladığını rüyamda görüyordum da bu beni uyandırıyordu. Sabah olunca giysilerini almak için onu önünde bulduğum eve gittim. Başta yaptığını reddetti. Olamazmış. Karısını pek çok kez görmüşüm zaten. Bu kez gelmemiş çünkü kendisini iyi hissetmiyormuş. "Buyurun nikâh resimlerimize bakın, tanırsınız belki" dedi. O kadını hiç tanımadığını, zaten uyku ilacı alıp yattığı için bağıran çağıran birini de duymadığını söyledi. Mutlaka başka bir evden çıkmıştı kadın, ben yanılıyordum. Adama diyorum ki, sizin evin önünde buldum. O zaman kesin birisi kötülük olsun diye atmıştır dedi. Benim kimin kim olduğunu, kimin ne yaptığını bilmem lazımmış, ne de olsa bekçi benmişim.

Köpekler olmasaydı adam üste çıkacaktı. Ama köpekler yatağın altından, kadının iç çamaşırlarını, bluzunu, eteğini ve pabuçlarını çıkarıp getirmişlerdi. Düşünün, adam utanmadı bile. Sadece güldü:

"Bana baksana, sen hangi dünyada yaşıyorsun? Bu zamanın adamı değilsin. Acıdıysan sen al onu. Ben de başka birine bakarım."

Bana bira ikram etmek istedi. Köpekler huzursuzlanmaya başlamışlardı, benden işaret bekliyorlardı; onları sakin ol Pati, sakin ol Reks diyerek yatıştırdım.

"Belki bu zamanın adamı değilim" dedim ona. "Ama bir daha böyle bir şey olursa yakarım bu evi. Siz de kimin sizi ızgara yaptığını bilmeden gidersiniz öbür tarafa."

"Sen işin olmayan işlere ne karışıyorsun!" diye diklendi.

"Bunlar benim işim" dedim sakince.

"Seni buraya bekçilik yap diye tuttuk!"

"İşte bunun için karışıyorum zaten."

4

Şimdiki gibi sezon bitince, gün günden farklı olur. Sabahtan herkes gibi kalkar, yıkanır, giyinirim. Gerçi size bir şey söyleyeyim mi, bütün dünyanın benimle birlikte kalkıp yıkanıp giyindiği düşüncesi de beni hemen yatağa tekrar yatmaya, en azından o anda kalkmamaya veya genel olarak hiç kalkmamaya yöneltiyor. Her sabah kalkıp yıkanıp giyinmek insanlara verilmiş bir lanet sanki. O andan itibaren, gün yeni başladığı halde, o gün olacak olmayacak her şeye karşı isteksizlik hissetmeye de hakkı var insanın. Düşünsenize, tüm yaşam böyle. Kaç kez kalktık, yıkandık, giyindik, peki, ne için?

Tabii benim, dünyanın bu tarafındaki güne göre, yani günün başladığı tarafı hakkında konuştuğum ortada. Öbür tarafta da biz kalkıp yıkanıp giyinirken, onlar soyunuyor, yıkanıyor ve yatağa yatıyor, yani bizim günün sonunda yaptığımız işleri yapıyorlar, günün sonunda da onları, bizim günün başında yaptıklarımız bekliyor. Bu da dünyanın sadece döndüğünün, asla bir yere gitmek için hareket etmediğinin en güzel göstergesi.

Bu dünyayı ikiye bölerim ama sadece sabahtan, çünkü akşam için başka bir yön yok. Akşam insanlar parçalara bölünür. Oysa sabahtan yine bütün hale gelirler.

Yok, önce köpekleri doyurmam gerek. Köpeklerin zamanında yemesi lazım. Özellikle de sabah. Ben kalkamasam bile onların yemeleri lazım. Hasta olayım, olmayayım yemeleri gerek. Bir kere sabahtan, ikinci kez de akşama doğru. Yatar, bana bakarlar. Sabah uyanırım ki yine yatmış, bana bakıyorlar.

Beden istemese, insan kalkmak için bir neden görmese de, gel de kalkma. Yok, gözleri açlıkla parlamaz ama az sonra kesin doyacaklarına güvendiklerinden güvenle parlar. Gel de kalkma. Onlarsız yaşayamazdım, öyle söyleyeyim. Hatta çoğu kez, gün onlarsız başlamak ve bitmek istemiyormuş gibi gelir bana.

Sonra evleri kontrole gideriz. Sonra ona, sonra buna. Değişir yani. Genel olarak benzese de gününe göre değişir. Bazen arabaya atlar, alışverişe giderim. Evet, arabam var. E, arada sırada bir şey-

ler almak için gerekiyor. Tabii bu arada, postane, banka işleri de halloluyor. Yok, ondan başka hiç gezmem. Ne gidecek bir kimsem var ne de bir yerim, zaten niye gideyim ki? Ayrıca hep yapacak bir iş var. Çamaşırdı, ütüydü, bulaşıktı, sil süpür, toparla. Yapacak iş bulamazsam mezar taşları var işte. Az zamanımı almıyor bu iş. Gerçi her gün boyamıyorum. Elim bazen iyi oluyor, bazen ağrıyor. Öyle her gün yapamam bu işi. Güne ondan hiçbir beklentim yokmuş gibi başlarım, istediğini getirsin bakalım. Zaten bir şey getirecek diye de beklemem. Şöyle söyleyeyim, günüme düzen veren yalnızca bu evlerin bekçiliğidir; evlere baktıktan sonra günün yerinde durmadığını görürüm sadece.

Şimdi sonbahar, günler gittikçe daha kısa, daha kısa olmasına rağmen, bana daha uzun gibi gelir, çoğu zaman sabah uyandığımda, akşama kadar yaşamam gerek diye düşünürüm ama sanki bu doğumdan ölüme yaşamak kadar uzun gelir bana. Bilmem bu duyguyu hiç yaşadınız mı ama günü geçirmek gittikçe zorlaşır. Yok, yok günün uzunluğuyla ilgili değil bu. Nasıl anlatsam size? İşte bugün gibi, hani sıradan bir gün ama ömre bedel.

Akşamları biraz okurum, biraz müzik dinlerim. Yok, neredeyse hiç televizyon seyretmem. Köpekler sevmiyor. Televizyonu açtım mı, inleyip ulurlar. Kapatmak zorunda kalırım. Keşke saksafon çalabilsem. Bana göre, yaşamla ölümü birbirine müzik kadar hiçbir şey yaklaştırmaz. İnanın bana hayatım boyunca çaldım ve bunu iyi bilirim. Evet, hatta yanımda taşıdığım üç tane saksafonum var. Soprano, alto, tenor. Üçüyle de çalardım. Şurada, odada dururlar. Görmek ister miydiniz? Belki sonra. Önce şu fasulyeleri bitirelim de. Flüt ve klarnetim de var. Hatta bazen piyanist yoksa, onun yerine piyano da çalardım. Ama benim enstrümanım saksafondur. Okullu muyum diye mi sordunuz? Okuldan ne anladığınıza bağlı bu. Bana göre birden fazla okul bitirdim de diplomam yok. Bir şey öğrenmek için senelerce sırada mı oturmak gerek? Öğrenmeyi istemek yeterli. Ben çocukluğumdan beri bunu istemiştim.

Armonika çalarak başladım, Jan Amcam vermişti bana. Bir keresinde ormanın kıyısında bir meşenin dibinde oturuyorduk, Jan Amcam armonika çalıyordu. Güzel çalıyordu. Hatta bir opera parçası bile çalmıştır. Birden ağaçtan bir palamut Jan Amca'nın kafasına düştü.

Çalmayı bıraktı, yukarı bakıp dedi ki:

"A, belki bu meşenin dibinde."

"Ne meşenin dibinde?"

"Kendimi asarım" dedi, "Ama şimdilik bunu kimseye söyleme."

Armonikayı yeniden ağzına aldı ama tek bir ses bile çıkarmadan ağzından çekti ve düşüncelere daldı. Nice sonra, armonikayı bana verdi ve şöyle söyledi:

"Al, artık bana gerekmeyecek. Boşa gitmesin bari. İyi alettir."

O zaman ona sordum:

"Amca neden yaşamak istemiyorsun?"

"Ne diyeyim şimdi, zaten ne desem anlamayacaksın. En iyisi bana bir şeyler çal."

"Ama ben çalmayı bilmiyorum ki amca."

"Yok zararı, sana çalarsın diyorum, becerirsin."

Armonikayı ağzıma koyup üflemeye başladım, çıkan sesler birbiriyle hiç uyumlu değildi. Ama anlaşılan amcam bir şey duyuyordu:

"Çalacaksın, becereceksin. Ama alıştırma yap."

İşte böyle başladım. Ne dersiniz, acaba okulum o gün başlamış sayılır mı? Öyle olsun, ancak anaokuluydu bu diyebiliriz, gerçi o zaman anaokulu değil, yuva derlerdi. İşte o meşenin altından beri, o gün bugündür çalarım. Çalmaya hemen bağlanmıştım. Bütün bir gün çalardım. İstiyordum ki amcam kendini asmadan önce beni bir dinlesin. Otlakta inekler istedikleri gibi gezerlerdi, ben çalardım. Beni tarlaya götürmek isterlerdi, ormana kaçar, çalardım. Yağmur yağar, beni evden atarlardı, çünkü çalmama dayanamazlardı, ben saçakların altında durur, çalardım. Bana ulaşamasınlar diye ağacın en tepesine çıkardım. Kayığa binerdim. Rutka beni sürüklerdi, ben çalardım. Dışardaki helaya girerdim, kancayı takar, armonikayı çıkarır, başlardım çalmaya. Kimse helada neden bu kadar uzun kaldığımı anlamazdı. Neyse ki hela ahırın arkasındaydı da çaldığımı duymazlardı.

Yok, Jan Amca o zaman yaşıyordu daha. Sanki beni dinlemek için bekliyordu. Bir gün yine bir baktım, ormanın kıyısındaki o meşenin altında oturuyor, yanına gittim:

"Dinler misin amca?"

"Çal bakalım."

Nasıl çaldığımı duyunca:

"Ooo, yakında bu armonika yetmez sana. Daha sonra saksafona geç. Buralarda daha saksafonu gören yok, her düğüne derneğe, eğlenceye çağırırlar seni. Belki daha uzak, daha önemli bir yerlere

de gidersin. Saksafon şimdi en moda şey. Saksafon demek dünya demek. Keman demiyorum bak, o çingene çalgısı. Onu çalmak için çingene kanı ve ruhu gerek. Çingeneler nasıl oradan oraya gezer, nasıl çalar onu bilmek lazım. Eğer çingene değilsen, öyle çalamazsın asla. Buralarda köylerde keman çalıyorlar ama müzisyen olmak kim, onlar kim. Kemancı, armonikacı, davulcu çıkıyor, aynı biçimde çalıp duruyor. Bum çık çık, bum çık çık. Burada başka türlü çalmayı bilmezler, hep aynı. Aynı çalar, aynı yaşar, aynı biçimde ölürler. Bum çık çık, bum çık çık. Bir şeylerin değişmesi için saksafon lazım. Belki o zaman farklı dans ettikleri gibi, farklı da yaşarlar. Bir keresinde kentte dansa gitmiştim, orkestrada saksafon vardı, aman aman... Sonra aynısından dükkânın vitrininde gördüm. Yanında kemanlar duruyordu. Eğer param olsaydı, tabii ki yoktu, hemen alırdım. Kendi kendime öğrenirdim de. İnsan istedi mi her şeyi öğrenir. Ohooo! Çok pahalıydı. Yanındaki kemanlardan çok pahalı. Bizim topraklar ne eder bilmem... Ben sana benim payımı bırakacağım, belki yeter. Yok, yetmezse, az daha biriktirirsin. Eğer ben daha önce başlasaydım... Ama senin yaşında başlamak lazım."

Nasıl olduysa, savaştan sonra kendimi bir okulda buldum. Öyle sıradan bir okul değil ama. Öyle olduğunun en iyi kanıtı da dinlenme odasıydı, baraka ağzına dek enstrümanla dolmuştu. İnanmazsınız, yok yoktu orada. Ne müzik okulu canım? Yok yahu, nerede? Trompetler, flütler, trombonlar, fagotlar, klarnetler, kemanlar, viyolalar, çellolar, kontrbaslar. Öyle aletler vardı ki, adını ancak müzik öğretmenimizden aleti getirdiklerinde öğreniyorduk.

Bir de saksafon vardı, alto. Aslında iki tuşu kırıktı ama parmaklarınla tıkayınca bir biçimde çalıyordu.

Bazı aletler daha kötü durumdaydı. Bükülmüş, kırılmış, sanki savaşa katılmışlar gibi kurşun delikleriyle parçalanmışlardı.

Ama çok iyi durumda olanları da vardı ya da en azından biraz düzeltilip kaynak lehim yapmak, ikisinden üçünden toplayıp birine yapıştırıp düzeltmek yeterli geliyordu, örneğin birinden telleri alıyordun, diğerine ağızlık takıyordun, tamam. Atölyemiz vardı ve bunları tamir ederek eğlenirdik.

Bazılarımız şu ya da bu enstrümanı öyle böyle çalmayı biliyordu. Ama çoğunluk hayatında hiçbir müzik aletine dokunmamıştı. Ben, örneğin amcamın armonikası ile başlamıştım işe. Ama müzik öğret-

meni gelir gelmez, bizden orkestra kuracağını söyledi. Galiba okul ona bu görevi yüklemişti. Neyse ki çabucacık unutmuştu dediğini.

Zaten çok da fazla bir iş yapmadı. Bizim okuldakiler gibi toplama müzisyenlerden bir orkestra kurmak da başka bir iş, becerebilen biri olur muydu bilmem? Çoğu zaman çakırkeyif gezerdi, hatta bazen ayakta zor durduğu olurdu. Kimi zaman derste uyuklardı. Bazen, bize nasıl çalındığını göstermek için eline bir enstrüman alır, çalar da çalar, çoğu zaman dersin sonuna kadar durmazdı.

Bazen, onunla derslerimiz akşam saatlerine rastlardı. Kimi zaman çok, kimi zaman az sarhoş olurdu. Çok sarhoşsa bozuk müzik aletlerine üzülür, nasıl böyle yaralamışlar bunları diye dertlenirdi. Barbarlıktı resmen bu. Enstrüman bir insan gibi acı çekerdi ne de olsa. Her bir kurşun deliği, her koparılmış tel, kırılmış her bir tuş, bir yaraydı. Hatta ona göre bu enstrümanlardan bazıları kazara okula düşmüştü, aslında müzede sergilenmeliydi.

Belki de müzeden almışlardı da bir yere koymaları gerektiği için bizim okula getirmişlerdi. Belki hatırlarsınız, o zaman her şey bir yerden bir yere taşınır, getirilir, götürülürdü; oradan buraya, buradan oraya ya da başka bir yere. Sadece enstrümanlar değil. Makineler, hayvanlar, insanlar. Mobilyalar, çarşaflar, tabaklar, çanaklar. Bazen istasyona giderdik, yük vagonları arka arkaya dururlardı, her biri başka bir yükle dolu olurdu. Yolcu vagonu az olurdu da yük vagonları birbiri ardına sıralanırdı. Belki her savaştan sonra böyledir, her şey yerine döner, savaş yerleri değiştirse de bazı yerleri boşuna ararsın, çünkü artık yokturlar.

Bir kere bir araba, arp, klavsen ve bir viola da gamba getirmişti. Bunların nasıl aletler olduğunu hiç bilmiyorduk, ona sorduk, başladı ağlamaya. Arpın tellerinin yarısı yoktu, klavsenin birkaç tuşu kalmıştı, viola da gamba, sanki birisi onu hedef tahtası yapmış gibi delik deşik olmuştu. Biz onu o gün sevdik. Bütün öğretmenler içinde bir taneydi. Gerçi size söylediğim gibi genelde çakırkeyif ya da sarhoş gezerdi ama olsun.

Her zaman yanında düz bir şişe taşırdı. Nah şurada, göğüs cebi üzerinde. Öğretmen falan olduğuna bakmadan bizim yanımızda hiç utanmadan çıkarır, çekerdi.

"Özür dilerim çocuklar, içmem lazım."

Tüm öğretmenler sanki ordu kumandanı gibi davranır, bize er muamelesi yaparlardı. O hariç hepsi, yıldızsız üniforma ile gezer-

lerdi ama apoletler ve çapraz kayışları yerli yerinde dururdu. Hatta ceplerinde tabanca bile taşıdıkları söylenirdi. Biz öğrencilerin de ne siyaha ne laciverde benzer bir renkte üniformalarımız vardı. Ayakkabılarımızın altında çiviler çakılıydı, kayık şapkalarımızın üzerinde yarım daire şeklinde, yükselen güneşi andıran metal pullar vardı. Bize derslerde açıklandığı üzere, doğmakta olan yeni, iyi dünyayı temsil ediyordu bu işaretler. Ve bu dünya tam da bizim önümüzdeydi. Ama inancı, kırılmaz bir inancı öğrenmeliydik. İşte zaten bu inanç için bu okuldaydık hepimiz.

Ayrıca okulda bize çeşitli meslekler öğretilirdi. Duvarcılık, sıvacılık, marangozluk, çatı tamirciliği, tornacılık, kaynakçılık, tamircilik, elektrikçilik ve daha başkaları. Herkes öğrenmek istediği mesleği seçebilirdi. Ama tamamen değil. Sonuçta hangi meslek için okulda ne kadar yer olduğu önemliydi. Barakalarda yaşardık ve takımlara bölünmüştük. Her takımın bir lideri vardı, bu en büyük ve en güçlü çocuk olurdu ve onun üstünde de her takımın kendi rehber öğretmeni bulunuyordu.

Başlangıçta biraz trompet öğrenmiştim ve bir yıl boyunca sabahları kalk borusunu ben çaldım. Kalk borusundan sonra yıkanıp kahvaltı yapardık: Siyah nohut kahvesi ve reçelli ekmek. Sonra avluda bir araya gelir, iki sıra halinde dururduk, yoklama yapılırdı, emirler verilirdi. Genellikle bir iki çocuk hataları nedeniyle uyarı alırdı. Sonra her takım, doğru başka başka odalara veya atölyelere. Ve haftada iki defa, kürekler baltalar omzumuzda, şarkı söyleyerek çalışmaya giderdik.

Ne iş mi yapardık? Yapacak iş çoktu. Çünkü birkaç ay boyunca cephe okulun bölgesinde yer almıştı. Sığınakları, siperleri ve bomba çukurlarını doldurduk, bazılarının ne kadar büyük olduğunu hayal bile edemezsiniz. Siz de görmüş müydünüz? Tabii aynen öyle. Kaba da olsa yollara yama yapardık ki arabalar gidebilsin. Veya yol yapmak için kayaları kırardık. Çökme tehlikesi olan harap binaları veya nehirler üzerinde tamir edilemeyecek durumdaki köprüleri yıkardık. Tankların ezdiği veya kamyonların ve topçuların geçmesi için kazılan setleri onarırdık. Savaşlardan sonra her zaman olduğu gibi. Yağmur, çamur demeden, çünkü bize sertleşmemiz gerektiği söylenmişti. Kışın da tabii, söylemeye gerek yok. Yollardan ve raylardan karları temizledik.

Derslere gelince, bazı çocuklar savaş sırasında yeraltı okuluna

devam etmişlerdi. Hatta bazıları yedinci sınıfı bile bitirmişti. Ama çoğu yazıp okuyamıyordu. Bazıları bir zamanlar bunu yapabilseler de savaş nedeniyle unutmuşlardı. Savaş birçok şeyi unuttu-rur, sadece okumayı yazmayı değil. Kendinizi bile unutabilirsiniz. Onlar da unutmuşlardı işte. Nereli olduklarını, adlarını, nerede, ne zaman doğduklarını bilmiyorlardı. Onlar sadece savaş sonrası karmaşasıydılar, dediğim gibi, evsiz, anasız babasız ve birçoğu da kirli vicdanlarıyla yaşıyordu. Ayrıca hepimiz farklı yaştaydık, büyük küçük, hatta çocuk yaşta olanlar bile vardı. Aslında, artık hiç kimse çocuk değildi. Ne kadar çocukluğun özlemini çekseniz de çocuk olamazdınız.

Biz tamamen öğrenci değildik, yarı öğrenci yarı genç askerdik. Ordudaymışız gibi tekmil verirdik, en küçük bir suç için bile şu ağaçtan bu ağaca kadar koşmak zorunda kalırdık, genellikle de ağırlıklarla. Ya da üniforma ve botlarımızla, boğazımıza kadar gelen suyu geçerdik. Veya bilmem kaç tane sınav çekerdik. Hatta ağır bir suç işlediğimizde, ekmek ve suyla kodesi boylardık. Öğretmenlere rapor vermek zorundaydınız ve onlara okuldaki gibi öğretmenim, demek yerine yurttaş öğretmen diye hitap ederdiniz veya komutan yurttaş derdiniz. Onun için biz tam olarak öğrenci gibi hissetmezdik kendimizi. Hatta sınıf atlamak isteyen çok değildi. Zaten sınıf atlamak pek bir fark yaratmıyordu. Sorumlular, savaşın muhtemelen hepimizi en başa getirdiğini düşünerek herkesi aynı seviyeye indirmişti. Belki de haklıydılar çünkü derslerimizden birini ziyaret etseydiniz ve cevapları nasıl kekelediğimizi veya defterlerimizi nasıl karaladığımızı görseydiniz, kimin kaç senedir okuduğunu, kimin ise yeni başladığını ayırt edemezdiniz. Örneğin, birkaç ders imza atmayı çalıştık çünkü adımızı bile yanlış yazıyorduk. Ayrıca okuma yazma buradaki en önemli şey değildi.

Mesleğe gelince, ben kaynakçılığı seçtim. Nereden aklıma geldi bilmiyorum. Kimseyi kaynak yaparken görmemiştim. Sadece bir demircide demirin dövüldüğünü görmüştüm. Ve bir keresinde demircinin birisine, "Bu normal şekilde onarılmaz, kaynaklanması gerek" dediğini duymuştum. Ancak bir yıl sonra herkese yetecek kadar kaynak aleti olmadığı ortaya çıktı. Ayrıca, olanlar da bozuluyordu. Oksijen tüplerini sonsuza dek beklemek mecburiyeti de cabası.

Böylece beni elektrikçilerin yanına verdiler. Köylere elektrik gelmeye başladığından, okul çok sayıda elektrikçiyi eğitebilirdi.

Kaynağı elime aldığımda nasıl hakkında bir fikrim yoktuysa, elektrik hakkında da bir fikrim yoktu. Nasıl bilebilirdim ki? Bildiğim tek ışık, güneş ve yağ lambalarından çıkan ışıktı. Gerçi Jan Amca bize bazı kentlerde sokak lambalarını bile elektrikle çalıştırdıklarını söylemişti. Kentlerde artık elektrik her evde vardı. Ona elektrik nedir diye sorduğunda, "Gaz lambasından daha fazla ışık verir" derdi, "Lambaya gaz dökmek, camı silmek, fitili sivriltmek gerekmez, duvarda cereyan var, düğmeyi çeviriyorsun, buyurun ışık."

Neden duvarcı ustalığını veya marangozluğu değil de elektrikçiliği uygun gördüler bana acaba? Kaynakçılığı seçerek direğe tırmanma sınavını da vermek zorunda kalmıştım. Adayın yükseklik korkusu var mı ya da başı dönüyor mu diye kontrol edilirdi. Avluda uzun, kocaman bir direk vardı, bu sınava katılanlar yüzünden de kayganlaşmıştı. Ben hemen tepesine tırmandım. Hatta daha da çıkabilirdim ama aşağıdan bağırmaya başladılar:

"İn aşağıya! Bundan daha yüksek bir direk yok! Yeter! İn!"

Benim için o direk neydi ki? Ormandaki bütün ağaçlara tırmanırdım. Rutka kıyısındaki en uzun kavaklara. Siz de bilirsiniz, kavağa çıkmak en zorudur. Hele bir de kavak iyice uzun ve inceyse. Kollarımla kendimi çeker, çıplak ayaklarla destek verirdim, hiçbir şeyle bağlanmadan hem de. Elektrikçinin de direğe tırmanması gerekirdi, ne de olsa kaynakçılardan daha sıklıkla yukarılarda çalışırlardı, neyse benim hem elektrikçi hem de kaynakçı olabileceğime kanaat getirdiler.

Benim için hepsi birdi, ha elektrikçi olmuşum, ha kaynakçı. Beni o okulda tutan tek şey, saksafon çalmayı öğrenme ihtimaliydi. Yoksa ben de diğerleri gibi kaçardım. Bazen yakalanır, derse zorlanırlardı, bazen de habersiz toz olurlardı. Kaçsam, beni kesin yakalayamazlardı, nereye kaçacağımı bilirdim çünkü.

Neredeyse her akşam dinlenme odasına gider çalışırdım. Diyelim bütün gün siper doldurmuşuz, canımız çıkmış, uykusuzluktan gebermişiz, oğlanlar yıkanmadan yemeden yatağa yıkılırlardı, ben doğru dinlenme odasına, çalışmaya. Kollarım kürekten ölü gibi, dudaklarım susuzluktan çatlamış, olsun en azından biraz çalışsam yeter. Bazen müzik hocası da gelirdi. Oturur, cebinden ara sıra şişesini çıkararak dinlerdi. Bazen yaptığım bir hatayı düzeltir, bir şeyler söyler, eğer sarhoş değilse açıklamalar yapardı. Ama kafayı çektiği zaman da iyice sarhoş olur, her bir yudumdan sonra şöyle homurdanırdı:

"Vay be, çok inatçısın, inatçı. Ama müzik inatçıları sever. Belki bir gün bunun karşılığını verir sana. Ama sakın bırakma. Bırakma. Her zaman karşılık vermez. Ama belki sana verir. Belki şans yüzüne güler. Bazen müzik insanı öyle imha eder ki, onun yüzünden yaşamak istemezsin. Ama belki sana... Bırakma. Belki günün birinde iyi bir öğretmene de rastlarsın. Bir sarhoşa değil, gerçek bir öğretmene. Özür dilerim oğlum ama içmeye mecburum. Sen buna mecbur kalma da."

Bazen elinde şişeyle uyuduğu olurdu. Elinden alır, şişeyi taşıdığı cebine geri koyardım. Uyanır, gülümser sonra yine uyurdu. Uyanıp odasına gitmesini rica ederdim. Öğretmenler için ayrılmış barakalarda bir odası vardı. Onu sarsardım. Veya komutan geliyor diye korkuturdum. Sadece ayıkken korkardı komutandan. Sarhoşken onu komutan diyerek uyandırmışsam eğer, bir küfür sallar, onu kızdırmışım gibi homurdanırdı. "O öküz çok da şeyimeydi oğlum. Affedersin."

Ve yeniden uyurdu. Trompet iyi sonuç verirdi de en iyi sonucu flütle elde ederdim. Flüt onun sarhoşluğunun derinlerine ulaşırdı sanki. Önce trompeti denerdim, faydası olmazsa, flütü alır, kulağının dibinde çalardım. Çok güçlü değil tabii. Hemen zıplar, küçük parmağını kulağına sokar, karıştırırdı, herhalde ses kulağını kaşındırırdı. Sonra, hâlâ gözleri kapalı olduğu halde yüzünde bir gülümseme belirirdi, tabii flüt çalarsam. Trompet çalınca yüzünü buruştururdu. Sonra bir gözünü açar, tek gözüyle bir an bana sıcacık bakardı. Öbür gözünü açtığında sıradan, kayıtsız ve tatsız bir bakışla bakardı. Bazen bana parmağını tehdit eder gibi sallardı ama sevecen bir biçimde.

"Ah, seni inatçı." Özellikle o sarhoş el tarafından sallandığında parmağı hiç de tehditkâr olmazdı. "Bırakma, sakın bırakma."

Yine şişeyi almak için cebine uzanırdı. Çoğu zaman şişe boş olurdu ama şişeyi kafasına dikerdi.

"Gör oğlum" derdi, boş şişe yüzünden iç çekermiş gibi, "Benim rezilliğimi gör. Ama sen bırakma."

Onu odasına götürmeme izin vermeden önce, piyanonun başına oturtmam gerekirdi. "Hiç olmazsa birkaç nota çalayım sonra giderim" derdi. Ama tabii birkaç notayla kalmazdı. Bazen çalar, çalardı. Hem de sarhoş olmasına karşın öyle çalardı ki, inanmazsınız. En garibi de, ellerinin onu ayık hale getirmesiydi, sanki tuşlara hafifçe dokunuyor gibi bir izlenim verirdi.

Sizinkiler gibi uzun ince parmakları vardı. Fasulye ayıklarken bakıyorum parmaklarınıza, sanki onun tuşlara vuran parmaklarını görür gibi oluyorum. E, siz daha önce fasulye ayıklamış olmalısınız. Benden daha iyi ayıklıyorsunuz. Benim ellerim kazık gibi. Hiç ayıklamamış olsanız bir iki göstermede böyle iyi yapamazdınız. Yok, o kadar fazla ayıklamadık ama siz öyle bir ayıklıyorsunuz ki, inanamıyorum. Belki ayıkladınız da unuttunuz? Uzun süre fasulye ayıklamazsa unutur insan. Her şey unutulur. Ama yeniden hatırlamak zor olmaz. Ben de unutmuştum. Hatırlamak için fasulye ektim. Yoksa dediğim gibi, fasulyeye bir düşkünlüğüm yoktur. Hiç fasulye yemesem, aramam.

Piyano çalar mısınız? Yok, öylesine sordum. Hâlâ gözlerimin önünde piyano çalan sarhoş öğretmenin elleri var. Kendisi sarhoş da, klavye üzerindeki elleri ayıkmış gibi. Belki de büyük bir müzisyendi, kim bilir. Bizimki gibi bir okul mu neyse artık öyle bir yerde çalması ayrı mesele, hak ettiği yerde olmayan öyle çok insan var ki. Yok, sadece piyano çalmazdı. Eline hangi enstrümanı alsa çalardı. Keman, flüt, viyolonsel, korno, ne alırsa. Tabii çok sarhoş değilse. Bana kendimi kemana vermemi öğütlerdi. Saksafonu sevmezdi.

"Saksafonu en fazla dans orkestralarında çalarsın. Ama keman, öyle mi ya, seni çok uzaklara taşır oğlum. Sen keman için doğmuşsun. Anlarım ben."

Bir keresinde sarhoşken, kolumu beline dolamış, kafamı da, dik dursun diye omzuna dayamış bir biçimde onu götürürken kulağıma bir şeyler mırıldandı, anlayabildiğim kadarıyla şöyle diyordu:

"Keman, keman, oğlum. Sende kemancı yüreği var. Kemancı ruhu var. İyi bir çocuksun sen. Keman sayesinde Tanrı'nın gözdesi olursun."

"Bilmem ki Tanrı beni dinlemek ister mi..." deyince sözümü kesmişti:

"Öyle söyleme." Beni sarhoş gövdesinin tüm ataletiyle durdurdu. "Öyle düşünme. Eğer dinlenecek bir şey varsa, bu sadece keman olur. Keman, ilahi bir enstrümandır. Sözcükler artık duyulmuyor, dinlenecek durumda değiller. Çok fazla sözcük var. Hem de dillerin hepsinde. Dünyanın tüm dillerini dinlemeye sonsuzluk bile yetmez. Ama keman tek bir dildir. Keman tüm dillerin, bütün dünyaların seslerini, bu dünyayı, ötekini, yaşamın ve ölümün seslerini içerir. Oysa sözcükler, onca güçlerine karşın bunu yapamazlar."

Bilmiyorum, belki yararlı bir öğüt vermişti. Ama ben saksafonu seçmiştim. Elbette kendine hayrı olmayan bir sarhoşun başkasına ne hayrı olur ki, diye sorabilirsiniz. Belki de en sevdiği enstrüman keman olduğu halde, ben saksafonu seçerek Tanrı'ya karşı gelmiştim. Gerçek şuydu ki, Tanrı bana borçluydu. Zaten o da çok içtiğinde her zaman Tanrı'dan söz ederdi.

Bir keresinde dinlenme odasında hepimize yeni bir dünya inşa etmenin tuğla örmek, duvar sıvamakla veya kaynak yapmak ya da cam sırlamakla değil ama müzikle başlayacağından bahsetmişti. Ve eğer Tanrı müzikle başlamışsa, başka bir yeni dünyaya gerek olmayacaktı. Birisi onu komutana ispiyonlamıştı. Komutan onu çağırıp azarlamış ve Tanrı'dan söz etmeyi bırakmazsa, geldiği yere geri göndermekle tehdit etmişti. Bunu söylediğinde sarhoş olduğu için şanslıydı. Elbette içtiğini biliyorlardı. Ancak başka bir müzik hocası bulmalarına imkân yoktu. Okulda çalışmayı kabul eden tek kimseydi. İşte böyle bir okuldu burası. Enstrümanlar zalimlerden, parazitlerden, tiranlardan, her tür kötü adamdan mallarına el konulmak suretiyle elde edilmişti.

Kimlerden bahsettiklerini anlamamıştım. Bunu bize rehber öğretmenimiz anlatmıştı. Şimdi enstrümanlar yeni ve daha iyi bir dünyanın geleceği olan bizler içindi. Aslında o zamanlar bir şeyleri anlamak zor geliyordu. Her şeyden, insanlardan, nesnelerden, sözcüklerden korkuyordum. Ne zaman konuşmak zorunda olsam her bir sözcüğe takılıp duruyordum. Sıklıkla ilkini bile geçemiyordum. En basit sözcük bile acı veriyor ve her biri benim değilmiş gibi geliyordu.

Odada herkes uykuya daldığında, kafamı battaniyenin altına sokup yeniden öğreniyormuş, onları eğitiyormuş, benim olmaya alıştırıyormuşum gibi şu sözcük mü, bu sözcük mü diye fısıldayarak kendimi sınıyordum. Birçok kere yakınımda yatan bir çocuk kalkar ve battaniyemi çekiştirerek sorardı:

"Bana baksana, sen kendi kendine mi konuşuyorsun?"

"Uyansana be, galiba kâbus görüyorsun. Uykunda konuşuyordun."

Bazen diğer yataklardaki çocuklar kalkar, diğerlerini uyandırır ve gülmeye başlarlar, kendi kendime konuştuğum için benimle alay ederlerdi.

Niye bunu yatakta, hem de battaniyenin altında yapıyordum? Bilemiyorum. Belki sözcüklerin yeniden doğarken sıcaklığa gereksinimleri vardı. Çünkü ben bu okula geldiğimde, neredeyse dilsizdim.

Biraz konuşabiliyordum ama çok değil ve söylediklerim karmakarışıktı. Birisi bana bir soru sorduğunda, ne diyeceğimi bilsem de ona bir cevap veremiyordum. Zamanla konuşmaya başlamam ve bununla birlikte yaşadığımı hissetmem, müziğe başlamam sayesinde olmuştu. Zaten artık kekelemiyordum, sözcükler içimde var olmaya başlamıştı ve giderek onlardan daha az korkuyordum.

Şöyle söyleyeyim, aslında öyle doyumsuzdum ki, var olan her enstrümanı öğrenmeye karar verdim. Hatta vurmalıları bile. Vurmalı çalgılar açısından çok bir şey yoktu. Bir davul, bir trampet, bir simbal ve bir üçgen. Ama bazen onları çaldığımda, sanki şimdiye kadar durmakta olan bir saatin tıklamaya başlaması gibi, içimde bir seğirme hissederdim. Zamanla anlamaya başlamıştım. Bana göre sadece müzik değil yaşam da ritimle yönetilmekteydi. Ritim duygusunu kaybeden birisi umudunu da kaybederdi. Gözyaşı nedir, umutsuzluk nedir, ritim yokluğundan başka bir şey olabilirler mi. Anılar ritim değilse, nedir.

Yine de en çok saksafon çalıştım. Şöyle söyleyeyim, saksafonda bir şey vardı, ta en başında, boynuma astığımda, ağızlığını dudaklarımın arasına koyduğumda ve ellerimi borunun etrafına yerleştirdiğimde umudun içime dolduğunu hissediyordum. Veya tam da öyle değildi, daha derin bir şey, sanki yeniden doğmak istiyormuşum gibiydi. Kim bilir, belki de tüm enstrümanlarda böyle bir şey vardır. Ama ben bunu sadece saksafonla hissedebiliyordum. İşte o zaman, daha okuldayken bir gün saksafon almaya karar verdim. Ne olursa olsun almalıydım.

Bu nedenle okuldan mezun olup da köylere elektrik getirilmesi işinde çalışmaya başladığımda, ilk maaş gününden itibaren o saksafon için kenara para ayırmaya başladım. Başlangıçta çok değildi, çünkü fazla kazanmıyordum. Henüz usta bir elektrikçi değildim. Daha çok ayak işlerine bakan birisi olarak görülüyordum. En çok telgraf direklerinin dikilmesi işinde çalışmıştım. Bir ekip direklerin üstüne telleri takıyor, diğeri evlere elektrik getiriyordu. Ancak çok sonraları başka işler yapmama izin verdiler. Örneğin, ev taşlardan inşa edilmişse, kablolar için oyuklar açılması gerekiyordu, ben de oyukları açıyordum. Evlerin içinde çalışmak çok daha iyiydi. Şu veya bu iş için fazladan para kazanabiliyordunuz. Kaldı ki o günlerde çok taş ev yoktu. Bazen yiyecek, içecek bir şeyler verirlerdi, bir bardak süt ve bir dilim ekmek ve peynir gibi. Veya bahçeleri

varsa bir elma, erik veya armut gibi meyveleri almamıza izin verirlerdi. Bazen açlıktan karnımız sırtımıza yapışırdı, özellikle ayın sonuna doğru.

Ama o ay ne kadar aç olsam da saksafon için kenara biraz ayırmalıydım. Ayın sonu gelmeden biten maaşımı aldığım anda, saksafon için kenara bir şey koymam gerektiğini biliyordum. Sık sık şeytan dürter, saksafon parasından birkaç zloti borç almak isterdim. Yok, yiyecek için değil. Yiyecek için buna cesaret edemezdim. Ancak örneğin, gömleğim paçavraya döndüğünde veya çoraplarım artık onarılmaz hale geldiğinde. Kış geliyordu ve beni sıcak tutacak giysiler, paçalı don, süveter, yeni ayakkabı alabilirdim. Tabii ki kışları da çalışıyorduk. Sadece aşırı soğuklarda evlerin içerisinde çalışırdık. Ancak ayaz çok değilse, donmuş toprağı kazmalarla kazarak direkler için çukurlar açmaya devam ederdik.

Paramı döşeğimin içerisinde, gazete kâğıdına sarılı olarak tutuyordum. İnanın, döşek para saklamak için en iyi yerdir. Özellikle bizim gibi mekân ve kalacak yer değiştirdiğinizde, döşek en iyisidir. Üzerinde uyuduğunuzda gövdeniz altında ezilen döşeğin içerisinde para olduğu kimin aklına gelir. Yeni ayların maaşlarından ilave yaptığımda, genellikle parayı bulmak için tüm döşeği aramak durumunda kalırdım.

Ah, şeytan biraz para almam için ne dürterdi beni. Çıkarırdım, paketi açardım ve tüm gücümle kendimle mücadeleye başlardım. Elbette ki geri koyacaktım. Belki de gelecek maaş gününe kadar kaç gün geçtiyse faiziyle koyacaktım. Sadece bir kerelik. Yemin ederim, geri koyacağım. Sadece bir kez. Ne olurdu ki. Zaten para, benim paramdı, kendimden ödünç alıyordum. Başka birinden alsam, o başka. Kendimden alıyordum, bu nedenle bir hafta mı, bir ay için mi aldığım konusunda bir açıklama yapmama gerek yoktu, çünkü kesinlikle daha uzun bir süre olmayacaktı. Kendime gerçekten o kadar güvenmiyor muydum? Para benimdi ve kendime güvenmiyordum, öyle mi? Hiç olmazsa ne kadar biriktirdiğimi sayaydım ya. Gerçi ne kadar olduğunu biliyordum, o ayrı. Her ay yeni para koyduğumda hepsini sayardım. Ama bunun ne zararı var, nasılsa hiçbir şey ödünç almayacağımdan sayarım, saymam, kime ne. Saymak parayı çoğaltmaz ama azalmadığı için de insanı mutlu kılar.

Sayardım, kırışık olanları düzeltirdim, yüzlük, beş yüzlük, binlik olarak ayırırdım, her bir tomarı tek bir parayla sarardım. Sonra tek-

rar bölerdim ama bu sefer değerine göre değil de eşit miktarlarda. Yeterince tomar olmadığını düşündüğümde, her birinin miktarını azaltırdım ki daha çok tomar olsun. İster inanın, ister inanmayın, parada öyle bir şey vardır ki, sizi içine çektiğinde onu harcamak zorlaşır. İnsan sayar da sayar, sayar da sayar. Hatta sonraları o saksafona para harcama konusunda bugünkü kadar istekli olacak mıyım diye endişelenmeye başlamıştım.

Elektrikçilerden birisi direkten düşüp bacağını ve kolunu kırmıştı ve yerine beni aldılar. Eğitim dönemimi bitirmediğim halde usta bir elektrikçi olmuştum. Bu nedenle daha fazla kazanıyordum ki, bu da saksafonun giderek yaklaştığı anlamına geliyordu. Ek mesai yapmama ve dışarıdan işler almama izin vermeye başlamışlardı. Artık direk dikmiyor, direklerin üzerine telleri takıyordum. Ve çoğu zaman ek mesai direklerde yapılıyordu. Her şey programın gerisindeydi ve işlerin hızlandırılması konusunda yukarıdan emir gelmişti. Bu nedenle daha çok mesai yapılması gerekiyordu. Direkler dikilmeden önce tepesine cam veya porselen yalıtkanları takmanız gerekiyordu. Sonra bu yalıtkanları güçlendirmek için tel geriliyordu.

Fazla mesaiye rağmen direklerin üstünde çalışmak isteyen çok fazla gönüllü yoktu. Çoğu, evlere elektrik çekmeyi tercih ediyordu. Bazen günbatımına kadar direklerin üstünde çalışırdık. Şayet dayanıklı değilseniz, direğin üzerinde uzun süre kalamazdınız. Ha, yok, ayaklarınızda çiviler vardı ve insan ağırlığını onlara verebilirdi. Hiç direkler üzerinde çalışan elektrikçiler görmediniz mi? Çünkü bu direklerden her yerde vardır. Burada, gölün kenarında da elektrik direkleri var. Bunlar beton, tabii eskiden ağaçtandı. Çivilerin neye benzediğini nasıl anlatsam size? Orağa benzer, yarım daire olup ayakkabıların tabanlarına tutturulur. Orağın ne olduğunu bilmiyor musunuz? Hiç görmediniz mi? Eskiden, ekinleri orakla keserlerdi. Orak neye mi benzer? Ha, hilâle benzer. Ayrıca sırtınızın alt kısmından ve direğin etrafından geçen bir büyük bir kayış vardı. Ama yine de, gün boyu bir direkten diğerine çıkmak için kuvvetinizi sırtınıza ve bacaklarınıza vermeniz gerekirdi.

Elektrikçilerin çoğu yaşlıydı, savaş öncesinden, bazıları savaş deneyimlerinden sonra sağlıklarını kaybetmişlerdi ve bu nedenle bir direğe tırmanırlar, ikincisine tırmanırlar, üçüncüsünde ise bacakları onlara itaat etmezdi, ağrıyan sırtları canlarına okurdu.

Havalar soğuduğunda, elleri hissizleşirdi. Eldivenleri vardı ancak bu eldivenlerle yapılacak bir iş değildi. Fazla mesai çift ödense de direk işini gençlere bırakmışlardı. Evlere elektrik döşediklerinde bunu fazlasıyla telafi ediyorlardı. Aksi halde fazla mesaiyi bize öyle kolayca vermezlerdi.

Ayrıca içlerinde içmeyen yok gibiydi. Aman ne kadar çok içerlerdi. Lojmanlarda, işten sonra içmedikleri gün yoktu. Hatta çalışırken de. Bazen sabah erkenden içmeye başlarlardı. Sabah içmemişlerse, zaten akşamdan kalma olurlardı. Bu durumda direğe nasıl tırmanabilirsiniz? Dediğim gibi benim için direğe çıkmak bir iş değildi. Tüm gün boyunca tırmanabilirdim. Hatta hoşuma da giderdi. Zaten henüz içmiyordum. Saksafon beni ondan koruyordu. Kazanabildiğim kadar kazanmaya ve biriktirmeye çalışıyordum.

Aslında diğerleri de bu kadar çok içmeyebilirlerdi ama evlerde oturanların neredeyse hepsi kendi kaçak içkilerini yapıyorlardı. Günün her vakti içki bulabilirdiniz. Sadece birinin penceresini tıklattığınızda, pencereden şişeyi uzatırdı. Ödeme şekli olarak tercih edilen içkiden bahsetmeye gerek yok zaten. Genelde içkiyle her şeyi yapabilirdiniz. Artık kimse paraya inanmıyordu. Gerçek para birimi içkiydi. İçkiyle de içmekten başka ne yapabilirdiniz? Bu nedenle içiyorlardı işte.

İçtikleri gerçeğine rağmen, birinci sınıf elektrikçi oldukları konusunda haklarını teslim etmem lazım. Sarhoşken de her işi yapabilirlerdi. Okuldan öğrendiklerim, onlardan öğrendiklerimle karşılaştırılamazdı bile. Sadece bir şey yaparlarken onları dikkatlice seyretmeniz gerekirdi. Ve dikkatle dinlemeli, hiçbir sözcüğü kaçırmamalıydınız. Her birinin kendi sırrı vardı ve bazen birisi, ağzından sırrını kaçırıverirdi. Nasıl sırlar mı? Siz elektrikçi değilsiniz, size anlatmanın ne anlamı var?

Neyse, tahmin etmek de zor değil. Çivilerin, orağın ne olduğunu bilmiyordunuz. Size bir şey söyleyeceğim, bir profesyonel diğerini iki veya üç kelimeyle tanır, özellikle aynı meslektense. Cehaletin de bir bilgi olduğunu inkâr etmiyorum. Ancak cehalet, elektrikçilerin sırlarını öğrenmenize yardımcı olmaz. Mesleği olmayan birisini insan olarak anlamak zordur. Her koşulda, bazen onları çalışırken seyrettiğimde, elektriğin kablolardaki gibi onların içlerinden geçtiği hissine kapılırdım. Halledemedikleri bir sorun yoktur. Sık sık malzeme sıkıntısı olduğundan bir parçayı

oradan buraya naklederler, bir şeye sararlar, bir şeyi veya diğerini lehimlerlerdi. Onlara göre, hiçbir şey imkânsız değildi. Daha sonra şantiyelerde çalışmaya başladığımda, en zor montajları yapabiliyordum. Örneğin, tüm makinelerin elektrikle çalıştığı bir soğuk depolama binasında çalışmıştım. Tüm makineleri hiçbir sorun yaşamadan kurmuştum.

Onlardan tek öğrenmediğim şey, votka içmekti. Özellikle de şantiyelerde. O zamanlar ağzıma bir damla koymamıştım, beni bundan alıkoyan şey saksafondu. Lojmanların birinde bir grup adamla birlikte yaşıyordum ve onlar her akşam beni ikna etmeye çalışıyor, içmeye davet ediyorlardı, ağır içicilerdi ha. Hatta ispiyoncu olduğum konusunda beni suçlamaya başlamışlardı. Çünkü onların gözünde, içmeyen birisi ispiyoncu olmalıydı. Özellikle benim gibi genç birisi. Gençlere güvenmiyorlardı. Bu anlaşılabilirdi. Gençler yaşlıların önüne geçmek için her şeyi yaparlardı. Gençlerin acelesi vardı. Deneyimle gelen sabırları yoktu. Her şekilde hepimizin aynı şeye yöneldiğimizi anlamıyorlardı. Gençlerin her zaman daha yeni ve iyi bir dünya kuracaklarını düşünüyorlardı. Hepsinin. Yeni gençlerin, eski gençlerin. Ve sonunda arkalarında kimsenin yaşamak istemeyeceği bir dünya bırakıyorlardı. Bana sorarsanız, gençliğinizi ne kadar çabuk geçerseniz, dünya için o kadar iyi, söyleyeyim size. Bir zamanlar ben de gençtim ve biliyorum. Yeni ve daha iyi bir dünyaya inanmıştım. Özellikle böyle bir savaştan sonra inanmak zor değildi, çünkü inanacak başka bir şey yoktu. Yeni ve daha iyi bir dünyadan başka inanacak pek bir şey yoktu.

İşte bu nedenle, içmediğimden beni şu veya bu yüzden, hatta muhbirlik yaptığım için suçlamaları pek şaşırtıcı değildi. Saksafon için para biriktirdiğimi bilmiyorlardı. Bunu en büyük sır olarak saklamıştım. Onlarla içebilirdim ama içince neler olacağını biliyordum. Eğer bir bardak içersem en az bir şişe getirmem gerekliydi. Ayrıca ekmek, salatalık turşusu, sucuk. Sonra da her bir kuruş için pişman olacaktım. Onikiparmak ülserim var, deyip beni affetmelerini diliyordum. Aslında ne onikiparmağın ne de ülserin ne olduğunu biliyordum. Ama bir zamanlar bir tren kompartımanında, kendisine armut, erik, elma ikram edilen bir adamın, onikiparmak ülseri olduğu için sıkı bir diyet yaptığını söyleyip ikramı reddettiğini duymuştum. Zaten ülserli gibi görünüyordum. Yıllar sonra, yurtdışındayken, gerçekten de ülserimin olduğu ortaya çıktı.

Benim elektrikçilere göre, aslında sadece onlara göre de değil, inşaat şantiyelerindeyken farklı lojmanlarda birlikte yaşadıklarıma göre de, votka, ülser için en iyi ilaçtı. Bunun için mi onların ülseri yoktu? Neden olmasın?

Bunu söyleyerek sizi şaşırtabilirim ama belki de onların içmesi o kadar da kötü bir şey değildi. Çünkü içmediklerinde uyuyamıyorlardı. Sanırsınız ki uzun bir iş gününden sonra insan kütük gibi uyur. Hiç de bile. Biri uyuyamaz, diğeri uyanıktır, öteki bir uyur bir uyanır, uyudu mu uyumadı mı bilemez. Hop sabah olur, hadi işe. En kötüsü de uyku problemin varsa, her tür farklı düşünce gelir ve uyumayı daha da zorlaştırır.

Bir kasabada, beşimiz aynı yeri paylaşıyorduk, hepsi yaşça benden daha büyüktü, ben tek gençtim ve usta elektrikçilerden birisi de bizimle kalıyordu. Orada olmadığında da ona usta diyorduk. Ustayı gör, ustaya sor, usta söylesin. Sadece ona usta diyorduk. Genellikle insanların ustalarının arkasından nasıl konuştuklarını bilir misiniz, bilmem. Her koşulda yokken ona usta demezler.

Çok konuşmazdı, votka konusu dahil, kendisinin muhabbetin içine çekilmesine izin vermezdi. Votkayı severdi, niye sevmesin ki? Ama onu konuşturmak, en derin kuyudan su çekmek gibiydi. Zaten söylediğini anlayan beri gelsin. Belki kendisi anlıyordu da başkaları onu anlamıyordu. Evet, hayır, kim bilir, belki, bu konuda düşünmeliyiz. Bu kadar.

Bir akşam içki içilmedi. İşten eve geç gelmiştik. Birisi, "İçkisi olan var mı?" diye sordu. Kimsede yoktu ve kimse bulup getirecek gibi değildi. Tamam, o zaman hadi yatalım dedik. Yataklarımıza girdik ve ışığı söndürdük, sessizlik vardı, uykuya dalmak üzereydim. Birden birisi derin bir iç çekti, diğeri gövdesinin tüm ağırlığıyla bir yandan ötekine döndü. Ve sonra herkes bir yandan diğerine dönmeye, gerinmeye, kıvrılmaya başladı. Yataklar eski olduklarından en küçük harekette bile çatırdıyordu.

Ustanın yatağı, pencerenin yanındaydı. Işık söndükten sonra hâlâ sigara içmeye devam ederdi. Gece yarısı uyandığında da içerdi. Böyle zamanlarda uyumadan önce iki veya üç tane içerdi. Sadece votka onun uyumasını sağlıyordu. Bununla birlikte ne kadar içmesi gerektiği de önemliydi. Eğer çok içtiyse, hemen uyurdu. Çok değilse onun için uyumak daha zor oluyordu. Böyle zamanlarda devamlı sigara içerdi. Yatağının yanındaki pencerenin kenarında

bir sardunya duruyordu ve külünü saksının içine döküp sigarasını da burada söndürürdü. Sabahları her zaman izmaritleri toplardı, izmaritlerin sayısından nasıl uyuduğunu anlamak mümkündü. Hele bir de uyumadıysa.

Onun uykusuzluğunun ölçüsü sadece bu değildi. Biz sadece elektrikçiydik. Bize göre izmaritler sadece izmaritti. Bunun üzerine sabah kokuyu da alabilirdiniz, bu nedenle biz koklayıp, vay usta baca gibi tüttürmüş yine derdik. O gece yine aynı içmişti ve çocuklardan birisi sormuştu:

"Uyumuyor musun usta? Ben de uyuyamıyorum."

Bunun üzerine hemen diğer yataklardakiler de uyuyamadıklarını söylemişlerdi.

"İçmeden yatarsanız işte böyle olur" dedi birisi ve bir başkası da lanet okudu. Birisi eskiden içkilerin daha sert olduğunu hatırlamıştı.

Ve başladı bir sohbet. Usta bir sigara daha yaktı. Külünü sardunyanın içine döktüğünde sardunya bir an için parlamıştı. Bir fırt çektiğinde yüzü de aydınlanmıştı. Gözleri açık, orada yattığını görebiliyordunuz. Ama diğerlerinin konuştuğunu dinliyor gibi bir hali yoktu, çünkü hiçbir şey söylemiyordu. Ben, en gençleri olduğumdan konuşma hakkım yoktu, sadece dinliyordum. Karılarını kendilerini aldatırken yakalamış olsalar her biri ne yapardı? Örneğin, böyle bir konuda konuştuklarında ben ne diyebilirdim ki. Hepsi de evliydi, oysa ben böyle bir şeyi düşünmüyordum bile. Ancak ustanın evli olup olmadığını bilmiyorduk. Bu konuda hiç konuşmazdı. Açıkçası karınızın sizi aldattığını düşünmeye başlarsanız, bütün gece gözünüzü bile kırpmazdınız. Sonraki sabah da elinizden hiçbir iş çıkmazdı. Ama her biri ne yapacağını biliyordu. Birisi öldürür, öteki evden atarmış, beriki ise başka bir şey yaparmış.

Sonra yaşlıların, o iş söz konusu olduğunda hâlâ bir şey yapıp yapamayacakları ve bir erkeğin ne zaman yaşlanmaya başlayacağı konusunda kafa yormaya başlamışlardı. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz herhalde. Ve yapamayacaksa, onu ne canlı tutacaktı? O zaman yaşamaya değer miydi? Birisi Tanrı'nın yaşamı yönlendirdiğini, insanların, yaşamaya değip değmeyeceğini sormaya hakları olmadığını söylemişti. Böylece laf Tanrı'ya geldi. Son savaş gibi bir savaştan sonra, insanlar Tanrı'ya inanmaya devam etmeli miydi? Birisi inanmaları gerektiğini söyledi, çünkü savaşı çıkaran Tanrı değildi, insanlardı. Başka birisi de öyle olsun, yine de eğer O isteseydi,

insanları engellerdi dedi. Birisi araya girdi, tetiği insanlar çekiyor diyorsunuz, Tanrı da mermileri veriyor, öyleyse savaşı kontrol edebilirdi, o zaman daha az sefalet, daha az acı, daha az ölüm olurdu. Ve gördükleri veya duydukları farklı şeylerin hikâyelerini anlatmaya başladılar. Kardeşi idam mangası tarafından öldürülen birisi öyle üzülmüştü ki, Tanrı'nın varlığını sorguluyordu. Sırayla her yatağa dönüp ne düşündüğümüzü sormuştu. Var mıydı? Uyuyormuş gibi yaptım. Sonunda ustaya döndü.

"Ne düşünüyorsun usta, Tanrı var mı?"

Usta henüz sardunya saksısının içinde sigarasını söndürmüş ve yenisini yakmıştı. Bu ışıkları söndürdüğümüzden beri dördüncüydü. Geçen zaman içerisinde hiç ağzını açmamıştı, hatta hiç dinlemiyor gibiydi. Tanrı'nın varlığı ona bağlıymış gibi ne diyeceğini duymak için dikkatle bekledik. Ona soruyu soran sorusunu tekrarladı.

"Ne diyorsun usta? Var mı, yok mu?"

"Kim?" dedi sonunda."

"Tanrı."

Hemen cevap vermedi, önce sigarasını ezdi.

"Neden bana soruyorsun? Neden onlara soruyorsun? Oylama yapma. Kendine sor. Benim sana tek söyleyebileceğim şey, benim olduğum yerde O yoktu."

Yine bir sigara yaktı. Herkes sessizleşmişti, kimse başka soru sormaya cesaret edemiyordu. Kimse kimseye bir şey söylemiyordu. Bir süre sonra uyumaya başladılar. Şurada ıslık gibi bir ses duyuluyor, burada ise birisi daha sesli nefes alıp veriyordu. Ustanın uyuyup uyumadığını merak ediyordum, çünkü yatağından hiç ses gelmiyordu. Ama sigara da yakmamıştı.

Bana gelince, uyuyamamıştım. Kafam konuşulanlardan kaynaklanan düşüncelerle dönüp duruyordu, çünkü benim için hakkında konuştukları şeyler, hayal gücümün sınırlarının ötesinde olan türdendi. Ve beni en çok zorlayan şey, Tanrı'nın olmayıp da ustanın olduğu yerdi. Sonraki gün, üç yollu şalteri açtığımda sigortaların sürekli atması nedeniyle ondan tavsiye almaya gitmiştim. Sordum:

"Sen neredeydin ki usta?"

Bana şüpheli bir bakış attı.

"Umarım benim olduğum yere asla gitmek zorunda kalmazsın." Sonra homurdanarak "İşine geri dön. Ne yapman gerektiğini biliyorsun" dedi.

Saksafona dönecek olursak, her ay kenara daha fazla koyabiliyordum. Hiçbir zaman fazla mesai şansını kaçırmıyordum. İlave olarak akşamları ve pazarları özel işler vardı. Ödeme olarak içki almıyordum, sadece para. Daha az almayı tercih ediyordum ama sadece nakit olarak. Bekleyebilirdim ama nakit olsun. Çoğu köyde ikinci bir anahtar, ikinci bir priz koymamızı istemeyen çıkmazdı ve her bir anahtar veya priz için kablo çekmek gerekirdi. Resmi olarak, en düşük maliyetle, her oda için bir anahtar ve bir prize izin vardı. Koridorlar, kilerler, tavan aralarına veya başka yerlere izin yoktu. Tavan araları bildiğiniz gibi birçok evde çalıdan bir çatı altındaydı ve eğer bir kısadevre olursa ev çıra gibi tutuşurdu. Ama örneğin, koridorda neden karanlıkta yürüyesiniz, el yordamıyla kapı kolunu arayasınız? Veya elektrik varken kilere neden yağ lambası götüresiniz?

İşte bu yüzden insanlar nereye istedilerse takıyorduk. Söylemeye gerek yok, özel olarak. Eğer birisi koridorda, kilerde, ön kapının üstünde istemişse, bir söz söylemesi yeter, hemen yapılırdı. Bunun için bu kadar, bunun için şu kadar ödeme. Birisi ahır için uzatma mı istedi, niye olmasın, yapılabilir. Bu pek nadirdi ama bazıları istiyordu. Hatta bir köyde birisi ahırına uzatma çektirmek istemiş, ucuza aldığı bir elektrik motoru ile harman dövme ve savurma makinelerini değirmen yerine elektrikle çalıştırmak istemişti. Yaptık da. Malzemelerin bazılarını resmi yerlerden hortumlayabilmemiz için biraz beklemek zorunda kalmıştı. Tabii insanlar talep ettiğinde tavan aralarına da montajlar yapmıştık.

Kabloyu ek bir yalıtkan bant tabakasının içine sarıp, yalıtılmış metalden yapılmış ama düzgünce kaplanmış bir borunun içine sokardınız ve çatıdan gerekli uzaklıkta yükseltilmiş braketlerle kirişler boyunca tuttururdunuz, anahtar da baca üzerinde olurdu. Ve aksi bir şey olmazdı. Özel işte kısıtlamalar yoktu. Bildiğiniz üzere, resmi olarak imkânsız işler, gayri resmi olarak mümkün oluyordu.

Herkes elektrikten yana değildi, nerede! Bazıları evlerinin dışına elektrik direği dikilmesine bile izin vermiyordu. Ne yani tüm yaşamım boyunca bir direğe mi bakmak zorundayım? Cehenneme kadar yolu var! Yolun ortasına kadar benim arazim. Arkamızdan az baltayla kovalamadılar, o zaman biz de polis çağırmak zorunda kalırdık. Bizi evlerine almıyorlardı, hırsızmışız gibi kovalıyorlardı. Özellikle evlerde, zorlama yoktu. Şayet birisi elektrik istemiyorsa,

bu kendi bileceği işti. Nasıl mı ifade ediyorlardı? Farklı yollarla. Yakında yeniden bir savaş olacak, görün de bakın. Ve savaş zamanında yağ lambaları en iyisidir. Gazınız biterse keten tohumu yağı da olur. Zaten keten hep ekilir. Farklı ışık türleri içerisinde, Tanrı izin verdikçe güneş en güvenilir olanıydı ve bir de yağ lambaları. Gecelerin gündüz kadar parlak olması gerekmezdi. Gün yeterliydi, gece uyumak içindi. Dünyayı tersine çevirmeye mi çalışıyorsunuz? Tüm bu direklerle ve tellerle? Serçeler ve kırlangıçlar üzerine otururlarsa ne olur? Kor olana kadar yanarlar. Yıldırımı çeker. Hastalığı da belki. Bugüne kadar hastalandığımız yeter. E, tabii ki söylemeye gerek yok, bu tür insanlardan ilave bir şey kazanılmazdı. Ama genelde özel işler fena değildi. Değirmenciler için, örneğin, devlet değirmenlere el koymadan önce. Papaz evlerinde ve kiliselerde. Gerçi papazların ne yapacağı belli olmazdı. Tanrı seni kutsasın oğlum, diyerek işin içinden sıyrılıverirlerdi hep.

Bir gün saksafon için kenara koyduğum parayı saydığımda yeteri kadar olmuş gibi görünmüştü. Bir saksafonun fiyatı hakkında hiçbir fikrim yoktu. Köylerdeki müzisyenlere sormaya başlamıştım. Bana armonikanın veya kemanın veya klarnetin fiyatını söyleyebiliyorlardı ama saksafonu duyan azdı. Neyse, bir gün izin aldım ve en yakındaki kente doğru yola çıktım. Bir müzik enstrümanı satan dükkân vardıysa da saksafonları yoktu ve fiyatının ne kadar olabileceğini bilmiyorlardı, özellikle de savaştan sonra. Bir zaman sonra daha büyük bir kente gittim. Onlarda da yoktu ama fiyatının ne kadar olduğunu öğreneceklerine söz verdiler, hatta imkân bulurlarsa sipariş bile edebileceklerdi. Özel olarak da soracaklardı, belki birisinde vardı, çünkü insanlar zaman zaman enstrümanlarını satmaya getiriyorlardı. Onlara ismimi verdim. Avans bırakmak istedim ama onlar istemediler. Bir iki ay sonra tekrar sormamı söylediler. Eğer bir tane gelirse kenara koyacaklardı. Bilemezsiniz her gece uykuya dalmadan önce kaç kere boynuma saksafonu astığımı, ağızlığını dudaklarımın arasına koyduğumu, parmaklarımı tuşlar üzerinde gezdirdiğimi hayal ettiğimi. Hatta onu aldığımda kutlamak için parti vermeye ve sarhoş olmaya bile karar vermiştim.

Birden, şansız bir günde, birisi "mısır koçanı"nda para biriminin değişeceğini duymuştu. "Mısır koçanı" ne miydi? Uçak değildi tabii. İnsanların evlerine koyduğumuz radyo hoparlörlerine bu ismi vermişlerdi; elektriği olan evlere ve tabii ki bunu talep ettiklerinde.

Ve şu yeni para birimi, ne olduğunu biliyor muydunuz? Yok, sadece yeni banknotlar değildi. İşte bu yenileriyle, eskisine göre üç kez daha az alabiliyordunuz. Hiç böyle bir değişiklik duymadınız mı? Nerelerdeydiniz o zaman? Neyse, boş verin. Bu durumda bir saksafonun hayalini bile kuramazdım. Şöyle söyleyeyim, kızmadım bile. Hiçbir şey hissetmedim. Hissettiğim tek şey yaşamaya devam etmemin bir sebebi kalmamasıydı artık. Böylece kendimi asmaya karar vermiştim.

O gün bir trafo direğinde çalışıyorduk. Trafo direkleri büyük "A" harfi gibidir. Alt tarafı yatay kirişle takviye edilen ve tepede birleşen iki direkten meydana gelirler. Bu kirişi kullanacaktım. Önceki gün çiftçilerin birinden bir halat ödünç almıştım. Akşama doğru işim bittiğinde aletlerimi alet kutusuna koyarak yere bıraktım. İpin bir ucunu kirişe bağladım ve diğer ucuna bir ilmek yaptım. İlmeği boynuma geçirdim ve tam çivili ayakkabılarımı direkten çekecekken aşağı baktım ve Jan Amca'yı gördüm. Başını kaldırmış bana bakıyordu. Yok, bana öyle gelmemişti. Şimdi sizi nasıl görüyorsam öyle net görmüştüm onu.

"Yapma" dedi. "Ben kendimi astım, her şey yine aynı."

5

Yok, saksafon için para biriktirmiyordum artık. Zaten kısa bir süre önce bir inşaatta çalışmaya başlamıştım, ilk maaşımı aldığımda da kendime bir şapka almıştım. Neden mi şapka? Bilmem. Yine beni saksafona çeksin diye bir şeyler almam gerekiyordu belki. Okulda saksafonum olduğunda kendime bir şapka alırım diye verdiğim kararın etkisiyle belki şapka. Saksafon ve şapkayla kendimi hayal etmeyi severdim.

Okula bir film getirmişlerdi. Büyük bir şapkacı dükkânı. İçeri bir adamla bir kadın giriyor, adamın adı Johnny, kadınınki Mary, adam şapka almak istiyor. Başlıyor şapkaları denemeye, Mary ise bir koltukta oturmuş, elindeki derginin derinliklerine dalmış. Hayatımda gördüğüm ilk filmdi bu. Adam şapka denemeye başladığında, sanki perdede değilmiş de, tam karşımızda, bizim aramızdaymış gibi bir izlenime kapılmıştım. Ya da biz hepimiz onun şapka denediği dükkândaydık.

Adam şapkaları takıyor çıkarıyor, Mary ise, hayli güzel bir kadın, dediğim gibi gözleri dergide, koltukta oturuyor. Üzerinde bir kürk var, aniden bacak bacak üstüne atıyor, ayaklarında çok zarif ayakkabılar var.

Bilmem benimle aynı fikirde misiniz ama bir kadını kadın yapan bacaklarıdır. Bir de şık ayakkabılar giydi mi, başka her şeyi çok sade olabilir. İsterse yüzü çirkin olsun, yeter ki bacakları güzel olsun. Ama ayakkabıların da güzel olması gerek. Günümüzde böyle bacaklara rastlamak kolay değil. Neredeyse kadınların hepsi pantolon giyiyor, etek giyenin ayağında da savaş zamanından kalma botlar oluyor. Öyle artık kadın gibi yürüyen de çok az. Nasıl yürüdüklerini gördünüz mü hiç? Lütfen bir dahaki sefere bir bakın. Bacaklarını ileri atıp ayaklarını yere vuruyorlar. Sanki kadın değil de asker. Hatta burada bile, üzerleri çıplak, ayakları çıplak, çoğu aynı biçimde yürüyor. Yahu ayağının altında beton yok, toprak var, çim var. Bir gün, yurtdışında bir film rejisörü bana prenses rolünü oynayacak bir aktris bulamadığını söylemişti. Yüzden kurtarıyorlarmış da yürüyüşler olmuyormuş.

Neyse bu Mary, elindeki dergiye öyle gömülmüş ki, adama hiç bakmıyor. Adam da şapkaları deniyor da deniyor. Her bir şapkada aynanın önünde daha uzun duruyor, bu olabilir mi dese, yoksa başka birisini mi istese yoksa kendine biraz daha fazla mı baksa, bilmiyor gibi. Durmadan deniyor ama herhalde hiçbirini beğenmiyor, çünkü sürekli bir başka şapka rica ediyor. Satıcı da hiç oralı değilmiş gibi, ardı ardına şapka getiriyor. Her şapkayı getirdiğinde gülümsüyor ve sonra iki büklüm eğiliyor. Adam kendini büyük bir aynada baştan aşağıya görse de satıcı elinde bir aynayla etrafında dönüyor, yanından, arkasından dolaşarak elindeki aynanın yardımıyla adamın önündeki büyük aynada kendini daha iyi görmesini sağlıyordu. Ve adamın denediği her şapkayı aynı biçimde övüyordu:

"Sayın Bayım, bir daha bakın. Şimdi. Biraz alına doğru eğelim. Biraz yana, biraz o tarafa, biraz bu tarafa. İdeal oldu, ideal. Soylu yüzünüze çok yakıştı. Soylu alnınıza, soylu gözlerinize, kaşlarınıza, falan filan. İdeal oldu."

Bugün, o filmin komedi olduğuna eminim. Ama o zaman hiç gülmemiştim. Johnny'nin deneyip satıcıya verdiği her şapkada bir şeyler yitirmişim gibi hissediyorum. Demek ki gülmek insanın gördüğüne veya duyduğuna bağlı değilmiş. İnsanın kendisini dünyadan ve kendisinden koruma yeteneğiymiş. Bu yetenek insanın elinden alınırsa insan savunmasız kalıyor. İşte ben de öyleydim. Kısacası gülemiyordum. Hatta bir şeye gülününce garibime gidiyordu. O okula düşmüş çocukların çoğu da benim gibiydi. Tabii hepsi değil. Bazıları kodeste bile gülmeyi beceriyordu.

İşte bu filmde de bazıları gülmekten katılmıştı. Ama öyle bildiğimiz gibi bir gülme değil. Bu gülüşte aşırı ölçüde öfke ve keder vardı. Adamın denediği her şapkada bu gülüşlerin arasında ona, satıcıya, en çok da dergiye dalmış ve adama hiç dikkat etmeyen Mary'ye doğru uçuşan küfürler, lanetler vardı. Kadın, aynı şimdi bizim oturduğumuz gibi oturuyordu. Hiç olmazsa gözünü dergiden kaldırsa, şu oldu, bu olmadı, şu daha iyi, bu daha kötü dese ya. Sonra tekrar okumaya dönebilir, değil mi?

Filmi izlediğimiz salon ağzına kadar doluydu, hani neredeyse patlayacak, neler olduğunu tahmin edebilirsiniz. Adam şapkaları beğenmedikçe, çığlıklar, tepinmeler, ıslıklar onu hiçbir şekilde etkilemese de, salonda gittikçe yükselen ve rahatsız eden sesler çıkarıyordu. Bazen şu şöyle şu böyle diyerek beğenmediğini dile

getirmeden hemen önce biraz daha uzun süre duraksıyordu. Satıcı da ha bire, yüzünde aynı gülümseme, iki büklüm eğiliyor ve adama hak veriyordu:

"Sayın bayım çok haklısınız. Gerçekten de bu biraz koyu kaçtı. Gerçekten de açık kaldı. Biraz daha gölgeli olsaydı. Şekli de şöyle olsaydı. Sanki biraz büyük kaldı. Sizin çok saygın bir yüzünüz var, şapka biraz sanki uymadı. Önemli değil. Başkasına bakalım."

İşte o zaman ortalığı öyle bir curcuna kaplıyordu ki, korkuyordum inanın. Satıcı gidiyor, belki bunu beğenir umuduyla yeni bir şapkayla geri geliyordu.

Tezgâhın üstü denenmiş şapkalarla dolmuştu, çünkü satıcı, adam fazla beklemesin diye denenmiş şapkaları tezgâhın üzerine üst üste koymuştu. Eğer görmemiş olsam, bir arada bu kadar şapka olacağını hayal bile edemezdim. Hepsi de o bir tek Johnny'nin, o bir tek kafası içindi. Hani bari önemli birisi olsa. Sıradan bir adam. Hani sen, ben gibi. Özür dilerim, sizi kırmak için söylemedim tabii, ama şapka almak için içeri girdiğinizde satıcı sizin kim olduğunuzu ne bilsin. Özellikle de ben içeri girsem. Belki sizi tanırdı. Ha, şapka satıcıları uyanık olurlar. Öyle birini tanımıştım.

Neyse efendim, tıklım tıklım salonda kimse bu Johnny'nin kim olduğunu bilmiyordu. Hatta bunu düşünmemiştik bile. Ama galiba satıcı biliyordu. Ya da filmin sonunda belli olacaktı. Bu takılıp çıkarılarak denenen şapkaları görünce aklıma şapkanın sadece başı örtmek için kullanılan sıradan bir şey olmadığı fikri gelmişti. Film devam ediyor da ediyor, efendim adam şapkaları takıyor, çıkarıyor, demek ki bu sıradan bir şey değil.

Bir keresinde bizim okula şapkadan tavşan çıkaran bir adam getirmişlerdi. Bir anda tavşan kaçmasın mı, bütün salonu koşa koşa dolaşmaya başlamıştı da biz yakaladıydık. Yine salon ağzına kadar doluydu, zorlukla hayvanı yakalamıştık. Bembeyaz, Angora tavşanı, nasıl titriyor, şapkada bir görünüp bir kaybolmayı başarmasına rağmen nasıl da korkmuştu. Belki de şapkanın böyle bir gücü vardır diye beni bir kuşku sarmıştı o zaman.

Neyse şöyle söyleyeyim, adam şapkaları denerken onu hiç umursamayan bu Mary'nin rolünü bütün salon üstlenmişti sanki. Şapkayı takınca herkes yerinden zıplıyor, taktığı şapkayı alması için ikna etmeye çalışıyorlardı. Beriki karar veremeyip de satıcıdan bir diğerini uzatmasını rica edince de, satıcıya artık daha fazla

getirmemesi veya elindekini alıp gitmesi ya da hiçbir şey almadan gitmesini söylemesi için verip veriştiriyorlardı.

Satıcının arzusuysa adamın en azından bir tane satın alması olduğu için, aynı gülümsemeyle iki büklüm durarak yenisini getiriyordu. O zaman salondakiler misilleme yapıyormuş gibi yakası açılmadık küfürler yağdırmaya başlıyorlardı ki... Söylemeye utanırım. Sanki taş atar gibi bir ona, bir ötekine sallıyorlardı küfürleri. Seni, şöyle, böyle, ya al, ya!.. Veya daha kötüsü. Seni şöyle, böyle, daha fazla şapka getirme! Alsın artık o kafasına taktığını! Bas kıçına tekmeyi, at dükkândan. Ona aynada öyle bir şey gösterirdim ki! Al, al, al! Adam bir başka şapkayı daha denemek isteyince bu küfürlerle daha da tahrik olmuş halde başlıyorlardı daha da vahşi çığlıklar atmaya.

Film seyrettiğimiz barakanın tavanı alçaktı, duvarlar, pencereler, tavan titriyordu, sanırsın yıkılacak. Perde tavandan asılmış ve duvarın dörtte üçünü kaplamıştı, tam karşısındaki duvarda da projektör duruyordu. İçimizden daha büyük olanlar ve birkaç öğretmen yan duvarlarda bulunan sıralara oturmuşlardı, geri kalan hepimiz yerde oturuyorduk. Projektörden yansıyan bir demet ışık neredeyse kafamızın üstüne düşüyordu. Bazılarına çığlık, ıslık, küfür az geldiği için ayağa fırlamış, sanki adamın denediği şapkayı kafasından düşürmek veya satıcının adama sunduğu bir sonraki şapkayı elinden almak istercesine, ellerini kollarını sallayarak bu ışık demetine saldırıyorlardı.

Hayal edebiliyor musunuz, bilmem. Artık ortada gülme falan kalmamıştı, bu esen bir fırtına, boraydı. Öğretmenler, sakin olun, sakin olun diye bağırıyorlardı. Ama nafile. Belki onlar da korkmuşlardı. Özellikle, sıralarda oturan daha büyük çocuklar da ayağa kalkıp perdenin önündeki ışık demetinin karşısında, adama şapka götüren satıcının yolunu tıkamak isteyerek "Nereye gidiyorsun, nereye?!" diye bağırmaya başladıklarında.

Ama satıcı, sisten geçer gibi onları aşıyor ve adama yeni şapkayı verirken beğenmediği şapkayı elinden alıyordu.

Bu sefer Mary'ye sarıyorlardı. Seni şöyle böyle, bırak şu dergiyi! Herife söyle de şu an denediğini alsın! Bacak bacak üstüne atmış oturuyorsun! Kalk! Hadi! Vur kıçına, ayağına, taşaklarına! Daha neler neler söylediklerini aktarmaya gerek yok. Bir anda, perdeye dalacaklar, dükkânı altüst edip satıcıyı, adamı gebertecekler,

Mary'nin kürkünü, elbisesini yırtıp ırzına geçeceklerdi sanki. Özellikle de o okula bu suçlar yüzünden düşmüş olanlar.

Öğretmenler, sürekli düzeni sağlamaya çalışıyorlardı. Filmi kapatırız ha! Siz genç falan değil, haydutsunuz! Yarın hepiniz hakkında zabıt tutacağız! Sizinle hesaplaşacağız! Yok, daha çok öfkeleniyorlardı. Satıcının sayesinde kötü bitmedi. Satıcı soğukkanlılığını koruyarak aynı biçimde eğilip yüzünde aynı gülümsemeyle adama bir sonraki şapkayı uzatıyordu durmadan. Şapkaları deneyen adam ise aynadaki yansımasına nezaketsizce bakıyordu. Arada şundan bundan şüphe ediyordu. Bazen de başında şapkayla aynanın önünde duranın kendisi olduğundan şüphe duyuyordu sanki. Ve elindekinden vazgeçerek belki şu diyordu. Niye öyle yapıyordu, belli değil, çünkü salonda ıslık, çığlık, tepinme dalgası sürüyordu. Lanet herif! Yalı kazığı! Şuna bak aynı şeye benzemiyor mu? Bu itirazlar, hayır, hayır diyen haykırışlarla bitiyordu. Hayır, hayır, hayır! Ama adam umursamıyordu bile, hatta deneme işini uzatarak salonu iyice kudurtmak istiyordu sanki. Beğenmese de salondakilere rağmen bunu satın alacaktı. Aynadaki yansımasına, dudağını sola bükerek, ancak filmlerde görülebilecek beyazlıkta ve düzgünlükte dişlerini ortaya çıkararak, yani değişik gülüşlerle gülümsüyordu. Genel olarak insanların dişleri malum. Çoğunluğu aman gülmesin, hatta konuşmasın. Şapkayı alnına eğiyordu. Sonra yüzünü gizemli bir buruşturmayla çekiyordu. Şapkayı başının sağ ve sol tarafına, filmlerde gördüğü aktörlere benzemek ister gibi eğiyordu. Ellerini ceketinin bir cebine, sonra sırayla ötekine veya her ikisine birden sokuyor, rahat bir pozisyon alıyordu. Veya kravatını düzeltiyor, ceketi çekiştiriyor, mum gibi dimdik duruyordu. Belirgin bir isteksizlikle bir yansımasına bakıyor bir bu şapkaya, hatta kendisiyle barışıkmış da yapamıyormuş gibi bir bakış atıyordu. Çaresizce dergiye gömülmüş Mary'ye dönüyordu:

"Ne dersin Mary? Bak. Hoşuna gitti mi? Gerçekten de güzel mi?" Mary gözlerini şöyle bir kaldırsa da, tek söz etmeden dergiye dönüyordu. Adam da acıyla şapkadan vazgeçiyordu:

"Yok, bu da olmadı."

İşte o anlarda, biz salondakiler onunla birlikte bu acıyı paylaşıyorduk. Yerin ve sıraların sarsıntısından bu anlaşılıyordu, çünkü herkes kıpırdanmaya başlıyordu. Ama bu acı, öyle sıradan bir acı değildi. Birisinin kederli fısıltısı yayılıyordu: "Şu kaltağı boğabili-

rim." Bağışlayın, okulda her gün sarf edilen sözlerden biriydi bu, başka bir söz de zaten o kini anlatamazdı. Dediğim gibi, hiçbir sözcük Mary'nin neden bu kadar kayıtsız kaldığını açıklayamazdı. Yani, hele hele, konu sadece şapka seçimi olunca, evet veya hayır demek bu kadar zor olabilir miydi?

Mary gözünü dergiden bir kaldırıyor, bir kaldırmıyordu. Kaldırınca da çok büyük bir bıkkınlıkla yapıyordu bunu. Tabii bu da salonda gittikçe büyüyen bir öfke uyandırıyordu. Hepimiz, adamın bir türlü şapka seçememesinin nedeninin o olduğuna emindik. Öyle sakince oturup dergiye baktığına göre, nasıl onun suçu olmazdı. Adamın ona dönüp "Bak Mary, ne düşünüyorsun Mary, buna ne dersin Mary?" demesi yeterliydi. Salondakilerin ateşi yükselmişti sanki. Zapt edilmez bir öfkeyle başlıyorlar, ama bu da yetmiyor, öfke çaresizliğe, acıya hatta kedere dönüşüyordu. Tabii şu Mary'ye karşı. Ama neden? Siz söyleyin şimdi neden? Ne de olsa şapkayı deneyen ve denediği hiçbir şeyi beğenmeyen adamdı, Mary'nin bunda suçu ne?

Adam denediği şapkaların hiçbirini beğenmediğini idrak edebilirdi. Hiçbirini beğenmemişti. O sadece şapka denemiyor, onlarla mücadele ediyordu. İyi de bir adam şapkayla ne hakkında mücadele eder ki? Kendisi hakkında mı diyorsunuz? Şapka hep üstte kalacak şekilde, denediği her şapka ondan yukarıda. Başından çıkarmış, takmış, uzun süre denemiş, hatta aynanın önünde pozlar vermiş, hiç önemli değildi. Hepsi aynı kapıya çıkıyordu. Bütün film boyunca şapka deneyebilirdi, hatta sonsuza kadar deneseydi de hiçbir önemi yoktu. Bu deneme her şeyin bitmesiyle biterdi ancak.

Evet, şapkaların varlığı doğruydu, evet varlardı. Bu sıradan bir dükkân değildi. Nereye baksanız şapka vardı. Satıcı, bu veya o şapkanın sayın beyefendi tarafından kesinlikle beğenileceği umuduyla durmadan, arka taraftan yeni bir şapka getiriyordu. Satıcının umudunu yitirmemesi için yeterli şapka vardı yani.

Belki de adam ondan önce yitirecekti umudunu. Çünkü yüzünden ve taktığı yeni şapkayla aynaya bakışındaki hareketlerinden isteksizliğinin izleri hisleri iyice hissediliyordu. Sanki şapkayı zorla alıp takıyordu. Artık ne teşekkür ediyor ne de özür diliyordu; çıkardığı şapkayı satıcının eline tutuştururken yeni geleni alıyordu. Sanki satıcının getirdiğini kafasına koyuyor, kafasındakini de neredeyse aynaya doğru dürüst bakmadan çıkarıp satıcıya veriyordu.

Artık bu deneme işine ara vermeliydi ama belli ki buna hali yoktu. Belki de satıcıyı boşuna bunca yorduğu için üzülüyordu. Onun için durmaksızın deniyor, deniyordu.

Birden ne daha güzel ne de daha çirkin olan ve kesinlikle çıkaracağından emin olduğumuz bir şapkayı takınca kalakaldı. Ellerini aşağı saldı, aynaya daha yaklaştı, kendi yansıması karşısında hareketsiz durdu, yüzü de hareketsizdi ama yüzünde bir ıstırap okunuyordu, çıkarsa mı, çıkarmasa mı, çıkarsa mı, çıkarmasa mı, çıkarsa mı, çıkarmasa mı? Salon donmuş kalmıştı. Sus pus olmuştuk, şöyle söyleyeyim, sanki herkesin kalbi durmuştu.

Sadece, o orada durdukça gittikçe yükselen ateş hissediliyordu. Bir an geldi ki beklemenin sınırı aşıldı, iş artık öyle bir raddeye geldi ki, artık çıkarıp çıkarmamasının önemi kalmamıştı, çıkarsa da çıkarmasa da uygunsuz olacaktı. Tek çıkış yolu vardı, o da tabancayı çekip kafasındaki şapkayla kendisini vurması. Satıcının iki büklüm halde, yüzünde aynı gülümsemeyle elindeki yeni şapkayı vermek üzere beklemesi, olayın bu boyuta dönüşmeyeceğinin kanıtı olabilirdi. Ama biz salondakiler, onun kafasındaki şapkayla kendisini vuracağı kanaatindeydik. Mary'ye kötülük olsun diye de son sözü, "Mary, bu beye şapkanın parasını öde" olacaktı.

Belki de tabancayı şapkaya yönelttiğinde Mary heyecanlı bir sesle şakıyacaktı:

"Ah, dinle bak Johnny, burada bu sezon, erkek modasında, en çok kahverengi, keçe şapkaların gözde olduğu yazıyor. Sen de kahverengi, keçe bir şapka dene."

"Çoktan denedim."

"Ama burada öyle yazıyor!"

Tam o sırada ateş edilmesi gerektiğini düşünebilirdi insan. Ben filmin nasıl biteceğini düşündüğümde böyle olması gerektiği sonucuna varmıştım. Çok da akıllıca olurdu. Sonsuza kadar şapka deneyip duracak değildi ya. Siz seyretmiş miydiniz bu filmi? Yazık. Satın mı alıyor, yoksa kendini mi vuruyor, bana söyleyebilirdiniz. Ben sonunu göremedim, çünkü cereyan kesildi, projektör durdu. Ya, çoğu zaman kesilirdi cereyan. Özellikle de akşamları. Hemen geldiği de az olurdu. Bir veya iki saat içinde gelse sevinirdik. Ama akşamları kesildi mi, ancak sabaha karşı gelirdi.

Çoğu zaman işten dönerdik, ayakta zor duruyoruz, üstüne üstlük yol boyu da marş söyletmişler, bir geliriz, bakarız ki, ışık yok.

Yol yapmak için taş kırmışız mesela, toz, kıyamet, hepimiz susamışız, terlemişiz, saçlar yapış yapış, ışık yok. Hadi bakalım, nasıl yıkanacaksın, üstünü nasıl değiştirip de yemek yiyeceksin. Üniformayı sabaha kadar temizlemek, botları boyamak lazım, çünkü ertesi gün ders var, derste de öğrenci gibi görüneceksin. Fazladan ne formamız var ne de botumuz. Ancak artık yamanmayacak, tamir edilmeyecek kadar eskiyince yeni forma ve bot veriyorlar. Yani yıkamaya, yamamaya, dikmeye sabaha kadar zaman var. Ama ışık yok.

Bir gün o müzik öğretmeni kendine aldığı kilise mumunu getirdi. Yine bir Noel arifesiydi, çocuklar da çam ağacı için oradan buradan mum çalmışlar. Ama Noel gelmeden hepsini yakmıştık, çünkü her akşam elektrikleri kesiyorlardı. E, tabii çam ağacımız da mumsuz kalmıştı. Evet, buna izin vardı. Ağacı dinlenme salonuna kurmuştuk. Ağaç ormandan kesildi, oyuncaklar, zincirler, kirpi süsleri yaptık. Ama mum olmadan Noel ağacı olmaz ki.

Noel ağacını sever misiniz? Ben de severdim. Ama mumların yanması lazım. Çok süslü olmasa da olur ama mum kesin olmalı. Yaş sırasına göre yakardık mumları ama küçükten başlayarak, yani önce en küçük ben, sonra Leonka, sonra Jagoda. En üsttekine uzanamazdım da babam kucağına alır yukarı kaldırırdı. Tabii, gerçek mumdu bunlar ve canlı bir alevle yanarlardı. Gerçek bir Noel ağacı için gerçek mum olmalı. Dediğim gibi, elektrikçiydim ama elektrikli olanları sevmem. Şimdi artık hepsi elektrikli ama bence mumun yerini tutmaz. Çok soluk ışık veriyorlar.

Noel arifesi, her zaman çam ağacımızın mumlarını yakarak başlardı. Sonra annem, sofraya bembeyaz örtüyü serer ve yiyecekleri getirirdi. On iki ayrı yemek olurdu her zaman. Önce kutsal ekmeği paylaşır, sonra sofraya otururduk. Herkesin arife gününe özel yeri olurdu. Herkes, Tanrı korusun, sofra örtüsü kirlenmesin diye dikkatle yerdi. Dedem bile, kaşığından dökülmesin diye kaşığını az doldururdu. Daha önce yemediği kadar sessiz yer, ağzını şıpırdatmaz, çorbayı höpürdeterek içmezdi. Ninem, işte her gün böyle yemek lazım diyerek onu överdi.

Yok, örtü öyle sıradan bir örtü değildi. Annem bu örtüyü sadece Noellerde sererdi. Herkes de annemin bu örtü için ne kadar uğraştığını bilirdi. Keteni kendisi en güzel toprağa ekmişti; hem de her bir sapa güneş gelsin diye seyrek olarak. Sonra ne kadar büyümüş diye her gün gidip bakmıştı. Tarlayı ot bürüyünce, hemen otları

kökünden yolmuştu. Keten uzayınca, öyle iyi olmuştu ki. Annem kendisi orakla biçmişti. Ha, tabii, siz orağın ne demek olduğunu bilmiyordunuz. Dalları kırmamak için orağı seçmişti. Sonra uzun süre güneşte kurutulmuş, sonra da ahırda bekletmişti. Sonra demetler halinde bağlayıp, ıslatılmak üzere Rutka'da akıntının en kuvvetli olduğu yere çakmış, sonra tekrar kurutmuştu. Sonra keten tarağında ayırmıştı onları annem. Şimdi keten tarağı nedir faslına girmiyorum. Başka yerlerde keten değirmeni de diyorlar. Çok kalın ve kısa olan lifleri hemen atardı. Ayırma ve taramanın ne kadar sürdüğünü tahmin edemezsiniz: Örümcek ağı gibi ince olana kadar. Öyle ki ninem, her Noel arifesinde örtünün örümcek ağından dokunduğunu söylerdi.

Çuvalı dokumuş, sonra birkaç kez yıkayıp kurutmuştu. Güneş olunca da daha da beyazlasın diye otlağa sermişti. Daha da beyaz olmasını hayal etmek zordu gerçi. Bütün yaz, her gün, güneş varsa, güneşe serdi bunu. Kışın işlemeye başladı. Noel arifesine kadar hazır olması gerekiyordu ama annem işledi de işledi, ancak bir sonraki Noel'e yetiştirebildi. Jagoda'ya ve Leonka'ya bu örtü üzerinde nakış işlemeyi öğretmişti. Bütün cennet bahçelerini işlemişti. Daha iyilerini ancak tablolarda görebilirsiniz. Dedem yemeğini yiyince annemin nakışlarının üzerine parmaklarını sürmeyi severdi.

"Biz de buraya gideceğiz" derdi, "Bakın burada olacağız."

Noel arifesinde ne mi yerdik? Önce çobanları temsil etmek için naneli peynir. Sonra kara bulgurlu, mantarlı *Żurek* çorbası. Kabuklarıyla közlenmiş patatesler ve tuz. Peyniraltı suyuna buğday çorbası. Üzerine ceviz serpilmiş, kızarmış, kremalı, kurutulmuş erikli mantı. Haşhaş tohumlu erişte. Haşlanmış veya kızarmış balık. Ohoo, Rutka'da öyle balık olurdu ki, nasıl balıklı bir nehir olduğuna inanamazsınız. Bugün gölde bunun yarısı bile yok. Bakıyorum da balıkçılar geliyor, oltanın başında durup duruyorlar. Bazen gider bakarım, oltaya öyle az takılıyor ki. Rutka'da balığı sepetle avlarlardı. Sepeti Rutka'ya koyarlardı, sopayla deliklerini tıkadılar mı, içine mutlaka bir şey girerdi. Noel arifesinden önce Rutka donarsa, buza kesikler atar, ağı serer, balıkların girmesini beklerlerdi. Sonra, lahanalı bezelye ya da keten yağında kızarmış lahana. Eğer sadece lahana varsa, yanında sirkeli ballı fasulye olurdu, nohutlu lahana yemeği olduğu zamanlarda ise fasulye değil de ayıklanmadan haşlanmış bakla olurdu. Sonra kızılcık jölesi ve sonunda kuru meyveden komposto.

Hepsinden azar azar yesek de, yemekten patlamış olurduk. Sonra sıra kiliseye gitmeye gelirdi. Biz çocuklar uyumuş olurduk, çünkü kilisedeki ayin gece yarısı olurdu. Ama gitmemiz gerekirdi tabii. İşte ancak o zaman ağaçtaki mumlar söndürülürdü. Şunu söyleyeyim, benim için eğer mumlar olmasa bu yiyecekler falan Noel arifesi olduğunu ifade etmezdi. Mumlar yandı mı her şeye inanmaya hazır olurdum. Dedem, annemin örtüsünün nakışları üzerinde parmaklarını gezdirirken, oraya gideceğiz dediğine. Hatta bazen sanki oradaymışız gibi bile hissederdim kendimi.

Belki de bunun için, yanan mumları tüm yaşamım boyunca hep sevmişimdir. Yurtdışında bir davete gitmiştim, avizelerin falan yanı sıra, şamdanlarda mumlar yanıyordu, bugün bile hatırlarım. Birini davet etsem, mutlaka mum yakarım. İnanmazsınız, mum söndürmem gerekince üzülürüm. Yaşamını yarıda kesmişim gibi gelir bana. Hani bir şey birden bitmiş de artık başlamayacakmış gibi. İçimde bir şey sönmüş gibi. Nasıl anlatılır bu, bilmem ki.

Nasıl derler. Bana göre, yanan mumda bir şeyler vardır. Belki her şey. Hani bir damla suyun su olması gibi bir şey. Bir gün bir mum söndürmeyi deneyin.

İki tane şamdanım var benim. Gümüş. Yurtdışından almıştım. Bir gün beni ziyarete geleceğinizi biliyormuşum gibi. Hemen değil, belki günün birinde. Getireyim mi onları? Odada duruyorlar. Dolapta. Mumları koyayım, yakayım, nasıl yandığına bakalım, ikna olacaksınız. Bazen yaşadığım apartmanın altındaki antikacı dükkânına girerdim. Nedensiz bir biçimde. Eski mobilyalara, tablolara, çeşitli eski şeylere bakmayı severdim; dolaplara, komodinlere, yazı masalarına, çekmecelerine, saatlere hatta mürekkep okkalarına, kurutuculara, kâğıt kesme bıçaklarına. Bütün bu mobilyalarda, eşyalarda insan dokunuşları, bakışları, kalp atışları, soluk alışverişleri, kederler, ağlamalar, izlenimler, gülüşler, heyecanlar ve çok daha az da olsa –ki bunlar az olur– sevinç patlamaları saklıdır. Kaç sözcük vardı, kim bilir, düşünsenize. Ve artık bunların hiçbirisi kalmamıştır. Acaba gerçekten de yok mudur bunlar artık? Örneğin bir biber, tarçın veya karanfil ezme tokmağına dokunsam inanın bana bir şeyler söylerdi. Ama duymam için değil.

Affedersiniz ama bir sorum var. Hem orada hem burada yaşamaya benzer bir özlem duydunuz mu hiç? Ne zaman olduğu önemli

değil. Hiçbir zaman öyle mi, bir an bile de hissetmediniz mi? Öyle mi? Bir an çok önemlidir mesela.

Ve bir keresinde, her zaman beni gülümseyerek karşılayan ama o zamana kadar hiç konuşmadığımız antikacı yanıma yaklaşmıştı, şunu sordu:

"Bağışlayın bayım, buraya pek çok kez geldiniz, sizi tanıyorum, fakat pek bir şey ilginizi çekmedi sanki bugüne kadar. Acaba, özellikle aradığınız bir şey mi var, söyleyin de lütfen aklımda bulunsun."

Aslında bir şey almak niyetinde değildim, kendi merakımdan öylesine konuşmuştum:

"Güzel bir şamdan arıyorum."

"O, pek çok şamdanım var. Lütfen bakın" diyerek duvarın altındaki dolapları gösterdi: "Pirinç, bronz, porselen, çini, lake, gümüş. Hangisini isterseniz."

Gereksiz bir biçimde arka arkaya dolapları açmaya başladı, gereksizdi çünkü dolapların kapakları camdan olduğundan içlerini görüyordum. Dolapların birinden bir şamdan çıkarıp bana gösterdi ve başladı övmeye:

"Bunu beğenirsiniz belki." Sonra bir başkasını çıkardı: "Ya bu hoşunuza gider miydi?"

"Hayır, hayır" diyordum her çıkarılan şamdana. "Hepsini görmüştüm zaten. İlk kez gelmiyorum buraya."

"Doğru" diyerek onayladı. "Bir çift olabilir mi?" diye sordu.

"Tabii ki" dedim. "Zaten ben de çift arıyorum."

"Ah o zaman tam size göre bir şey var, sordum, çünkü bu ayrılmaz bir çift. Ayrı ayrı satamazdım."

Cebinde taşıdığı anahtarı çıkarıp cam kapaklı, masif bir dolabın kilidini açarak en sonunda satın alacağım iki şamdanı çıkardı. Önüme koydu.

"Lütfen bakın. Aradığınız böyle bir şey mi? Hemen tahmin etmiştim. Barok. Venedik. Usta işi, bilirsiniz. Ama sizi uyarmalıyım ki..."

"Tahmin ediyorum" diyerek sözünü kestim. "Fiyat önemli değil. Sarın lütfen."

Büyük bir olasılıkla satın alacağımı beklemiyordu, çünkü paketi yaparken bile beni ikna etmeye çalıştı:

"Zamanımıza kadar gelmeleri bir mucize. Üstelik bir çift. Yazgılarını düşünün bir. Ya, eşyaların da insanlar gibi ilginç ve değ-

şik yazgıları vardır. Trajik de olur bazen. Örneğin şu şamdanların yazgılarını bilmek mümkün olsaydı. Yok, tarihlerini değil, yazgılarını. O zaman onlara sahip olan insanlar hakkında çok şeyler öğrenebilirdik. En fazla bu gibi şeyler geçici görünebilir, ama kim bilir, belki de hiçbir belgeden öğrenilemeyecek en önemli şeylerdir bunlar. Bazen insan sadece eşyaya güvenip onu anlayabilir. Bazen kimseye emanet edilmeyecek şey bir eşyaya emanet edilebilir. Bazen sadece eşyalar gerçekten bizimle var olmayı becerirler. Ben de bu şamdanların sizin için böyle olmasını dilerim... Yine bekleriz."

İsterseniz getirebilirim, görmek ister misiniz? Mum da yakabilirim. Fasulye ayıklamak için şu andaki ışık yeter diyorsunuz. Beni yanlış anladınız. Daha aydınlık olması için değil. Bazen canım ne okumak ne müzik dinlemek ister. Hele de şimdiki gibi uzun sonbahar veya kış akşamlarında, şu köpeklerle birlikte şamdanları mutfağa getirir, mumları diker, nasıl yandıklarına bakarım. Şöyle söyleyeyim, bakarken, baktığımı hissetmem. Sanki biri benim yerime bakıyordur. Kim olduğunu da bilmem. Zaten önemli de değil. Köpekler yatar, işte şimdiki gibi, duvarın altında, karanlıkta, ya uyurlar ya da uyur gibi yaparlar, işte o zaman içimden sanki her şey geçer ve kocaman bir huzur kucaklar beni. Kendime neredeyse kayıtsız kalırım, bütün dünya umurumda olmaz, böyledir işte, aksi değil. Hatta bilinmeyen bir düzende bulunuyormuşum gibi bir duyguya kapılırım. Ya, bakınca, sıradan şamdanmışlar gibi bir halleri var, değil mi? Yanıyor ve susuyorlar. Ama belki bu sessizlikte sessizlikten daha büyük bir şey vardır, ne dersiniz?

6

O, bu tam bir başkaldırıydı. Daha önce de başkaldırmıştık elbette. Genç olursunuz da nasıl kazan kaldırmazsınız? Özellikle bizimkisi gibi bir okulda. İsyan etmek için çok sayıda neden vardı. Her şey olabilirdi. Örneğin yemek, çünkü yemekler iğrençti. Veya cezalandırmaları protesto etmek için. Örneğin, birimizin üniformasında bir düğme eksik olsa, tüm takım yarım gün esas duruşta beklerdi. Bir keresinde eldivensiz kar temizletmişlerdi, yine ceza olarak. Dondurucu bir ayaz vardı.

Tabii bunlar çok büyük isyanlar değildi. Bir keresinde akşamüstü işten dönmüştük ve elektrikler kesikti. Bu ilk defa olmuyordu. Biz de sınıfa veya atölyelere gitmemeye karar vermiştik, işle ilgili herhangi bir şey yapmayacaktık. Dinlenme odasına gidip oturduk. Bize öğle yemeği vermediler, akşam yemeği vermediler ve sabah yoklamasında görünmediğimizden kahvaltı da vermediler. Bizi açlıkla yeneceklerini sanıyorlardı. Ancak açlıkla kardeş olmuştuk biz. Açlıktan daha çok deneyimlediğimiz başka bir şey olmadığını söyleyebilirdiniz. Pek çoğumuz, açlık bizi yaşama bağladığı için savaşı sağ atlatabilmiştik. Açlık, insanın hâlâ var olduğunun delilidir. Açlık uyandırır, açlık uykuya daldırırdı. Açlık sarılır, avutur, okşardı. Genellikle açlık bizim için tek sığınaktı, çünkü söylediğim gibi, nereden geldiğimiz belli değildi.

Bu iş üç gün sürmüştü. Öğretmenler gelip bizimle temas kurmaya çalışmışlar, tartışmışlar ve bu işin sonunun kötü olacağı konusunda tehdit etmişlerdi. Komutanın kendisi de gelmişti. Madalyalarını takmış, subay kılıç kemerini kuşanmıştı, sadece özel durumlarda böyle giyinirdi. Konuşmaya sakince başlamıştı, babacan diyebilirsiniz, anlamamız gerektiğini söylemişti. Bizi suçlamadı. Elektrik olmamasının ne anlama geldiğini biliyordu. Onlar, yani öğretmenler de ondan yoksundu. Hatta o bile, komutan olmasına rağmen. Ancak savaştan sonra hepimizin hâlâ yaralarımızı sardığımızı hatırlamamız gerekiyordu. Kimse kim ama herkes bunu bilecekti. Gereksinimler çok fazla olduğu halde hâlâ çok az elektrik

üretiliyordu. Fabrikalar, çelik sanayi, madenler, hastaneler, okullar çalışmalıydı. Örneğin bizim okul. Bize uzun bir liste vermişti. Kentlerde, sadece evler için değil, sokaklar için de elektrik gerekliydi. Yakında köyler de gereksinim duyacaklardı, çünkü zaten artık kent ve kırsal arasındaki yıllanmış eşitsizliği sona erdirecek elektriği getirmeye başlamışlardı. Bizler kafamızda bu düşüncelerle eğitilecek, okulu bitirdiğimizde elektrikçi olacaktık. Bize gurur duyacağımız bir görev verilmemiş miydi? Geleceğin elektrikçileri, ayağa kalkın! Kimse kalkmamıştı. Bu bir yerde coşkusunu yatıştırmıştı. Boğazını temizledi ve devam etti. Bu heyecan verici bir görevdi. Genç kalplerimize, gençlik ateşine uygundu. Öyle kendini kaptırmıştı ki, madalyaları göğsünde zıplıyordu. Hakkını vereyim, çok iyi bir konuşmacıydı. Anlamamız lazımdı, anlamamız lazımdı, ülke herkesin gereksinimini karşılayacak durumda değildi. Ancak zaman içerisinde, yavaş yavaş, çok çalışmayla, enerjiyle ve sabırla oraya ulaşacaktık. Ve bilgi, bilgi gücün anahtarıydı. Ve bu, sürmekte olan barışçıl savaşı sonunda kazanacak olan biz gençlere bağlıydı. Gerçi o, okulun komutanı olarak, bizim kazananlar olacağımızı şimdiden garanti ediyordu.

Ne söylediğini giderek anlamaz olmuştuk. Yeni bir savaş sürüyordu, hatta barışçıl bir savaştı. Kimse bunun ne olduğunu anlamamıştı. Sonra yine anlamalıyız, anlamalıyız demeye başlamıştı. Biz de okulumuza borcumuzu nankörlükle ödememeliydik. Okul bizi kanatları altına almıştı, bize bakmıştı, evin ve ailenin yerini almıştı, büyümemizi sağlamıştı...

Birden, kimden geldiği belli olmayan bir ıslıkla konuşması kesilmişti, biz de planlamış gibi hep beraber bağırmaya başlamıştık:

"Büyümek istemiyoruz! İstemiyoruz! İstemiyoruz! Elektriğimizin kesilmemesini istiyoruz!"

Felç inmiş gibi donmuştu. Ama uzun sürmedi. Bizim sesimizi bastırmak için sesini yükselterek bağırmaya başladı:

"Burada provokatörler var! Burada provokatörler var! Kim onlar, gösterin. Geri kalanınızın gitmesine izin verilecek! Provokatörlerin kim olduğunu bilmek istiyorum!"

Bu ıslıkların, bağırışların ve ayak vuruşların daha yükselmesine neden olmuştu. Ama o altta kalmadı. Kafasını savurdu ve kollarını salladı. Pancar gibi kıpkırmızı kesildi. Gözlerinden, burnundan ve ağzından kan fışkıracak sanırdınız:

"Hepiniz ayağa! Hazır ol! Size ceza vereceğim. Hesaplaşacağız! Size nasıl davranılacağını göreceksiniz! Serseriler! Azılı suçlular! Hepinizin içini dışını biliyoruz, hepinizin! Hepinizin dosyası var! Soygunculuk! Kundakçılık! Tecavüz! Cinayet! Her şeyi biliyoruz. Ve bunları kullanacağız! Geldiğiniz yere geri göndereceğiz! İsyana izin verilemez! Buna kalkışanlar okulu değil, mahkûmiyeti ve parmaklıkları hak ederler! Aksi takdirde bu ülkeyi lekeli kanlardan temizleyemeyiz! Genç olmak mazeret değildir! Düşmanlar kaç yaşında olurlarsa olsunlar yok edilmelidir! Yok edilmelidirler, acımadan yok edilmelidirler! Ne kadar erken, o kadar iyi!"

Ellerini trompet gibi yapıp "En iyisi beşikteyken!" diye bağırdı oğlanlardan birisi. Dinlenme odası kahkahaya boğulmuştu. Komutan afallamıştı. Gözleri sabit bakıyordu. Ve sakince, ama enerjiyle bir emir verir gibi bağırdı:

"Bunu söylemeye cesaret eden kim? Hemen ayağa kalksın! Cesaretin varsa göster kendini! Haydi, bekliyorum!"

Salonda çıt çıkmıyordu, kahkahalar adeta bıçakla kesilmişti. Saatini çıkardı ve elinde tuttu.

"Eee? On saniye veriyorum. Şayet kalkmazsa..."

Hepimiz hep birlikte ayağa kalkmıştık. Gözleri kızgın bir şekilde bizi tarıyordu.

"Demek öyle" dedikten sonra kükredi: "Durun siz!" Sonra neredeyse koşarak odadan çıktı.

En kötüsünü hesaba katarak beklemiştik. En kötüsünü hayal etmek her zaman zor olduğundan ne olabileceğini bilmiyorduk. Çeşitli olasılıkları aklımızdan geçiriyorduk. En sonunda beklemeye gerek olmadığı sonucuna vardık. Kaçacaktık. Tüm okul kaçacaktı. Bir sonraki akşam. Hangi barakanın önce, hangisinin sonra gideceğine karar vermiştik. İlk gece yarısından önce, ilk baraka terk edecekti. Onlardan sonra diğer barakalar birer saatlik aralarla. Öğleden sonraya doğru isyanı bitirecek ve barakalarımıza dönecektik, öğretmenlerimiz rahatlayıp uykuya dalacaklar ve biz de kaçacaktık.

Ama o sabah müzik öğretmenimiz dinlenme odasına beklenmeyen bir ziyaret yapmıştı. Zaten biraz çakırkeyifti. Şişesini çıkardı, bir fırt aldı ve sordu:

"İçmek isteyen var mı?" Sonra dedi ki: "Beni sizi ikna etmem için yolladılar çocuklar. Ben ikna etmeyi falan beceremem. Kendimi bile ikna edemiyorum ki. Düşündüm ki sizin için bir şarkı

yazabilirim. Her bir isyan şarkılarıyla hatırlanır. Ama bugün bunun için havamda değilim. Beni affedin. Burada ne yapmalı? Burada ne yapmalı? Böylece oturamazsınız. Bir şey yazarsam, belki söylersiniz. Ne dersiniz? Veya belki de orkestra çalışması yapabiliriz? Çoktandır yapmalıydım zaten. Bana başlangıçtan beri verilen pedagojik görevdi bu. Haydi, başlayalım bakalım."

Şişesini çıkarıp bir fırt daha aldı. Sonra enstrümanlarımızı elimize almamızı istedi.

"Şurada durun bakalım."

Sınıfın arkasını işaret etmişti. Bunun bir tür oyun olduğunu düşündüğümüzden her birimiz elimize ilk gelen enstrümanı almıştık. Daha önce hiç orkestra deneyimimiz olmamıştı. Zaman zaman bize neden buraya gönderildiğini söylerdi. Ayrıca, sarhoşken onunla nasıl bir orkestra kurulurdu ki. Çocuklardan birisi bozuk enstrümanları da alıp alamayacağımızı sormuştu. Öğretmenin büyük ihtimal hayır diyeceğini, kızacağını düşünmüştü. Ama o evet anlamında başını sallamıştı. Herkes gülmüştü ve çocuklardan bazıları özellikle bozuk enstrüman seçmeye dikkat etmişlerdi.

Ben saksafonu seçmiştim ama hayrettir ki beni durdurmuştu:

"Saksafon değil. Bu parçada saksafon yok. O zaman saksafon yoktu evladım. Kemanı al."

Sadece bir keman kalmıştı. Telleri yoktu ve sapı çatlaktı. Yayı da yoktu.

"Burada bir tek bu var" dedim.

"Önemli değil" dedi. "Diğerlerinin arkasında dur."

Bizi düzenlemeye başlamıştı. Kemanlar burada, viyolalar burada, üflemeliler şurada, borular oraya, çellolar kenara, arkalarında kontrbas ve saire. Tekrar gülmeye başlamıştık, dinlenme odasını işgal edeli üç gün olmuştu ve onun bizi eğlendirmeye, sıkılmamızı önlemeye çalıştığını düşünüyorduk. Ama o kahkahalardan çok uzaktı. Hiçbir zaman olmadığı kadar ciddiydi.

"Gülmeyin çocuklar" dedi. "Bugün benim de günüm."

Bizi düzenleme işini bitirmiş görünüyordu, ancak hâlâ tatmin olmamıştı ki, çocuklardan birine şuraya gitmesini, ötekine buraya gelmesini, berikine yana kaymasını, bir başkasınaysa biraz geri gitmesini söylemişti. Bir şeyler atlamamak için çabalıyordu, kendine hâlâ pek güvenmiyor gibiydi. Hepimiz, bizi yerleştirdiği şekilde duruyorduk ama o düzenlemeye devam ediyordu: Keman-

ların sahiplerini değiştiriyor, bir başkasına diğerinin borusunu alıp onun yerine geçmesini söylüyordu. Başka bir çocuğa fagotunu başka birinin trombonuyla değiştirmesini, bir başkasına da flütünü vermesini, kontrabasa geçen çellistin yerine çellolara katılmasını söylüyordu. Ama hâlâ memnun değildi. Enstrümanlarımıza uyum göstermeyen bizlermişiz gibi. Veya belki de başka bir orkestranın hatırasını bozmuştuk.

Ha, büyük bir orkestraydı bu. Dinlenme odasının neredeyse üçte birini doldurmuştuk. Ve dediğim gibi, oda bir barakaydı. Orkestrada yer bulamamış olan çocuk grubu çok daha küçüktü ve odanın diğer ucunda duruyordu.

Bizi düzenlemeden yorgun düşmüş olacak ki, bir sıraya oturmuştu.

"Beni affedin çocuklar, sadece kısa bir süre. Biraz dinlemem gerekiyor." Şişesinden içtikten sonra mendiliyle alnını silmiş, birkaç kez iç çekerek tekrar karşımıza dikilmişti. "Şimdi gülmeyin. Ciddi olun. Her biriniz enstrümanınızı sanki çalıyormuş gibi tutun. Ama gerçekten çalmaya çalışmayın. Lütfen gerçekten çalmaya çalışmayın."

Anlaşılan, yeterince sarhoş olmadığına karar vermiş olmalı ki, şişesini çıkararak bir ağız dolusu daha içmişti. Sonra şişeyi birinci kemancı gibi görünen en yakındaki çocuğa vermişti.

"Oraya koy. Tamam, şimdi dikkat edin çocuklar."

Kollarını açmış ve öyle donmuştu. Bu pozisyonda bir süre durdu. Sonra ellerini başının üzerine kaldırdı. Bu noktada orkestradaki çocuklardan birisi tekrar gülmüştü.

"Tanrı aşkına, gülmeyin. Rica ediyorum. Bugün yıldönümü. Sonra açıklayacağım. Tamam, şimdi dikkat, bir kez daha."

Hayır, bize neyin yıldönümü olduğunu söylememişti. Ama artık kimse gülmüyordu. Bu esnada o kollarını tekrar açmış ve kollarını ne indirebiliyor ne de daha yükseğe kaldırabiliyormuş gibi, öylece uzunca bir süre durmuştu. Başını hafifçe eğdi ve gözlerini kıstı. Geldiğinde çakırkeyif olduğundan ve geldikten sonra da şişeyi birkaç kez kafasına diktiğinden artık düşeceğinden emindik. Ama sarhoş bir adama göre pek de sallanmıyordu. Öylece duruyordu. Yine orkestradan birisi sessizce gülmüştü. Ama bu sefer önemsemedi. Kollar açık, öne eğik, gözler yarı kapalı, aynı duruşta bekliyordu. Bir an, sanki sadece duyan benmişim gibi fısıldamıştı:

"Canlı değilmişsiniz gibi çocuklar. Beni affedin. Ağızlarınız ve elleriniz yok, sadece enstrümanlar var."

Kolları yukarı kalkmıştı. Sonra, onları açabildiği kadar açmış, gövdesini hızla çektiğinde ise sendelemişti. Başındaki saç öne arkaya hareket ediyordu. Artık kollarını tutmuyordu. Tamamen bizim onun için çalmış olduğumuzu varsaydığımız parçaya dalmıştı ve kollarıyla onu yönetiyordu. Daha sonraları çeşitli orkestralar görmüştüm ama onun gibi bir şef hiç görmemiştim. Bir şeyi hayatınızda ilk defa görmek başka bir meseledir, hatta en sıradan şeyler bile sıra dışı görünür. Uğurböceği gibi küçücük bir şey bile, bir de şefi düşünün. Belki de bu görme şekli tek gerçek görme şeklidir? Bir müzik hocası, böyle bir okulda, sarhoş olması da cabası, burada kendi kollarıyla uçmaya çalışan bir kuşa benziyordu. O zamanlar biz şef kelimesini bile bilmiyorduk belki. Belki de ben bilmiyordum. O zamana kadar gördüğüm kasaba orkestralarında, birisi ayağını yere vurur, diğeri notayı verirdi, sonra da lidersiz olarak çalarlardı.

Onunsa kolları o kadar uzağa açılmıştı ki, tüm orkestra, görmek için boyunlarını uzatmak zorunda kalmıştı. Sonra büküldüler, daireler, zikzaklar çizdiler, soldan sağa bölündüler, sağdan sola, yukarıdan aşağıya, çaprazlama. Kolların bir tiyatrosuydu bu. Bir zamanlar başka bir ülkede buna benzer bir gösteri görmüştüm. Sadece kollar, fani dünyadaki her şey bu. Yani, birisi bizi burada fasulye ayıklarken kollarımızı seyretse, neyi hayal ederdi sizce? Buyurun bakalım. İşte bu da aynısı. Çünkü elbette hiç müzik duyulmuyordu. Tek müzik kollarıydı. Ama bizim hiçbir şey duymamamızın önemi de yoktu. Mutlaka o duyuyordu. Duymak istediğini duyması için de bize gereksinimi vardı.

Zaman zaman kollarını göğsüne çekiyor ve aynı zamanda onları sarhoş gövdesine olan bağlılıktan kurtarırmış gibi, kendinden uzağa savuruyordu. Diğer zamanlarda, kollarını başının üzerinde çeviriyor hissine kapılıyordum: Üzerinde, önünde, yakınında, uzağında; uçup gider sonra geri gelir gibi. Tek yaptığı kollarının hareketlerini kulaklarıyla izlemekti. Belki gerçekten de böyleydi, kim bilir. Zira orkestra olarak bizi düzenlediği şekilde duruyorduk sadece. Kemancılar, yayları tellerin üzerinde, kemanlarını çenelerinin altına sıkıştırmış halde tutuyor, flütçüler flütleri ağızlarında, hepimiz enstrümanlarımızla büyülenmiş gibi hareketsiz duruyorduk. Artık kimse gülmüyordu. Hatta orkestrada olmayan çocuklar ile uzakta, odanın sonuna çekilmiş olanlar bile.

Sanki kendini kollarıyla geriyormuş gibi parmak uçlarına yükseldiğinden bahsetmeyi unuttum, orta boylu olduğu halde, bu onu daha uzun gösteriyordu. Parmak uçlarında gergin bir yay gibi durmuştu, elleri başının üstünde bir yerlerde çırpınıyordu. Ondan sonra coşkusundan topukları üzerine doğru alçaldığında, dizlerini bükmüş, uzanmış elleriyle müziği yerden yukarıya kaldırıyor gibi görünüyordu. Veya belki de onu yukarı kaldırması için yalvarıyordu. Hiçbir şey anlamadığınızdan ve duymadığınızdan bunu söylemek zordu. Veya bir kolu geniş bir yarım daire çizerken diğer kolunu başının üzerine savurup sıkıca düz tutuyor, parmakları ise sanki müziğin içerisinde bir şeyler arıyordu.

Sarhoş gövdesinin onu geriye çekeceğinden veya öne doğru üzerimize düşeceğinden kuşku duyuyorduk, zira öne arkaya bu şekilde eğilen, kalkan bir kimse ayık bile olsa ayakları üzerinde duramazdı.

Ve ne yazık ki, yine parmak uçlarında yükseldiğinde bir an için sendeledi. Düşebilirdi. Ama şans eseri yakınındaki çocuklardan biri ileri atlayarak onu yakaladı. Çocuğun kollarında yere kaymıştı. Onu kaldırıp sıranın üzerine yatırdık. Kâğıt gibi bembeyazdı, ter içindeydi, hâlâ nefes alıp almadığı bile belli değildi. Bazıları komutanı çağırmak istedi. Bazıları ambulans çağırmamız gerektiğini söyledi. Aniden yarı kapalı gözlerle gülümsedi.

"Bir şey yok çocuklar, geçer" diye fısıldadı. "Böyle bir müzik için çok fazla içmişim. Keşke çaldığınızı duyabilseydiniz. Keşke duysaydınız. Bazen, çocuklar, yaşamaya değer."

İşte böyle, inanmayacaksınız ama kaçmaktan vazgeçmiştik.

Birkaç gün sonra toplanma alanında bir araya gelmemiz söylenmişti. Orada park edilmiş bir kamyon görmüştük. Yanında öğretmenlerle birlikte komutan duruyordu. Değişmişti, mutlu, gülümseyen ve yine babacan bir adam olmuştu.

"Buraya gelin, buraya. Bakın bize ne getirmişler. Lambalar. Gaz lambaları, doğru. Hep geleceğe bakamazsınız. Arada bir geçmişe de bakmak iyidir. Kullanışlı olan bir şey bulabilirsiniz bugün. Şimdi gelin, onları içeri taşıyın." Şoföre dönüp:

"Gazyağı da getirdiniz mi? Kaç teneke? İyi."

Yine de tüm okulu davet etmeye değecek kadar çok lamba yoktu. Her odaya bir tane düşüyordu. Dinlenme odası için dört tane ayrılmıştı. Ve her bir öğretmen için birer tane. Özel bir şey değildi,

sadece sıradan lambalardı. Bazılarının camı uymuyordu. Ancak, en azından elektrikler kesildiğinde ışık verecek bir şeyimiz vardı. Normal insanlar gibi yıkanabilir, yemek yer ve yatağa gidebilirdik. Bir şeyleri onarabilir, dikebilir veya yamalayabilirdik. Basit bir aydınlatma olsa da insanların hâlâ ona gereksinimi vardı. Bu yüzden ışıkla ilgili bir daha hiç isyan çıkarmadık.

Bu sefer başkaydı. Işığı protesto etmiyorduk. Yarıda kesilen filmi ediyorduk. Hem de tam kritik bir anda. Hiçbir şeyi bu kadar zalimce uyduramayacağınızı itiraf etmelisiniz. Bir şapka aldı mı, almadı mı? Veya kendini mi vurdu? Bir de şu Mary vardı. Konu bir şapka hakkında mıydı? Ya adamı aldatıyorsa, ne fark ederdi? Şapkayla da olurdu bu iş. Tüm yaşamım boyunca şapka takmıştım, hâlâ takıyorum, neden bahsettiğimi biliyorum. Hatta yurtdışından birkaç tane getirmiştim. Bazılarını sıradan günlerde, bazılarını pazarları ve tatillerde takarım. Özellikle bir tanesini ormana gittiğimde takarım.

O şapka köpeklerin favorisidir. Taktığımda zıplayıp duruyorlar, burunlarını sürtüyorlar, gülen gözlerle bakıyorlar, doğruca ormana gideceğimizi biliyorlar çünkü. Gözlerinin güldüğüne neden o kadar şaşırdınız ki? İnsanlar gibi değil ama köpekler de güler. Güldükleri zaman bilirim. Siz neyi anlamıyorsunuz? Anlaşılmayacak bir şey yok. Köpeğiniz olsaydı anlardınız. Köpekler bu dünyada bizimle yaşayarak bize lütufta bulunuyorlar, bunu kabul etmeye zorlanabilirsiniz. Öyleyse insanlar bir şekilde karşılığını vermelidirler. Sadece onları besleyerek ve onlara başlarını sokacak bir dam vererek değil. Bu durumda köpeklerin insanlara olduğu gibi, insanların da köpeklere bağlanabileceğini düşünüp düşünmediğinizi söyleyin bana. Şüphe duyarım. Yok, aynı türden bir bağlanma değil. Bana soracak olursanız, köpeklerin insanlara göre birçok avantajı vardır. Örneğin, köpekler savaş açmaz ve yasaları çiğnemezler, çünkü onları yazmaya gerek duymazlar ve içlerinde taşırlar. İnsanların köpeklere nasıl davrandıklarını sık sık duyarsınız. Arabalardan aşağı atarlar. Onları alıp uzak bir yere bırakırlar, tatile veya kamplara gittiklerinde terk ederler. Kamplara gittiğimde böyle terk edilmiş çok köpek görürdüm. Sahiplerini bulacakları umuduyla yanlarına gelen herkese sokulurlar. Veya benim Reks gibi, onları ormandaki bir ağaca bağlarlar.

İşte bunun için bir köpeği anlamak insanı anlamaktan zordur diyorum. Sahiplerinin doğru bir insan mı, yoksa bir cani mi oldu-

ğuna bakmadan onlara karşı tüm bu bağlılıkları nereden geliyor? Hiç isteyerek bir insanı terk eden bir köpek duydunuz mu? Hani çekip giden, bir daha da dönmeyen? Veya örneğin, biri bize saldırdığında kaçan bir köpek duydunuz mu? Davut'un Golyat'a karşı koyması gibi, en azından adamı paçasından yakalar veya bileğini ısırır. Öfkelenir ve havlar, yapabileceği bir şey olmasa da. Veya hasta birini bırakan veya ölmek üzere olan birisini terk eden bir köpek duydunuz mu hiç? Duymamışsınızdır. Sahipleri öldükten sonra kederden ölen köpekler de vardır.

Bizler, yarın ne olacağını bile hissedemeyiz. Diğer insanları da hissedemeyiz. Köpekler, ölümü hissedebilirler. Çoğunlukla belli etmeyebilirler. Benim köpeklerim uyuyor gibi sessizce yatarlar. Ama neyin geldiğini hissettiklerini bilemeyiz. Kokuysa koku, tamam. Ama hepsi bu değil. Köpekler koku almaktan daha çoğunu yaparlar. Ne mi? Bilmiyorum. Bilseydim bildiğimden daha çok şey bilirdim.

Ama insanın canının yanması ile köpeğin canının yanmasını karşılaştırmak yeter. Aynı acı değildir tabii. İnsan en azından şikâyet eder, iç çeker, sızlanır, köpek ise sadece üzgün bir şekilde durur veya en çok yemeğe dokunmaz. İnsanda en ufak acı bile gün gibi ortadadır ama köpeklerde göreceğiniz sadece sabırdır. Veya bir köpeğin gözlerine bakın, orada yansıyan nedir? İnsanların gözlerindekinin aynısı mıdır? Sanki bizlerle aynı şeye bakarlar ama onları aynı mı görürler? Hiç bu konuda düşündünüz mü? Bir insanın, baktığı şeye bağlı olarak gözleri büyür veya küçülür, kırpışır veya gülümser. Köpekler, neye bakarlarsa baksınlar gözleri sabittir. Veya insanlar köpeklerin gözünde neye benzerler? Düşündünüz mü bunu? Biz aynaya baktığımızdaki gibi mi görünüyoruz, farz edin veya diğer insanlar bizi gördüğünde veya kendi doygunluğumuzda veya doyumsuzluğumuzda, kendi anılarımızda, kendi umutlarımızda ve korkularımızda ve çaresizliğimizde. Köpekler insanlar hakkında ne düşünüyor olabilirler? Benim köpeklerim tam şu anda bizi fasulye ayıklarken görünce hakkımızda ne düşünüyorlardır acaba? Sizi burada, evimde ilk defa gördüklerinden bir şey düşünüyor olmalılar. Hah, uyandılar. Peki, Reks? Peki, Pati? Beyefendi ve ben oturup konuşuyoruz.

Veya kalp, ne de olsa köpeklerin de kalpleri var. Çoğu kez birisinin iyi kalpli olduğunu söylersiniz. Birinin kalbinde Tanrı olduğunu söylerler. Ama O her şeye baktığında sadece köpeklerin

kalplerinde yaşamayı tercih etmez miydi acaba? Bilemiyoruz, bu doğru. Ancak tahminde bulunabiliriz. Zaten ne biliyoruz ki? En sıradan şeyleri bilemiyoruz. Bir köpek öfkelendiğinde genellikle neden öfkelendiğini bilemeyiz. Kuyruğunu salladığında neden salladığını bilemeyiz. Sebep yokken inleyebilir, bunu da bilemeyiz. Gördünüz mü, sadece kokuyla tüm bu hisleri hissedemiyor olmalı. Ayrıca kimin ne amaçla buraya geldiğini bile hissedebilir.

Söyleyeceğimi şaşırtıcı bulabilirsiniz ama bazen köpek olmak isterdim, en azından kısa bir süre. Sürekli değil, sadece bir süre. Belki o zaman mesela beni rüyalarında görüp görmediklerini anlarım. Herkes birisinin rüyasına girip girmediğini bilmek ister. Siz istemez misiniz? Gerçekten istediğinize eminim. Birisinin sizi rüyasında görüp görmediğini nasıl bilebilirsiniz? Belki de kimse size bundan bahsetmediği içindir. Tüm bilmek istediğim köpeklerin benimle ilgili ne rüya gördükleri.

İsyan mı? Ha, o hikâyeyi bitirmedim. Peki, elektrikler gitmişti ve film yarıda kalmıştı. Belki de tam o anda olmasaydı. Belki o özel şapka olmasaydı. Ve sonra Mary vardı. Troya Savaşı'nı neyin başlattığını bilirsiniz. Aynen. Önce, her şey karardığında hayal kırıklığından kaynaklanan bir sıkıntı olur. Şans eseri, tam bu karanlık patlayacak gibi göründüğünde, bizimle filmi seyreden öğretmenlerden birisi bağırdı:

"Sakin olun! Bakacağız, büyük olasılıkla sigortadır!"

Bunun üstüne birbiri ardına odadan hızla çıktılar. Şayet hepsi bakmaya gidecek olursa, hesaplarına göre, sigortadan kaynaklandığı kesinleşmiş olacaktı. Böylece daha da sakinleşmiştik. Ve aslında, odanın ne kadar dolu olduğunu dikkate alırsak, sakin kaldığımız söylenebilirdi. Aslında o anda sinirli olmaları gerekirdi. Veya hepsinin odadan çıkmaması. Bu nedenle onlar gelene kadar sakin kalmıştık. Birbirimizi susturmuştuk. Sakin ol! Kendine hâkim ol! Öğretmenlerden birinin koridorda zafer çığlığıyla görüneceği ana kadar umutla beklemiştik.

"Sigortaymış çocuklar! Dediğimiz gibi! Hemen onarılacak!"

Ama zaman geçiyor, kimse gelmiyordu. Belki de makinist aniden konuşmasaydı, tansiyon sadece beklemekle azalmayacaktı. Biraz kargaşa çıkarmış olabilirdik, belki şarkı söylemeye başlayabilirdik. Ama sessizlikte ve karanlıkta adamın sesi bir mahkeme kararı gibi çınladı:

"Ne sigortası? Bir sigortanın onarılması ne kadar sürer? Filmi geri sarıp, kaldıracağım. Ben film oynatırken elektriklerin kesilip sonra geri geldiği asla olmadı."

O anda, sessizlik öyle ansızın patladı ki, tüm barakanın yıkılacağını düşünebilirdiniz. Islıklar, bağırışlar, ulumalar, ayak vurmalar gırla gidiyordu. İlk önce, sanki söylediği sözlerle sessizliği tutuşturan masum makinist hedefteydi. Odanın arka tarafındaki çocuklar üzerine atlamış, onu yere düşürdükten sonra yumruklamış ve tekmelemişlerdi. Projektörü kırmışlardı. Kutulardan filmleri çıkarmış ve kendilerini şeritlerle sarmışlardı. Birisi bir kutu kibrit çıkarıp etrafı aydınlatmak için filmleri yakmak üzereydi. Aydınlatmak! Neyse ki zamanında söndürmüştük. Ne olurdu düşünsenize. Sonra odadaki tüm camlar kırılmıştı. Herkes elindekini veya karanlıkta ellerine ne geçirdilerse fırlatmışlardı. Tabureler, sıralar, enstrümanlar. Ben enstrümanları kurtarmaya çalışmıştım. Onlara yalvardım, bağırdım, ellerinden kapmaya çalıştım:

"Enstrümanlara dokunmayın! Enstrümanlara dokunmayın! Size ne zararları var!"

Bazılarının aklı başına gelmişti ancak diğerleri sadece enstrümanlarla rahatlamış gibiydiler. Onları kırmış, camdan fırlatmışlardı. Büyük piyanoyu da atmak istediler, ancak neyse ki pencereden sığmamıştı. Bunun üzerine birisi öfkeden sıçradı, klavyenin üzerinde tepinmeye başladı.

Ben tepinme sesini duyduğumda odanın diğer ucundaydım. Kalabalığı yararak çocuğa ulaşmış ve ayaklarından yakalamıştım. Ellerini boynuma dolayarak, boğazımı sıkmaya başlamıştı. Nefes alamıyordum ama onu piyanonun üzerinden yere düşürmeyi başarmıştım. O beni, ben de onu tuttuğumdan birbirimize vuracak bir şeyimiz yoktu ve biz de birbirimizi ısırmaya başladık. Kanatana kadar ısırıyorduk. Ümit vaat eden bir piyanistti. Müzik hocası sık sık bunu söylerdi.

Camdan atılan enstrümanların çoğu, iyi kötü kullanılabilir durumda kalmıştı. Geri kalanı ise o kadar şanslı değildi. Bazıları iyi ki karanlıkta gözden kaçmıştı. Özellikle öfke, görmenizi biraz daha zorlaştırır. Ertesi gün, en fazla zarar görenleri görseydiniz içiniz sızlardı. Hiçbir öğretmen yüzünü göstermemişti. Gerçi isyan, onlar yüzünden bu kadar öfkeli hale gelmişti.

Hiç isyana katıldınız mı? Okulda bile katılmadınız mı? Hiç isyan etmediniz mi? Neye mi karşı? Öyle çok neden var ki. Ta çocukluktan

beri. Biz tokken yemeğe zorlamadılar mı, al sana isyan. Seneler ilerledikçe, isyan üstüne isyan başlatabilirsiniz. Okula karşı örneğin, öyle ya kim okula gitmek ister ki? Bizim okuldan bahsetmiyorum. O başka bir hikâye. Genel olarak yaşama karşı isyan, hani öyle de, niye böyle değil diye. Tanrı'ya karşı isyan, varsa, niye burada değil. Peki ya kendinize karşı hiç isyan etmediniz mi?

Gerçi isyan etmek için nedene de gerek yok. Doğrusu, herhangi bir isyanın bizim söylediğimiz nedenlerden dolayı başladığından da emin değilim. Daha sonra başkaldırdığımıza pişman olduğumuz isyanlardan söz etmeye gerek yok. Sadece isyandan önceki duruma geri dönemezsiniz. Ne yapabilirsiniz, insanlar öyle durmuyor, hep bir kaynama var, tahrik var ve hiçbir nedenleri olmasa da her zaman isyan edecekler. İçlerinde sürekli bir neden var. Sonsuza kadar başkaldıracaklar. Bana soracak olursanız, dünyada daha çok isyan çıkacak.

Öğretmenlerimiz bizi kendi başımıza bırakarak en akıllıca işi yapmış olabilirlerdi. Çünkü sigorta olmadığından ve elektriğin de hemen gelme ümidi bulunmadığından sonunda kendi kendimize sakinleşmek zorunda kalacaktık. Ama her zaman olduğu gibi beklenmeyen bir şey oldu. Perde bir şekilde duvardan düşmüştü. Büyük olasılıkla, e, bunda ne var diyorsunuzdur? Ama öyle bir anda, en küçük şey bile güçlenir. Belki de dikkatsizce asılmıştı. Veya bizim bağırmamızdan, her şeyi kırıp dökmemizden gevşemişti, zira tüm baraka sarsılıyordu. Herkes hücum edip perdenin üzerinde zıplamaya başlamıştı. Sanki ışıkların sönmesi onun suçuydu. Çocuklardan birisi onu yerden kaldırıp bağırdı:

"Arkadaşlar, hadi bir ilmik yapalım! Birini asalım!"

Herkes bu fikre katıldı:

"İlmik, ilmik! Asalım!"

İlk çocuk, sonradan, niyetinin iyi olduğunu açıklamıştı. Daha çok enstrümanın hasar görmekten korumak istediğini, yoksa çalmayı öğrenecek hiçbir enstrümanımızın kalmayacağını söylemişti. Hepsini paramparça ederlerdi. Ve asmaya gelince, okulda bizden başka kimse kalmadığından asla kimseyi asamayacaklardı. Kimi asacaklarını tartışarak perdeyi şeritler halinde yırtmaya başladılar. Muhtelif adaylar vardı. Öğretmenler arasında, söylemeye gerek yok, başka kim olabilirdi ki? Böyle durumlarda öğretmenler en iyi aday olurlardı. Ama kim olması gerektiği konusunda anlaşmaya

varılamıyordu. Tartışırken ipi hazırlamaya başlamışlardı. Karanlıkta olduklarından pek de iyi bir iş çıkaramamışlardı. İp, saç örgüsü gibi kıvrılmıştı ve gevşekti. Üstelik perde, çarşaf veya yorgan kılıfı gibi pamuktan yapıldığından, ip için iyi bir malzeme değildi. İp kendirden olmalıydı. O zaman kopmayacağından emin olabilirdiniz.

Jan Amca'yı aşağı indirecekleri vakit, ip kendirden ve sıkı olduğu için mutfak bıçağıyla bile kesilememişti. Kesmek için epey uğraşmışlardı. Sonunda babam bir balta almak zorunda kalmış ve amcamı asılı olduğu dalla birlikte aşağı indirmek gerekmişti.

Çocuklardan birisi aniden muzafferane bir çığlık attı:

"Komutanı asalım arkadaşlar!"

Tüm oda sevinçle haykırdı:

"Hurra! Komutan! Komutan!"

Sanki sadece komutan bu isyanın ölçeğine uygundu. Her durumda en iyi tercih olarak görünüyordu. Her şeyden öte, sanki bizim daha ileri bir engeli aşmamızı sağlamıştı. Bir anlaşmazlıktan dolayı yumruk dövüşüne dönüşmekte olan başkaldırı tekrar alevlenmişti.

"Hadi komutanı, alçak herifi asalım!"

Birisi marş söylemeye başlamıştı:

*"Cellatlar uzun süredir kanımızı döküyor!"**

Dinlenme odasının başkaldırı için çok küçük olduğunu söylemeye gerek yok. Kapıdan ve pencerelerden çıkıp gösteri alanına doğru akın etmiştik, gelgelelim komutanı asmayı istiyor muyduk, yoksa istemiyor muyduk, ikisi de birdi. Komutanın bürosunun bulunduğu öğretmenlerin barakasına yürümüştük. Bağırmaya başlamıştık:

"Komutan! Komutan! Komutan dışarı!"

Hayır, komutan okulda yaşamıyordu. Her gün işe gider gelirdi. O sırada orada değildi. Bunu elbette ki biliyorduk. Ama başkaldırı bizi körleştirdiğinden unutmuştuk. Tabii ki dışarı kimse çıkmamıştı. Baraka karanlık ve sessizdi. Pencerelerin hiçbirinde ışığın

---

* "Kızıl Bayrak" [*Czerwony Sztandar*] marşının ilk dizesi: "Le Drapeau rouge" [*Kızıl Bayrak*], Paul Brousse'un 1877'de sözlerini yazdığı, Jacques Vogt'un müziğini yurtsever bir İsviçre şarkısı olan "Les Bords de la libre Sarine"den uyarladığı sosyalist, anarşist, devrimci bir Fransız marşıdır. 1882 yılından itibaren Polonya proletaryasının da marşı haline geldi. Marşın Lehçe sözlerini 1881'de sosyalist şair Bolesław Czerwieński yazdı, müziğini de Jan Kozakiewicz uyarladı. (ç. n.)

parıltısı yoktu. Sanki tüm öğretmenler de gitmiş gibiydi. Belki de hepsi film durduğunda kaçmışlardı. Ya da içeride ses yapmadan oturuyorlardı.

Tüm kapıları ve duvarları yumrukladık. Sonunda tüm camları kırdık. Hayır. Tek bir Tanrı'nın kulu yoktu. Her zaman en az üç öğretmen nöbette olurdu. Birisi barakaları, hatta bizimkileri bile yakmamızı söylemişti. Tüm okulu yakalım. Yangın çıkacaksa çıksın. Tepeye çıkıp yanarken seyredebilirdik. Hiç olmazsa bunu yapaydık. Neron Roma'yı aynı şekilde ateşe vermişti. Roma'nın ne olduğunu bilmiyordum, Neron'un kim olduğunu bilmiyordum. Ama okulda bunları bilen birkaç çocuk vardı. Sonra kaçacaktık. Hoşça kal lanet okul!

Birisi hemen Roma şeyini yapmaya gönüllü olmuş, gazyağı tenekelerini nerede tuttuklarını bildiğini, koşup onları getireceğini söylemişti. Bir diğeri de birini asmanın daha iyi olacağını söylemişti. Perdeden yapılmış ipimiz vardı ve film bütün olup bitenlerin nedeniydi. Asmayacaksak niye ip yapmıştık. Gösteri meydanının etrafına dağılıp, diğer barakalara hücum etmiştik, birisini dışarı çıkarırız, ortaya koyarız umuduyla tüm camları kırıyorduk, zira başkaldırımızla baş başa bırakılmamız mümkün değildi. Öfkemiz zirveye çıkmıştı. Kimsenin olmaması büyük bir hayal kırıklığıydı. Bazıları dinlenme odasına geri dönerek, belki gelmiştir diye makinisti yakalamamız için bağırmaya başlamıştı.

O sırada birinin geldiğini duymuştuk. Sanki ağır ağır, yavaşça, her seferinde bir adım atarak yürüyor gibiydi. Meydan çakılla döşenmişti ve çıkan ses giderek artıyordu. Adımlar durduğunda bile, üzerinde sallanıyorlarmış gibi hâlâ adamın ayakları altından ses çıkarıyordu. Kim olduğunu tahmin edebilir misiniz? Doğru, oydu, müzik öğretmeni. Başka kim olabilir. Sadece bir sarhoş tehlikeden bu kadar habersiz olabilir. Onu uzaktan tanımıştık. Durup bekledik. Zil zurna sarhoştu. Karanlıkta ortaya çıktıktan sonra son bir adım daha attı. Çocuklardan biri, ileri atılıp onu yakalamıştı, aksi halde düşebilirdi.

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim" diye ağzında gevelemişti. Aslında bizi ancak sonraki adımın ardından görmüş gibiydi. "Niye hâlâ yatakta değilsiniz çocuklar?" diye yarı şaşkınlık içerisinde sordu. "Beni kendinize örnek almayın. Artık çok zor uyuyabiliyorum."

"Bu bir isyan!" diye haykırmıştı biri.

"İsyan mı?" Öyle sert hıçkırmıştı ki tüm gövdesi sallanmıştı. "Hadi bakalım, isyan edin. Ben de bir zamanlar isyan etmiştim. Başıma neler geldiğini görebiliyorsunuz. Ama belki siz daha iyisini yaparsınız. Tamam, sadece beni şimdi bırakın. Her nedense bugün yatak beni çekiyor."

"Bu gerçek bir isyan!" diyerek başka bir çocuk tam kulağına bağırmıştı.

"Camların hepsini kırdık! Şimdi okulu yakıp kül edeceğiz! Bütün barakaları!" Çocuklar onun etrafında giderek daralan bir çember oluşturmuş, arka arkaya sallanan başına bağırıyorlardı.

"Size inanıyorum, isyanınız gerçek" diye geveledi. "Bugünlerde her şeye inanıyorum çocuklar. Tamam, bırakın geçeyim. Uyumak istiyorum, uyumak."

Sonra kalabalığın ortasından bir bağırtı geldi, kim olduğu belli değildi, çünkü sonradan hiç kimse hatasını kabul etmemişti:

"Onu asalım! Sarhoş olduğundan anlamaz bile!"

Birisi karşı çıkmıştı. Ama bir başkası bağırdı.

"İsyan isyandır! Kimi assak fark etmez! Seçimin iyisi kötüsü olmaz. İlmeği boynuna takın!"

Öyle sarhoştu ki ayakta zar zor duruyordu, ancak hemen ayılmıştı:

"Ne için çocuklar? Ne için?"

"Öyle gerekiyor. Bu bir isyan." Bunu kim dediyse, ilmeği boynuna geçirirken sesi çatlamıştı.

Hadi bakalım, buna ne buyrulur? Demek istediğim, gerçekten içlerinde tek sevdiğimiz oydu. Tüm öğretmenler içerisinde. Enstrüman çalmak istemiş veya istememiş olsun, herkes onu severdi. Gerçi aslında çoğu çocuk çalmayı istemezdi, ancak yine de hepimiz onu severdik. Belki de sadece isyanın kurallarını bilmediğimizden veya yalnızca öfkeden patlamak üzere olduğumuzdandı. O ise bunu biliyordu, çünkü buna bir şakaymış gibi davranmıştı.

"Asın o zaman çocuklar, eğer öyle gerekiyorsa. Yalnız önce bir içki içmeme izin verin." Şişesini cebinden çıkarmıştı. "Bir damla bile bırakmak yazık." Gerçi dudaklarına doğru kaldırdığında pek inandırıcı gelmediğinden, ben şişenin boş olduğunu düşünüyordum. "Peki, en azından gerçek bir sanatçı gibi öleyim. En sevdiklerimin ellerinde. Bu da bir şeydir." Tam o esnada boynuna bağladıkları ilmeği kontrol etmişti: "Bunun taşıyacağından

emin misiniz çocuklar? Pek sağlam görünmüyor. Geri gelmek istemem."

Asacak bir yer bulmak için onu iple götürmeye başlamıştık. Ama yakınlarda hiç uygun kalas veya ağaç yoktu. Herkes şurada olsun burada olsun diye fikir yürütüyordu. O da giderek sabırsızlanıyordu:

"Eee, çocuklar? Ben hazırım."

O anda birisi diğerlerinin önüne geçip altından ayaklarını tekmelemişti. Öğretmen yere düşünce, şapkası da düşmüş, elinde tuttuğu şişe bir yerlere kaymıştı.

"Şişem! Şişem" diye nefes nefese kalmıştı. "Sakın onu kırmayın!" Sonra kalkmaya çalışırken daha sakince ve biraz dargınca: "Bunun için erken çocuklar. Henüz asılmadım."

Ne oldu dersiniz, boynuna ipi dolayan çocuklar onu kaldırmak için yardıma koşmuşlardı. Ötekiler karanlıkta şişeyi arıyorlardı. Birisi şapkasını başına geri koymuş, beriki elbisesinin tozunu silkeliyordu. Onu yere düşüren çocuğu, diğerleri dövüp tekmelemişti. Sonra tüm çete birlikte onu yaşadığı barakaya götürmüştük.

"Yazık oldu çocuklar" dedi, iyi geceler der gibi söylemişti bunu. "Keşke gitseydim. Yarın bana şişemi bulun. Şimdi uyku, biraz uyku."

Ve isyan böylece bitmişti. Hayır, filmi tekrar oynatmadılar. Üstelik artık onu kim seyretmek isterdi ki? Her zaman olduğu gibi, ertesi gün cereyan gelmişti. Ne yoklama ne rapor ne de konuşma oldu. Tek yaptıkları bize temizlik yaptırmak olmuştu. Camlardan atılan enstrümanları da toplatmışlardı. Dersler, atölye ve çalışma durmuştu. Her zamanki gibi kahvaltı, öğle ve akşam yemeklerini yiyorduk, hem de küçük porsiyonlar halinde değil. Camcılar hemen gelip dinlenme odasından başlayarak yeni camlar takmaya başlamışlardı. Sonra zararı belirlemek üzere sigortacılar gelmişti. Demek bizim isyan sigortalıymış. Bir isyan olduğunu öğretmenlerden bile anlayamazdınız. Hatta daha hoşgörülülerdi. Her koşulda hiçbiri sesini yükseltmemiş veya öfkelenmemişti. Komutanın selamlarımıza karşılık vermesi bizi şoke etmişti, çünkü bu zamana kadar onu selamladığınızda pek başını sallamazdı. Çoğunlukla bizi fark etmezdi bile. Ancak birisinde hoşlanmadığı bir şey gözüne çarptığında, yüzüne bir tokat bile atabilirdi. Hem de herkesin içinde. Gerçi bizi en çok şaşırtan, müzik hocası olmuştu. Etrafta

ayık dolaştığı için değil. Ayıkken ona benzemeyen, tamamen farklı bir insan olmasıydı şaşırtan. Düşünceler içerisinde kaybolmuş, her zaman olduğundan daha yaşlıydı. Hayır, ertesi sabah tüm gösteri alanını temizlememize rağmen, bizden bulmamızı istediği şişesini hiçbir zaman bulamadık. Şişenin sırra kadem basması, olup bitenler içerisinde en esrarengiz olanıydı. Çim veya çalılık olsaydı anlardım ama tüm meydan çakılla kaplıydı. Üzerinde çakıl ve barakalardan başka bir şey yoktu. Hatta ona yenisini almak istemiştik çünkü sadece sıradan bir şişe değildi, artık öyle yassı şişeler her yerde var, ancak o zamanlarda sadece yuvarlak olanlar vardı. Nereden aldığını bilemiyorum. Kendisinin de aradığını düşünüyorum, zira bazen sabahları dışarı çıkıp gösteri alanının etrafında yürüyordu.

Başka hiçbir şey olmamıştı. Sadece sonra, camları takılmış dinlenme odasında bizi bir araya getirdiler. Komutan, öğretmenler ve biz vardık. Bize, isyan etmeye değip değmediğini düşünmemizi söylemişlerdi. Okul olmasa daha mı iyi olacağını düşünün dediler. Hiç kimse film hakkında bir şey söylememişti.

Genel olarak kısa sürmüştü. Sadece, düzen yeniden oluşturulana, her şey onarılana kadar bize düşünmek için boş gün verecekleri de söylemişlerdi. Çocuklardan birinin dediği gibi, düşünmeye zorlanarak cezalandırılıyorduk.

Böylece, bu işin burada bitmeyeceğini ve bunun fırtına öncesi sessizlik olduğunu kabul etmiş olsak da, önünde sonunda derinlemesine düşünmemizi söylediklerinde her şeyden şüphelenmeyi bırakacaktık. Hatta çocuklardan bazıları en azından öğretmenlerin barakasını yakmadıklarına pişman olmaya başlamışlardı.

Bir hafta geçmiş veya geçmemişti, hâlâ boş günlerimiz vardı ve sabahın köründe yoklama yapılıyordu. Normal bir yoklama gibi değildi, olağandışı bir şey olmuş gibiydi. Gösteri alanına koştuk, baktık üç askeri cip duruyor. Bildiğiniz arazi araçları. Bizi iki sıra yaptılar, sayım oldu, kahvaltıdan sonra sorguya çekilecekmişiz.

Kahvaltıya gönderdiler bizi. Onlar yemek yemiş olmalıydılar, çünkü uzun süre beklediler. Sorgulama için bizi dinlenme odasına çağırmaya başladıklarında güneş epey yükselmişti. Alfabetik sıraya, yaşa, takıma veya odaya göre çağırmıyorlardı. Rastgele. Mutlaka belli bir yöntemleri vardı, ancak biz ne olduğunu anlayamıyorduk. Kimin en çok bağırdığı, kimin en çok gürültü çıkardığı veya kimin işin içerisinde olduğuna da bakmadan. Ne de ilmek yapıp

birini asmamızı ilk kimin önerdiğine. Gerçi onun kim olduğunu herkes biliyordu. İsyandan sonra hastalanıp ateşi çıkan bir çocukla başlamışlardı sorguya.

Bir masada oturmuşlardı, birkaç sivil, birkaç asker ve komutanımız en sonda. Masa odanın dipteki duvarının yanındaydı. Birbirine yanaştırılmış birkaç masadan meydana gelen bir masaydı ve üzeri kırmızı örtüyle örtülüydü. İçerisinde çiçek olan iki vazo vardı ve herkesin önünde bir çay bardağı duruyordu. Hatta sevimli bile görünüyorlardı, sadece siviller değil, askerler de bize arkadaşça gülümsemişlerdi. Sorularını kibarca sormuşlar, hiçbiri sesini yükseltmemişti. Sanki bizimle sohbete gelmişler gibi bir halleri vardı.

Bize ne mi sordular? Sanki en önemli şey bize nasıl davrandıklarıymış gibi, öğretmenlerimiz hakkındaydı çoğu. Örneğin, biz öğretmenlerimize sıklıkla soru sorar mıydık, onlar bize nasıl cevap verirlerdi. Elektrikler kesildiğinde ne diyorlardı. Veya yemek her zamankinden kötüyse ne diyorlardı. Biz bu konu hakkında onlara soru soruyor muyduk. Yemekler her zaman kötü olduğundan, bu soruyu hiçbirimiz anlamamıştık. Bunu bilmiyorlar mıydı acaba? Ama kimseye ne yediğimizi sormamışlardı. Sorsalardı, birçok şeyin yemeğe bağlı olduğunu öğrenebilirlerdi. Her şey film nedeniyle değil. Filmi ilk defa oynatmışlardı. Oysa yemek her gün yeniyordu. Önemli olan yiyecek, nereden ve neyle yediğiniz, tabaklar, kaşıklar, bıçaklar, çatallar. Biz her zaman yıpranmış eski takımlarla yerdik. Bize onları ordunun bağışladığı söylenmişti. Ama kimse inanmamıştı. Cephede ölmüş askerlerden toplandığına dair söylentiler vardı. Oturmuş, rezalet bir tabaktan yemek yediğinizi gözünüzün önüne getirsenize: Yanınızda ölü adam duruyor, çünkü tabak adamın tabağı. Tabağınızda güzel bir domuz pirzola olsa bile bundan zevk alır mıydınız? Gerçi nerede, hiç domuz pirzolası olmazdı ki. Et olsa bile, ya bir parça karaciğer veya dalak veya nadiren yürek veya böbrek olurdu. Sürekli bulgur, patates, patates, bulgur. Öğütülmüş arpa. Bugün dahi yiyemem bunları. Çorba genelde sulu olurdu. Çocuklar kaşıklarını içine batırıp birbirlerine sıçratırlar, delirirlerdi. Bir masada başlar, sonra kısa sürede tüm yemekhaneye yayılırdı. Çorba bile isyana yol açabilirdi. Kaşık ve çatallar ucuz alüminyumdan yapıldıklarından eğilirlerdi ve onları devamlı düzeltmeniz gerekirdi. Çatalların bir veya iki dişinin eksik olmasından bahsetmeye gerek bile yok. Ve kesecek bir şey olduğunda, hiçbir

zaman yeterli bıçak yoktu elbette. Şans eseri pek sık gerekmezdi. Ve onlar gerçekten bunları bilmiyorlar mıydı acaba?

Öğretmenleri detaylı analiz etmeye çalışıyorlarmış gibiydiler. Ancak onlara anlatabileceğimiz çok şey yoktu, çünkü gözümüzde tüm öğretmenler aynıydı, nasıl olduklarını söylemeye de gerek yok. Üstelik mesele elektrikler kesildiğinde filmin yarıda kalmasıysa, öğretmenlerin üzerinde durmanın ne anlamı vardı. Bazı çocuklar filmdeki adamı ve Mary'yi anlatarak, yapabileceklerinin en iyisini yapmışlardı. Adamın şapka üstüne şapkayı denemeyi sürdürdüğünü. Ancak böyle şeylerle ilgilenmediklerinden sözlerini kesmişlerdi. Gerçi benim sorgumda değil ama bir an için askerlerden birisi gülümsemişti bile. Bence önce filmi seyretmeliler ve ondan sonra bizi sorguya çekmeliydiler. Ve film bizde olduğu gibi aynı yerde yarıda kalmalıydı. O zaman anlarlardı başkaldırının nasıl çıkabileceğini. Anlamazlar mıydı diye düşünüyorsunuz? Filmden daha fazlası olduğunu mu sanıyorsunuz? Veya her şeyin nasıl şapkayla ilgili olduğunu anlamazlar mıydı? Burada sizinle aynı düşüncede değilim.

Neyse, film hakkında bir şey duymak istemediler. İsyanın kendisi konu olduğunda, ne diye bağırdığımızı sormuşlar, hatırlayamayacağımız için tam sözcükler olmasa da en azından ana fikrini söylememizi istemişlerdi. Hepimize isyan sırasında ne yaptığımızı teker teker sormuşlardı. İsyanın ortasında herkes farklı bir şey yapabilecekmiş gibi. Bir isyan, herkesin, her şeyi aynı anda yapması ve kimsenin ötekinin bireysel olarak ne yaptığının farkında olamaması anlamına gelir. Biri bağırır ve herkes tek bağıranın kendisi olduğunu düşünür. Veya biri kalabalığın önündedir ama herkes en önde kendisinin olduğunu düşünür. Aynı savaştaki gibi: Biri ölür, diğerleri de öldüklerini düşünür. Şayet birisi yaşıyorsa, diğerlerinin öldüğünü hatırlayacak birisinin olması gerektiğindendir. Kaçmak başka, kaçmak tek başına yaptığınız tek şeydir.

Belki de bizden istediklerini nihayet almışlardı. Bu tür sorgulamalarda işlerin nasıl olduğunu bilirsiniz. Bir şey söylemek istemezsiniz ancak zaten söylediğinizin farkına varmazsınız bile. İtiraf edecek bir şeyiniz yoktur ama sözler arasında hep aynı şeyi itiraf edersiniz. Genelde, sorgulamada ne sordukları, verdiğiniz cevaptan daha önemlidir. Soru aradıkları cevapları içerir. Kendinizi suçlu hissetmeseniz de suçunuz zaten soruların içindedir. Hatırlamadığınızı da söyleseniz veya hiçbir şey de söylemeseniz, itiraf

etmiş olursunuz. Özellikle susarak çünkü bu şekilde suçunuzu doğrulamış olursunuz. İçinizde her olası soru için yeteri kadar suç vardır. Kimsenin hiç sormadığı ve sormayacak olduklarında bile. Çünkü bir kişi, suçla ilgili bir soru değilse nedir? En azından kendisi hakkında nadiren bir cevap talep etmesi tek iyi şeydir. Hatta cevabını veremeyecek olması da ne büyük şanstır.

Üstelik yanlışlıkla bir şeyleri açıklamış olabileceğimizden dolayı hepimizi tutuklayacaklarından korkuyorduk. Bize örneğin, askerlerden birinin dediği gibi provokatörleri sormuşlardı. Hemen arkasından bizi kimin yönlendirdiğini sormak istediğini, kimin daha hevesli olduğunu, kimin en çok ve en yüksek sesle bağırdığını, isimlerini vermemiz gerektiğini açıklamıştı. Her birimiz farklı bir isim vermiştik, böylece belki de hepimizin provokatör olduğu ortaya çıkacaktı, zaten hiçbirimizi tutuklamamışlardı.

Ama mesele burada bitemezdi. Bitmedi de. Kimi tutukladılar biliyor musunuz? Doğru, zavallı masum müzik hocasını. Belki de birisi onu asacağımızı ağzından kaçırmıştı. Bu onlar için yeterliydi. Yeterli bir ipucuydu. Çünkü başka birine yönelik ipucu yoktu. Gerçekten, daha sonra okulda olanlar hakkında onlara bilgi vermek zorunda olduğuna dair laf çıkmıştı. Ve o bu zorunluluğu yerine getirememişti. Ama "laf çıktı" sözünün ne anlama geldiğini bilirsiniz, o nedenle kimse buna inanmamıştı. Nasıl o olabilirdi ki, müzik hocası. Her şey bir yana, adamın sarhoş gezmediği vakitler o kadar azdı ki. Sarhoş, sarhoş ne görecek, duyacak da bir de haber verecekti. Gözleri sürekli buğuluydu, kulakları da başka seslerle dolu olmalıydı. Sesler gözlerinde de olmalıydı, çünkü çoğunlukla ne yöne gittiğinin farkında değildi. Kendi odasını bile bulamadığı zamanlar olmuştu. Bulabilmesi için yardıma gereksinimi oluyordu. Cebinden anahtarını çıkarıp, onun için kapıyı açmak durumunda kalıyordunuz. Paltosunu, şapkasını ve ayakkabılarını çıkarmasına yardım ederdik. Yatağa yatırırdık. Kim bilir, biz onun için bir araya getirmeye çalıştığı, anlam ifade eden seslerden daha fazlası değildik ve bunu yapamadığında, hata bizimdi, onun değildi.

Buna inanır mıydınız? Buyurun bakalım. Ama laf çıkmıştı. En kötüsü de kimse bir şey bilmemiş, kimse bir şey söylememişti ama sanki laf kendiliğinden ortaya çıkmışçasına ortada dolaşmaya başlamıştı. Böyle bir şey nasıl olur, bana söyler misiniz? Belki de, lafların kendiliğinden ortaya çıkması gibi bir şey vardır, ne dersiniz?

Onu götüreceklerini duyduğumuzda, dinlenme odasına koşup, çalıp çalmadıklarına bakmadan bulabildiğimiz enstrümanları kapmış, gösteri alanında böyle zamanlarda bizi orkestra olarak dizdiği şekilde durmuştuk, belki de aynı sırada duramamıştık ama bunun ne önemi vardı. Enstrüman bulamayan çocuklar etrafımızda toplanmışlardı, çünkü tüm okul ortaya dökülmüştü. Onu dışarı çıkardıklarında, sanki çalmaya başlıyormuşuz gibi hepimiz enstrümanlarımızı almıştık. Ama çalmamış, sadece orada öyle durmuştuk.

Kafası öne eğik yürümüş, bize bile bakmamıştı. Arabanın arka koltuğuna oturtmuşlardı, bir yanında birisi diğer yanında başka birisi vardı. Öne fırlayıp bağırdığında yola koyulmak üzereydiler:

"Çocuklar, yaşasın müzik!"

7

Onu tanımıyor muydunuz? Yazık. Belki Rahip'i tanırdınız? Yok, gerçek rahip değil. Biz ona Rahip derdik. Hatta ondan çok genç olduğum halde, bana da kendisine Rahip demem için izin vermişti. Kaynakçıydı. İnşaatta birlikte çalışıyorduk. Ortak bir tanıdık bulursak, hani falan yerde filan tarihte aynı yerde miydik diye bulmaya çalışıyorum. Bazen bir tanıdık aklıma geliyor, o hemen beni başka bir tanıdığa götürüyor, o da bir başkasına, derken o da ötekine. Şöyle söyleyeyim, onunla mı diğeriyle mi tanıştığıma inanmaya zorlanıyorum. Ancak onlar beni tanırsa, filan yerde filan tarihte karşılaşmıştık diyebiliyorum, hatta bir keresinde, biriyle uzun yıllar aynı orkestrada çaldığımız ortaya çıkmıştı: O trombon, ben saksafon. Ama o artık sizlere ömür. Ya işte böyle, tanıdıkların bizi nerelere götüreceği hiç belli olmaz, bazen insanın hiç istemediği yere de götürürler.

Bir gün yurtdışından biri bana, iç savaşta birbirleriyle savaşan iki erkek kardeş tanıdığını anlatmıştı. İki düşman taraftaki iki kardeşin ne kadar zalim düşmanlar olabileceğini düşünebilir misiniz? Ama savaş da çok zalimdir. Sanki birbirlerini kanlarında boğarcasına gebertirler. İç savaş, sizin de bildiğiniz gibi, öteki savaşlardan çok daha kötüdür. Yakınından doğan nefretten daha büyüğü yoktur. Savaş bittikten sonra bile düşmanlığa devam etmişler, aynı köyde yaşadıkları halde, karılarının birbirleriyle görüşmelerine, çocuklarının birlikte oynamalarına izin vermemişler. Tabii birbirleriyle tek kelime konuşmadıklarını eklemeye gerek yok. Aynı bara giderlermiş. Köyde başka barın olmaması başka mesele elbette. Ayrı masalarda oturur, bira içer, gazete okurlarmış. Eğer gazete bir taneyse, gazeteyi önce okuyan, kardeşinin masası kendine daha yakın olmasına karşın, gazeteyi götürür, aldığı yere bırakırmış. İlk okuyan ötekiyse, o da aynı biçimde davranırmış.

Ancak ilk okuyan bardan çıkmaz, sanki kardeşinin okumayı bitirmesini beklercesine oturup birasını içermiş. Hemen hemen her gün, ne zaman geleceklerini bilirlermiş gibi aşağı yukarı aynı

saatlerde gelirlermiş. Bira içer, önce biri sonra diğeri gazete okur, kupalarındaki bira bitince de çıkar giderlermiş. Aynı şekilde önce biri sonra öteki. Birinin daha hızlı içip de önceden gittiği hiç olmazmış. Birbirlerine bakmaları da gerekmezmiş, çünkü ne de olsa kupalardaki biralar görülüyormuş. Acaba kardeş olduklarından aynı ritme sahip olabilirler miydi? Neyse, öyle veya böyle bira içerlermiş. Bu da kardeş olmayı bırakmadıklarının bir kanıtıymış. Çünkü savaş dillerini bağlamış.

Yıllar geçmiş, yaşlanmışlar. Birisinin saçı ağarmış, diğeri kel olmuş ama hâlâ aynı bara gider, biri bir masaya öteki diğerine oturur, bira içer, gazete okurlarmış. Gazeteyi de hep buldukları yere bırakırlarmış. Artık okuma gözlüğü takmaya da başlamışlar. Adımları da ağırlaşmış ama okumasını bitiren gazeteyi kardeşine vermiyormuş da bulduğu yere bırakıyormuş hâlâ. Biralarını içiyorlarmış, önce biri, sonra diğeri çıkıyormuş bardan. Bunca yıl içinde birisi hiç olmazsa "Al, gazete" dese veya tek bir cümle söylese bile yetermiş. Çünkü kim bilir, o tek cümleyle yıllarca söylenmemiş şeyleri belki de ötekine diyebilir. Ya, tek bir cümleye çok şeyi sığdırmak olasıdır. Hatta belki bütün yaşamı sığdırabilirsiniz. Filozof ne demiş, bir cümle dünyanın ölçeğidir. Evet, ta kendisi. Bazen kendi kendime düşünürüm, acaba yaşam boyu bunca laf etmemizin nedeni, o cümlenin ötekiler arasından çıkması için midir diye. Hangi cümle mi? Herkesin kendine göre bir cümlesi vardır. Hani çaresizliğin etkisiyle söyleyeceğin, yalansız olan. En azından kendine karşı.

Eğer şu Rahip'i tanısaydınız. Kaynakçıyı diyorum. Yok. Adını bile bilmiyorum. Ona Rahip derlerdi, Rahip Filanca, Rahip Falanca. Bir yerlerde adı, soyadı kaybolmuş. Biliyor musunuz, şimdi size bakıyorum da ona biraz benziyorsunuz sanki. Yeminle. Yüz hatlarınız, gözleriniz, sanki onunkiler. Tabii sizi daha genç hayal ediyorum şimdi. O da gençti. Benden büyüktü ama ben o zaman çocuktum daha. Çalıştığım ikinci inşaattı. İlkinde neredeyse bir yıl çalışmıştım. Şöyle başınızı bir kaldırınca ona bakıyor gibi oluyorum. Bir an lütfen fasulye ayıklamayı bırakın. Eller çalışmayınca, yüz daha belirgin oluyor. Hım, Bilmem. Belki biraz.

Neden mi Rahip derdik? Rahip olmak için üç yıl eğitim görmüş, sonra bırakmış. Yok, kendisi bana söylemedi. Ama cüppesiyle atkısını saklardı, İncil'i de kilitli, özel bir valizde dururdu. İnşaatlarda kimse kimsenin bavulunu açıp içinde ne var diye bakmaz. Hele

de kilitliyse. Uyumadan önce yatağın kenarına diz çöker ve uzun uzun dua ederdi. Yine, hiçbir pazar günü yoktu ki ayini kaçırsın. Bu valiz acayip kışkırtıcıydı, insan onu açmak istiyordu. Pazar günü de sıklıkla çalışmaya devam ederdik, hele bir de geç kalmışsak ama o ayine hep katılmak zorundaydı.

Tabii üzülürdü, hem azarlanır hem de maaşını keserlerdi. Bu gibiler yüzünden iş yetişmiyor diye suçlarlardı. İnşaatta pek çok inanan vardı, o da onlara örnek oluyordu. Gerçi o istisna değildi. O günlerde inşaat şantiyelerinde her çeşit insan çalışırdı. Şantiyeler saklanma yerleri gibiydi. Şunu veya bunu atacak olsalar, işi yapacak kimse kalmazdı. Zaten kimse de uzman değildi. Oysa o en iyi kaynakçılardan biriydi. Belki de en iyisiydi. Tüm diğer kaynakçılar tavsiye için ona giderlerdi. Ayrıca, çok çalışkandı. Yapılması gereken acil bir iş olduğunda, gece bile çalışmak zorunda olsa, bitene kadar şantiyeyi terk etmezdi. İçki içmezdi, sigara kullanmazdı, dansa gitmezdi. Kızlardan uzak dururdu. Boş zamanlarında okurdu. Başka herkes boş zamanlarında içtiğinden, o bu açıdan istisnaydı. Uyumadan bile önce, ne kadar yorgun olursa olsun, kitabını alıp en azından birkaç sayfa okumak zorunda olduğunu söylerdi. Bir keresinde, onun bulunduğu iskeleye tırmandığımda, bana kitapların insana insan olduğunu unutturmamanın tek yolu olduğunu söylemişti. Neyse, yani kitapsız yaşayamıyordu. Kitaplar, insanın içerisine doğduğu değil, kendi seçimi olan bir başka dünyaydı.

Beni öyle ikna etmişti ki, sonunda ben de okumaya başlamıştım. Kendi kendime, fark etmez, bir denerim, en azından onu sevdiğim için diye düşünmüştüm. Bana bir keresinde bir kitabı okumak isteyip istemediğimi sormuştu. Ona şunu dedim, bunu dedim, vaktim yok dedim. Sonunda, onu memnun etmek için getir de bir bakayım dedim. Kilitli tutmadığı için içine kimsenin bakmadığı başka bir bavulda tuttuğu birkaç kitabı vardı. Ve her şey işte böyle başlamıştı. İkinci kitap, derken üçüncü. Sonra benim için daha fazla kitabı olmadığını, diğerlerinin ise çok ağır olduğunu söylemişti. Böylece beni kütüphaneye götürmüştü. Şantiyedeki kütüphane küçüktü ve ancak birkaç rafı vardı. Biraz karıştırdıktan sonra sonunda benim için bir şey seçmişti. Onu bitirdiğimde benimle geri gidip başka bir şey seçmişti. Şöyle söyleyeyim, ona hürmeten başlamıştım ama sonunda kendi isteğimle okumaya devam ediyordum. Ve tıpkı onun gibi, uyumadan önce en azından birkaç sayfa okumalıydım artık.

Onu tanımamanız garip. Şantiyedeki herkes tarafından tanınır, sevilirdi. Her zaman tarafsız ve adildi. Herkese karşı yardımseverdi. Herkesle durup konuşurdu. Acelesi bile olsa en azından onu, bunu sorardı. Ve her zaman, son konuştuğunuzda söylediğiniz, sizi rahatsız eden şeyi hiç unutmazdı. Gereksiniminiz varsa birkaç zloti borç verirdi. Şantiyede bir kedi veya köpek dolaştığında, onları beslerdi. Ne kadar iyi bir kaynakçı olduğunun en iyi kanıtı, en yüksek yerlerde çalışmasıydı. Bina yukarı doğru yükseldiğinde, o hep en üstte olurdu. Kendini hiçbir yere bağlamaz, hiçbir yere tutunmazdı. Bir bağlantıdan diğerine geçerken hamlacını bile kapatmazdı. Kirişler arasında bir cambaz gibi yürürdü. İş ne kadar yüksekteyse o kadar usta kaynakçı olmak gerektiğini de, bilmem bilir misiniz?

Bazen yukarıdan bakıp benim bahçeden geçtiğimi görür ve bana söylemek istediği bir şey olduğundan biraz yukarı gelmem için çağırırdı. Acil bir işim yoksa yukarı çıkardım. Beni severdi. Neden bilemem. Ne de olsa onun yanında sümüklü kalıyordum. Yanına gittiğimde dinlenmek için iyi bir bahane olduğunu söylerdi. Yok, öyle özel şeylerden konuşmuyorduk. Benim için kütüphaneden son seferde seçtiği kitabı bitirip bitirmediğimi, beğendiysem kitap hakkında ne düşündüğümü sorardı. Kitabı okuyup okumadığımı veya anlayıp anlamadığımı kontrol etmiyordu. Beni onu nasıl anlayacağım konusunda yönlendiriyordu. Kitabı genelde farklı şeylerle, yaşamla, dünyayla ve insanlarla ilişkilendiriyordu. Ve her zaman bu doğrultuda beni sonradan uzun süre düşündürecek bir şeyler söylüyordu.

Sadece kitaplardan bahsetmiyorduk. Ancak bu yükseklikte insanlığımızı hissedebileceğimizi söylüyordu. Bu çok, çok sonra sıkı anladığım doğru bir yargıydı. Özellikle aşağıda insanlar çoğunlukla konuşmuyor, gün boyu işte koşuşturup duruyorlar veya bazı malzemeleri getirmediklerinden işi durdurup insanı deliye döndürüyorlardı. Votka içerken hariç, ancak insanı ispiyonlayabileceklerinden, bu sefer de kiminle içtiğine dikkat etmek gerekirdi. Hatta tek başına, hiç konuşmadan içerken de ispiyonlayabilirlerdi. İç çekmiş olman yeterdi.

Tüm bulunduğu inşaat şantiyelerinde, olabildiğince yüksekte çalışmıştı. Çok fazla şantiyede çalıştığından ve yüksek yerler onun alanı olduğundan en çok orada konuşmayı seviyordu. İşten sonra yere indiğinde, okur, köpekleri kedileri besler, kimseyle arkadaşlık

etmezdi. Bu duruma rağmen, dediğim gibi, herkes onu severdi. Elbette, yukarıda çalışarak daha çok kazanırdı. Ama para onun için önemli değildi.

Düşünün, bir gün öğle yemeği sırasında, Rahip'in düşerek öldüğü haberi bomba gibi patladı. Bazıları düştüğünü, diğerleri ise birinin ona bu konuda yardım ettiğini söylerken, bilerek düştüğünü iddia edenler de vardı. Yoksa hamlacı elinde gözlüğü gözünde olurdu. Oysaki hamlacı kenarda duruyordu ve gözlüğü çıkarılmıştı. Ancak gerçeği asla öğrenememiştik. Olayın nedeni yukarıda bir yerde gizlenmiş olabilirdi. İnşaat beşinci kata ulaşmıştı. Ve bir fabrika inşa edildiğinden katlar yüksekti. İnsan böyle yüksek yerlere alıştığında, aşağıda yaşadığı gerçeğiyle başa çıkamaz. Yükseklerin şakası yoktur. Ben de ne zaman onu ziyaret etmek için böyle yüksek yerlere tırmansam, hep bir şeylerin beni aşağı veya yukarı çektiğini hissederdim.

Gerçi bana soracak olursanız, gerçek başka yerde gizliydi. Bir kız vardı. Kafeteryada çalışıyordu. Hayır, o çeşit değil. Her zaman kızlardan uzak durduğunu söylemiştim. Onu beğenirdi, hisleri karşılıklıydı. Kibardı, nazikti, geri kalanımıza benzemiyordu. En çok yaptığı şey, kız çorba veya ana yemeği getirdiğinde, onun örgülü saçlarına hayran olduğunu, çok güzel bulduğunu ve böyle saça artık zor rastlandığını söylemesiydi. Doğruydu, kızın örgüsü bileğim kadar kalındı. Ve arkasında belinin altına kadar uzanıyordu. Yemek getirdiğinde herkes örgüye bir asılırdı.

Ben yapmazdım. Cesaretim yoktu işte. Ayrıca, şantiyede çalışmaya daha yeni gelmiştim. Çorbamı veya ana yemeğimi önüme koyduğunda, ona bakmazdım bile, onu sadece uzaktan izlerdim. Diğerleri onu uzun zamandır tanıyorlardı. Örgüsünün çekilmesine alışmıştı. Yalan söylemeyeceğim, baştan beri onun görünüşünü beğeniyordum. O da bunu biliyordu. Bir keresinde kulağıma eğilip fısıldamıştı. Sen de örgümü çek, bak nasıl hissedeceksin. Çekmedim. Ama onun benim olacağına karar vermiştim. Doğru an geldiğinde, ona söyleyecektim. Belirli bir süre hiçbir şey belli etmeyecektim. Ona Bayan Basia veya Basieńka –adı Barbara'ydı– bugün güzelsin bile demedim. Gerçi herkes, bunu ona her gün söylüyordu. Yemeği getirdiğinde, teşekkür ederim derdim. O kadar. Diğerleri örgüsünü çekmeden veya en azından Bayan Basia veya Basieńka bugün çok güzelsin demeden yemek yiyemezlerdi.

Bazen birisi, kız daha çanağı masaya koymaya zaman bulamadan örgüsünü çekiştirdiğinden, çorbayı dökerdi. Ayrıca, bazıları sizinkinden veya benimkinden iki katı büyüklükte kaba ve kuvvetli ellere sahipti. Kız kendini böyle bir elden kurtarmaya çalışırken bazen tabak bile kırardı. Onun örgüleri yüzünden hatırı sayılır sayıda tabak ve çanak kırılmıştı. Boş tabakları alırken de aynısı olurdu.

Bir gün, tepsiyle ana yemekleri taşırken, doğru hatırlıyorsam altı tabak, masasının yanından geçtiği birisi örgüsünü yakalamıştı. Adama yemek getirdiği falan da yoktu. Tepsi kızın elinde yalpalamış ve tüm tabaklar yeri boylamıştı. Onu hemen kovmak istediler. Neyse ki adam onurlu bir biçimde, tüm tabakların ve yiyeceğin parasını ödemişti. Bu olaydan sonra erkekler daha dikkatli davranarak, kızın örgüsünü sadece tabakları masaya koyduktan sonra çekmeye başlamışlardı, aksi halde tüm tabaklar kırılacak ve bunda kızın hiç suçu olmayacaktı. Aslında belki de suç örgüdeydi. Bana sorarsanız, özellikle böyle inşaat şantiyesindeki kafeteryalarda çalışan kızlar veya kadınlar çok güzel olmamalı. İyi, nazik olabilirler tabii ama çok güzel değil.

Bazen örgüsünü topuz yapardı. Belki de bu kendini korumak içindi çünkü beni çek ve en az bir an tut diye yalvaran bir örgünüz varsa, kendinizi başka nasıl koruyabilirdiniz. Veya belki de, daha hoş görünmek istemişti, kim bilir. Gerçi bence daha güzel görünmesine gerek yoktu ama. Örgüsüz çok farklı görünüyordu, ulaşılmaz, kibirli. Kâseyi veya tabağı önünüze koyduğunda sanırdınız size iyilik yapıyor. Topuzu sevmemiştim. Karın olduğunda, ona örgüyü tercih ettiğimi söyleyeceğimi düşündüm. Örgüsü sırtında ileri geri sallandığında, nasıl söylenir bilemiyorum, dünyaya henüz gelmiş gibi görünüyordu.

Gülümsüyor musunuz? Anladım. Hayal gücüm biraz eski moda, değil mi? Ama o zamanlar öyle hissediyordum. Gerçi bu konuda düşünülecek olsa, biz de nesneleri insanların eskiden hayal ettiği gibi hayal etmeye devam ediyoruz, hiç fark etmiş miydiniz? Dünya ne kadar değişirse değişsin. Ne kadar farklı olursak olalım. Veya bizler dünyayı yakalayabilmek için farklıymışız gibi davranıyoruz. İçimizdeki en gizli özlemlerimizde hep aynıyız ama biz bunu kendimizden ve dünyanın geri kalanından saklıyoruz sadece.

Ayrıca siz söyleyin, kimse bir kızda örgüden daha güzel saç hayal edebilir mi? Böyle bir örgü için saçların kalın olması gerektiğini

söylemeye gerek yok, incesi olmaz. Çocukluğumda söyledikleri gibi, böyle bir saç Tanrı vergisidir. Burada, gölde, mevsiminde, insanlar cumartesi veya pazar veya tatilde geldiklerinde, bazen güzel saçlar görürsünüz. Ama en iyisi çok yakından bakmamaktır. Çoğunlukla gerçek saçlarda göremeyeceğiniz renklerle boyanmışlardır. Gerçek saçların herkeste farklı renkte olduğunu hiç fark etmiş miydiniz? Ayrıca saçları berberde kremlerle, şampuanlarla, jöleyle kabartıyorlar. Kafalar sanki çiçek demetlerine benziyor. Ve tüm demeti kopardığınızda tüm demet avcuna sığabilir gibi geliyor insana.

Genelde, insanların saçlarında yolunda gitmeyen bir şeyler oluyor. Belki de bu dünyada kötü bir şeylerin başladığının işaretidir? Sanılanın aksine başlangıcı tahmin etmek genellikle zordur. Bir şeyin, büyük şeylerle veya büyük olaylarla başlaması nadiren olur. Genellikle küçük bir şeyden, sıklıkla önemsiz bir şeyden, örneğin insanların saçından başlar pek çok şey. Dikkat ettiniz mi giderek daha çok genç erkek kelleşiyor? Ve giderek daha gençler kelleşmeye başlıyor. Ben gençken, gençlerin saçları gür olurdu.

Örneğin burada, gölde, insanların sadece saçlarına veya çıplak ayaklarına veya sadece ellerine, ağızlarına, kaşlarına baktığınızda, onlara bütün olarak baktığınızdan tamamen farklı görürsünüz onları. Biraz düşünmek lazım. Hatta üstünde tartışmak da.

Neyse bu örgü, sonradan olacakların başlangıcıydı. Gerçi o zaman kimse örgü olabileceğinden şüphelenmemişti. Örgü sadece bir örgüydü işte. İnsan onu tutup çekmek istiyordu, o kadar. Yine de anlatmama izin verin, masadan tabakları toplarken, kazayla yüzüme sürtündüğünde, ölüm bana sürtünmüş gibi tüylerim diken diken oluyordu. Yine de onu başka bir saçla düşünemezdim.

Aslında onunla ilgili garip bir şey vardı. O zamana kadar alışmamış olmalıydı ki, örgüsünü tuttuklarında hep kızarırdı. Şantiye kurulduğundan beri o kadar çok yemek getirmiş, o kadar çok öğle yemeği olmuştu ki, buna alışmış olmalıydı. Yemekleri getirirken birisi gözlerinin içine baksa bile kızarırdı. Birisi, bugün çok hoş görünüyorsunuz Bayan Basia veya Basieńka dese yine kızarırdı. Her zaman hoş görünürdü ama yine de bunu ona söylerlerdi. Bir kıza güzel şeyler söylemek istediğinizde, özellikle bir kafeteryada size çorba veya ana yemeği verirken veya tabakları toplarken, çok fazla sözcük yoktur.

Sözcükler söz konusu olduğunda erkeklerle kadınlar arasında bir şey olduğunu düşünmüyor musunuz? Buradan birisi bana bir keresinde sözcüklerin gereksiz olduğunu, kelimelerin kaybolacağını söylemişti. Erkeğin ne olduğu, kadının ne olduğu, sözcüklere neden gereksinimimiz olduğu ortadadır. Doğru veya yanlış, mantıklı veya mantıksız, zarif veya kaba, her şekilde istisnasız aynı yere yönlendirir. Öyleyse, ne içindirler?

Doğru, sözcükler şantiyelerde o kadar da önemli değildir. İnşaatta gereken kadarını kullanırsınız. Ve bunların çoğunlukla ne tür sözcükler olduğunu tahmin edebilirsiniz. İşler birbirini izlediğinde, yemeğinizi hızla yiyip hemen işinizin başına dönmek için kafeteryaya uğrarsınız. Pis ve terlisinizdir, bazen ellerinizi bile yıkamazsınız. Ayrıca, siz yemek yerken, yerinizi almak için bekleyen başkaları da vardır. Bu arada nereden başka sözcükler öğreneceksiniz ki? Bugün güzel görünüyorsunuz Bayan Basia veya Basieńka, bazılarının tüm söyleyebildikleri buydu. Ha bir de bunların konuşmayı bildiğini sanıyorduk. Bunun yerine uzanıp örgüsünü yakalamak daha kolaydı.

Ona âşık olan var mıydı? Başkaları adına konuşamam. Büyük olasılıkla hepsi onunla yatağa girmeye hazırdı. Ama âşık olan var mıydı acaba? Gerçek aşk konu olduğunda, bildiğiniz gibi çok az insan buna muktedirdir. Özellikle de bir şantiyede bunu bulmak zordur.

İnşaat bitmemişti. Plana göre makineler yurtdışından gelmeye başladığında, en çok dörtte üçü tamamlanmıştı. Hemen arkasından montaj için, makineleri gönderen yabancı firmada çalışan birkaç kişiyi de içeren bir ekip gelmişti. O an için yapacak çok iş yokmuş gibi görünse de, birden çok yoğun çalışmaya başlamışlardı. Bize de atölyelerden birini hemen bitirmemizi ve makinelerden bazılarını monte etmemizi söylemişlerdi. Şansımıza, bir hata ortaya çıktığından, yeniden ölçüm yapmaları, hatta planlarını yeniden çizmeleri gerekmiş, bu da bize kendi programımıza yetişmemiz için zaman vermişti. Devamlı, bir masanın etrafına oturup ayarlamalar yapıyor, tartışıyor, şöyle olmalı, böyle olmalı diyor, tehdit ediyorlardı.

Yok, kaliteli adamlardı. İkisinden birisi nitelikli bir mühendisti. Onlar için ayrı barakalar hazırlanmıştı. Hatta onlara baraka değil de pavyon diyorlardı. Dışını sıvamış, içini boyamış, yalıtımını yapıp yeni kapı ve pencere takmışlardı. Her birinin kendi odası vardı. Önceden barakalarda yaşayan bizi, bir odaya yedi sekiz kişi tıkılacak

şekilde özel lojmanlara taşımışlardı. Yeni gelenler için parlak yeni mobilyalar, büyük ve geniş yataklar, kanepeler, koltuklar, dolaplar, masalar, tabureler, kütüphaneler, komodinler, gece lambaları, dantel tüller, perdeler almışlardı. Bu odalar kadar güzel evi olan azdı. Ayrıca her odada bir radyo, yerde halı ve duvarda ayna vardı.

Barakalarda yaşarken, demirden ranzalarımız ve altı kişi için bir dolap vardı. Herkes en fazla bir elbisesini -o da varsa- asabilirdi ancak. Geri kalan eşyalarınızı yatağın altında bir bavulda veya eski bir kurabiye kutusunda veya sigara kartonlarında saklardınız. Kimse bırakın dantel tülü, pencerelere perde asmayı aklına bile getirmezdi. Sabun veya havlu sırasının gelmesi bile yeterince zordu. Geceleri pencerelerdeki çivilere asmak için patiskalar almıştık. Veya bir ayna. Aynalar sadece ortak banyolarda vardı ve hemen hepsi çatlamıştı. Tıraş olmak, saçını taramak veya örneğin sivilce sıkmak, pazarları kravat bağlamak için çoğu zaman çatlak bir ayna kullanmak zorunda kalırdık. Ve şayet sadece kendinize bakmak istediğinizde, ayna gibi kırık parçalardan oluştuğunuzu görürdünüz. Yeni gelenlere kafeteryada pencerenin yanında ayrı bir yer ayırmışlardı, masaları oradaydı. Ne kadar geç gelirlerse gelsinler, masaları hep boştu ve onları beklerdi. Hiç kimse oraya oturmaya cesaret edemezdi. Tüm masalar dolu olduğunda, çok acil bir işin ortasında olduğunuz için ne kadar aceleniz olursa olsun, o masalar bomboş dursa bile, bizim taraftan birinin yemeğini bitirmesini beklerdiniz. Ve genellikle sadece bir veya iki kişi değil, düzinelerce, hatta daha fazla adam yemek yiyenlerin tepesinde dolanırdı. Hatta onlara çabuk yemelerini söylediğimizde, mahsustan yemeği uzatırlardı. Bu insanı deli ederdi, sizin karnınız guruldarken, yapılacak işler varken, hemen önümüzde boş masalar sizinle alay ediyordu. Ayrıca, genellikle bunlar yemeğin sonunda gelirlerdi ki, bu arada birçoğumuz onların masasında yiyebilirdik. Bazen bekleyemeyip yemek yemeden işe geri dönenler de oluyordu. Ya da tezgâhtan bir ringa veya yumurta veya –nadiren de olsa sosis olduğunda– sosis kapıp işe yarı tok dönerlerdi.

Ve düşünün, kız o masalardakilerden birine âşık olmuştu. Herkesin önünde, daha birinci gün. Adam gelip oturmuş ve o, çorbasını vermişti. Adam ona baktığında kızın yüzü kızarmamış, o da ona bakmıştı. Bir an için öyle bir bakışmışlardı ki, tüm yemekhane bir saniye için yemek yemeyi bırakmıştı. Ağzına çorba dolu kaşığı-

nı veya patates veya et batırılmış çatalını kaldıranlar dahi donup kalmış, öylece bakakalmışlardı. Her zaman onun örgüsünü tutup, bugün çok güzelsiniz Bayan Basia veya Basieńka dedikleri kız gitmiş, yerine bambaşka biri gelmişti sanki, yüzü bile kızarmıyordu.

Adam da elinde tuttuğu kaşığı, o üzerinde durdukça gözlerini ondan alamadığından, henüz çorbasına daldırmamıştı, belki de iştahı kesilmişti. Kız da gözlerini ondan alamıyordu. Çorbasını önüne koymuştu, yani aslında gitmesi lazımdı, hani bizim önümüze çorba koyduğunda bırakıp giderdi çünkü. Kız, ancak aşçı mutfak penceresinden eğilip bağırdığında toparlanabilmişti:

"Basia, orada durma! Topla tabakları!"

Ona dedi ki:

"Afiyet olsun."

Bize hiç afiyet olsun demezdi.

Adam cevap vermişti:

"Teşekkür ederim. Kim bilir, ne lezzetlidir."

Ve adam o mutfağa gidene kadar arkasından bakmıştı. Çorbasını içmişti ama içmiyor gibiydi. *Krupnik*'ti, arpa çorbasıydı yanılmıyorsam. Krupnik sever misiniz? Ben nefret ederim. Çocukluğumdan beri nefret ettim. Bir kâse krupnik içmek benim için bir işkenceydi. Sonra ona ana yemeği getirdiğinde, tabağa bile bakmıyordu. Kızın örgüsünü eline almıştı ama diğerlerinin yakalayıp tuttuğu şekilde değil. Aksine, sanki altından mı yapılmıştır diye tartmak için açılmış avcunun içerisinde havaya kaldırmıştı. Kız da diğerlerine yaptığı gibi ellerinden çekip almamıştı.

"Böyle örgüler nerede yetişiyor?" diye sormuştu.

Hangimiz böyle bir şey söylemeyi bilirdik ki, "Böyle örgüler nerede yetişiyor." Ama kızın yüzü hiç kızarmamıştı. Örgüsüyle ne yapsa onun için fark etmeyecekmiş, onunla ne istiyorsa yapmasına izin verecekmiş gibi bakmıştı kız. Boynuna sarsa da, birazını kendisi için kesse de, örgüsünü açsa da, elinden çekip almazdı. Sadece dedi ki:

"Lütfen yiyin. Yemeğiniz soğuyacak."

Adam dedi ki:

"Soğuk yemeği severim."

Onun bizden farklı olduğunun bir başka göstergesiydi bu, zira hiçbirimiz soğuk yemek sevdiğimizi söylemezdik. Aksine bir şey yeterince sıcak değil ise hemen yaygara koparırdık:

"Bu çorba neden soğuk? Patatesler dünden kalmış gibi! Nasıl et bu, berbat! Mutfaktakilere söyleyin Bayan Basia! Tabağımı götür de ısıtsınlar!"

Oysa o soğuk yemeği sevdiğini söylüyordu. Adam bir şantiyede, yemekhanedeydi ve soğuk yemeği seviyordu. O gün kimsenin yemeğinden zevk aldığını zannetmiyorum. Ana yemeğin ne olduğunu da söyleyemem size. Bir olasılıkla köfteydi, çünkü en çok köfte çıkardı. İçinde etten çok ekmek olurdu ama yine de köfte derlerdi.

Derler ya hani, kalbime bir hançer soktu, öyle düşünüyorsunuz, değil mi? Evet, acıtmıştı. Yemeğimi bitirememiştim. İşe geri dönmüştüm. Gerçi pek de çalışacak halim kalmamıştı. En sonunda, adamın gitmesini bekleyeyim diyerek kendimi rahatlatmıştım. Makineler soğuk depolama alanına monte edilecekti ve adam çekip gidecekti, oysa ben hâlâ orada olacaktım. Sabırlı olmalıydım. Ayrıca, daha ilk günden böyle olacağına inanmak zor gelmişti. Kız ona çorbasıyla ana yemeğini vermişti, hepsi buydu.

Ancak kız, o günden itibaren çok değişmişti. Bakıyordu ama görmüyordu. Günaydın Bayan Basia veya Basieńka dediğinizde bile bazen cevap vermiyordu. Yemeklerimizi önümüze koyduğunda hepimizi aynı görüyor gibiydi. Aslında yemekhaneyi avcunun içi gibi bildiğinden, masalar arasında yolunu gözü kapalı bulabilirdi, ancak artık yolunu kaybetmeye başlamıştı. Bizden sonraki masa bizden daha uzun süredir beklemekteydi ama önce bize servis yapmıştı. Oysa düzeni daha önce hiç bozmamıştı. Kimin önce geldiğini, kimin nereye oturduğunu saniyesine kadar bilirdi. Tersi de oluyordu tabii. Buraya bakar mısınız Bayan Basia veya Basieńka, biz onlardan önce geldik diye ona seslenirdik. Aklı başında değilmiş gibi bakardı ve bizden sonra gelen çocuklara hizmet ederdi. Veya ona yakın olan bir masada ana yemeği bekleyenler varken, henüz çorbasını almamış olan bir masaya da ana yemeği getirirdi.

İlk bakışta âşık olmak mümkündür ama bu kadar mı? Adam yemekhaneye geldiğinde olanları görmek yeterliydi. Eğer o bir masaya yemek veya çorba taşıyorsa, elindeki tepsi titremeye başlar, tabaklar tıkırdar, sonra onları servis ederken fırlatır gibi koyardı masaya. Ardından, hemen ona çorba getirmek için mutfağa koşardı. Adam daha çorbasını bitirmeden ana yemeğini getirirdi. Biz çorbamızı bitirirdik, o ancak herkese çorba servis ettikten sonra bizim yemekleri getirmeye başlardı. Bazen ana yemeği uzun süre-

dir beklediğimizden, çatallarımızı kâselerimize vurmak zorunda kalırdık. O ise hiç beklemek zorunda kalmazdı.

Adam her zamanki saatinde gelmediğinde onu görecektiniz. Yemekleri o servis etmiyor da sadece elleri bu işi hallediyor sanırdınız. Ellerinin ne taşıdığını görmüyordu bile. O sadece acı içinde beklemekte olan bir kütleydi sanki. Tabakları masalara koyuyordu ama gözleri kapıya sabitlenmişti. Şöyle söyleyeyim, yemek yediğinizde, onun çektiği acıyı kaşıklarda ve bıçaklarda hissedebilirdiniz.

Birden adam görünürdü. Biz yemeğimize doğru eğilmiş olurduk, hiç kimse kapıya bakmadığı halde onun tepkisinden adamın geldiğini anlardı. Hemen neşelenirdi, gülümserdi. Sanki yaşama geri dönerdi. Örgüsü sallanırdı. Gözleri parlardı. Neredeyse masaların arasında dans ederdi. Sanırdınız ki adamın yemeğini daha eğlenceli bir hale getirmek için örgüsünü başından koparıp bir vazoya yerleştirecek, sonra vazoyu adamın masasına koyacak.

Ve yemekhanede görebileceğinizin hepsi buydu. Onlarla, parmakları kilitlenmiş halde birlikte yürürken sık sık karşılaşırdınız. Veya adam kollarını ona dolamış ve kız da ona sokulurken. Birisi onlara selam verdi mi, adam kızın yerine de selam verirdi, çünkü kızın gözü kimseyi görmezdi. Hakkını vermek lazım, adam kibardı. Hiç büyüklenmezdi. Bir elektrikçi olarak benden veya başka birisinden yardım rica etse, işimizi bitirene kadar beklerdi. İnsanların onu sevmesi için nasıl davranacağını bilirdi. Şöyle söyleyeyim, onu severdik bile.

Ama kız acayip sabırsızlanmıştı. Yemekhaneyi temizliyordu, ne var ki örneğin mutfakta bulaşık yıkamaya yardım etmek istemiyordu, çünkü adama yetişmek için acele ediyordu. Sonra onu, adamın işten çıkmasını beklerken görürdük. Genellikle yolun karşı tarafında, şantiyenin karşısında gezerdi. Ya da bazen inşaat sınırındaki bariyerlerin, demir parmaklıkların hemen ardında yürürdü. Orada da yol yoktu, arazi oluşturmak için cüruf yayılmış olurdu. İşte bu cürufların üzerinde, bazen parmaklıklara tutunarak yürürdü. Adamın çıktığını görünce öyle bir koşardı ki, o saç örgüsü sanki çözülecek sanırdınız. Hatta bazen adam ondan uzaklaşmasın diye pabuçlarını çıkarıp yalın ayak koşardı. Kapıdan geçmek uzun olacağından, inşaat bariyerinin en yakın deliğinden dalardı içeri. Çok delik vardı, çünkü bu delikten çalarlardı malları.

Ne bileyim, adam uzun süre çıkmasa da beklerdi o. İş saatleri belli değildi çünkü. Özellikle de programın gerisinde kalmış bizimki gibi şantiyelerde. Üstelik bu adamların yurtdışından sözleşmeleri vardı. Bizim böyle sözleşmelerimiz olmadığı halde, bizi işten çıkmak istediklerinde bunu kolaylıkla yapamıyorlardı. Eğer inşatta önemli bir gecikme varsa, giriş çıkış saatlerine bakılmazdı öyle.

Yağmur mu yağıyor, yağsın, beklerdi. Kendine bir şemsiye almıştı, belki de adam ona almıştı şemsiyeyi. Bardaktan boşanırcasına da yağsa o şemsiyenin altında öylece beklerdi. Ya da duvardaki saçakların altında veya inşaat bekçilerinin kulübesinde dururdu, çok yağarsa. Bazen ona kütüphanede de rastlamak olasıydı. Kütüphaneye giderdim kitap almaya, bir bakarım, elinde bir kitap, tesadüf bu ya, inşaata bakan bir pencerenin önündeki bir masada oturuyor. Ama gelen kim diye merak etmez, gözünün ucuyla bile bakmazdı. Zaten kütüphaneye giden çok azdı. Bu yüzden kütüphaneci kütüphaneye gelen birisini gördüğünde memnun oluyordu. Ama o, bakmazdı. Hatta dikkat çekmemek için kitabına iyice gömülürdü sanki.

Böylece onu güya fark etmeyecektim. Veya Tanrı korusun, ya ne okuduğunu sorsaydım. Bu onu utandırıp aramızın bozulmasına neden olabilirdi, hatta onu incitebilirdi. Hem de ne için? Adamı beklediğini biliyordum. Ne okuduğu çok da önemli miydi sanki. Kütüphanede olması, yağmurda durmasından veya bir aşağı bir yukarı dolaşmasından daha iyiydi. Şöyle söyleyeyim, kendime üzüldüğümden daha çok ona üzülürdüm sık sık.

İnsanların onun hakkında neler neler söylediğinden bahsetmeye gerek yok. Bunları tekrarlamak bile istemiyorum. Örneğin, adamın odasını temizlediğine, çamaşırlarını, gömleklerini, çoraplarını yıkadığına dair dedikodular vardı. Hatta geceyi de orada geçirdiğine dair. Bakın gözleri nasıl şişmiş, neden oldu sanıyorsunuz? Ağlamaktan olabileceği kimsenin aklına gelmiyordu. Bu aşk herkesin malı gibiydi. Sanki herkes, şantiyede yürür gibi onun aşkının üzerinde yürüme, onu ezme, hatta sigara izmariti gibi fırlatıp atma hakkına sahipti. Bunların hepsi yemekhanede hizmet ettiği içindi.

Artık kimse, bugün çok güzelsiniz Bayan Basia veya Basieńka demiyordu, zira şişmiş gözlerle güzel görünemezdi. Çirkinleştiğini söylüyorlardı, bir şeye benzemiyordu, örgüsü olsun gözleri olsun, eskisi gibi değildi. Belki de hamileydi, artık daha yavaş hareket ediyordu ve yemeğinizi eskisi kadar canlı getirmiyordu. Hakkında

çeşit çeşit şeyler söylüyorlardı. Hatta birisi sözümona kızın adama, söz vermiştin ama, dediğine kulak misafiri olmuştu. Adam da, halledeceğiz, diye cevap vermiş. Anla beni. Kız, neyi anlayacağım, demiş. Düşündüğün kadar aptal değilim. Yemekhanede çalıştığım için mi? Başlamış ağlamaya.

Gerçi kütüphaneci, yaşlı bir kadın olduğundan ve muhtemelen kendisi de birçok deneyim sahibi olduğundan ona anlayışlı davranıyordu. Dışarıda yağmur yağdığında ve o hâlâ kitabın başında oturduğunda, kütüphaneyi kapanış zamanından sonra bile açık tutardı. Raflardaki kitapları düzeltir, yırtılmış kapları değiştirir, yeni kitapları kataloglardı.

Gerçi bazen, yağmura rağmen kız kitabı geri verir ve sanki bir şey onu rahatsız etmişçesine orayı terk ederdi, kütüphaneci kadın da topu topu şöyle söylerdi:

"Şemsiyeniz olsa iyi olur Bayan Basia."

Kütüphaneciden özür dileyerek acil işi olduğunu söylerdi.

"Olsun, olsun Bayan Basia. Anlıyorum, olur böyle. Sayfanıza bir işaret koyacağım. Kitabı da oraya bırakıyorum, sizi bekleyecek."

"Ah, lütfen dursun orada. Teşekkür ederim." Gerçekten de acil bir işi hatırlamış gibi dışarı fırlardı. Bir an sonra, kızı çitin yanında bir yerde onu beklerken görürdünüz. Kütüphaneci de kızı pencereden görebilirdi. Veya kız bekçilerden şantiyeye girmesine izin vermelerini ister, orada beklerdi. Bazen adam gelmezse, akşama, geceye kadar etrafta dolanırdı. Birisi geldiğinde, vincin veya kazıcının veya tuğla yığınlarının, kablo makaralarının veya fıçı veya eski lastik veya sandık yığınlarının arkasına sıvışırdı. Nerede saklanabilirse artık.

Herkes bilirken niye saklanırdı ki diye soracaksınız. Gerçekten de. Bu konuda ben de düşünmüştüm. Özellikle akşamları onunla şantiyede sık sık karşılaşıyordum. Gerçi benden de saklanıyordu. Belki de onun aşkının doğası böyleydi ve bir türlü dünyayla anlaşamıyordu. Veya belki de bu şekilde olmasını istiyordu.

Sonunda evlendiler. Garip bir nikâhtı bu. Resmi değildi ama kilisede de yapılmamıştı. Görünürde, adam kızın başını öylesine döndürmüştü ki, Rahip'in onları evlendirmesine razı olmuştu. Evet, doğru, şu kaynakçı olan. Kız kilise düğünü istemişti. Adam kabul etmemişti, çünkü kızı, bu nedenle işini kaybedebileceğine ikna etmişti. Yabancılarla sözleşmesi olduğunu kız da biliyordu ve

önemli bir kişinin onu desteklemesine gereksinim duyuyordu. Bu gizli görev olduğundan, kıza kim olduklarını bile söyleyemezdi. Ayrıca kilisede olması veya olmaması ne fark ederdi ki. Önemli olan bir din adamı tarafından evlendirilmeleriydi. Kiliseyi bulsa sanki içinde rahip olacak mıydı? Üstelik onu tanıyordu. Ne kaynakçısı? Rahipti o. O günlerde insanlar, hatta rahipler kendilerini farklı durumlarda bulabiliyorlardı. Bir bavulda tuttuğu cüppesi ve atkısı ve İncili vardı, neden? Görevini yapması için. Kesin kabul ederdi. Durumun farkındaydı. Ve kesinlikle sırlarını saklardı. Şimdilik bir sır olarak kalmalıydı. Adam yakın dostlardan en fazla üç veya dört kişiyi davet edecekti. Kimseye bir şey söylemeyeceklerini garanti etmişti. Kızsa, ne annesini ne babasını ne de kendi tarafından birini davet edecekti.

Cumartesi akşamında anlaşmışlardı, o vakit şantiye boşalmış olur, kimse görmezdi. Cumartesileri işten sonra, çok sayıda çalışan ailelerine gitmek için şantiyeyi terk ederdi. Kapıda, kulübelerinde bekleyen bekçiler de bir şişe votka karşılığında hiçbir şey görmeyecekler ve duymayacaklardı. Her şeye rağmen yine de onlara yaş günü olduğunu söyleyecekti. Perdeleri çekeceklerdi; masa altar olacak ve üzerini beyaz örtüyle örteceklerdi. Adam mum alacaktı. Bir haç da gerekliydi ve Rahip'te olup olmadığını bilmiyordu. Kızın evinde bir tane varsa, getirmeliydi. Ama kimsenin görmediğinden emin olmalıydı. Öyle de yapmıştı. Kızın aptal olduğunu mu düşünüyorsunuz? Sanmam. Arzu şüpheden güçlüdür.

Kız bir gelinlik istemişti, çünkü hep kuyruklu, beyaz bir elbisenin içinde evlenmeyi hayal etmişti. Bu, adamı biraz düşündürmüştü. Sorun yoktu, onun için alacaktı. Kasabaya inip alacaktı. Kızın onunla gelmesine gerek yoktu. En güzelini, en pahalısını alacaktı. Şayet kız onunla gelirse birisi durumu çakabilirdi. Kızın dert etmesine gerek yoktu, tam ona göre olacaktı. Ona tam uyacaktı. Boyu ne kadardı? O da öyle düşünmüştü. Ya göğsü, beli ve burası? O da öyle düşünmüştü. O zaman neden gelmesine gerek vardı ki? Ya birisi onları dükkânda beraber, gelinliği denerken görürse, işte o zaman olanlar olurdu. Böyle zamanlarda yaşamaları onların hatası değildi. Başka bir zamanda karşılaşmadıklarına yanıyordu. Kız da adamın yalnız gitmesinin daha iyi olacağını düşünüyordu, değil mi? Beyaz ayakkabılar mı? Beyaz ayakkabı da alacaktı ona. Ayakkabı numarası kaçtı? O da öyle düşünmüştü. Ama ne olur ne

olmaz diye bir kâğıda ayak resmini çizmesini istedi. Böylesi daha güvenli olurdu. Özellikle ayakkabılarda numara tutsa da, ayakkabı dar veya bol olabilirdi. Beyaz eldiven de ister miydi? Ona beyaz eldiven alabilirdi. Başka ne isterdi acaba?

Hepsini nereden mi biliyorum? Hiç inşaat şantiyesinde çalışmadınız ha? O zaman yaşam hakkında pek bir şey bilmiyorsunuz demektir. Şantiyede, şöyle söyleyeyim, herkes her şeyi bilir. Kulak misafiri olmanıza bile gerek yoktur. Görmenize gerek yoktur, tahmin etmenize gerek yoktur. Ne olup bittiğini, kimin ne hissettiğini, ne düşündüğünü herkes önceden bilir. Sonradan gelen sadece onaydır.

Neyse, beyaz eldiven istememişti çünkü adam niye eldivene para harcasındı ki. Hayır, eldiven istememişti. Bu yeterince pahalı bir iş olacaktı zaten. Gelinliğin en güzeli, en pahalısı diyorsun. Sonra ayakkabılar, kim bilir kaça patlar? Ayrıca kimsenin eldivenle evlendiğini görmemişti. Neredeyse kilisedeki düğünlerin hepsine giderdi. Her düğün, yaşamını bir anlığına değiştirirdi. Çocukluğundan beri giderdi. Hiç tanımadığı insanlar bile evlense, yine de giderdi. Yaşlılar evlendiğinde pek kalabalık olmazdı ama o oradaydı. Yaşlılarsa ne olmuştu? Düğün düğündü. Ve birbirlerini asla terk etmeyeceklerine dair yemin ettiklerinde, gözlerinden yaşlar akar, göğsünde kalbinin hızla çarptığını hissederdi. Ama hiç eldivenli bir gelin görmemişti. Demek istediğim, parmaklarına yüzük takacaklarından, o esnada kız eldiveni mi çıkaracaktı?

Birden kız adamın yüzükleri unuttuğunu hatırlamıştı. Adam yüzük de mi alacaktı? Gerek yoktu, çünkü zaten yüzük vardı. Adam ileriyi düşünmüştü. Çıkarıp paketi açmış, birini denemesini söylemişti. Onun parmağına uygun olacağını nasıl bilebilmişti? Eğer olmaz ise, ötekine olurdu. Denesene. Çok büyükse, sonradan bir kuyumcuya veririz, küçültür. Şayet küçükse, şimdilik küçük parmağına takabilirsin. Sonradan genişletmesi için bir kuyumcuya götürürüz. Onları yabancı işverenle çalışmadan bir süre önce almıştı. Adamın biri kumarda kaybettiğinde ve borcunu ödeyecek başka bir şeyi olmadığında, fırsat ayağına gelmişti. Hayır, adam kumar oynamıyordu, yani oynayan o değildi. Onları, kaybeden adamdan almıştı. Gerekebilir diye düşünmüştü. Ve işte gerekmişlerdi. Onları çoktan unutmuştu da kızı yemekhanede gördükten hemen sonra hatırlamıştı. Sanki onu, o yüzükler, karısı olması için seçmiş gibiydi.

Gerçi o anda yüzükleri takmalarına olanak yoktu. Düğünden sonra, yüzükleri çıkaracaklardı ve adam onları saklayacaktı. Anlaşması bittiğinde, geri takabileceklerdi. Belki başka bir yere giderlerdi. Belki de yurtdışına. Makineleri monte eden yabancı firmada araya adam sokup torpil yaptırmaya çalışacaktı.

Bunları kim yutmaz, siz söyleyin. Sağduyu yutmaz tabii. Ama yaşam, sağduyuyu her zaman yener. Kız yemekhanede çalışıyordu, sonra birden hop. Çorba, ana yemek, sonra birden hop. İsteyen herkes örgüsünü tutup çekerdi ama adam onu avcunun içine alıp kaldırmış, altından mı yapılmış diye tartmıştı. Sağduyu, her aşka dikkat etmek gerektiğini, çünkü sizi nereye götüreceğini bilemeyeceğinizi söyler. Sağduyu kendinize dikkat etmenizi de söyler. Ancak sağduyuyu kendisi için yaratan insan değildir. Zaten sağduyu nedir ki? Söyleyin bana. Ben de size sadece sağduyuyu izleyerek kimsenin yaşamını sürdüremeyeceğini söylerim. Sağduyu iyidir, güzeldir... Ama gerçekte nedir? Başka ne söyleneceğini bilmediğinizde söylediğiniz şeydir.

Adamı tanımamanız çok kötü, kızı uyarabilirdiniz. Onu tanımıyor musunuz? Gerçi size inanmazdı, eminim. Kimse aşkından vazgeçirilemez. Ve eğer bana sorarsanız, vazgeçirilmemelidir de. Zira bu durumda, sonunun ne olacağını asla bilemezsiniz.

Rahip'in onaylayacağını düşünmemiştim. Ancak onu ikna etmişlerdi. Bir insanı kendine karşı koymaya zorlamak bu kadar zor mudur? Beladan kaçınmak için hep kendimize karşı koyarız. Haberi yaydıklarını söyleyerek Rahip'i zorlamışlardı. Size onun kızlardan uzak durduğunu söylemiştim. Hayır, bunu kimse bilmiyordu. Her şeyi bilseniz dahi, mutlaka bilmediğiniz bir şey vardır. Rahip hakkında en fazla bilinen Papaz okulunu bıraktığıydı. Cüppesini, haçını ve İncilini de bir bavulda saklamıştı. Yemekhanede öğle yemeğine başlamadan önce haç çıkarır, her akşam yatmadan önce dua eder, pazar ayinini hiç kaçırmadığından herkes görev aşkını kaybetmediğini düşünürdü. Yukarıda çalıştığı yere tırmandığımda, sık sık uzun sohbetler etmemize rağmen ben bile bilmiyordum. O adam nereden bilsin? Bilemem. Kanıt olmadan suçlamak istemiyorum. Her koşulda, laf yayılsaydı, şantiyedeki yaşamı çok kötü olurdu. En iyi kaynakçılardan biri, hatta en iyisi olması bir fark yaratmazdı. Ve bu onu başka şantiyelerde de izlerdi. Yaşamına asla geri dönemezdi.

Dediğim gibi pencereyi örtmüşlerdi. İçeride olanları, ancak bekçilerden birinin söylediklerinden öğrenmiştik. Verilen şişeyi bitirdiklerinden, diğer bekçi arkadaşını bir şişe daha istemesi için kulübeden yollamıştı. Ama eşiği geçtiği anda, eline şişeyi sıkıştırmışlar ve kapıdan dışarı itmişlerdi. Onun için masanın beyaz örtüyle örtülü olup olmadığını, mumların yanıp yanmadığını, haç var mı yok mu, görememişti. Tek gördüğü hepsinin ve özellikle kızın çok sarhoş olduklarıydı. Rahip'in orada olup olmadığını görememişti. Belki de düğünden sonra gitmişti. Gerçi, o da sarhoş olmasaydı biraz garip olurdu.

Zaten kendisi de sarhoş olan bir bekçi gerçekten de ne görebilirdi ki, ayrıca her sarhoş başkalarını sarhoş zanneder, kendisini değil. Bekçilere güya bir kasa votka verilmişti ve onu başka bir şişe için dışarı yolladıklarında hepsini içmişlerdi. Ne kadar uzağa gidebileceğini tahmin edersiniz. Bekçiler işte öyleydi. Üniformaları ve tüfekleri vardı ama her zaman şantiyeden bir şeyler çalınırdı. Bir keresinde bir traktör çalmışlardı da onların ruhu duymamıştı. Gel de bu adama inan şimdi. Ama işte böyle söylemişti ve diğerleri de onun sözlerini aynen tekrarlamıştı.

Neyse, düğünden sonra aralarında kötü şeyler olmaya başlamıştı. Yemekhanede kız çorbayı veya ana yemeği verirken, adam kızın yüzüne bile bakmıyordu. Ve kız açısından da yemeği ona veya bir başkasına servis ediyor olmasının pek önemi yok gibi gözüküyordu. Her geçen gün gözleri bir öncekine göre parlaklığını yitiriyordu. Gözyaşlarına boğulacakmış gibi göründüğünden, bugün çok güzelsiniz Bayan Basia veya Basieńka diyemezdiniz. Örgüsünü açmıştı ve arkadan bir kurdeleyle bağlamıştı. Hâlâ güzel görünüyordu ama örgülüyken olduğu kadar değil. Ancak kimsede ona neden böyle yaptığını soracak cesaret yoktu.

Rahip yemekhaneye gelmez olmuştu ve bu da insanı düşündürüyordu. Galiba yemek için lokantaya gidiyordu. Sonra bir gün, kız oturduğum masaya ana yemeği getirdiği sırada birisi içeri koşup Rahip'in iskeleden düştüğünü söyledi. Ya düşmüştü ya da başka bir şeydi, zaten adam tüm yemekhaneye yüksek sesle onun düştüğünü söylemişti. Masaya koyacak bir tabağı daha vardı ve şans eseri o da benimkiydi. Tabak elinden yere düşmüştü. Yüzünü elleriyle kapatarak ağlamaya başlamış ve mutfağa koşmuştu. Orada olanları size anlatamam. Ama yemekhanedekiler düşen tabak yüzünden olduğunu düşünmüş olabilirler.

Hepimiz kapıya koşmuştuk, insanlar ofislerinden ve yönetimden aceleyle gelmişlerdi, herkes koşuyordu. Bir kalabalık oluştuğundan, onu yarıp düştüğü yere ulaşmak çok zordu. Birisi nabzını ve kalbini kontrol etmişti ancak ölmüştü. Az sonra ambulans, polis gelmiş, insanlara soru sormaya ve şahitleri aramaya başlamışlardı. Bana soracak olursanız, bu işin öğle yemeği zamanı olması kaza değildi.

O gün kızı tekrar görmedim. Ve adam, aynı akşam ayrılmıştı. Sonraki birkaç gün kız yemekhanede çalışmamıştı. Aşçılardan birisi yerini almıştı. Hasta izni aldığını ancak kısa sürede döneceğini söylemişlerdi. Ve geri gelmişti. Zaten onu tanıyamazdınız. Yabancı şirkette çalışanlara çorba götürür götürmez adamın ne zaman geri geleceğini sormuştu. Cevap vermemişlerdi. Ana yemeklerini getirdiğinde yine onun ne zaman geri döneceğini sormuştu. Yine cevap alamayınca öyle bir kavga çıkarmıştı ki, adamlar kalkıp gitmişlerdi. Adamlara bütün işi onun sırtına yıkıp da yemeğe geldikleri için bağırıp çağırmıştı. Adam çalışmaktan çok yorulmuştu. İyi görünmüyordu. Solgundu ve zayıflamıştı. Ertesi gün kızı kovmuşlardı.

Bundan sonra, kız zaman zaman yemekhaneye gelip mutfakta aşçılara adam geldiğinde yemeğini kendisinin vermek istediğini söylemişti. Ve aşçılar kıza, onlardan beklediğiniz gibi, mutfağa gelip oturmasını, adam geldiğinde haber vereceklerini ve onun da yemeğini verebileceğini, kapıyı oradan görebildiklerini, geldiğinde ona haber vereceklerini söylemişlerdi. Kızı kapının dışında işten çıkmasını beklerken de görebilirdiniz. Herkes çıkmış olurdu ama o, gün batana kadar, geceye kadar beklerdi. Yağmur yağarken bile, hatta bardaktan boşanırcasına yağarken bile beklerdi. Artık şemsiyesi de yoktu, kim bilir ne olmuştu. Acıdıklarından bekçiler ıslanmasın diye onu kulübeye getirirlerdi. Veya gitmesini, beklemenin bir faydası olmadığını söylerlerdi.

"Kocam burada çalışıyor" diye cevap verirdi.

"O eskidendi, artık çalışmıyor. Ayrıca ne kocası?"

"O benim kocamdı, yemin etmişti. Gelinlik giydim, bir rahip bizi evlendirdi."

"Ne demek istiyorsun, rahip mi? O kaynakçıydı. Ayrıca öldü."

Bazen şantiyeye girmesine izin vermeleri için onlara yalvarırdı.

"Bırakın gireyim."

"Aklını başına topla kızım."

"Ona sadece beklediğimi söyleyeceğim."

Arada sırada girmesine izin verirlerdi. Vermezlerse, çitteki bir delikten geçerdi. Nihayetinde her deliğin yerini bilirdi. Şantiyede dolaştığını görseler de onu dışarı atmazlardı. Onu görmezden geliyorlardı. Yönetimden birisi onu gördüğünde iyi bir bahaneleri oluyordu çünkü onu ana kapıdan içeri almadıklarını söylüyorlardı. Ayrıca, kız çok sessizdi ve tek yaptığı şey, bahçede dolaşmaktı. Kimseyi durdurmazdı, asla soru sormazdı. Yanına birisi geldiğinde artık saklanmıyordu da. Herkes bildiğinden, kimse de ona soru sormuyordu. Bazen bir yere oturup nerede olduğunu bile bilmiyormuş gibi, düşünceler içerisinde kayboluyordu. Zaman zaman, şantiyede geç vakte kadar çalıştığımda patikaları onunla birlikte geçiyorduk. Bir keresinde neredeyse akşamdı ve o bir sandığın üzerinde oturuyordu.

"Oh Bayan Basia, küçükhanım" demiştim.

"Ben artık küçükhanım değilim" diye cevap vermişti. "Evliyim. Sen kimsin?"

"Elektrikçiyim, Bayan Basia."

"A, doğru. Seni yemekhaneden hatırlıyorum. Çok sevimliydin. Utangaçtın, hatırlıyorum. Benim karın olmamı isterdin. Çoğu isterdi."

Beni şaşırtmıştı, çünkü bunu ona hiç söylememiştim. Ona sadece eskiden değil şimdi de karım olmasını istediğimi söylemeye niyetliydim. Buna inanmazsınız ama onunla mutsuzluğunun içinde olmak istediğimi hissettim bir an için. Gerçek aşk bir yaradır. Onu sadece başkasının acısı sizi kendinizinmiş gibi acıttığında içinizde bulabilirsiniz. Ama bunu ona açıklamadan önce demişti ki:

"Siz şantiyelerde çalışanlar hep aynısınız, size iş neredeyse karı da orada. Aşktan ne anlarsınız siz."

Cesaretimi yitirmiştim.

"Buradan çıkmama yardım et."

"Kapı orada" demiştim. "Sizi geçireyim küçükhanım."

"Kapıyı kullanmak istemiyorum." Yemekhanedeki o eski gözlerle bakmıştı bana. "Hâlâ hoşuma gidiyorsun, biliyor musun? Ama benim artık bir kocam var."

8

Şöyle söyleyeyim hayatımı değiştirmişti. Kim olacak, o depocu. Depocu dedim ya. Meğer depocu, saksafoncuymuş. Niye şaşırdığınızı anlamadım. Eskiden kimin kim olduğu belli miydi, rica ederim söyleyin. Rahip, kaynakçıydı mesela. İnşaatta çalışan pek çok kişinin gizli başka mesleği vardı. İnsan bunları ancak birkaç tek atınca öğrenebiliyordu. Öyle hemen ilk defasında da değil. Zaten arada sırada içene hiç de güvenmezlerdi. Ben bunun için başlamıştım içmeye. Önceleri kabaca, şöyle bir anlatırlardı. Ancak çok sonra hayat hikâyelerini derinlemesine anlatmaya başlarlardı. Bazen vicdanlarını yoklarlardı. Çünkü o zamana dek bilinen vicdan farklıydı. Vicdanın sürekli aynı şey olduğunu mu düşünürsünüz? Yazık ki, o zamanlarda inşaatlarda çalışmamışsınız. Siz de mutlaka başka yerdeydiniz. Ama ben inşaatlarda çalıştım ve sadece inşaatları anlatabilirim. Dünyadaki her değişim, vicdana yapılan bir darbedir. Özellikle de, her şeyden önce vicdan için yeni ve daha iyi bir dünya söz konusu olduğunda.

Neyse, öyle veya böyle, bu kadar değişik insana inşaat dışında rastlayamazsınız. Duvarcısı, betoncusu, alçıcısı, kaynakçısı, elektrikçisi, vinç operatörü, şoförü, teslimatçısı, ha bir de büro çalışanları var; o şuna bakar, öteki buna, biri buradan diğeri şuradan, kamplarda, hapishanelerde, şu orduda bu orduda, yok ayaklanmada, yok ormanda, partizanlar arasında bulunanlar mı ararsın, dövülmekten böbrek yetmezliğine yakalananlar mı, dişsiz, tırnaksız kalanlar mı, yaşsız insanlardır bunlar, hani aslında hâlâ genç ama çoktan ihtiyarlamış. İşte böyle her şantiye, sanki Babil Kulesi gibiydi ama dillerin farklı olması bakımından değil de yazgıların farklı olması bakımından. Gerçi daha iyi bir dünyanın yapımına dahil olmak için, kendi istekleriyle işlerini değiştirenler de vardı ve bunlar pek de az değildi; ama daha yaşlı olanlar inanmayı çoktan bırakmışlardı.

Hangi inşaattaydı hatırlamıyorum, plan dairesinde çalışan bir adam vardı. Planlamacı dendiğinde herkes kimin kastedildiğini anlarmış. Bir keresinde votka içerken tarih öğretmeni olduğunu

açık etmiş. Votkaya dayanıksız olduğundan, hemen sarhoş olup tarihin onu aldattığından söz etmeye başlamış. Düşünün, tarih onu aldatmış. Tarihten istediğimiz şeye göre, onu sürekli aldatan esas biz değil miyiz?

Neyse, zaten bana göre, herkes kendisi için kendi tarihini yaşıyor. Bizse her şeyi aynı potaya atmaya, aynı ölçüye koymaya çalışıyoruz ki, bundan da insana ilişkin hiçbir gerçek çıkmaz. Hani şimdiye kadar yaşayan herkesin ortak bir tarih yaşadığını düşünmek mümkün. İmkânsız mı diyorsunuz? Biliyorum imkânsız olduğunu. Ama gelin düşünelim. Hiçbir şeyi genelleyemezsiniz, özellikle de insanı. Dünyaya nereden baktığınızı bilmem. Bense daha önceden de söylediğim gibi, o şantiyeden ya da bu şantiyeden bakarım. Herkes özeldi, biri ötekine benzemezdi. Hani tarihten konuşurken dediğimiz gibi, bunlara takım diyebilirdik ama sadece toplantılarda.

Bir şantiyede örneğin bir felsefe öğrencisi çalışırdı. Savaş patladığında okulu bitirmesi için tek bir sınavı kalmışmış. Savaş sonrası parke döşemeciliği öğrenmiş. Hatta ustabaşı olmuştu. Biraz dostluk yapmıştım onunla. Ha, sıkı içerdi. Aklı sadece felsefeye de çalışmazdı. Bir keresinde yine içiyoruz, bu başladı bitmemiş eğitimini anlatmaya, birisi sordu:

"Niye bitirmedin ki? Savaştan sonra bitirebilirdin. Madem bir tek sınav kalmış."

Daha o kadar içmediğimiz halde gözüne kan hücum etti birden.

"Ne için okuyacağım! Bütün bu olan bitenden sonra felsefe benim neyime! Hiçbir akıl bunu kavrayamazdı. Ne Platon ne Sokrates ne Descartes ne Spinoza ne Kant ne de herhangi başka biri! Hepsinin belasını versin!" Masaya hardal kabından bozma kadehi öyle bir vurdu ki, masa zangırdadı.

Birbirimize baktık, çünkü onu bu kadar kudurtan adamları aramızda tanıyan yoktu. Kimse sormaya da cesaret edemiyordu, zira bilmemek belki uygunsuz olurdu. Sadece biri, "Ya her yerde böyle orospu çocuklarına rastlamak mümkün. Sadece şantiyelerde değil" diyerek bardağını doldurdu, "Hadi iç!" dedi.

İnanın bana, eğer şantiyelerde, inşaatlarda çalışmasaydım ve eğer içmeseydim... Neyse sonuç olarak ben yaşamayı şantiyelerde öğrendim. Bu sayede başka hiçbir yerde karşılaşamayacağım tiplerle tanıştım. Onlara minnet borçluyum. Şunu söyleyeyim, hepsi de yaşamak isteyen tipler değildi. Nedenleri farklıydı tabii. Ama

yaşadılar. Pek çok kere gördüğüm üzere, bu tarz bedelleri insanın ödemeye muktedir olmaması, hiçbir yerden de ödünç bulamaması, bu yüzden de yaşamak zorunda kalmasını gösterdikleri için onlara minnet borçluyum. En çok da istisna olmadığımı bana gösterdikleri için. Eğer öyleysem bile, demek dünya benim gibi istisnalarla doluydu. Ama tabii, bu ancak votkadan sonra ortaya çıkıyordu, gel de içme şimdi.

Yine örneğin, sosyal hizmetlerde biri çalışırdı, sabundu, havluydu, lastik bottu, eldivendi dağıtır, ama bir içmeyegörsün, bambaşka biri olurdu. Bir başkası iş makinesi operatörüydü, sanırsın sadece makine kullanır, bir votka içer ama elliliği içti mi başlar ezberden şiir okumaya, bir başkası Cicero'yu Latince okur. İnanın, votka sayesinde bu da keyifle dinlenirdi.

Başka bir şantiyede savaş öncesi bir polis çalışırdı. Bilmem bana katılır mısınız ama dünyadaki her değişim polislerle başlar. Saklanmak zorundaydı, çünkü savaş sırasında da polismiş, örgüt böyle emretmişmiş. Tabii doğal olarak, savaştan sonra göstereceği bir belgesi de yoktu bu adamın. Kim verecekti o belgeyi ona? Bir de damgalı mı olacaktı? Ona tanıklık edecekler ölmüş olmalıydılar. Ya da kala kala kaçı kalmış olabilirdi ki? İki, en fazla üç. Zaten savaştan sonra izini kaybettirmek için kentten kente dolaşmış. Bu sırada öğrendiği birkaç becerisi vardı. Bizim inşaatta alçıcı olarak çalışıyordu. Bence çok içiyordu. İçti mi de bağrını açıyor, örgütün ona yapmaya zorladıklarını anlatarak başlıyordu göğsüne vurmaya. Votka da içse insanın içtenlikte bir sınırı olmalı. Ben mesela, öyle çok konuşmazdım, en fazla, inşaatta olan biteni anlatırdım. Bu adam, onu suçladıklarında, yaptıklarının hepsinin örgütün buyrukları olduğuna Ostra Brama Meryem'i üzerine yemin ederdi ki, bu daha da kuşkulu bir durum oluştururdu, çünkü Ostra Brama Meryem'i artık Polonya'da değildi. Polisti polis olmasına da içmeyi beceremiyordu.

Bazıları vardı, geberene kadar içer, içtikçe dertlenir, yürekleri içtenlikten patlayacak gibi olurdu ama sadece söylemek istediklerini söylerler, bunun dışında tek laf etmezlerdi. İçmeyi meslek edinmiş olanlar, hani fırsat çıktıkça değil de sürekli içenler, konuşurken hiçbir şey söylememeyi, hiç güleceği yokken gülmeyi, aslında hiçbir şeye, hatta bu daha iyi ve yeni dünyaya bile inanmazken, inanır gözükmeyi iyi bilirler.

O polise ne oldu, bilmem, kısa süre sonra başka bir şantiyeye geçtim. Yok, öyle özel bir nedeni yoktu. Belki de başka bir şantiyede daha az içerim veya içmeyi bırakırım gibi gelmişti bana. Zaten bir yerde uzun süre çalışınca, inşaat üzerime çökecek ve beni emmeye başlayacak gibi geliyordu. Dayanamıyor, bir başkasına geçiyordum. Her genç gibi sabırsız olduğumu mu düşünüyorsunuz. Öyle değil işte. Hiçbir yere alışacak durumda değildim. Hatta alışmaktan korkuyordum.

Yok, bununla bir derdim yoktu. İyi bir elektrikçiydim. En zor işlere koşarlardı beni. Yeni makineler, donanımlar mı bağlanacak hemen ben. Halledemeyeceğim hiçbir sorun yoktu. Övgüleri, sertifikaları toplayan hep ben olurdum. Hiçbir ikramiyeyi kaçırmazdım. Müdürün evinde bir şey mi bozuldu, ya müdürün ya da karısının ricasıyla beni çağırırlardı. Ütü, ocak tamiri olsun veya patlamış ampulü değiştirmek gibi herkesin yapabileceği bir şey bile olsa illa ben.

Siz de sık sık iş değiştirdiniz mi? Hiç mi? Nasıl olur böyle bir şey? Demek, olduğunuz yerden memnunsunuz öyle mi? Sorması ayıp, siz ne işle meşgulsünüz acaba? Demek daha yükseklere çıkmaya hevesiniz de yok? Bunu anlamadım işte. Herkes olduğundan daha yükseğe çıkmak ister. Hatta çoğu insanın hayat amacıdır bu. Demek siz umursamıyorsunuz? Bunu hiç anlamıyorum. Acaba hangi, kurumdasınız? Efendim? Ha söyleyemez misiniz? O zaman sorduğum için bağışlayın.

Benim için hiçbir zaman bir yer diğerinden daha iyi olmadı. Yok, o anlamda değil, çünkü gittiğim her yerde daha çok para kazandım. Belki de gittiğim her yerin en azından farklı olacağı düşüncesi beni sevk ediyordu. Ama her yer aynıydı. Bir önceki şantiyedeki kadar içiliyordu. Sürekli içiyordum. Ama işte bu yeni gittiğim şantiyede orkestrada çalmaya başlamıştım, ha işte o depocuya da orada rastladım zaten, inşaat bitene kadar da o şantiyede çalıştım.

Yine birinde, dur bakayım, hangi şantiyeydi? Gerçi hepsi aynıydı. Çalışan biri vardı, gerçi ona çalışmak denirse, neyse bu adam fazla mesai kayıtlarını tutardı. Hakkında kimse bir şey bilmezdi. Kim olduğunu merak bile etmezdik aslında. Sonuçta fazla mesai kaydı işi nedir ki? Bizim fazla mesaileri çok iyi hesap ettiğini görünce onu içkiye davet etmiştik, neredeyse hiç içmemişti.

Günlerden bir gün arabayla iki sivil polisle bir asker geldi ve ona o mu olduğunu sordular. Oymuş. Ellerine kelepçe vurdukları gibi

arabaya tıktılar, basıp gittiler. Bir daha da dönmedi. Kim olduğunu asla öğrenemedik. Sadece fazla mesaileri kaydederdi, hepsi o.

Aslında biraz merak edebilirdik. Çünkü her zaman düzgün giyinirdi, ceket, kravat, ütülü pantolon, hep tıraşlı, tıraş losyonu kokardı. Kadınlara eşit davranır, ister hizmetçi olsun, ister başmuhasebeci, selam verdi mi hemen kadının elini öperdi. Asla kadın demez, hep cinsi latif derdi. Cinsi latif, beyler. Cinsi latifle beraber beyler. Kimseye bir gün sen demedi. Belki daha sık birlikte içseydik. Ama onu sadece fazla mesailer için teşekkür edeceğimizde davet ederdik. Fakat onurlu adamdı yani. Davetli olmasına karşın her zaman yanında ellilik votkayla gelirdi.

Ha, bir de aklıma ufak bir şey geldi. Salatalık turşusu veya sucuğu asla bizim gibi tabaktan eliyle almazdı. Hep çatalla. Davet ettik mi çatalıyla gelir, peçeteye sardığı çatalıyla. İzin verin beyler ben çatalla alayım, öyle alışmışım. Bir de, sucuğu asla kabuğuyla yemez. Hep soyar. Kendi kendime bazen çatalı olmasaydı diye düşünürdüm. Eğer hepimiz gibi eliyle yese, belki sucuğun da kabuğunu soymazdı. Bazen ufak tefek şeyler iz bırakır.

Şu depocu. Size söz etmiştim hani, cam fabrikası inşa ediyorduk. Tarlaların ortasında. Ekinler olgunlaşmıştı ama insanlara biçmeleri için izin verilmiyordu. Biz de biçmeye yardım edeceğimize söz vermiştik, o kadar ekine yazıktı, ekmek heba olacaktı, zaten zar zor bulunuyordu. Ama programın gerisindeydik. İnşaata daha geçen yıl başlanmalıydı, ilkbaharda başlanmalıydı. Sürekli bizi iteliyorlardı, çabuk olun çabuk olun, bayramdı, tatildi demeden, fazla mesai yapıyor ve gece yarılarına kadar çalışıyorduk. Kentler cam bekler, köyler bekler, fabrikalar, okullar, hastaneler, devlet daireleri, her şey camdan inşa edilecekmişçesine cam bekler. Ama burada ya bir şeyler teslim edilmemiş ya da getirilmemiş olduğu için hep eksik çıkıyor ve inşaat bitmiyordu bir türlü.

Ha işte, bu inşaatın şantiyesinde depocu olarak çalışıyordu. Şöyle söyleyeyim depocuya benzemiyordu. Görseniz, depocu olduğuna asla inanmazdınız. Kambur durur, başını zorlukla çevirirdi. Sanki adım atmazdı da ayaklarını sürüyerek yürürdü. Savaş sırasında sorgulandığı söylenirdi. Ama yine söylendiğine göre ne kimseyi ele vermiş ne de itiraf etmiş. Doğru mudur, değil midir bilmem. Ben bunu ona asla sormadım, o da söylemedi. Bir zamanlar insanlar sır vermeyi sevmezlerdi. Sol eli pek tutmazdı, yağmurlu havalarda

sıkıca sarardı onu. Ve neden böyle olduğunu da hiç söylemezdi, gerçi romatizmaya benziyordu. Ha, sorsanız, konuşmaya değmez derdi zaten. Sağ eli de tümüyle iyi değildi aslında. Bir şey için makbuz yazacak olsa, makbuzu yazdığı kalemi elinin titrememesi için bütün gücüyle bastırırdı. Kalem de hep çok kısa olurdu, parmakları arasında zorla tutardı.

Her bir yeni kalemi dörde bölerek kısaltır ve kısacık kalemlerle yazardı. Yok, tasarruf için değil. Elinizde uzun kalem olsa, makbuza ne kadar bastırırsanız bastırın sizi ele verir. Bu titreme öyleydi ki, diyelim ki makbuzda sadece "Vida: Bir adet" yazıyor, hemen fark edilirdi.

Ha, bir de tek gözü az görürdü. Sizi yanıltmak için az gören gözüyle bakar, iyi göreni kapardı. Değiştirerek bir onunla biraz ötekiyle baksa insan iyice şaşırırdı. Aman ne vırvırcıydı, aman ne vırvırcıydı. Deponun bir bölümüne gitsen, makbuzu hazırlayıp sana vermeden önce, neden geldin, niçin geldin, nereden geldin diye adeta sorgulardı adamı. Ha bir de bu alıp bozduğumuz mallarla ikinci bir fabrika yapılırmış, ayrıca kesin çalıyorsunuzdur siz, diye söylenirdi. "Ah ah. Belki sen değil. Ama hepsi çalıyor, kendi malları değilse çalar bunlar."

Ama şunu söyleyeyim, acayip bir kulağı vardı. Belki de bu kulak yüzünden onu depocu yapmışlardı. Önünde durursunuz, adam makbuzu doldurur, birden sorar:

"Ne gıcırdıyorsun sen?"

"Gıcırdıyor muyum? Duruyorum yahu."

"Gıcırdıyorsun. Duyuyorum."

Ya da:

"Astımın mı var senin?" Ama adam at gibi sağlamdır. "İçin sigaraları, içkileri, ölmeden önce kesilsin nefesiniz de görün."

Size bir parça mı verecek, önce kulağına dayar. Eğer ağır bir parçaysa üzerine eğilir. Ya, "Tamam al götür" ya da "Sana başkasını vereyim" der.

Yo, öyle bir depoda kulak çok önemlidir, belki de iyi bir görüşten daha önemlidir, kim bilir. Depo dediğin bütün bir barakayı kaplardı, adam sürekli dolaşıp mallara bakmak zorundaydı. Bazen masada oturur, baştan sona depoyu dinlerdi. Deponun öbür tarafında birisinin pencere camını çıkardığını duyması şöyle dursun, bir farenin yürüdüğünü bile duyardı.

Şantiyede kimse onun saksafoncu olduğunu bilmezdi. Söylememişti. Çalmaksa, zaten eskiden beri çalmıyordu. Ama bazen birden depoya girdiğimizde, onu, çalınan bir şeyi dinlemekten alıkoymuşuz gibi bir izlenime kapılırdık. Belki depoyu dinlerdi. Çünkü dediğine göre taşın bile bir müziği varmış.

Aslında yine kimse farkına varmazdı. Ne var ki inşaatta orkestra kurulmasına karar verildi. Yukarıdan bir haber geldi, eğer çalışan ekip şu kadar kişinin üstündeyse ve inşaat planı uzun süreliyse, müzik veya dans topluluğu, koro veya tiyatro grubu kurulması gerekliydi; çalışanların eğlencesini de göz önünde bulundurmak lazımdı ne de olsa. Hadi, başladılar mı sana inşaatta kim ne çalıyor diye aramaya. Ben saksafon çaldığımı bildirdim. Gerçi okul bittiğinden beri çalmıyordum, üzerinden birkaç sene geçmişti. Bir daha da artık hiç çalmam diye düşünüyordum. Artık beni çekmiyordu demiyorum. Bazen uyuyamadığımda kendimi çalarken hayal ederdim. Çaldığımı duyardım. Dudaklarımda ağızlığın tadını hissederdim. Ha, her bir ağızlığın tadı farklıdır, özellikle kamış olanın. Hatta parmaklarımı tuşların üzerinde hissederdim, parmak uçlarımla dokunurdum tuşlara. Ve boynuma asılı kayışın ucunda duran saksafon, ağır gelirdi, gerçek saksafondan daha ağır. Bazen ben çalarken bütün itfaiye istasyonunun dans edenlerle dolu olduğunu görürdüm, itfaiye istasyonundan başka bir yer görmediğim için öyle görürdüm, o da ayrı.

Ama tabii ancak uyuyamadığım zamanlarda. Günün ortasında herhangi bir hayal kurmak için zaman yoktu. İş zorladı mı, çekersin bir kadeh votka, hayatın tadı geri gelir, bir votka başarırdı bunu. Çabuk olun, çabuk olun, bazen geceleri bile adamı işe koşarlar, dedim ya, iş gecikmişti çünkü. Varsa yoksa tek ilaç votka.

Beni kabul edeceklerini hesaba katmamıştım. Ama deneyeyim diye düşünmüştüm. Her şeyi denerdim zaten. Okumayı denerdim, içmemeyi denerdim, yeni, daha iyi bir hayata inanmayı denerdim, âşık olmayı denerdim. Belki en iyi bu olabilirdi. Ama âşık olmak için sabahtan akşama kadar çalışmamak gerekirdi, çünkü insanın canı akşam olunca sadece yatıp uyumak isterdi. En azından bir ya da iki kez eğlenceye gitmek lazımdı. Eğlenceye gitmek de yetmez, dans etmeyi bilmek lazımdı. Ben dans etmeyi bile beceremezdim ki. Yok, okulda hiç eğlence düzenlenmemişti, başka bir yere gidip eğlenmek de yasaktı. Büyükler bir kere gizlice gitmişlerdi de kavga

çıkınca, sorguya alınmışlar, sonra geceleri herkes uyuyor mu diye kontroller başlamıştı.

Bazen pazar akşamları dinlenme salonunda, güya eğlence düzenlerdik. Sonbahar ve kış akşamları uzun olurdu, pazar günleri ders olmazdı, işe de gidilmezdi. Dinlenme salonunu süsler, akşama eğlence var diye haber salardık. Birkaç kişi orkestra için seçilirdi, daha küçük olanlar dam, büyükler kavalye olurdu. Ama dans etmeyi bile beceremezken nasıl eğlence düzenleyecektik ki? Belki bir ikisi beceriyordu da çoğunluk sadece birbirlerinin ayağına basıyordu, o kadar. Sürekli küfür, sürekli hakaret. Seni şunun bunun şeyi, parmağıma bastın, oramı acıttın, buramı acıttın. Botunla ezdin resmen, geberesice! Senin gibi kızın suratına tüküreyim! Artık bunun gibi daha ne galiz laflar uçardı havada. Dans edeceksen, önce ayağını ayağımın üstünden çek, orosp... çocuğu falan filan. Özür dilerim, yani ne dedilerse onu söylüyorum.

Gel de ayağında pençeli pabuçlar varken ayak parmaklarının üstünde dans et! Dans ederken de onları giyiyorduk. Başka pabuç mu vardı? Yaz kış aynı pabuç. En fazla yalınayak olabilir, o kadar. Yalınayak dans etmek de denenmişti ama ayaklara kıymık batıyordu, çünkü pabuçlardaki çivili pençeler, döşemeyi kanırtmış, döşeme kıymık kıymık olmuştu. Biri ötekinin kemiğine pabucuyla istemeden vurur, tekmeyi yiyen başlardı ulumaya. Hatta tekmeyi atan güya bir kız veya yaşça küçük olan biriyse onu döverlerdi.

Hele bir de orkestra hızlı bir şeyler çalmayagörsün, artık sadece dans edenler değil, salondaki herkes birbirinin ayağında tepinir, başlarlardı birbirlerini bile isteye yere yıkmaya. Aha, o zaman küfürler, lanet etmeler patlayan bir volkan gibi uçuşurdu havada, herkes itişip kakışır, hatta bazen bıçak çeken bile olurdu. Ha belki eğlence oluyordu da kimse kimseye sarılmıyor, kulağına sıcacık bir sözcük fısıldamıyordu. En fazla, kavalyelerden biri dans ettiği kıza, "Sarılsana bok" derdi.

Büyükler, yani kavalyeler, bizden, yani kızlardan dans sırasında tüm öfkelerini çıkarırlardı. Aslında bütün gün yaparlardı da eğlence sırasında frensizlerdi. Öğretmenleri kim takar. Birisi gelir, bakar, giderdi. O sırada herkes gayet kibar dans ederdi tabii. Kimsenin ötekinin ayağına bastığı, berikinin küfür ettiği duyulmazdı. Ama öğretmen çıkar çıkmaz olan biteni tahmin edebiliyorsunuzdur.

Eğlencenin ölçüsü kaçardı, hatta bazen ışıklar bile sönerdi. E, en iyisi ışık sönünce ne olduğunu anlatmamak.

Teşrifatçı bir çocuk vardı, hem de nasıl bir teşrifatçı. Hep o, her eğlencede o. En büyük oğlan çocuklarından biri. Bütün kurdeleleri omzuna asar. Dans etmeyi de bilir. Geveze, şımarık. Ama hep büyüklerin tarafını tutar. Bilemem ki en kötüsü o muydu? Sevimliydi, hiç küfür etmez, sövmez, ayağına basan olursa, sadece özür dile, diye buyururdu. Ama dansı bitirmeden önce kızı yerine götürürken ona istediğini yapardı. Bazen ağzını, burnunu kanattığı olurdu. Kime şikâyet edeceksiniz? Zaten şikâyet etseniz bunu pahalıya öderdiniz.

Daire dansı, sepet dansı, çift dansları, çift değiştirme dansı ve beyaz tango.* Biz kız rolünde, büyükleri yani kavalyelerimizi beyaz tangoya davet etmek zorundaydık. Tabii teşrifatçı olarak sen şunu, sen bunu yap diye her şeye o karar verirdi. Sıkıysa birisi karşı koysun, ensesinden tutar, götürür, davet et, eğil, yoksa tekmeyi yersin. Ensenizde onun elinin baskısını hissederdiniz.

Şunu söyleyeyim, uzun süre dans etmekten korktum ben. Dans beni doğasının aksine itiyordu, öyle ya dansta insanları çeken bir şey vardır aslında. Belki de bütün okul hayatım boyunca kız yerine dans ettiğim için, her şeye tümüyle farklı bakıyor, her şeyi farklı hissediyor ve dansa öyle kolayca inanmıyordum. Ancak doğru dürüst bir orkestrada çalmaya başlayınca dansa karşı olan yargılarımdan kurtuldum. Sadece dans müziği çalmakla olmaz, orkestra dans etmeyi de bilmeli. En çok da saksafoncu.

Neyse, enstrüman çalmayı biliyorum diyenlerden yedi kişiyi seçtiler. Bir eğitmen geldi, enstrümanları getirdi, bizi dinledi. Dedi ki, "Çalışın, sizden bir orkestra çıkar." Yok, saksafonu sonra getirdi, beni özel olarak dinledi. Hatta böyle çalmayı nerede öğrendiğimi sordu, daha pek gençmişim. Herhangi bir orkestrada çalmış mıymışım. Okul orkestrasında çaldığımı söyledim. "Ha, demek çok iyi bir okulmuş" dedi. "Harika öğretmenlerin olmalı." Evet dedim, özellikle de biri.

Her bir enstrümanın üzerine bir rakam yazıp bize zimmetlediler. Büro masalarının, makinelerin, telefonların, aletlerin, havluların, diğer her şeyin zimmetli olması gibi. Herkes falan filan enstrümanı

* Beyaz Tango dansının özelliği kadınların erkekleri dansa kaldırmasıdır. (ç. n.)

aldığını ve bundan sorumlu olduğunu yazıp imzalamak zorundaydı. Bize aynı tipte görünmemiz için forma aldılar, gri elbise, beyaz naylon gömlek, aynı renk, aynı desen kravat. Bunlar sosyal alandaki dolapta asılı olurdu ve bize sahneye çıkmadan önce makbuzla verilirdi. Sadece pabuçlar ve çoraplar kendimizindi.

Bu eğitmen bir iki ay daha geldi, haftada iki, bazen üç kez onunla prova yaptık. Tabii işten sonra olduğunu söylemeye gerek yok, bizi fazla mesaiden muaf tutuyorlardı. Ama paramızı kesmiyorlar, prova yaptığımız saatleri de mesai olarak yazıyorlardı. Doğrusunu söylemek gerekirse, birkaç provadan sonra eğitmene ihtiyaç kalmamıştı, çünkü hepimiz ondan daha iyi çalıyorduk. Biri betoncu, öteki kaynakçı, beriki seramikçi, vinç operatörü, kâtip, ben elektrikçi; benden başka hepsi eskiden bir orkestrada çalmışlardı. Biri askeriyede; öteki bir sağlık merkezinde; bir başkası savaş sırasında, savaş sonrasında sokak orkestrasında. Hatta biri müzik okulundan ayrılmış, biri orgcuymuş, birinin babası da operada kemancıymış, çalmayı babasından öğrenmiş, hatta söylediğine göre ondan daha iyi çalıyormuş.

Beni saksafon çalacak başka kimse olmadığından seçmişlerdi. Ya, tabii, o zaman saksafon öyle popüler bir enstrüman değildi. Orkestralarda nadiren çıkardı. Dünyada vardı belki de bizde azdı, hele böyle kurum orkestralarında, hele inşaat orkestrasında. Ama işte bu saksafon bize ün getirmişti. Ohoo, grupta saksafon var dediler mi, orkestranın önemi artıyordu. Öyle oldu ki, kısa sürede bizi oradan, buradan, başka şantiyelerden, kuruluşlardan, fabrikalardan, hatta ordu birimlerinden çağırmaya başladılar. Sadece eğlencelere de değil, bayram seyran, yıldönümü gibi başka vesilelerde de bir sanat gösterisi için davet alıyorduk.

Şöyle söyleyeyim, orkestramız şantiye için, müdürlüğün yaptıklarından daha fazlasını başardı. Hani ünümüzün mesnetsiz olmadığını göstermek için bir keresinde çimento fabrikasında çaldık. O zaman çimento ne kadar önemliydi, belki siz de bilirsiniz. Her şeyden önemliydi. Çimento olmadan şantiyelerde iş yürümezdi. Müdürlükler, çeşitli şekillerde çimento için yalvarmak zorunda kalırdı, örneğin çimento fabrikası yönetimi için davet düzenlemek, yönetim kurulunun isim günlerini hatırlamak, faydası dokunacak ona, buna hediyeler vermek gibi. Telgraf yollamak, telefonlar etmek falan filan. Ha, hiçbir şey fayda etmezse, hükümete şikâyet etmek de işe yaramıyordu. İnşaat durduğu yerde kalakalıyordu.

Benden çimento fabrikası müdürünün karısı için saksafon solosu yapmamı istediler, kadının isim günü müymüş, doğum günü müymüş artık neyse. Dedikleri gibi onun için solo yapacaktım, orkestra geri planda çalacaktı. Önce direndim, daha önce hiç solo çalmamıştım. Ama sonra düşündüm, sonuç olarak bu benim için zorlu bir iş olacaktı. İlk sırada, müdürün yanında oturuyordu, hatırlıyorum da hayli güzel bir esmerdi. Çalıyorum, bakıyorum, kadın parıldıyor, dayadım gittim sonuna kadar. Soloyu bitirdim, salon ölü gibi, ne hafif bir alkış ne ses seda. Tam o sırada kadın ilk sıradan ayağı fırlayıp da ona buna bakmadan bravo diye bağırıp alkışa başlamaz mı! Aman, onun ardından başladı bütün salon alkışa, alkışlardan bravolardan ortalık yıkılıyor, hatta bazıları kadından daha ateşli alkışlıyordu. O günden sonra bizim için çimento problemi kalmamıştı. Sevkıyatta en çok bir veya iki gün gecikme olurdu, o kadar. Bütün orkestra prim aldık.

Bu sonra, onunla yollarımız ayrıldıktan sonra oldu. Şu depocuyla canım. Yine bir bayram günü, bizim şantiyede konserimiz vardı, birkaç kişi madalya, birkaçı da sertifika alacaktı. Ertesi gün depoya bir parça almak için gittim, makbuzu yazarken küs gibi söylendi:

"Öylesine çalıyorsunuz. Sizden orkestra falan olmaz. Çok kötü kurulmuşsunuz, beceremiyorsunuz."

Aaa, hele şu depocuya bak. Bütün salon bravo seslerinden yıkılmış, müdürün konuşmasından daha fazla alkış almışız, herkes bizi göklere çıkarmış, el sıkmaktan canım çıkmış, hele şu depocunun dediğine bak. Şu parçayı alayım da çıkarken şuna iki laf edeyim diye düşündüm. Ama birden yumuşadı.

"Sende biraz Tanrı vergisi bir kıvılcım var. Ama saksafona gelince, onun hakkında pek fikrin yok sanki. Bu orkestrada harcanırsın. Herkes size bravo çekiyor, burada iyi saksafon çalan birini dinleyen var mı ki?"

Öfkelendim, sanki kendi dinlemişti de? İşte o zaman saksafoncu olduğunu itiraf etti, savaş öncesi pek çok orkestrada çalmışmış meğer. İyice şaşırmıştım. Gidip baksan, beş para etmez bir görünüşü var. Ne almak için depoya gittiğimi unutmuştum, şöyle söyleyeyim, bugün bile hangi parça için gittiğimi hatırlamıyorum. Sadece tereddüt ediyordum: Söylediğine inanmalı mı, inanmamalı mı, inanmalı mı, inanmamalı mı?

Sözcükler ağzından kolayca dökülmüyordu, kendini zorladığı görülüyordu. İki üç sözcük, bir ara, iki üç sözcük, bir ara, birleşemeyeceklermiş gibi birbirinden uzaktı sözcükler. Yoksa bu benim hayal gücümden mi çıkmıştı, çünkü bana şu makbuzu imzalayan adamın depocu değil de saksafoncu olduğuna hâlâ inanamıyordum. Bir de bütün saksafonları çaldığını ama en çok alto çaldığını söylemişti. Şöyle söyleyeyim, çaldığı yerleri duyunca, rüyadayım sandım. Viyana'da, Berlin'de, Prag'da, Budapeşte'de, ha bunlar başkentler, bunlardan başka pek çok kentte de çalmış. Aman aman, kaç ülke dolaşmış. Bir de çaldığı lokalleri saymaya başlamaz mı, uyduruyor sandım. Paradise, Eldorado, Scheherezade, Arkadia, Eden, Hades, Imperial. Ona bütün bu isimlerin ne anlama geldiğini sormaya niyetlendim ama cesaretim yoktu. Çünkü belki, sen de mi saksafoncu olacaksın diye düşünebilirdi. Ha, Amerika'ya giden yolcu gemilerinde de çalmış. Artık doğru mu yoksa yalan mı söylüyor diye düşünmedim, çünkü nasıl ki saksafon bana bambaşka düşünmeyi öğrettiyse, insanı dünyada oradan oraya gezdirebilirdi de.

Beni, yine alacağım ilk maaştan itibaren para biriktirme düşüncesi sardı, en azından votkaya verdiğim parayı biriktirebilirdim. Bütün ömrüm boyunca üzerime zimmetli saksafonla çalacak değildim ya. Hem, bir sonraki şantiyede orkestra yoksa? Yine bir gün depoya gittim, adam makbuzu yazarken sordu:

"Saksafonun var mı senin?"

"Yok, işte üzerime zimmetli olan var. Bir zamanlar saksafon almak için para biriktirmiştim ama para değişti. Acaba yeniden biriktirsem mi diye düşünüyorum şimdi."

"Biriktirme" dedi, makbuzu imzaladı, sonra tek kelime etmedi.

Değmez, para yine değişir diye düşünüyor sandım. Para değişiminin de tıpkı ölüm gibi ne zaman geleceği belli olmaz. Adam hayatı biliyor olmalıydı.

O zamandan beri birkaç hafta geçmişti, deponun yanından geçiyordum, bana seslendi:

"Girsene biraz."

"Şimdi zamanım yok, sonra geleyim." Gerçekten de acelem vardı.

"Hayır, şimdi gel, sonra geç olur."

"Hayırdır, acele bir iş mi var?" Baktım, masasında bir çanta duruyor.

"Aç!" dedi.

Kalbim çarparak açtım, gözlerime inanamadım.

"Saksafon" dedim ama inanamıyordum.

"Saksafon ya" dedi. "Pazar günü eve gittim, alıp getirdim. Boşu boşuna yatıyordu öyle."

"Altın renkli" dedim ama titrediğimi hissediyordum bir yandan da.

"Altın ya" dedi. "Alto. Ohooo, dünyayı gezdi benimle."

"Ne kadar istersiniz buna?" Cesaretimi toplayıp sormuştum ama düşüncelerimde şantiyedeki, bürodaki tüm tanıdıklardan borç istemeyi, yardım kasasına başvurmayı düşünmeye başlamıştım bile. Daha başka nereden olabilir, nereden olabilir diye deli gibi düşünüyordum, çünkü alacağım borçların buna yetmeyeceğinden emindim. Onun da bir fiyat düşünüyor gibi bir hali vardı.

"Ne kadar? Ne kadar? Peki, satmak istediğimi nereden çıkardın? Böyle şeyler satılmaz. Bazen tüm yaşamından geriye kalanlar, satmadığın şeylerdir."

Sonra bana dedi ki, işten sonra veya pazarları ona, depoya gelebilirmişim, birlikte çalabilirmişiz. Yani ben çalacakmışım o dinleyecekmiş. Votka içip kâğıt oynayacağıma daha iyi olurmuş. Zaten doğru dürüst çalamıyormuşum, saksafonun da öyle çok gizemli tarafları varmış ki. Bazılarını o bana açıklayacakmış, bazılarını da ben bulmak zorundaymışım. Yok, benden sakladığından değil, bunları kendi de henüz bulamamış ki.

"Bu bana ayda kaça patlar?" diye sordum.

"Hiçbir şeye. Sen çalacaksın ben dinleyeceğim, görüyorsun, ben çalamıyorum artık. Zar zor bu depoyu idare ediyorum zaten. Dünyada iyi insanlar var da beni burada tutuyorlar. Ama bu da çok sürmez."

Her şey böyle başladı işte. Önce kafama, saksafon sadece çalmak için bir alet değildir fikrini soktu. Kızgınlıkla, öfkeyle, küskünlükle ondan hiçbir şey elde edemezsin. Sabırlı olmak ve çok çalışmak lazım. Özenle. Eğer saksafonun seninle ruh ve beden gibi birleşmesini istiyorsan, onun önünde kendini açmalısın. Ondan hiçbir şey saklama ki, o da senden saklamasın. Her yanlış notada seni sıkıştıracak, bırakmayacak. Bütün ciğerlerini üflesen de ne yukarı ne aşağı. Zaten sadece ciğerle olmaz, çalarsın ama ölüdür çaldığın. Her şeyinle çalmalısın, acın, kederin, gülüşün, umutların, hayallerin, sendeki her şeyle, bütün yaşamınla. Çünkü her şey müziktir. Müzik sensin, saksafon değil. Ama eğer kendimi saksafonda duymak istiyorsam

çok çalışmak lazım, düzenli çalışmak, diye birkaç kez tekrarladı. Çünkü ancak o zaman müzik olacak.

Şöyle söyleyeyim, o saksafondan korkuyordum neredeyse. Bu nasıl bir saksafon diye düşünüyordum. Zimmetliyi de çalıyorum, o da saksafon, onun dediği hiçbir şeyi hissetmiyorum. Başlangıçta, zimmetliyi çaldığımdan daha kötü çalıyordum. Aslında çalmak demek zordu, çünkü önemli gamları çalma alıştırmaları yapıyorduk. Yani o buyuruyordu, ben yapıyordum. Farklı notalardaki gamları sürekli tekrar ediyordum. Bu da beni kızdırıyordu ama ne yapacaktım. Sonra bana birkaç sayfa nota getirdi ve başladık onların üstünden geçmeye, ama bunlar bölümler halindeydi, yani bir parçayı baştan sona çalmam için vermiyordu, sadece belirli bölümleri çalarak alıştırma yapıyordum, ancak çok sonra bu bölümleri bir araya getirmeme izin vermişti. Nefesim tükenene dek tek bir ses çalmamı isterdi, sürekli bir daha, bir daha, ta ki o, "İdare eder" diyene dek.

İş çıkışı ona giderdim, gece şantiyenin üzerinden kalkana kadar çalışırdık. Sonra uyuyamazdım, düşüncelerimde hâlâ çalmaya devam ederdim çünkü. Sonra rüyamda görürdüm. Bir keresinde ağızlığı ağzımda yanlış tuttuğum için gereksiz üflediğimi söylemişti. Dudaklarım yanlış duruyordu, ağızlığı çok güçlü sıkıyordum ve hava kenarlardan kaçıyordu. Bunu değiştirmemiz gerekiyordu. Bir başka seferde de parmaklarımı tuşlara çok bastığımı söylemişti, parmaklarım kaskatıymış, oysa özgür olmalıymış, tuşlara parmak uçlarıyla dokunmam gerekirmiş. Güneş ışıklarına dokunuyormuşçasına hafif dokunmalıymışım. Çünkü çaldığımda dokunduğum tuş değil müzikmiş. Ellerim kaplumbağa gibiymiş de eklemler hareketsizmiş. "Çalış. Eller doksan derece olacak. İşteyken de alıştırma yap." Zaten yaptığım işlerden dolayı ellerim bu hale gelmişti, ne de olsa elektrikçi ellerini çok hareket ettirmeye gerek duymaz.

Sık sık, acaba bu gerçekten de saksafoncu mu diye beni bir kuşku sarardı, adam belki de bu depoda oturuyor, kendini saksafoncu olarak hayal ediyordu, depocu olmaktan başka her şey olduğunu hayal edebilirdi ne de olsa. Belki de biraz çalmayı öğrenmiş olabilirdi, gerisi hep hayaldi. Ha, böyleleri vardır, kendileri cehennemde yaşar, seni de içine çekmek isterler.

Kötü çaldığım zamanlarda bile, bana göstermek için de olsa, hiç eline saksafonu almamıştı.

"Gösterirdim göstermesine de, nasıl?" derdi, Tek elle mi? Makbuzu bile zor imzalıyorum. Gördün."

Ama bu durumda, yanlış çaldığımı nereden bilecekti? Öyle değil, bir daha çal. Yok, biliyormuş, ancak yıllar sonra anladım bunu.

Galiba sekiz ay boyunca her gün gittim ona, sonunda sıkıldım. Başladım iki günde bir gitmeye, o da her gün depoda oturup beni bekliyordu. Dün niye gelmedin, evveli gün neden yoktun. Dört gündür yoksun. Geçen hafta son kez geldin, hâlâ bekliyorum.

İşte acil bir durum çıktı, sorunu gidermekte güçlük çekiyoruz, birkaç gün daha çalışmamız lazım diye açıklıyordum. Yine bizi inşaatta çok tutuyorlar falan filan diyordum. Geçen hafta sözleşmeli işi yapıyorduk, çünkü programın gerisinde kaldık gibi pek çok neden uyduruyordum, o da bunları hoşgörüyle karşılıyordu:

"Ha, inşaat işi böyledir. Ha inşaat işi işte böyledir." Ama bir süre sonra bana şöyle sordu:

"E, program ne durumda, işler yetişiyor mu?"

"Eh işte" diye kem küm ettim.

"Belki işler yetişiyor da kendin yetişemeyeceksin." Sesinde bir sitem havası hissettim.

Yine bir keresinde ona gitmeyi bir gün atlamıştım ki şöyle dedi:

"Anlaşılan yanılmışım."

Canım sıkıldı, tam artık bundan sonra gelmeyeceğimi söyleyecektim ki, seslendi.

"Yok, böyle hem inşaatta çalışıp hem de çalamayacağın ortada. Ama zaman gelecek ikisinden birini seçmek zorunda kalacaksın. Hiç olmazsa şu orkestradan çık da seni bozmasınlar bari."

"Nasıl çıkayım yani?" Sarsılmıştım.

Zıpladı, kalktı ve başladı depoda dolanmaya, onu bu kadar kızgın görmemiştim.

"Çal bakalım. Bazı insan vardır, burnunun ucunu göremez. Sen çal, çal. Alkışlanmaya bayılıyorsunuz, bayılıyorsunuz alkışa, kim, ne için alkışlarsa alkışlasın. Ha bir de üstüne üstlük size fazla mesai yazıyorlar."

Bu canımı çok yakmıştı. Size daha önce de söylemiştim, her gün bize iki saat fazla mesai yazıyorlardı. O orkestrada çaldığım için değil. Okuldayken öteki çocuklardan daha fazla çaba sarf ettiğim için değil. Boğazımdan kesip saksafon için para biriktirdiğim için değil. Beni en zayıf yerimden vurmuştu. Ona gitmeyi artık kes-

miştim. Bu zamana kadar tek duyduğum şeyin, olmuyor, olmuyor olduğunu düşünmüştüm. Kötü, kötü. Tekrar, tekrar. Hiç olmazsa bir kere övse ya. Bir de orkestradan çıkmamı buyuruyor.

Tek laf etmeden yanından çıktım ama şöyle söyleyeyim, yumruğumu kanatana kadar sıkmışım. Birkaç gün işte hiçbir şey yolunda gitmedi. Transformatörü yaktım. Ben, elektrikçi. Bana orkestradan çıkmamı buyuruyor düşüncesi kafamda dönüp duruyordu. Orkestradan çıkmak. Hem de bu orkestra benim biricik umudumken. Gittikçe daha büyük başarılar kazandığımızı da söylemeye gerek yok. Kısa süre önce bizi yarı zamanlı orkestra elemanı olarak atamışlardı, inşaatta da yarı zamanlı çalışmaya başlamıştık. Birkaç hafta sonra bir maskeli baloda çalacaktık. Pek çok orkestra içinden bizi seçmişlerdi. Herkes bunun büyük bir şey olduğu konusunda hemfikirdi. Sadece orkestra değil, bütün inşaat, yönetim, yani herkes.

Bu nedenle yönetim bize yeni takım elbise almıştı, siyah çizgili, yeni gömlekler, kravatlar, hatta papyon daha iyi olmaz mıydı diye bile düşündüler. Bu sefer herkes siyah pabuç, siyah çorap ve mendil almıştı. Hepimize tek tip palto da almak istediler, çünkü sonbahardı ama limitleri aştıkları için alamadılar. O baloyu nasıl beklediğimizi bilseniz. Gün sayıyorduk resmen. Bize almaya gelecekleri günün bir gece öncesinde neredeyse hiç uyuyamamıştım.

Cumartesi günüydü. Üzeri branda kaplı bir kamyon geldi, kenarında sıralar vardı. İçine binip sıralara oturunca brandanın altından dışarı bakmamamızı söylediler. Doğrusu brandada delikler vardı ama öyle buyurdularsa, kimse deliklerden bakmaya cesaret edemedi. Zaten arkada da iki asker oturuyordu, gözleri de sürekli üzerimizdeydi. Hareket edince, brandayı örttüler, sanırsın kara bir kutuda gidiyoruz.

Bize iki saatlik yol demişlerdi. Bu kadar uzak olmamalıydı ama yol bir tepeye çıkıyor, bir aşağıya iniyor, sürekli sallıyordu, sıralar kenardan ortaya kaydığından enstrümanları sıkıca elimizde tutmak zorunda kalıyorduk. Neyse, gideceğimiz yere vardığımızda hava iyice kararmıştı. Bu binanın ne binası olduğunu bilmiyorum. Büyük ve genişti, ormanda veya bir parkta bulunuyordu. Daha fazla bir şey görünmüyordu. Zaten kamyondan inince etrafımıza bakmamıza izin vermemişlerdi. Sonra bizi hemen sol kanattaki bir koridora yönlendirdiler, oradan da küçük bir salona girdik. Bizi getiren askerlerden biri, iki yıldızlı bir başka askere orkestranın

getirildiğini ve çalmaya hazır olduğunu söyledi. Burada askerlerden biri üstümüzü çıkarıp şapkalarımızı asmamızı söyledi. Benim şapkam yoktu berem vardı. Evet, almaya niyetlenmiştim, orası doğru. Almıştım da. Söylediğim gibi, köylere elektrik getirmek için ilk çalıştığım inşaatta, ilk maaşımla. Ama artık şimdi belki dördüncü inşaatta çalışıyordum ve bere takmaya başlamıştım.

Söylediği gibi, üstümüzü çıkardık. O sırada yan odadan iki sivil çıktı, birinin elinde bir liste vardı. Kimliklerimizi çıkarttırdı, listeyi kontrol etti. İkincisi paltolarımıza baktı, şapkaların içini yokladı, benim bereyi avcuna alıp sıktı. Sonra üzerimizi yoklamaya başladılar. Niye olduğunu bilmiyorum, söylemediler. Klarnetçinin bir cep çakısı vardı, sıradan bir çakı. Çakının neye benzediğini bilirsiniz. Bıçak gibi değil, avuca sığar. Katlanabilir iki ucu vardı, biri kısa, öteki uzun, tirbuşon da katlanır, konserve açacağı, belki tırnak törpüsü, hatırlayamadım şimdi, o zamanlarda çakılarda törpü var mıydı? Bu çakıyı bırakmasını söylediler, balodan sonra geri vereceklerdi.

Sivillerden biri, ötekini birdenbire sorunca kalbim duracak sandım:

"Saksafon var mıydı?"

Öteki, hemen yan odaya daldı. Orada uzun uzun oturdu ya da bana öyle geldi. İnsan korktu mu, saat, zaman ölçme aracı olmaktan çıkar, bir an bile sonsuza kadar sürebilir. Döndü kafasını salladı ama içim rahatlamamıştı, sadece terliyordum. Bütün enstrümanlara dikkatle baktılar. İçinde bir şey var mı diye kemanı salladılar, davulun ekosunu bozan bir şey var mı diye davula vurdular, benim saksafonun borusuna baktılar. Sonra çalacağımız melodilerin listesini getirip getirmediğimizi sordular. Nasıl getirmeyecektik, zaten önceden söylemişlerdi getirmemizi. Listeyi ellerine verdik. Peki, notaları getirmiş miydik? Peki ya sözler neredeydi? Bize birinin şarkı söyleyeceği söylenmemişti, bu nedenle şaşırdık. Bunun öneminin olmadığı söylendi. Tabii ki getirmiştik, gerçi çalacağımız her şeyi ezbere biliyorduk. Ama buna rağmen notaları almıştık, çünkü orkestra notayla çalınca daha ciddi görünüyordu. Bu notlar yüzünden bizi uzun süre beklettiler. Birisi aldı, ötekine verdi. Galiba bu ikincisi nota okumayı biliyordu ki, sayfa sayfa notalara baktı, gözlerinden hepsini baştan sona okuduğu görülüyordu. İki, üç sayfayı parmakları arasına tuttu, sonra yan odaya gitti ve uzun

süre dönmedi. Bu sefer gerçekten de uzun süre kaldı. Pek çok eğlencede akademik olarak çaldığımız melodileri çaldığımız halde hoşuna gitmeyen bir şeyler bulmuştu demek.

En sonunda dışarı çıktı. Notaları geri verdi. Uygundur dedi. Görünüşe göre hiçbir melodiyi tutmamıştı. Sonra elimize aldığımızda kâğıtların sırasını da karıştırmadığını gördük, her sayfanın başında da okunmayan bir imza ve onay vardı.

Yıldızlı asker gidelim dedi ve bizi bir iki koridordan geçirip balo salonuna götürdü. Kapının önünde durmamamızı söyledi, neden bilmem önce kendi girdi. Belki de orkestra kapının ardında diye tekmil veriyordu. Her adımda, biri diğerine tekmil veriyordu. Eğer bir ötekine tekmil verip burada olduğunuza dair tekmil vermezse hareket edemezdiniz.

Bizi buraya getiren kamyona binmeden önce askerlerden birisi, hani şu arkada oturup bizi devamlı gözetleyen, önce bizi sıraya soktu, sonra şoförün yanında oturan bir diğer askere orkestranın yolculuğa hazır olduğuna dair tekmil verdi. Ancak o zaman arka kapağı kaldırıp içeri girmemizi buyurdu.

Balo salonuna giden asker biraz sonra balo salonundan çıktı ve bizi, yani orkestrayı, enstrümanlara göre sıraya soktu: Keman, viyola, klarnet, trompet, trombon, perküsyon ve ben saksafon. En genç ben olduğum için mi, yoksa saksafon yüzünden mi, bilmem.

Girişte, orkestranın yerine geçerken bir şey çalmamız gerekiyordu. Şimdi lütfen bir hayal edin, çok geniş, parlak bir salona giriyorsunuz, bayraklar, balonlar, insanları da görmüyorsunuz, sadece maskeler var. Birisi bağırdı:

"Bravo orkestraya!"

Birkaç bravo daha yükseldi, bu bravolara birisi iki bravoyla katıldı:

"Bravo! Bravo!"

Görünüşe göre geç kalmıştık. Ama bizim suçumuz değildi bu. Şöyle söyleyeyim, bunu nasıl anlayacağımı bilemiyorum. Burada eğlence için bizi bekliyorlar ama orada bunu hiç takmadan bizi kontrol ediyorlardı. Bunlar mı yoksa onlar mı daha önemliydi, belki de onların maskesi olmadığı, bunların olduğu içindi.

Balo gibi bir baloydu. Normal bir eğlenceden farkı yoktu, eğer o maskeler olmasaydı. Birileri dans ediyor, ötekiler yiyip içtiklerini tahmin ettiğimiz yan odaya giriyorlardı. Görmeye göremiyorduk,

çünkü kapının önünde bir sivil duruyor ve her seferinde kapıyı kapıyordu. Geri dönenler ayakta zor duruyorlardı. Bu sefer dans edenler içeri giriyor, ötekiler dans ediyorlardı. Acaba yine bu maskelerle mi yiyip içiyorlardı, bakın onu size söyleyemem. Bizi yemek odasına almadılar. Yemek yemek için yedi kişi geldiğimizi söyleyerek bizi başka bir salona soktular. Yedi porsiyon yemek geldi.

İlk kez insanların maskeyle eğlendiğini görüyordum. Buna şaşırmadım. Kadın, erkek herkesin maskesi aynı tipti. Çeneden alna kadar yüzü gizliyordu, dudaklar, burun ve gözler için birer kesik vardı, yani, suratları yerine kesikleri vardı sanki.

Daha sonra yurtdışında çalışırken de bir maskeli baloda çalmıştım ama orada herkesin maskesi farklıydı. Yani maskeli bile olsa insanlar farklı olmak istiyorlardı. Zaten maskelerin renklerinin de altın renginden gümüşe kadar, farklı olduğunu söylemeye gerek yok. Tabii şekiller de farklı farklı, yıldız, ay, kalp. Sadece gözleri ortaya çıkaranlar mı istersin, yoksa burun ve göz saklı da ağız mı açık olsun, ne istersen, üstelik kıyafetler de farklı. Ama burada herkesin kıyafeti aynı ya da çok benzer. Maskeler de aynı renk, siyah.

Bu maskelerle nasıl dans edilebilir ki diye düşündüm, insan bu yarıkların arasından birbirine nasıl gülebilir, nasıl şaşırabilir, nasıl mimik yapabilirdi acaba. Belki konuşabiliyorlardı ama ses bu yarıklardan çıkabilir miydi, hadi çıktı diyelim, kimin kim olduğu nereden anlaşılacaktı. Üstelik dans ederken insan yanak yanağadır.

Belki de bu yüzden yiyip içtikleri salona sık sık gidiyorlardı. Geri döndüklerinde ayakta zor duruyorlardı. Orada gürültü kıyamet, biz burada iki üç çifte müzik yapıyorduk.

Sanırım son molalardan birinde helaya gitmiştim, yan kabinden bir ses duydum. Bunda olağanüstü bir durum yoktu ama sanki biriyle konuşuyormuş gibi gelmişti. Kulağımı dayadım, belirsiz şeyler söylüyor, mırıldanıyordu, herhalde çok sarhoş diye düşündüm. Ama öbür adamın yanıt vermemesi garipti. Kabinlerin duvarları alçaktı, kapılar da kısaydı, haliyle eğildim baktım: Bir de ne göreyim, sadece bir çift pabuç. Rugan değil, sıradan, bağcıklı potinler.

"E, ne diyorsun? Yeni ve daha iyi dünyayı inşa ediyor muyuz?"

Kime diyor bunu? İnsan bazen kendine, e, ne diyorsun, diye sorar, değil mi? Haklısınız, insan başkalarından çok kendisiyle konuşmaktan hoşlanır. Aslında bence, başkasıyla konuştuğunda bile, aslında kendinle konuşuyorsundur.

Neyse, ben meraktan tıknefes olmuştum. Adam, benim de inandığım yeni, daha iyi dünyadan söz ediyor. Birden sesini yükseltti, hatta neredeyse bağırdı:

"Saçma! Ne biz ne onlar! Her şey saçma dostum."

Klozete çıktım, elimle duvarın tepesini tuttum, dikkatle kendimi yukarı çektim, çeneme kadar çıktım ve duvarın ardına baktım, bir de ne göreyim. Birisi klozetin önünde duruyor ama yalnız. Maskesini kafasının tepesine kadar çıkarmış, öyle ki, yukarıdan sadece maskeyi görüyordum, o da iyice eğilmiş, sallanıyor, elini pantolonun düğmelerine koymuş, önüne bakıyor, önüyle konuşuyordu:

"Sosyalizm, kapitalizm, hepsinin canı cehenneme. Esas güç sensin. Dünya senin üstünde duruyor. Gerçi sen kimsin? Hakikaten kimsin yahu sen? Pantolonda oturuyorsun. Sessiz, rahat bir yer. Bir nevi sığınak. İnsan da girebilse girer saklanır orada. Ama kimden saklanacak. Kimden yahu? Hadi, sakin ol, yoksa işeyemeyeceğim."

Özür dilerim, erkek erkeğe konuşuyoruz diye söylüyorum. Bir kadının yanında asla söylemezdim. Ama onun yüzünü görmek isterdim, bir kere bile yukarı bakmadı. Hatta eğildikçe eğildi. Tabii ki yüzünden kim olduğunu anlayamazdım. Zaten ne nerede olduğumuzu ne de kimlere çaldığımızı biliyordum, bu adamlar, eğlenenler kimdi, çünkü herkes maskeliydi. Gelirken üstümüzü brandayla örtmüşler, bakmamıza izin vermemişlerdi.

Ellerim duvarı tutmaktan acımış, güçsüzleşmişti. Yine aynı dikkatle önce klozetin üstüne, sonra da oradan yavaşça yere indim. Acaba, yanda birisi olduğunu anlasın diye sifonu çeksem mi diye düşündüm. Ancak merakım buna engel oldu. İnsanların böyle durumlarda nasıl davranacaklarını kendilerinin bile bilmediklerini takdir edersiniz. Öksürmeye karar verdim. Öksürdüm ama bir şey fark etmedi. Hatta sesini daha da yükseltti sanki:

"Oh, hayat sana güzel. Tek endişen pantolonun hangi paçasına yatacağın, o tarafa mı bu tarafa mı? Harap olsan, yaşlansan, kimse seni oradan atamaz. Tanrı aynısını bize de nasip etsin. Ya ben, benim yarın ne olacağım belli mi? Kimsenin sözlerinden de emin değilim. Herkes maskeli, kim, neyi söylüyor, nereden bileceksin? Dedikleri ne anlama geliyor? Hangisi kötü, hangisi iyi? Her bir maskeye dikkat edeceksin. Ne, sen bir yere baktın mı hiç? Geleceğe belki de. Gerçi gözün de yok ama. Beni mi görmek isterdin? Değmez. Ha, işte klozetin önünde durmuş, senin yüzünden işeye-

miyorum. İnsanının düşünecek şeyi çok, diyeyim de sana. Hepsini sen nereden bileceksin. Zaten bir bilsen. Bazen yaşamak istemez insanın canı. Ama sana göre hava hoş. Senin kafanda sadece tek şey var. Güya benim kafamda ama... Eğri oturup doğru konuşalım, benim, derken ne demek istiyorum? Nasıl benim? Kafamda olduğundan mı? Ha, bu da benim olduğunun ispatı değil. Seni de pantolonumun içinde taşıyorum, peki, sen benim misin? Hiç öyle hissetmiyorum. Daha çok ben seninim sanki. Sana bağlıyım, öyle ya birisinin seni taşıması, düzeltmesi, çıkarması, tutması, geri koyması lazım. Belki de birbirimizden ayrı olsaydık daha iyi olurdu. Ne dersin? Hani sadece arada sırada birlikte olsaydık. Belki o zaman ondan başka bir şeyler de isteyebilirdim. Yoksa senin düşündüğün gibi sabahtan akşama seni taşımak, bir erkek için zevkli bir iş değil. Belki senin için öyle. Zaten sana ne ki. Fışkırttığını fışkırtırsın oh mutlu olursun, geri kalan her şeyi benim halletmem gerekir, her şey benim üstüme kalır. Tabii başka sorumluluklarım olduğunu da söylemeden edemeyeceğim. Konferanslar, oturumlar, toplantılar, kurullar. Sürekli birinden ötekine, birinden ötekine, bütün gün, hatta bazen gece, koştur dur. Öyle ki bazen seni hatırlamam bile, hayatım böyle benim. Yürüyen bir çelişkisin mi diyorsun? Sen acaba yürüyen bir çelişkinin ne olduğunu biliyor musun? Güya biz biriz öyle mi? Yalana bak, yalana. O yeni ve daha iyi hayat böyle görünecekse ben yokum. Belki de hiç olmadım, ne dersin? İşiyorsam ne olmuş? Var olduğumun bir kanıtı değil ki bu. Zaten görüyorsun, iznin olmadan onu bile yapamıyorum. Hadi, rahatla. Ah, seni seni... Ne istediğini biliyorum. Hatta seni anlıyorum da. Ama kendine gel. Maskeyle mi? Maskenin ardında kimin olduğunu biliyor musun? Bilmiyorsun. Ben de bilmiyorum. Biraz dayan. Bu baloyu bir şekilde atlatmak zorundayız."

En sonunda sifonu çektim, kabinden dışarı çıktım. O da benimle dışarı çıkmıştı ama artık yüzünde maskesi vardı.

9

Bu dünyaya yeni mi geldiniz? Zira her şey sizi şaşırtıyor. Şaşırıyorsunuz da şaşırıyorsunuz. Yok, sizi iğnelemiyorum. Sadece ne dediğinizi dinliyorum. Ellerinizin de fasulye ayıklarken bile şaşırdığını görebiliyorum. Usturayla asla tıraş olamazsınız. Ustura için, içinizde olan bitene kayıtsız, sakin bir el gerekir. Veya birisi beklemediğiniz bir şey söylediğinde, siz de kendinizi kesersiniz. Hiç usturayla tıraş olmadınız mı? Hiç mi? Muhtemelen elektrikli tıraş makinesi kullanıyorsunuz. Hiçbir suretle tıraş olmuyor musunuz? Bu nasıl mümkün? Gördünüz mü, şimdi şaşırma sırası bende. Ama herkes şaşırır. Kirli sakalınız yok, doğru. Yüzünüzün temiz olduğunu görebiliyorum. Aslında bugünlerde sakallarla ilgilenmenin başka yolları da var. Muhtemelen bu durumda usturanın ne olduğunu bilemezsiniz. Burada, çekmecede benim bir tane var. Bir yerlerde fırça, tıraş kremi ve tıraş sonrası losyonu da olmalı. Sizi tıraş edebilirim. Sakalın olmaması önemli değil, yine de usturayla tıraş olmanın ne kadar hoş olduğunu görürsünüz. Bunu ancak kendi yüzünüz tıraş edilirken bilebilirsiniz. Korktunuz mu? Neden? Anlamıyorum.

Hayır, artık usturayla tıraş olmuyorum. Bu ellerle yapamıyorum. Ama romatizma olmadan önce yıllarca yapmıştım. O kadar da zor değildir. Kendim öğrenmiştim. Küçükken hep babamı, dedemi ve Jan Amca'yı tıraş olurken seyrederdim. Jan Amca her zaman en dikkatlileriydi. Hep iki kez tıraş olurdu. Tıraş olur, sonra yeniden sabun sürüp ikinci kez tıraş olurdu. Köşeli bir yüzü olduğunu söyler ve çukurları ve çıkıntıları düzgünce almak için ikinci defa tıraş olurdu. Zamanla elleri titrese de hep ustura kullanmıştı. Bazen kendini kestiğinde, kan yüzünden aşağı, özellikle âdemelmasının altına aksa da hep iki kere olurdu. Ve her sabah tıraş olurdu. Hatta ertesi gün kendini asmaya karar verdiğinde, bir önceki akşam tıraş olmuştu. Dün gibi hatırlıyorum. O zaman da kendini kesmişti ve kanı şapla durdurmak zorunda kalmıştı.

Ustura kör olduğundan değildi, çünkü her tıraştan önce bilerdi. Önce bileyi taşı sonra kayış üzerinde. Biledikten sonra, kontrol

ederdi. Yeterince keskin değilse, biraz daha bilerdi. Bir usturanın yeterince keskin olup olmadığını anlamanın en iyi yolu nedir, biliyor musunuz? Başınızdan biraz saç teli kopardıktan sonra iki parmağınızın arasında böyle tutarsınız ve usturayla bölersiniz.

Durun, usturayı getirip size göstereceğim. İyi bir ustura, İsveç çeliği. En iyileri hep İsveç'tir. Bunu yurtdışından almıştım. Eskiden, ellerim iyiyken, usturayla tıraş olduğum günlerin hatırası olarak saklıyorum. Zaman zaman çıkarıp kayışın üzerine sürtüyorum ki keskin olsun. En iyi tıraşı olabilmek için yüzüne uygun usturayı seçmelisin. Sert sakal, yumuşak çeliği sever, yumuşak sakal serti. Ayrıca, yüzünüzü iyi tanımalısınız. Böylece kendinizi kesmezsiniz. Yüzünü tanımanın en iyi yolu da, usturayla tıraş olmaktır. Yüzünüze ancak usturayla tıraş olurken en yakın olabilirsiniz. İnanın bana. Elektrikli makineyle tıraş olurken başka şey düşünürsünüz. Bunu usturayla yapamazsınız. Kendinizi kesip kanatsanız bile, kendi yüzünüz olduğunu bilirsiniz. Bunu aynada gördüğünüzden daha çok hissedersiniz.

Buraya bakın şimdi. Saçımdan bir tel koparıyorum. Sonra onu havada tutuyorum, en iyisi ışığa karşıdır, ve usturayı ortasından çekiyorum. Hızla değil. Nazikçe. Çok hızlı olursa, kör bir ustura bile saç telini çeker. Ancak kesmez. İşte ustura hep böyle kontrol edilir. Şimdi saçınızdan bir tel koparın. Sizinkiyle deneyeceğiz, göreceksiniz. Ne, saça yazık mı? Sadece bir tel. Sabahları taranırken kaç tanesinin koptuğunu düşünün. Yıkanınca kaç tanesinin döküldüğünü. Bir saç teli acımaz bile. İzin verirseniz, ben bir tane çekeyim. Benim başınızdan bir tel saç almamdan da mı korkuyorsunuz? Hiç anlamıyorum. Bana güvenmiyor musunuz? Yine de benden fasulye almaya geliyorsunuz.

Ben, daha okuldayken tıraş olmaya başlamıştım. Ama arada bir. Çenem henüz yeni yeni tüylenmeye başlıyordu. Tabii yaşça daha büyük çocuklar zaten tıraş olduklarından, biz küçükler onlar gibi olmak istiyorduk. Bekçiden ödünç aldığımız usturayla birbirimizi tıraş ederdik. Bedava değil tabii. Her cumartesi, avluyu ve yolu süpürmek, kışın da karları temizlemek zorundaydık. Kendi usturamı ancak bir inşaat şantiyesinde işe girdiğimde almıştım. Köylere elektrik getirilmesi işinde çalışırken, birlikte kaldığım arkadaştan alıyordum. Saksafon için biriktirdiğimden, usturaya para harcamak istemiyordum.

Tesadüfen köyde, tank rulmanlarından ustura yapan bir demirci vardı. Usturaların nasıl iyi olduklarına inanamazsınız. Olsa olsa İsveç çeliğinden olanlar bunlarla karşılaştırılabilirdi ki bundan bile pek emin değilim. Tarlalarda hâlâ savaştan kalma parçalanmış tanklar duruyordu, demirci de, ustura yapmak için onların rulmanlarını çıkarıyordu. Biraz ağırdı bu usturalar, orası doğru, karaağaçtan veya akasyadan sapları biçimsizdi ama bıçağı sakalı kendiliğinden alırdı. İki tane almıştım, birini kullanıyordum, diğerini ise yedekte tutuyordum, sonradan onu, bana saksafon öğreten bir depocuya hediye etmiştim. Dersler için para almadığından, söylediğim gibi, en azından ona usturayı hediye edeyim diye düşünmüştüm. Ona gitmeyi bıraktığımda bana geri vermeye çalışmıştı.

Hayır, o günden sonra, depodan bana ne lazım olsa, diğer elektrikçilere benim için gidip almalarını söylüyordum. Bu durumun ne kadar sürdüğünü hatırlamıyorum. Bir gün deponun önünden geçerken, beni görmüş olmalı ki, cama vurmaya başlamıştı ama ben de duymazlıktan gelmiştim. Kendi kendime, muhtemelen bana yine orkestranın ne kadar kötü olduğunu söyleyecek diye düşünmüştüm. Bir hafta önce Kadınlar Günü'ydü. Akşam programının müzikal bölümünde bir gösterimiz vardı. Onun geldiğini görmüştüm, hemen arkaya oturmuştu. Konuşmalar yapıldı, kadınlar için çiçekler, çikolatalar, çoraplar falan. İnşaat hâlâ devam ediyordu, programın gerisindeydik, ancak yıl boyunca hep çeşitli kutlamalar olurdu. Gerçi, Kadınlar Günü en eğlencelisiydi.

Depoyu tam geçiyorum, arkamdan seslendi. Kapıda durmuş bağırıyordu:

"Mahsustan mı duymuyorsun? Güya saksafoncu olmak istiyorsun! Gel buraya!"

Dönüp ona doğru yürümüştüm.

"Ne istiyorsunuz?"

"Saksafonu senden satın alacağım."

"Hangi saksafonu?" Anlamamıştım, benim saksafonum yoktu ki. Bana para biriktirmemi söylemediği için biriktirmemiştim. Orkestrada çaldığım, şirkete aitti. Ve akşamları bana öğretirken çaldığım, onundu ve ondaydı.

"Eskiden benim olan" demişti.

"Hâlâ sizin zaten" demiştim. "Sizde duruyor ya."

"Bende ama o senin" demişti.

"Nasıl benim?" Neden bahsettiğini anlamamıştım.

"Senin. Sana verdim onu. Uzun zaman önce söylemek istemiştim ama zamanım olmadı. Şimdi senden geri almak istiyorum. Bunu avans olarak al." Avcuma bir tomar banknotu sıkıştırmıştı. Elimi çekmiştim ama yakalayıp parayı avcuma koyduktan sonra parmaklarımı da üzerine kapatmıştı. "Al."

Şöyle söyleyeyim, iradem kalmamıştı da kanım çekilmişti sanki. Ne yapacağımı, ne diyeceğimi bilmeden öylece durmuştum. Bir banknot yere düştüğünden eğilip almıştı.

"Kaybedecektin az daha. Say, tam şu kadar, şu kadar olmalı."

Ne kadar olduğunu bile duymamıştım. Sadece kalbimin vuruşlarını hissediyordum. Boğazım düğümlenmiş gibiydi.

"Kalanını azar azar ödeyeceğim. Her ay maaş gününde. Merak etme, geri kalanını son kuruşuna kadar alacaksın. Değeri ne kadarsa o kadar. Seni oyuna getirmek istemiyorum. Yaşamımda kimseyi kandırmadım. Değeri neyse o kadar. Daha az değil. Her ay maaş gününde. Bana inanmıyorsan, her ay kasa sırasında arkamda bekle. Maaşımı alır almaz hemen parayı sana vereceğim. Her ay. Her seferinde çokça veremem, bildiğin gibi çok kazanmıyorum. Yaşamak zorundayım. Ama her ay. Şantiyeyi kapatmayacaklardır, böyle bir iş uzun sürer, benim de hepsini ödeyecek zamanım olur. Erken bile bitirseler, depo hâlâ burada olacaktır. Deposuz yapamazlar. Bana emekli olana kadar çalışabileceğimi söylediler. Ama o zamana kadar ödemeyi bitiremezsem bile, yine merak etme. Hepsini düşündüm. Bana nerede olduğunu söylersin, ben de her ay parayı sana yollarım. Para transfer ücretini de öderim, sorun etme. İdareden borç almayı düşünüyorum ama senin için uygunsa, aylık ödemeleri tercih ederim. Borcu başka bir borçla ödemeyi sevmem. O zaman dert edinecek iki borcun olur. Ve borca batmaktan daha kötü bir şey yoktur. Kimseye borçlu olmasan da, kimseden bir şey almamış olsan da yaşam zaten bir borç."

Tabii ki almadım parasını. Nasıl alırdım? Kendi saksafonunu benden satın mı alacaktı? Bundan bir buçuk sene sonra öldü. İnşaat devam ediyordu. Birisi depodan bir şey almaya gitmiş, bir not yazıp tam imzalayacakken başı önüne düşmüştü. Ve son. Ama düşünebiliyor musunuz, kalemi düşürmemişti. Kendi ölümünü imzalayarak kabul etmiş gibi: Ölüm, tamam.

Yok, imza önemli bir şeydir. Özellikle kendi ölümünüzü imzaladığınızda. Niçin bir insan kendi ölümünü imzalamasın? Yaşamınız

boyunca birçok önemli şeyi imzalarsınız. Gerekli veya değil. Çoğu zaman gerekli bile değildir. İnsanın ömrü boyunca kaç kere imza attığını saymayı bir düşünün. Başkaları değil de, gerçekten kendileri oldukları gerçeğini beyan etmeyi sürdürürlermiş gibi. Birisi sizin yerinizi veya benimkini alabilirmiş gibi. O zaman neden kendi ölümünü imzalamış olmasın? Nihayetinde kendininkiydi. Bana göre, ölüm elini durduramazdı. Ölümün de bizzat onun imzasına gereksinimi vardı.

Diyorsunuz ki, insanlar dünyaya gelmek için imza atmıyorlar. Bu anlaşılabilir. Şayet imzaya bağlı olsaydı, bunu isteyecek pek az insan olurdu. Ölüm ise tamamen farklı bir mesele. En azından ölüme karşı özgür olmalısınız. Her neyse, ölüm biraz beklese bir şeyi eksilmez ya. Bu bir ölüm anıdır. Bir benzetme yapıyor gibi konuşuyorsunuz. Size bir şey söyleyeceğim, bunun gibi benzetmeleri de hor görmemek lazım. Gerçeği bulmanın zor olduğu zamanlarda neyse ki benzetmeler var. Bazen hayatın sonuna gelindiğinde sadece yalandan yaşamış gibi bir izlenim kalır geride.

Bir buçuk yıl ondan ders almıştım. Sanki bir gün önce birlikte çalışmışız da, ertesi gün ölmüş gibiydi. Eskisinden daha çok çalışmaya başlamıştım. Neredeyse her gün, inşaatta bizi uzun tutmazlarsa, iş bittiğinde hemen hızla yıkanır, üstümü değişir ve bir şeyler yer yemez ona giderdim. Her zaman beni beklerdi, bazen başı masanın üzerinde, kestirirdi. Ama içeri girdiğim anda başlardı.

"Ah geldin mi. Bugün gelmeyeceğini düşünmeye başlamıştım, her günün önemi var."

Çalarken içinde durmam için, bir parça tebeşirle bir çember çizmişti. Uygun bir mesafede, içerisinde iskemleyle oturduğu başka bir tane daha çizmişti.

"Ölçtüm, ses kalitesi için en iyi mesafe. Seni en iyi buradan duyabilirim. Depo bu, konser salonu değil. Kulüp bile değil. Boru, sac, kablo, lastik, her tür nesnenin sevkıyatı var. Her seferinde ses değişiyor."

Daha çok nota getirir olmuştu. Ayrıca notalar için bir de sehpa yapmıştı. Geldiğimde, çemberimin içerisine konmuş sehpa üzerindeki notalar açık beni bekliyor olurdu.

"Önündekiyle başlayalım." Nota sayfalarının sırasını değiştirmemem için beni uyarırdı. Sonra iskemlesini çemberinin içine koyar ve benim de yerimi almamı beklerdi.

"Dik durmalısın. Orkestrandakiler gibi kambur değil."

Orkestrayı hep kötülerdi. Bunun beni onlardan ayırmak için uyguladığı yeni bir yöntem olduğunu düşünüyordum. Bana orkestradan ayrılmamı söylemeyi bıraktığından, bunu daha yumuşak bir şekilde yapardı.

Genellikle bacaklarım titrerdi, ne de olsa, şantiyede tüm gün ayakta çalışıyordum ama yine de bir dakika için bile oturmama izin vermezdi. Depoda makbuz yazarken gelenleri oturttuğu başka bir iskemle daha vardı. Ama ben ne zaman derse gelsem, iskemle deponun uzak tarafında dururdu.

"Ayakta dur, ayakta dur" diye tekrar ederdi. "Ayaktayken diyaframın daha iyi çalışır, ciğerlerine daha çok hava çekersin. Nefes almak saksafon için çok önemlidir. Çok sığ nefes aldığından aleti doğru üfleyemiyorsun. Ayrıca, saksafoncu dediğin, kuvvetli bacaklara, kuvvetli bir sırta sahip olmalıdır, belkemiği kuvvetli olmalıdır, o zaman çalmak kolaylaşır. İnsanlar, hadi çal, eğleneceğiz sabaha kadar çal dediklerinde ayaklarım ağrıyor mu diyeceksin."

Bu arada şunu söyleyeyim, benim bacaklarım hiç yorulmaz. Bazen burada sürekli yürümek zorundayım. Özellikle şimdi, ölü sezonda. Dediğim gibi, gündüzleri gölün her iki tarafındaki kabinlerin çevresinde üç tur atmak zorundayım. Geceleri de en az bir. Böyle dolaştığımda, etrafı iyice kolaçan ederim.

Beni bağışlayın, biraz su içmeliyim, boğazım kurudu. Fasulye ayıkladığınızda ortaya hep toz çıktığından oluyor. Siz de su ister misiniz? İyi su, benim kuyudan. Hayır, zaten buradaydı. Daha yeni derinleştirip temizledim. İçine bir pompa koydum, buraya da boru döşedim. Gördünüz mü, tek yapmam gereken musluğu açmak. Belki de, sonra içersiniz? Buyurun, rica ederim. Güzel değil mi? Kaynak suyu. Kaynağa bağladılar. Şöyle söyleyeyim, hiçbir şey susuzluğunuzu bunun gibi gideremez. Kahve ve çayın yanında tat almak için su içerim.

Kuyuyu kapatacakları zaman, babam bir su arama çubuğu getirmişti. Nereden bulduğunu bilmiyorum ama at arabasının arkasında getirmişti. Aradı da aradı, çubuk aşağı doğru çekildikçe çekiliyordu ama o bir türlü tatmin olmuyordu. Sonunda serinliği hissettiğini, boruyu buraya sokabileceklerini söylemişti.

Evlerden birçok kişi benden su almaya gelirdi. Aman nasıl bir su bu, diye övmeleri bitmezdi. Zaten suyu kim över? Söylese söylese,

su sertmiş veya yumuşakmış der. Kaynak suyu hep sert olur. Yıkanma veya banyo için yağmur suyu toplardık. Hayvanları Rutka'ya götürürdük. Çamaşır da Rutka'daydı. Nehir suyu yumuşaktır. Eve dönerken, buraya bidonla gelirlerdi ki, kahve veya çay yapacak suları olsun. Birkaç bidon işte. Kuyuda sıra oluşurdu ve ben dışarı çıkıp kimse kaynak yapmasın ve herkes eşit miktarda alsın diye düzeni sağlamak zorundaydım. Zira bazıları kentteki komşuları için hediye olarak alırdı. Ne hallere düştük, su hediye etmek. Bildiğin su. Böyle bir şey olabileceğini düşünür müydünüz? Şöyle söyleyeyim, dünyada yanlış giden şeylerin en açık ölçüsü bu. Bazen her birini iki veya üç bidonla sınırladığım zamanlar olurdu, nihayetinde kuyu dipsiz değildi. Pompa pislik çekmeye başladığında temizlenmesi, sonradan dolması için de yirmi dört saat geçmesi gerekirdi.

Ama itiraf edin, su iyi değil mi? Bir bardak daha? Size katılacağım. Burada, durduğum yerde hep kovalar dolusu su olurdu ve duvarın üzerinde de, "İyi su sağlık demektir" yazardı. Aşağı yukarı sizin oturduğunuz yer, onun çemberi içerisinde oturduğu yerdi ve benim şimdi durduğum yerde de ben, benim çemberimdeyim diyelim. Şöyle söyleyeyim, bu çember işine pek inanmamıştım, onun saçmalıklarından biri diye düşünmüştüm ve bir gün bunu ona da söylemiştim.

"Belki çembersiz de deneyebiliriz. Şantiyede insanlar benimle dalga geçiyor: "Çemberin müzik yapmakla ne ilgisi var?"

"Var, var. Bir gün anlarsın" demişti. "Sen çemberden çıkma. Alışmalısın. Hayatta daha çok yerin mi olacak sanıyorsun? Hayat yanlamasına yaşanmaz, aşağılara, derinlere doğru yaşanır. Aynı biçimde yana doğru değil, derinlere doğru çalarsın. Akordeon çalmasan, oturabilirdin veya çello, ya da başka bir enstrüman. Ama saksafon çalarken olmaz. Saksafon çalmaya bacaklardan başlanır, sonra başa doğru gelinir. Bu şekilde hava enstrümandan kendiliğinden akacağından, fazla üflemene gerek kalmaz. Yanaklarını şişirmek ve çeneni germek zorunda kalmazsın. Sen, sen hâlâ gerginsin. Seslerin şeklini dudaklarınla vermelisin, dilini üzerlerinden geçirmelisin. Sonra saksafon acı kadar hassas olur. Aranızda acı olmalı. Yoksa birbirinize birer yabancı olarak kalırsınız. Bu saksafon. Ya sen kimsin?"

Şunu söyleyeyim, çok daha kibarlaşmıştı. Beni sık sık uyarmıyor, daha çok dinliyordu. Bazen ben bitirsem de o dinliyor gibi görü-

nüyordu. Sadece ben giderken, şunu veya bunu geliştirmem, onun veya bunun üzerinde çalışmam gerektiğini söylerdi.

Eskisinden daha çok çalıştığım doğruydu. Çalmaya karşı hasretle, bir çeşit kararlılıkla dolmuştum. Bugünlük yeter dediğinde ben bir tane daha dinlemesini isterdim. Farklı çalacağım, lütfen dinle. Tek iyi gözünü kapadığında, uyuduğunu düşünebilirdiniz. Sonra birden onu kocaman açardı:

"Tekrar çal, birincisinde bir şey kaçırdım."

Bazen bekçiler gelip kısa kesmemizi söylerlerdi, zira depo çok geç saatlere kadar açık kalamazdı. Üzerini mühürlemeleri gerekirdi. Görmezden geliyorlardı. Ayrıldığımda gece olduğundan şantiye o kadar sessiz olurdu ki, gündüz burasının aynı yer olduğuna zor inanırdım.

Her pazar günü ayinden döndükten sonra çalışabilmem için saksafonu bana verirdi. Hayır, hiç ayinde miydin, diye sormazdı. Sadece çalışabildin mi, diye sorardı. Kaldığım odada hiç çalışamazdım. Sabahtan itibaren, kâğıt oynamaya ve votka içmeye başlarlardı. Birisi kiliseye gitse bile, hemen eve dönüp votkayla kumara otururlardı.

Hava güzelse, kırlara veya otlaklara giderdim. Pazarları kırlarda kimse olmazdı, otlaklardaysa olsa olsa inekler olurdu. Boş kırlarda çalmak iyi olmazdı. Çalardınız ama müziğiniz sanki eriyip kaybolurdu. Otlaklar biraz daha iyiydi. Otlaklarda, ineklerin arasına girerdim. Ve şöyle söyleyeyim, saksafondan, daha sonra başka yerlerde duymadığım bir ses çıkardı, ne o depoda ne herhangi bir gece kulübünde ne de bir konser salonunda. İnanmayacaksınız ama inekler ot yemeyi bırakır, kafalarını kaldırıp kımıldamadan dinlerlerdi.

Sesin bulunduğum yere bağlı olarak nasıl değiştiğini görmek için farklı yerlerde çalmayı denemişimdir. Gölde, ormanda veya Rutka hâlâ bu yöne akarken, burada hâlâ bir köy varken köyde çalsam nasıl olurdu, bilmiyordum. Gerçekten de bu denemelerden çok şey öğrenmiştim. Aynı saksafon, aynı ağızlık, aynı kamış ve tabii ki aynı ben, ama hepsi diğerinden farklı yerlerdi. Örneğin, nehrin yanında durduğumda, her zaman yavaş olan akıntı hızlı akıyordu.

Yağmur yağdığında veya kışın daha kötüydü. O zaman ne yapacaktım? Şantiyeye gidip açık bir sundurmanın altında dururdum. Bekçiler beni içeri alırlardı. Zaman zaman birinden diğerine geçerdim. İnşaatın çatısı yapıldığında, işler biraz daha kolaylaşmıştı.

Atölyelerden birine girerdim. Gerçi kışın, özellikle havalar çok soğuduğunda, uzun süre çalışılmazdı. Parmaklarının uçlarını buraya kadar kestiğim eldivenlerim olduğundan sadece parmak uçlarım ortadaydı. Ancak hissizleştiklerinden, onlara çok sık hohlamam gerekiyordu.

Bu kararlılığımın nereden geldiğini bilmiyorum. Onun yakında öleceğini bildiğimi iddia etmeyeceğim. Belki saksafon içimde bir şeyi harekete geçirmişti, yani onun benim olduğu gerçeğini. Hem de kemerleri sıkmaya gerek kalmadan, para biriktirmeden. Bir gün bana demişti ki:

"Kendi kendime sık sık düşünüyordum, saksafonu niye elimde tutuyorum diye? Çalmıyorum, çantasında öylece duruyor. Bir torunum var gerçi ama kodeste. Çıkıp geldiğinde, ben ölmüş olursam yok pahasına satar onu. Senin yaşında. Git çemberinin içinde dur."

Gidip bana söylediği yerde durdum. Kendisi de çemberinin içine oturmuştu. Gözleri kapalı, çalmamı bekliyordu. Birden kör olan gözü açılmıştı. O gözüyle beni gördüğüne yemin edebilirdim. Hatta parıldamıştı bile ve ben çalmayı bırakmıştım.

"Pazar günü benimle ayine gel, rahibe sor. Haftanın çoğu günü kilise boştur, belki çalışmana izin verir. Gerçek şu ki, depo işe yaramaz. Doğru dürüst bir yer lazım sana. Buralarda başka ne var? İtfaiye istasyonu mu? O daha da beter."

O öldükten sonra inşaat bitmişti ve ben o şantiyeden bu şantiyeye geçmiştim. Hatırlıyorum, bir kablo fabrikası inşa ediyorduk. Bir gün, ekmek almak için bakkala gittiğimde, birisinin harap olmuş ve savaştan beri öylece duran civardaki bir kiliseden bahsettiğini duymuştum. Ayinleri başka yerdeki bir kulübede yapıyorlardı. Savaştan sonra, kamplardan ve barakalardan sökülmüş prefabrike panelleri almışlar ve savaştan çok hasar görmüş yerlerdeki binalarda, ahırlarda, hayvan barınaklarında, resmi binalarda, sosyal tesislerde ve okullarda kullanmışlardı. Kilise binasını da bu tür panellerle inşa etmişlerdi. Bu bina köyün bir ucunda, harap kilise ise diğer ucundaydı.

Bir pazar günü oraya bakmaya gitmiştim ve her ihtimale karşı saksafonumu da yanıma almıştım. Bina tam olarak harap olmamıştı, yani temeline kadar yıkılmamıştı. Ama savaş izlerini bırakmıştı. Kilise kulesi gitmişti. Çatının yarısı yoktu. Diğer yarısı mermi delikleriyle kalbura dönmüştü. Duvarlarda büyük açıklıklar vardı.

Camların hepsi kırılmıştı, gerçi kenarlarda kalanlardan bir zamanlar pencerelerin vitraylı olduğu görülüyordu. Ana kapı kırılmıştı. Koronun bulunduğu yere de bir bomba isabet etmiş olmalıydı. Molozların üzerinde yürümek gerekiyordu ve parçalanmış orgun parçaları enkazın arasından çıkıyordu. Yanlışlıkla bir şeye bastığımda, ortaya çıkan inilti beni korkutmuştu. Ama enkazın ortasından geçmekten başka bir yol yoktu. Bir tane bile sıra kalmamıştı, günah çıkarma kabinlerinden eser kalmamıştı ve ana mihrap ile yan mihrapların olduğu yerler bomboştu. Zeminde ise kamp ateşlerinin izleri vardı. Askerler yemek pişirmek veya ısınmak için sıraları, günah çıkarma kabinlerini, mihrapları yakmış olmalıydılar. Duvarlar makineli tüfek ateşine tutulmuş gibi görünüyordu, azizlerin figürleri hep parçalanmıştı. Burada başın bir kısmı, orada bir dirsek veya komik bir sandalet içerisindeki bir ayak. Ben bir el seçmiştim ki, başparmağı burasından kopmuştu. Bir yerde bulabilir miyim diye etrafa bakmaya başlamıştım. Tüm parmakları olan ve tespih tutan başka bir el bulmuştum. Ama biri sol el, diğeri ise sağ el olmasına rağmen, ilk elin eşi çıkmamıştı. Diğer parçalar için daha fazla bir şey söylemeyeceğim, eminim ki hayal gücünüz kuvvetlidir. Basacağınız yere dikkat etmeniz gerekiyordu. Tek kelimeyle, her yerde enkaz ve kalıntılar vardı. Dahası, savaştan beri geçen seneler boyunca yağmur ve kar üzerlerine yağmış, sert soğuklar olmuştu ve kimsenin burayı daha fazla harap olmaktan koruyacağına dair bir emare de bulunmuyordu.

Hâlâ şeklini koruyan tek nesne İsa'nın çile yolundaki Çarmıh Durakları'ydı. Kurşunlardan delik deşik olup kararmalarından, bazıları da neredeyse tüm renklerini kaybettiklerinden, İsa'nın çarmıhını taşıyıp taşımadığı veya çarmıhın kendiliğinden mi hareket ettiği anlaşılmıyordu. Bir de vaiz kürsüsü. Onun nispeten sağlam kalmasının biraz garip olduğunu söylemeliyim. Kürsü de mermilerle delik deşik olmuştu. Ama bir basamağı bile eksik değildi. Evet, ahşaptandı. Belki de askerlerin moralini yüksek tutmak için buradan konuşmalar yapmışlardı. Belki de bir yıldönümü kutlamışlardı. Bayramlar savaş zamanı da aynı şekilde kutlanırdı. Kürsüye gittim. Harabeler moralimi gerçekten bozduğundan, çalmaya niyetim yoktu. Sadece yukarıdan aşağıya bakmak istemiştim. Hiç kürsüye çıkmamıştım. Çocukken hep rahibin buradan insanların kafalarındaki her şeyi görebileceğini düşünürdüm. Saçı gür bir ada-

ma baksa veya kadınların eşarpları olsa bile, o her şeyi görebilirdi. Böylece ayin sırasında, tüm cemaatin önünde, benim için, "Görüyor musunuz, şu küçük kafanın içinde kötülük gizli ve unutmayın, insan büyüdükçe kötülük de büyür kardeşlerim" demesin diye annemin veya babamın arkasına saklanırdım. Zira her ayin kötülük hakkındaydı. Zaten bu konuda bazı adam veya kadınların ilk ve son isimlerini söylerdi.

Şimdi ben kürsüde duruyordum ve yukarıdan aşağıdaki harabelere bakıyordum. Ve bir süre sonra bir ses bana çalmaya başlamamı fısıldamıştı adeta. Belki de o harabelerdi. Çantayı açıp saksafonu çıkardım, ağızlığı dudaklarımın arasına yerleştirdim, gerçi hâlâ emin değildim. Sonra saksafon kendiliğinden çalmaya başlar gibi olmuştu. Çaldı da çaldı, ben sadece harabelerin ortasında bu çalışın nasıl ses çıkardığını dinliyor gibiydim. Bu sırada molozların arasından birisinin geldiğini gördüm. Karmakarışık gri saçlar, havada bana doğru sallanan bir baston. Bir şeyler bağırıyor ve kavga etmeye çalışıyormuş gibi geriliyordu. Ama sağ bacağı ona izin vermiyor, her adımda onun üzerine yıkıldığından, daha bana ulaşmadan devrilecekmiş gibi görünüyordu. Birinin enkazın içinden ortaya çıktığı izlenimine kapılmıştım. Soluyor ve terliyordu, sonunda aksayarak kürsüye gelebilmiş ve son nefesini verir gibi bağırmıştı:

"İn aşağı oradan! Gürültü yapmayı bırak! İn aşağı, duyuyor musun?"

Kürsünün altından geçip sopasıyla alttan vurmaya başlamıştı. "İn aşağı! İn aşağı!"

Çalmaya devam ettim. Altından çıkıp hareketsiz durduktan sonra bana bakmak için başını eğmiş ve sanki beni dinlemeye başlamıştı. Belli ki başını dik tutamadığından ellerini sopasının üzerine koyup çenesini de ellerinin üzerine yaslamıştı. Hareketsiz durup dinlemişti. Bir an tekrar yukarı bakıp "Elindeki o boru da ne?" diye sordu. "Çaldığın şey ne?"

"Saksafon."

"Hiç duymadım. Tanrı'nın onu beğeneceğini düşünüyor musun? Hep org dinlerdi. Ama gördüğün gibi, org enkazın altında yatıyor. Bana yardım edersen çıkarabiliriz. Tek başına yapamıyorum. Çok yaşlıyım. Bastonumu kenara koyduğumda ayakta duramıyorum. Tüm yaşamım boyunca burada org çaldım. Bu çok iyi bir orgdur! Orada, kulübede onlara lazım değilmişim. Küçük bir orgları bile

yokmuş. Onun için burada kaldım. Tanrı benimle kaldı. Müzik olmayan bir yerde duramaz o.

Enkaza gidip üzerine bastonuyla vurdu.

"Bak, duyuyor musun? Aşağı in, bu duvarı kaldır, o zaman duyması daha kolay olacak."

"Neyi duyması daha kolay olacak?"

"Anlamıyorsun. Bazen buraya gelir, harabelere oturup dinlerim. İşte, duyuyor musun? Sadece bu duvar parçasını kaldırman gerek. Aşağı in. Gençsin, elinden gelir."

Oraya, neredeyse, her pazar gidip orgu çıkarmasına yardım ettim. Aslında, o oturmuş ben de kazmıştım. Arada bir ayağa kalkıp bir parçayı almaya çalışsa da eğildiği an dengesini kaybederdi. Sonunda yerinden kımıldamamasını, temizleme işini yapacağımı söylemiştim. Çok az konuşuyordu, soru sormuyordu, belki de dinliyordu. Zira büyük bir parça enkaz kaldırdığımda hep tekrarlıyordu:

"Şimdi daha iyi duyuluyor. Burayı kaz şimdi."

Bir gün klavyeyi ortaya çıkarana kadar kazmıştım. Yorgunluktan oturduğumda demişti ki:

"Şimdi yaklaştık. Dinle."

Bir şey duymadığıma yemin edebilirdim. Sordum:

"Neye yaklaştık?"

"Tanrı'ya" demişti. "Tanrı'ya. Tanrı müziktir, Yüceliği ancak ondan sonra gelir."

Bir pazar, her zamanki gibi gelip etrafa göz gezdirdiğimde onu görememiştim. Her zaman benden önce gelir, harabelerde oturup beklerdi. Sonraki pazar onu yine görememiştim. Veya sonrakinde de. Tüm orgu ortaya çıkarmıştım. Düşünebileceğiniz gibi, enkazdan başka bir şey değildi. En küçük parçasına kadar toplamıştım. Ama o bir daha geri gelmemişti. Belki de ben orgu çıkarmadan önce ölme şansına kavuşmuştu. Zira onu görseydi...

10

Ondan sonra ne mi oldu? Ondan sonra kar yağdı. İyi bilirsiniz. Ama aşağıda patates kilerinde saklandığımı nereden bilebilirsiniz? Saklanmamıştım, annem sabah beni patates getirmem için bir sepetle göndermişti. Zurek çorbası zaten hazırdı, annem patatesleri de içine koyduğunda elbette tencerede yeteri kadar olacaktı. Ama birden az olduğuna karar vermişti. Sepeti alıp birkaç tane daha getir oğul, soyup içine atacağım. Kimin aç geleceğini bilemeyeceğinden, her zaman her şeyi çok miktarda yapmayı severdi. Gelmeseler de yenirdi.

Sepeti doldurmak biraz zamanımı almıştı, sonra da kilerdeki küçük kapıya tırmanmıştım, yer derindeydi, ben de o kadar güçlü değildim, her seferinde bir adım atmak zorunda kalıyordum, sepeti ancak bir sonraki basamağa koyduktan sonra çıkabiliyordum. Neredeyse kapıya ulaşmıştım: Çıkacak bir basamak daha kalmıştı ki birdenbire silah seslerini duydum. Kapıdaki çatlağa gözümü yerleştirdiğimde askerlerin koşuştuğunu, bağırdığını, bidonlardan evin her tarafına, ahıra ve hayvanların barınağına bir şey döktüklerini gördüm. Sepeti elimden bıraktım, sepet yere düştü. Dışarı koşmak veya evin arkasına çıkmak yerine, başım dizlerime değene kadar eğildim. Gözlerimi kapamış, kulaklarımı ellerimle bastırarak orada duymadan, görmeden oturdum.

Niçin öyle davrandığımı bugün anlayamadığımı söylemeliyim. Kendimi affedemiyorum. Hayır, korku değildi düşündüğünüz gibi. Korku beni kilerden çıkmaya zorlardı. Korku kalbimin atışlarını duymama neden olurdu ama benim kalbim durmuştu. Ellerimle kapadığım kulaklarımla en küçük sesi bile duyamıyordum. Donakalmıştım.

O halde ne kadar oturduğumu bilemiyorum, o pozisyonda donmuşçasına, dizlerime sarılmış, ellerim kulaklarımda. Ne zaman uykuya daldığımı bile bilmiyorum. Düşünebiliyor musunuz, uykuya dalmıştım. Bu normal mi? Doğru, sabahları zor uyandığımdan, erken kalkmayı hiç sevmezdim. Annemin üzerime eğilip "Hadi

oğlum, kalkma vakti" dediğini duyduğumda bile uyanamazdım. Bu yüzden çoğunlukla babam beni uyandırmaya gelirdi. Yorganı üzerimden çekip yüksek sesle, "Hadi, ayağa kalk yoksa üzerine soğuk su dökerim!" derdi. Ondan sonra, uzun süre uyku sersemi gezerdim. Yıkanıp giyindiğimde hâlâ sersem gibi olurdum. Kahvaltı yaparken sersemliğim devam ederdi. Okula gittiğimde hâlâ gözlerimden uyku akardı. Sınıf öğretmenimiz çoğu kez beni ilk derste uyandırırdı. Veya tatilde, inekleri otlağa götürdüğümde, sanki onlar beni götürüyormuşçasına, arkalarından uykudaymış gibi giderdim.

Her neyse, uyandığımda her yer karla kaplanmıştı. Hiç böyle kar görmemiştim. Tahmin edemezsiniz. Ağaçların üçte biri kara gömülmüştü. Yakınlardaki bağda, arıların terk ettiği bir kovan vardı. Babam sürekli yeni bir arı yeri kurmayı planlıyordu. Kovan tamamen karla kaplanmıştı. Düşen kar taneleri öyle iriydi ki, yoğunluklarından etraf zar zor seçiliyordu. Üstelik yağmaya devam ediyordu. Siste olduğu gibi bakmak zorunda kalıyordunuz. Tüm kış kar yağmamıştı. Don olmuştu ama kardan iz yoktu. Ne zaman başladığını size söyleyemem. Ama ancak durduğunda ne kadar kalın bir örtü bıraktığını görebilirdiniz. Kiler kapısının yarısından daha yükseğe geliyordu. Şans eseri dışarıyı görmemi sağlayan yarık kapının hemen üstündeydi. Kar öyle parlıyordu ki, yarıktan görmek çok zordu.

Kar dünyayı değiştirmişti. Örneğin, ormanda böyle karlarla kaplı ağaçlar arasında yürüdüğünüzde, ağaçlardan birinin altında yatmak ister canınız. Özellikle kar lapa lapa yağarken, sizi örtecek olsa da, yine de uzanırsınız. Neden olmasın? Diyelim, başınızın üzerinde mutlu bir çam ağacı varken, yatakta, çarşafların üzerinde, kabarık bir yorganın altında yattığınızı, ayrıca kimsenin sizi kaldırmadığını düşünmeniz çok mu zor. Gerçekten de, ağaçlar mutlu veya mutsuz olabilirler. Tıpkı insanlar gibi, öyle fazla farkları yoktur insanlardan. Bana inanmadığınızı görebiliyorum. Anlatayım, küçükken bir bakışta hangi ağaçların mutlu, hangilerinin mutsuz olduğunu söyleyebilirdim. Annemle böğürtlen veya mantar toplamaya gittiğimde, o böğürtlenlere veya mantarlara bakardı, bense ağaçlara bakıp hangilerinin mutlu, hangilerinin mutsuz olduğunu görürdüm. Sık sık, annemi de yanıma çağırıp bakmasını söylerdim. Böğürtlenlerini veya mantarlarını bırakıp benim yanıma gelirken, bana bir şey olduğunu düşünürdü. Ama onu böğürtlenlerinden

veya mantarlarından ayırdığım için saçmaladığımı asla söylemezdi. Düşünmeye çalışın; yan yana iki meşe ağacı, her ikisi de meşe ama biri mutlu, diğeri mutsuzluğu içinde hareketsiz. İlk ağaçta yapraklar yaşamın coşkusuyla titriyorlarken, diğerindekilerin hepsi düşmek ister gibi görünüyor.

Şimdi ise hangisi hangisidir ayıramıyorum. Ormanda sık sık yürüyorum ama çıkaramıyorum. Hepsi aynı görünüyor ve bir ağaç mutlu mu değil mi, bilemiyorum. Genellikle köpekleri dışarı çıkarıyorum ve acaba onlar biliyor mu diye bakıyorum. Ama biri bir ağacı koklasa ya. Ağaçları koklamaları için ne yapsam? Hangi ağacın mutlu, hangilerinin mutsuz olduğunu görmeleri için koklamaları mı lazım? Onlara anlamını açıklamanız gerek. Mesele şu ki, kimse bilmiyor. Ayrıca ormanın kendisi köpekler için başka bir anlam ifade edebilir. Neyse, artık benim için de aynı orman değil.

Yarıktan bakarken üşüdüğümden, tekrar kilerin en altına inmiştim. Orası çok daha sıcaktı. Orada uyudum, yemek yedim. Ah, yiyecek çok şey vardı. Sadece patates değil. Havuç, pancar, lahana, şalgam. Susadığımda, karı eritip içiyordum. Kapıyı, elimi uzatıp bir avuç kar alacak kadar aralayabilmiştim.

Kimsenin beni burada bulacağını hesap etmemiştim. Şöyle söyleyeyim, kimsenin beni bulmasını da istemiyordum. Zaten kim bulacaktı? Etraf bomboştu, sessizdi, kardan başka bir şey yoktu. Buna inanmanız zor olacak ama aslında burada kendimi rahat hissetmeye başlamıştım. Sazlıktaki kayığın içinde yatarken hissettiğim gibi hissetmiştim kendimi, hani babamın, annemin, kız kardeşlerimin beni çağırdıklarında duymuyormuş gibi yaptığım zamanlar gibi. Daha sonra beni, neredeydin, diye azarlayacaklarını hayal ediyordum. "Tanrı'nın cezası çocuk. Seni çağırdık durduk."

Hiçbir hayvan gelmemiş, hiçbir kuş ne bir ağacın üzerinden uçmuş ne de bir ağaç dalına konmuştu. Ancak bir süre sonra bir tavşan gördüm, gerçi karın üstünde bir görünüp bir kaybolmuştu. Bu olaydan sonra, tavşanı göreli ne kadar olmuştu, bilemiyorum, günleri saymıyordum ki. Aslında her gün kenara bir patates koyabilirdim ama ne için? İnsan bir şeyi saymaya başladığında, bir şeyi hesaba katıyor demektir. Bense, size söylediğim gibi, hiçbir şeyi hesaba katmıyordum. Bir süre sonra bir ceylan görünmüştü. Gerçek olduğunu düşünmemiştim. Bakmıştım da gözlerime inanamamıştım. Rüya görüyorum diye düşünmüştüm, zira aşağı

yukarı mutfağımızın orada duruyordu. Çok sakin, evcildi; sakin ve güvenen bir ceylana zor rastlanır. Orada öylece hiçbir şey onu kaçıramayacakmış gibi duruyordu.

Aç olmalıydı, burnuyla toprağı eşelemeye başladı. Ona patates atarsam belki daha yakına gelir diye düşünmüştüm. Ama kapıyı daha fazla açamıyordum. Sonra aniden, bir şey onu ürkütmediği halde ortadan kayboldu. Yani baktığınızda kardan başka bir şey yoktu ve zaten kapıdaki yarıktan her şey farklı görünüyordu. Kar yağmadığı zamanlardan da farklıydı.

Gözümü kapıdaki yarığa yapıştırdığımda yılbaşı kartpostallarına bir stereoskoptan bakıyormuş gibi olmuştum. Örneğin, bir keresinde salonumuzun olduğu yerde mumlarla süslenmiş bir yılbaşı ağacı belirmişti. Mumlar öyle parlak yanıyordu ki, gündüz olmasına rağmen etrafındaki her yer gece kadar karanlıktı. Veya birden, ormanın arkasında, gökten büyük ve parlak bir yıldız kaymaya başlamıştı. Uzun süre bakamadığımdan, gözümü yarıktan ayırmak zorunda kalmıştım. Sonra bir gün dışarı baktığımda, önümden üç bilge kral geçiyordu. Nereden mi biliyorum kral olduklarını? Taçları vardı. Kaybolmuş gibiydiler, zira biraz yürüdükten sonra dönüp başka bir yöne gitmişlerdi.

Bir seferinde babam beni çarşıya götürmüş. Defter almak için bir dükkâna girdik. Cam tezgâhın altında böyle kartpostallar vardı, diğer şeylerin arasında, üç bilge kral karda yürüyordu ve birisi onlara bu tarafa değil, şu tarafa diye yol gösteriyordu. Gözlerimi alamamıştım. İlk defa kartpostal görüyordum. Hatta kendimde, tezgâhtara bunların ne işe yaradığını sorma cesaretini bulmuştum.

"Birilerine gönderirsin" demişti.

Babama tutturmaya başlamıştım: "Baba, bir tane alıp gönderelim."

"Kime?" diyerek beni sabırsızca uzaklaştırmıştı oradan. "Gönderecek kimsemiz yok. Herkes burada."

Bir keresinde kızak zillerinin sesini duyduğumda, gözümü yarığa yapıştırmıştım. Ses benim olduğum yönde giderek artmıştı. Sonra birden, uzaklaşmaya başladı ve bir süre sonra tamamen gözden kayboldu. Ne kızağı ne kimin kullandığını görmüştüm. Başka bir sefer Noel ilahileri okuyan şarkıcılar ortaya çıkmıştı. Tek sıra halinde, arka arkaya karlara bata çıka yürüyorlardı. Başta Yıldız, arkasında Kral Herodes, yaver, Yahudi ve Bekçi varken, arkadan da

şeytan geliyordu. Ölüm'ün orada olmadığına şaşırmıştım. Kendi kendime Herodes'in başını kimin keseceğini düşünmüştüm? Fakat belki de Ölüm oradaydı, ancak beyaz olduğundan, karda onun orada olup olmadığını göremezdiniz. Hani bazen rüyaları yaşamdan ayıramazsınız ya...

Bay Robert, ilk karşılaştığımızdan beri her Noel bana o kartlardan bir tane yollardı, ben de ona. Bahsettiğim türde, yılbaşı çamlı, Noel şarkılı, üç bilge krallı ve bunun gibi olanları seçerdik. Genellikle arkasına yazdıklarıyla dalga geçebilecek olanını seçerdi. "Saflığımızdan geriye kalanı size gönderiyorum, diğer tarafına bakın lütfen."

Bir Noel zamanı onun için bir kart seçerken, tam da kapıdaki yarıktan gördüğüm gibi bir kart bulmuştum. Tıpatıp aynısını. Ormanın arkasında bir yıldız kayıyordu ve dünya kardan bir yorganın altında yatıyordu. Onu aldım, hemen bir tane de pul alıp düşünmeden adresi yazarak yollamıştım. Bay Robert'e değil. Buraya. Hiç mesaj yoktu. Demek istediğim, nasıl bir mesaj yollamış olabilirdim? O zamandan beri, her Noel böyle bir kart yollarım. Mesajı olmayan. Sadece bir keresinde imzalamayı düşünmüştüm: Sizinkini. Ama bu ne anlama geliyordu? Kimin? Hiç geri gelmemişlerdi. Nasıl gelsinler ki, hiç adres vermezdim. Saçmalık, değil mi? Ben de öyle düşünüyorum. Ama Noel tekrar geldiğinde, bir tane daha gönderirdim. Bana katılmayabilirsiniz, ancak bana göre, bizim olmasını istediğimiz dünya sadece kartpostalların üzerinde. Başkalarına göndermemizin nedeni de işte bu.

Hayır, kar eridiğinde ne olacağını düşünmemiştim. Yedim, uyudum, kapıdaki yarıktan baktım ve yaşayıp yaşamadığımdan emin değildim. Belki sadece, karla birlikte erimeyi bekliyordum. Niye karla birlikte erimeyeydim ki? İnsanın yaşadığına dair bir hissi yoksa eğer, karla birlikte erimek isteyebilir.

Sonra birden bir gün bir grup partizan ortaya çıktı. O sabah güneş pırıl pırıl parlıyordu ve ormanda sanki ağaçlar ayrılmış, adeta şeffaflaşmıştı, geldiklerini ta uzaktan görebiliyordum. Bana inanmayabilirsiniz ama beni geçip gitmelerini istemiştim. Bağırıp burada olduğumu onlara gösterse miydim? Yok, hayır. Şöyle söyleyeyim, ancak o vakit korkmaya başlamıştım. Aşağıya, kilere indikten sonra duvarın yanındaki patates yığınının üzerine tırmanmıştım. Bir yanda patatesler, diğer yanda havuçlar, pancarlar,

şalgamlar, lahanalar vardı. Ortada ise durabileceğiniz, sepetinizi doldurabileceğiniz bir boşluk.

Bütün bunların onların yüzünden olduğundan değil. Kim olursa olsun, beni bulmalarını istemiyordum. Köye sık sık gelirlerdi. Yazın, kışın, günün gecenin herhangi bir saatinde. Kışın daha uzun kalırlardı. Kendilerini rahat hissetmedikleri bir ev yoktu. Bazen orada yaşayanlardan daha kalabalık olurlardı. Tavan aralarında, ahırlarda, birden fazla odası olanların sıradan odalarında da uyurlardı. Subaylar her zaman evlerde kalırlardı. Yedirilip içirilmeleri gerekirdi ve yaralarıyla ilgilenirdi. Genellikle bir doktor çağrılırdı, gerçi köydeki birinin kendisi için doktor çağırdığını hiç hatırlamıyorum. İnsanlar otlarla, merhemlerle, demlenmiş içeceklerle, ovalamayla, bardak çekme gibi şeylerle kendi kendilerini tedavi ederlerdi. Bunlar da işe yaramazsa ölürlerdi. Hastalıkları tedavi etmenin birçok yolu vardı. Örneğin, tavşan şakağı nedir biliyor musunuz? Hayır, aslında yağdır. İltihaplı bir yara için en iyi şeydir. Yanıklar için ise aloe. Romatizma için, etkilenen yere ısırgan otu batırmak. Bazen ben de gidip elimi ısırgan otlarına sokarım. Veya üzerine arı koymak. En kötü kırık kemikleri bile düzeltmeyi bilenler vardı. Alçısız, odun kullanarak. Veya kuru çocuğun ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Şayet bir çocuk kalça çıkığıyla doğmuşsa. Bir nine böyle kalçaları hep iyi ederdi. Devamlı ağladığı için çocuğu ona getirirlerdi. Önce kıvrımlar aynı mı diye görmek için bebeğin bacaklarını yan yana getirirdi. Değilse çocuk sakat demekti. Böyle zamanlarda çocuk onun kucağında öyle bir ağlardı ki, evi terk etmek zorunda kalırdınız. Ama köyümüzde kimse topallamazdı. Elbette tüm hastalıklar iyileştirilemezdi. Tedavi her zaman bir çözüm getirmiyordu. Birinin çözüm olmadığını bilmesi ve bu yüzden öleceğini bilmesi yeterliydi.

Yani doktor getirmek öyle kolay değildi. Yol uzundu ve her doktor bu riski göze almazdı. Bir keresinde doktor getirmesi için babamı göndermişlerdi de gelene kadar hepimiz dua etmiştik. Sonra tekrar doktoru götürmek zorunda kalmıştı ve biz yine sağ salim dönsün diye dua etmiştik. Neyse, bazen insanlar partizanlardan bıkıyordu. Özellikle içtiklerinde, onlara hep içki bulmanız gerekiyordu. Küçük danslar bile düzenliyorlardı. Bazıları armonika çalardı, tüm bekâr kızları toplarlar, kızlar da gitmek için sabırsızlanırdı. Sonradan biri veya ikisi hamile kalırdı.

Köye her geldiklerinde, birkaçı bir süre içinde ölürdü. Bu onların içmesini ve parti vermelerini engellemezdi. İçtiklerinde, bazen silahlarıyla havaya ateş ederlerdi. Köy, ormanın ortasında, anayollardan ve tren yolundan uzakta olduğundan kimsenin duymayacağını düşünürlerdi. Gerçi şöyle söyleyeyim, onlar gelince eğlence de gelirdi. Köy sanki başka bir yere dönerdi. Hemencecik değil ama. İlk geldiklerinde yanakları çökmüş, yüzleri kara olurdu. Gözleri uykulu ve kanlı, bakışları kuşkulu gibiydi. Birisi gülse, o gülüş, insanınkine benzemezdi. Sakalları o kadar uzamıştı ki, son ziyaretlerinden sonra tıraş olmamışlardı sanki. Bazılarının başında sargılar vardı ve zaman zaman, sargıların arasından kan sızdığı görülüyordu. Bazılarının kolu askıda olurdu. Diğeri topallardı. Bazısının tek ayağında bot vardı, öteki ise kanlı paçavralarla sarılı olurdu. Bazılarını taşırlardı. Genellikle doktor bunlar için çağrılırdı. Şöyle söyleyeyim, leş gibi de kokarlardı.

İlk işleri bitlerini ayıklamak olurdu. Belki de bit kirden daha çok kaşındırdığı için. Isırdıklarında yaralardan daha beter sorun çıkarırlardı. Annem evimizde hiç bit olmamasına özen gösterirdi. Bir tane bile görse, hemen her şeyi yıkardı. Sonra da ütü iyice ısınınca sıcak sıcak ütülerdi. Özellikle elbiselerin dikiş yerlerini. Bitlerin saklanmayı en çok sevdikleri yer buralardı. Hepimiz banyo yapardık, saçımızı yıkayıp en ince dişli tarakla tarardık. Bit için özel taraklar vardı. Dişleri birbirine o kadar yakındı ki aralarında neredeyse hiç boşluk yoktu. Üstüne üstlük annem sabadila sürerdi. Ne olduğunu bilmiyor musunuz? O günlerde bit için en etkili şeydi. Köylere gelip düğme, çengelli iğne, kopça, iğne, iplik gibi ıvır zıvır satan adamlar vardı. Saç tokası, astar bandı, küçük kızlara fiyonk yapmak için kurdele de satarlardı. Başka ne mi? Her tür şey. Ayakkabı bağcığı, ayakkabı cilası, nasır kremi, baş ağrısı için horoztozu. Evet, horoztozu, ağrı ilacına öyle derlerdi ama sadece baş ağrısı içindi bu ilaç. Evde işe yarayabilecek ne varsa onlarda vardı. Ev kadınları onların gelmesini dört gözle beklerdi. İnsanlar kasabadaki çarşıya nadiren giderlerdi, o da ancak satacak bir şeyleri olduğunda. Ama sabadilaya her zaman gerek vardı. Neredeyse kutsal su gibiydi.

Neyse, partizanlar geldiği anda bitler de ortaya çıkardı. Bitlerini nasıl ayıklayacaklarını öğrenmemişlerdi. Hepsi için demiyorum tabii, bazılarına anneleri veya büyükanneleri bunu göstermiş

olmalıydı. Zira onları bulup atıyorlardı. Hiç bitlenmediniz mi? Eğer bitlenmediyseniz, gerçekten de bu dünyada bulunmadığınızı söylemeliyim. Arka arkaya iki savaş ve hiç bitlenmediniz, bu çok garip. Genel olarak söylüyorum, sizi kastetmemiştim. Bu dünyada en az bir kere bitlenmelisiniz ve onlardan nasıl kurtulacağınızı da bilmelisiniz. Dedem bile, daha onlar bit ayıklamayı bilmiyorlarsa dövüşmeyi nereden bilecekler ki diye düşünürdü. Bir askerin ilk görevinin bitle, sonra açlıkla ve arkasında bıraktığı eviyle uğraşmak olduğunu söylemişti. Ancak ondan sonra diğer askerleri veya sivilleri öldürmek için uygun olacaklardı. Gerçi bu dedemi, oturup bitlerini ayıklarken onları seyretmekten alıkoymamıştı. Hatta eliyle gösterip, bak orada bir tane, şurada bir tane daha derdi. Daha sonra eve bit getirmiş olması bu durumda garip değildi.

Sonra banyo yaparlar, tıraş olurlar, saçlarını ve çamaşırlarını yıkarlar, yaralarını sararlardı, öyle ki geldiklerindeki hallerinden eser kalmazdı. Gelenler yaşlıyken bunlar genç adamlardı. Hatta bazıları çocuktu denebilir. Çoğu zaman aynı kişi olduklarına inanamazdınız. Ayaklarını sürüye sürüye gelenler daha sonraları dans etmek isterlerdi.

Aniden kilerin dışındaki kar çöküp kapı gıcırdadığında bir ışık sütunu yere çarpmıştı. Patates yığınının üstünde oturduğumdan beni göremezlerdi. Ama bir kızın tiz sesini duymuştum:

"Merhaba? Orada kimse var mı?"

İlk anda bu Jagoda veya Leonka olabilir mi diye düşündüm. Onların sesleri de böyleydi.

"Merhaba? Orada kimse var mı?"

Ancak o zaman bu sesin ikisininki de olmadığını anlamıştım. Muhtemelen, kapının yanındaki kardan içmek için kar aldığımda görmüşler ve kilerde birisi olmalı diye düşünmüşlerdi. Belki de kız bir adım inmiş olmalıydı, zira sesi yüksek çıkmıştı ama yine de bir kız sesi gibiydi, hatta biraz kaygılıydı:

"Orada kimse var mı? Bir şey söyle!"

Yemin ederim, çıkmamıştım. Aniden beklenmeyen bir şey olmuştu. Üzerine oturduğum patates yığını gürültüyle çökmüş, ben de onlarla birlikte aşağıya yuvarlanmıştım. Yok canım, ne kaderi. Yığından devamlı patates aldığımızdan, önünde sonunda yıkılmaya mahkûmdu. Tek gereken bir patatesin daha alınmasıydı ve yığın daha fazla bir arada duramamıştı. Sorulacak tek soru şuydu: Ne-

den şimdi oldu da, başka bir zaman olmadı? Tam birisi geçerken ağacın ana dallarından birinin kırılması kader midir? Tepemde bağırdıklarını duymuştum:

"Yüce Tanrım!" Kız dışarı fırladıktan sonra bağırmaya başlamıştı:

"Burada yaşayan biri var! Yaşayan biri var!"

Kendimi canlı göstermekten başka yapabileceğim bir şey yoktu. Bir anlığına dünya yokmuş, siz de onun içinde yokmuşsunuz gibi görünürken, tepenizde meleksi bir ses duyduğunuzda, o ses sizi ve dünyayı adeta yaşama davet ediyordur. Ne yapmalıydım, burada yokum diye mi bağırsaydım? Ona doğru tırmanmaya başlamıştım, ışık gözlerimi aldığından onu görmeden önce ilk gördüğüm şey, kolunda, üzerinde kızıl haç olan bir pazıbent olmuştu. Şoke olmuş bir şekilde demişti ki:

"Tanrım, daha çocuksun sen?"

Çocuk yorumuyla beni derinden yaraladığını söylemeliyim. Kıçı boklu kız diye düşünmüştüm. Haklı da çıktım. Gerçekten gencecikti, açık renk saçlıydı, gerçi asker paltosu ve kepiyle, olduğundan daha yaşlı gösteriyordu. Özellikle palto onun için çok büyük olduğundan, kolları tam buraya kadar sıvanmıştı ve saçları olmasaydı kepi de çok büyük dururdu. Sesi, yaşının ne olabileceği konusunda tek göstergeydi. Bildiğiniz üzere, görünüşler yanıltıcı olabilir –üniformayla daha da çok– ama ses asla. Üniformayla en genç asker, olduğundan daha yaşlı görünür. Çocuklar bile – üniformalıyken öldürmek, kesmek, yakmak onlar için sorun değildir. Üstelik üniformadan başka benim o zamanlarda olduğum yaşta olduğunuzda, sizden birkaç yaş büyük olan birisi dahi neredeyse yaşlı gibi görünür. Sonra bu giderek değişir, yıllar yakınlaştırır ve ölüme yaklaştıkça, her şey eşitlenir. Özellikle de ölüm aramızdan yaşa göre seçim yapmadığı için. Yok, bunun tesadüfen olduğunu söylemiyorum. Ölümün kendine has bir bilgeliği vardır.

Kolundaki kızıl haçlı pazıbentten anlaşıldığı üzere kız sıhhiyeciydi. Kilerden dışarı çıktığımda omzunda taşıdığı çantada da kızıl haç olduğunu gördüm. Çanta onun için çok ağır olduğundan omzu sarkmıştı. Tüm eczane içerisinde olmalıydı. Aslında, ona ağır gelen sadece çanta değildi. Birimin tek sıhhiyecisiydi, düşünebiliyor musunuz. Şikâyet ettiğini hiç duymadım ama işlerin onun gücünün ötesinde olduğu açıkça belliydi. Sürekli sargıları yıkıyor, yaraları

sarıyor, ağrılar ve ateşlenmeler için haplar veriyor, adamların alınlarını siliyor, kanı ve kirleri temizliyordu –sık sık baştan aşağıya–, ayakları üzerinde duramayan, gece gündüz sürekli ya onu çağırıyor veya bir yere gönderiyordu.

Bugün bile onu düşündüğümde, bir insanın hem bu kadar genç olup hem de böyle ara vermeden çalışmasını düşünmekte zorlanıyorum – onun yaşındaki herkes dinlenmeyi hak ederdi. Tam olarak kaç yaşında olduğunu size söyleyemem, yaşından hiç bahsetmemişti, belki de utanıyordu, ama her şeye daha yaşlı, çok daha yaşlı birisi gibi katlanıyordu.

Aslında, ruhumun derinliklerinde, onun çok, çok daha yaşlı olmasını istemiştim. Düşündüğünüz nedenden değil. Belli bir yaşa kadar böyle bir şeyi istersiniz, sonra arzunuz geri dönmeye başlar. O andan itibaren daha kötü insanlar mı olduğumuzu sanıyorsunuz? Size katılmıyorum. Kum havuzunda oynarken bile zaten kötüyüz.

Çocukken hiç kum havuzunda oynadınız mı? Ben de oynamadım. Köyde çocuklar için niçin kum havuzu yapılsın ki? Her yerde kum vardı, bol bol. Rutka'nın kıvrıldığı yerde bir kıyı kumluydu. Kumda yuvarlanabilir, kendinizi gömebilir, kumdan bir şeyler yapabilirdiniz, canınız ne çekerse. Sadece Rutka'da değil. Gerçi köy çocukları, kent çocukları gibi kuma ilgi göstermez. Tarlalarınız, kırlarınız vardır, her şey her yönde olabildiğince geniştir, bu durumda kim kumda oynamak ister ki? Her yerde oynayabilirsiniz. Yaşamak gibi, nerede olsa insan yaşar. Büyük evler gerekli değildir, kimse birbirinden ayrı olmak istemez. İnsanlar bahçelerde, ahırlarda, hayvan barınaklarında, bağlarda, tarlalarda, kırlarda, gökyüzünün altında, Rutka'nın yanında yaşarlardı. Tüm dünya evdi. Evse gün sonunda herkesin bir araya gelmesi için vardı. Onun için herkes yanındakine olabildiğince yakın olmak isterdi. Bazı evlerde ayrı bir salon olmazdı, sadece büyük bir oda olurdu ve o zaman sizden yakını olmazdı. Ancak burada sıkış tıkış olduğunuzda, gerçekten birlikte olduğunuzu hissedebilirdiniz. Çocuklar da herkesin parçası olduklarını hissetmek istiyorlarsa, kim onlara kum havuzu yapacaktı ki. Eğer birinin aklına kentlerdeki gibi kum havuzları yapmak gelseydi, herhangi bir çocuğun bunun içinde oynamak isteyeceğini mi zannediyorsunuz? Zincirle bağlasanız durmazlardı. Kum havuzu da tavuklara, kazlara ve ördeklere ev olurdu, onlar

da kumda eşelenmeyi sevdiklerinden, etrafı altüst ederlerdi ki bu da kum havuzunun sonu demekti.

Yurtdışındayken kum havuzlarına bakarak çok vakit geçirmiştim. Nerede yaşadıysam, apartmanların arasında mutlaka kum havuzları vardı. Bahsettiğim gibi, çocukları severim ve ne zaman biraz zamanım olsa, kum havuzunun yanındaki banklardan birinde, annelerin ve büyükannelerin arasına otururdum. Kum havuzunda oynayan çocukları izlediğimde, bazen duygulanırdım ama aynı zamanda korku duyardım.

Bana inanın, kum havuzu bir dünyadır. Altı üstü birkaç metrekare, ama tüm bir dünya, insanlık, geleceğin savaşları. Güzel, al al küçük yüzler, hepsi masum gibi gelebilir ama şimdiden kimin kimi kuma gömeceğini veya kumda kimin kimden saklanacağını görmek mümkündü. Acaba bunlardan hangisi bir gün kum havuzunu küçük bulacak veya hangisi içinde kaybolacak. Kum havuzunun kusuru mu bu? Bazıları öyle sanıyor. Ama düşündüğümde, bazen yaşımız ne olursa olsun, bizlerin kum havuzundan sürgüne gönderilmiş olduğumuz hissine kapılıyorum. Ben de hiçbir zaman bir kum havuzunda oynamadım.

Biliyor musunuz, dışarıdayken kumu renkli havuzlar bile görmüştüm. Yeşil, mavi, pembe. Sanırım boyanmışlardı. Nereden böyle renkli kum bulacaklardı ki. Sadece boyanmış kumdan dolayı farklı olabilir miyiz? Renklerden etkilendiğimiz doğru. Ama herkes aynı renklerden aynı derecede etkilenmiyor. Veya hangi renk kimde kaybolur, hangisi parlar. Gördüğümüz renkler bizimleyken aynı mıdır? Ayrıca, söyleyin bana: Kimse kum için güneşin renginden daha mantıklı bir renk bulabilir mi? Yapraklar için yeşilden? Veya gökyüzü için maviden? Kar için beyazdan? Elbette renkler mantıklıdır. Bunu bilmiyor muydunuz? Eğer beyaz kar olmasaydı o zaman...

Benim en sevdiğim renk mi? Gazeteci gibi soruyorsunuz? Hayır, elbette o kadarını biliyorum. Gazeteciye benzemiyorsun. Hangi renk mi? Ah, bilmiyorum. Beni şaşırttınız şimdi. Favori rengim yok. Yine de, örneğin yeşil desem bir anlamı olur mu? Zira hangi yeşil bu? Ormandaki her ağaç, her çalı, her yosun farklı bir yeşildir. Ve sizde hepsi tekrar başka bir tür yeşile döner. Onun için bir şey yeşildir diyebilir misiniz? Yeşil sonsuzluktur. Her renk sonsuzluktur.

Kiler kapısındaki yarıktan baktığımda, beyazın asla bir öncekine dönüşmeden başka bir beyaza, bir an sonra ise yine başka beyaza

dönüştüğünü görüp hayrete düşüyordum. Beyaz karın üstünde yuvarlanan beyazlık dalgaları gibiydi. O zaman beyaz rengin ne olduğunu sanıyorsunuz? Benimle eğleniyorsunuz. Tüm ömrümü kum havuzunda geçirdiğimi görmek isterdiniz. Ben de bunu isterdim. Ancak hiçbir renk sonsuz değildir. Renk her şey gibi değişimdir.

Yurtdışındayken bazen sanat galerilerini, müzeleri gezerdim. Sizde mi? O zaman her sanatçı için en zor rengin bir kadının teni olduğunu fark etmişsinizdir. Aynı sanatçıda bile, bir resimden diğerine. Renk değişir demiyorum, sadece o rengin yüzünde bir tür çaresizlik vardır. Öyleyse o kadının teni şu renkti diyebilir misiniz? Rengin, ressamın kendinden şüphe etmesine bağlı olmasından mı? Veya korkusuna, ıstırabına, umutsuzluğuna? Evet, bazen arzularına da. Resimlere baktıkça, sık sık, tüm renklerin kimi zorlu işler karşısında yetersiz oldukları izlenimine kapılıyorum. Hayır, düşündüğünüz gibi değil – model karşısında değil. O zaman hangi zorlu iş? Kadınlarla birlikte olmuşsanız, yanıtı da kendiniz bulmanız gerekir.

Hemşire benden hiç utanmadığından, çıplak banyo yapıyordu. Herkes onu hemşire diye çağırıyordu, ben de. Aslında söylediğim ilk sözcük oydu. Hemşire. Çünkü uzun bir süre hiç konuşmamıştım. Öyle işte. Nasıl konuşacağımı bilemiyor gibiydim. Hiç sözcük bilmiyormuşum gibi. Dilsiz adeta. Doğrusu bana ilk sözcüğü öğreten o olmuştu. Bana hemşire de. Herkes beni öyle çağırır. Hadi, söyle: Hem-şi-re. Hem-şi-re. Yıkanırken beni hep bekçi olarak dikerdi.

"Sen bana bakabilirsin" derdi. "Ama başka kimsenin seyretmediğinden emin olmalısın."

Nerede küçük bir dere veya kaynak suyu olsa, hep yıkanırdı. Aslında sadece su olan yerlerde duruyorduk. Ne de olsa, bir şeyler içmeliydiniz, temizlenmeliydiniz ve her zaman yıkanması gereken birçok şey çıkardı. İlk olarak sargı bezleri. Ona hep yardım ederdim. Yıkanacak ne varsa suya taşır, sonra da kuruması için dallara asardım. Konuşmasam da onun veya diğerlerinin bana söylediklerini anlardım. Bir yarayı sararken, eşyaları onun için tutardım, çantasından çıkarırdım, makas kullanırdım, sargıyı bağlamasına yardım ederdim. Ölü gibi yatan birini yıkaması gerektiğinde, başını veya gerekirse yana döndürmek için yan tarafını yukarı kaldırırdım. Ayakkabılarını çıkarırdım, zira yaralı olmasa da, temiz ayakların adam için daha iyi olacağını söyleyip her zaman ayaklarını da yıkardı. Ayakların ne durumda olduğunu hayal bile edemezsiniz,

kabarcıklarla, yaralarla, kabuklarla kaplı ve genellikle kanama derecesine gelecek şekilde ovalanmış olurlardı ve iltihaplılardı.

Bir keresinde ormanda büyükçe bir göle gelmiştik. Orada her zamankinden daha uzun konakladık. Oraya insan eli değmediğini, kimsenin bizi bulamayacağını söylemişlerdi. Doğruydu, ağaçlara bakarak bile bunu anlayabilirdiniz, eski çağlardan kalmış gibiydiler. Mantarlar, böğürtlenler, yabani çilekler, yabanmersinleri. Nereye dönseniz kuş görüyordunuz. Kuşlar kalbinizin mutluluğudur. Gün doğumuyla birlikte ormanda kuş sesleri yankılanıyordu. Gölün üstünde sutavukları, ördekler, kuğular vardı. O kadar yürüdükten sonra burası dinlenmek, biraz uyumak, yaraları sarmak ve hatta kısa bir süre savaşı unutmak için mükemmel bir yerdi. Doğrusu, savaş hâlâ devam ediyor muydu, yoksa bitmiş miydi, bilmiyordum. Kimse bir şey söylememişti. Köylerden uzak durarak, ormanlarda yürümeye devam etmiştik. Bir keresinde demiryolunu, başka bir zaman bir köprüyü geçtiğimizi ve bir değirmende geceyi geçirdiğimizi hatırlıyorum. Tüm gördüğüm, dolu dolu çuvalları taşıdıkları ve onları bir vagona koyduklarıydı. Bana çuvalların üstüne oturmamı söylemişlerdi. Onlar yürüyor, ben vagonda gidiyordum. Sonunda uykuya dalmışım, birisi beni çuvalların üstünden indirdiğinde tekrar ormandaydık. Başka bir sefer bir malikâneye gelmiştik, gerçi sadece arazisindeydik. Bize getirdikleri yemeği yedikten sonra hareket etmiştik.

Hemşire her zaman elimden tutardı. Sık sık, yorulup yorulmadığımı sorardı. Bazen adamlardan birisi beni sırtına alıp kısa bir süre taşırdı. Kışın, açtıkları yeraltı sığınaklarında yaşardık, böylece savaş o zamana kadar bitmiş olabilirdi. Evdeyken hep Noel'de veya Paskalya'da nasıl olacak diye konuşulurdu. Burada ise kimse bir şey konuşmuyordu. Yanımda konuşmuyorlardı en azından. Bir şey hakkında konuşurlarken ben yanlarına geldiğimde susuyorlardı. Bir keresinde beni fark etmemişlerdi, akşamdı, grup halinde ateşin yanında oturuyorlardı. Tek yakalayabildiğim, "Son zafere kadar" sözüydü. Daha fazla duyabilirdim ama kuru bir dala basınca konuşmayı kesmişlerdi. İşin doğrusu şu ki, bitmesini özellikle istemiyordum. Onlarla olmayı seviyordum. Hemşire benim için gerçek bir kız kardeş gibiydi, ona bağlanmıştım ve ayrılabileceğimizi hiç düşünemiyordum. Şunu, bunu düşünebilirdim ama ayrılmayı tercih etmezdim. Örneğin, bazen onlardan

birkaçı, bir düzinesi veya daha fazlası birden silahlarını alıp yola koyulurlardı. Sabah erken veya sonraki gece ben uyurken geri gelirlerdi. Neredeydiler, bir fikrim yoktu. Konuşamazken nasıl sorabilirdim ki? Bu yolculukların birinden sonra hep daha iyi yerdik. Ekmek ve domuz yağı olurdu, bazen de çorbada biraz et. Çorba aynı çorba olmazdı, her şeyden biraz koyularak yapılmış gibi görünse de, örneğin bezelye çorbası olurdu. Bezelye çorbası olduğunda herkes beklenti içinde ellerini ovuştururdu. Yine tuzak veya kapanla bir şey yakaladıklarında daha iyi yiyebiliyorduk. Silahla avlanmaları yasaktı. Bunun dışında çoğunlukla sadece darı lapası yerdik. Darının ne olduğunu biliyor musunuz? Hayır mı? Size anlatmayacağım, zira o zamandan beri darı lapasından nefret etmişimdir. Nereden bulmuşlardır, bilemiyorum. Silahlarıyla nereye gittiklerini bilemediğim gibi.

Bir keresinde seferlerinden birinde bana bir kutu tatlı, başka bir sefer bir top, sonra bir dama oyunu getirmişlerdi ve içlerinden biri de bana oynamasını öğretmişti. Sonra hep onunla oynamıştık. Başka bir keresinde de *Andersen'in Peri Masalları* adlı kitabını. Bilir misiniz? Okumaya başlarsam, belki konuşmaya da başlayabileceğimi söylemişlerdi. Silahlarını kuşandıklarında, bana tatlı, top, dama ya da masal kitabı bulmaya gitmiyorlardı. Aklımdan okumaya çalışıyordum, çünkü ağzımla yapamıyordum. Sayfanın sonuna zar zor geliyordum, o kadar zor işti ki, yerine fasulye ayıklamayı tercih ederdim. Yine de dediğim gibi, fasulye ayıklamaya dayanamıyordum.

Okulda en iyi okuyan ben olduğum halde, esasen okuyamıyordum. Çok iyi okurdum. Okumayı severdim. Evde, akşamları bazen herkese yüksek sesle okurdum. Jagoda ve Leonka, ikisi de benden büyüktü. Jagoda iki sınıf, Leonka ise benim üç sınıf üstümde olmalarına rağmen, okumada benim kadar iyi değildiler. Hemşire bir keresinde acı çektiğimi fark etmişti.

"Ver de ben sana okuyayım" dedi.

O günden sonra, ama her gün değil, çünkü gündüz her zaman vakti yoktu, akşamları da ışık yakmıyorduk, ne zaman vakit bulursa okumaya başlamıştı. En azından bir veya iki sayfa. Gözleri yorgunluktan kapanıyor olsa da. Bazen adamlardan bir veya ikisi, bazen de birkaçı dinlerdi. Koca herifler peri masalları dinliyorlar, düşünebiliyor musunuz? Ve partizan olmaları da cabası.

Kitapta kaldığı yeri hep bir yaprakla işaretlerdi. Sonradan böyle güzel bir yaprağı atmaya kıyamadığını söyler, yaprağı saklardı. Ve yeni yeri başka bir yaprakla işaretlerdi. Etrafta yaprakların en güzellerini arayıp bulur, ona getirirdim. Genellikle tüm ormanda dolaşırdım. Sonra getirdiklerimin arasından, en güzelini seçerdik.

"Bunu alalım mı?"

Her zaman onun seçtiğini almak isterdim.

"Böyle güzel yaprakları nereden buluyorsun?" Her seferinde hayranlıkla sorardı.

Şöyle söyleyeyim, onun hayran olduğunu duymak, bırakın sadece ağaçların altına bakmayı, ağaçlara tırmanmama da neden oluyordu. Meşe, kayın, akçaağaç, karaağaç, çınar, her tür ağaç vardı. Kitabı neredeyse yapraklarla doldurmuştu. Okuyacak birkaç masal daha kalmıştı ama bir türlü kitabı bitiremiyordu. Size kitabı sonra gösteririm. Salonda duruyor. Merak etmeyin, okumayacağım. Okunmayanlar, bırakın öyle kalsın. Hayır, yapraklı olanı kayboldu. Bunu ben kendim almıştım. Bir seferinde müzik notaları almaya gittiğim dükkânda kitaplar da vardı. Notaları almıştım, kitapların arasında dolaşıyordum. Bir de ne göreyim, *Andersen'in Peri Masalları*. Kalbim küt küt atmaya başladı. Parasını ödedikten sonra eve getirip yatağımın yanındaki masaya koydum. Yalnız yaşıyordum, karım beni uzun zaman önce terk etmişti. Hep yatarken okurdum. Yorgun olayım olmayayım, en azından bir iki sayfa okurdum. Sadece bir sayfadan sonra bile kendimi sakinleşmiş hissederdim ve her şey yerli yerine otururdu, beş veya on sayfa sonra gözlerim kapanmak üzere olduklarını bana haber verirlerdi. Uyku haplarına ihtiyacım yoktu. Ama onun okumaya fırsat bulamadığı masalları her nasılsa, bir türlü okumak gelmedi içimden.

Bugünlerde sezon bittiğinden daha fazla vaktim var. Sabah dinç olmam gerekmediğinden, uyumama da gerek yok. Ama hâlâ o peri masallarına dönemedim. Okuyorum da eskisi gibi değil. Bugünlerde kitaplar bile beni uyutamıyor. Ayrıca kitaplar artık anlamak istediklerimi anlamama yardımcı olmuyor diye düşünüyorum.

Köylere elektrik getirme işinde çalışırken montaj yaptığımız bir evde *Andersen'in Peri Masalları*'nı pencerenin eşiğinde görmüştüm. Sahibine ödünç alıp alamayacağımı sorduğumda, "Alabilirsin. Bize gerekli değil. Oğlumuzundu. Öldürüldü. Mayına bastı" demişti.

Kitabı yanıma alıp kaldığım yere götürdüm, dört kişi bir odadaydık ve bir akşam biraz okumak istemiştim. Yanımdaki yatakta yatan adam kitabın farkına varıp gülmeye başladı.

"Ne o, peri masalları mı okuyorsun?"

Başka bir yataktan doğrulan beriki de:

"Sana bir kız lazım. Şöyle, biraz etli butlu."

Utanmıştım. Yatağımın altından bavulumu çekip kitabı gömleklerimin, çoraplarımın ve diğer eşyalarımın altına tıktım. Sonra şantiyede çalışmaya başladım ama kitabı çıkarıp okumak için bavula asla elimi sürmedim. Sonunda, çocuğuna götürmesi için kitabı adamlardan birine verdim. Pazar günü evine gidiyordu ve oğlu için bir hediye götüremediğinden endişeleniyordu. Sormuştum:

"Kaç yaşında?" *Peri Masalları*'nı çıkarmıştım. "Bunu ona ver. Tam yaşına göre. Ben de o yaştaydım."

Ancak neden hemşire benim yanımda utanmazdı? Bilemiyorum. Belki de konuşmadığım içindi? Belki de başka bir nedenden?

Bir keresinde kimse gözetlemesin diye bekçilik yapıyordum. Göle arkamı dönmüş, duruyordum, o da kıyıda soyunuyordu. Birden bağırdı:

"Bu tarafa dönsene! Benden mi utanıyorsun? Buraya gel! En son ne zaman banyo yaptın?" O kadar uzun zaman olmadığını ona söyleyemedim. "Kesin çok uzun süredir yapmamışsındır" dedi. "Burada hepiniz leş gibi olmaktan hoşlanıyorsunuz. Elbiselerini çıkar. Benimle birlikte yıkayabilirsin." Olduğum yerde çakılı kaldım. "Bana neden öyle bakıyorsun? Yeterince bakmadın mı?" Gözlerimi başka tarafa çevirdim. "Orada öyle durma, soyun. Gel, ben yardım ederim." Bana kalsa, gömleğimin ancak tek bir düğmesini açabilirdim.

"Kafanı kaldır. Kolunu bana ver. Ayağını kaldır. İyi bak, istediğin gibi bak. Senin yaşında ne bilir ki insan? Oranda daha kıl bile yok. Kalkıyor mu? Daha var ona. Belki biz o zamana kadar hayatta kalamayız bile. Her koşulda eminim ki ben kalamam. Hadi benimle suya atla."

Suya atladı. Onu renkler içinde, hayal meyal hatırlıyorum. Tüm renkler onda vardı. Onu hiçbir resimde bulamadım. Artık yüzünü de hatırlamıyorum ama vücudu hâlâ hayal meyal gözümün önünde.

Sudan çıkıp, "Hadi atla!" diye tekrarladı. "Karşı tarafa yüzelim! Korkma, yanındayım!"

Korkmuyordum, oldukça iyi bir yüzücüydüm. Rutka'da akıntı yönünde veya akıntıya karşı çok yüzmüştüm. O da benimle birlikte yüzmüş ve karşı kıyının yakınına geldiğimizde sordu:

"Yoruldun mu? Hadi yukarı çıkıp biraz oturalım."

Çıkıp oturduk ve etrafa baktık.

"Göl bu kıyıdan daha da güzel" dedi. "İçerisinde ölmek çok güzel olacak." Düşüncelere daldı, bir an sonra dedi ki:

"Bana bak. Gözlerini çevirme. Beni hatırlamanı istiyorum. Hatırlayacak mısın? Evet de bana. Kesin yaşayacaksın. Çünkü biz..."

Birdenbire sustu. Ona baktım. Bana öyle geliyor sanmıştım, ama hayır, gözlerinden yaşlar akıyordu. Bir şey demediğim halde "Ağlamıyorum" dedi. "Yüzüm sudan nemlendi, o kadar. Seninki de öyle. Senin de ağladığını söyleyebilirim."

Ancak ben gerçekten de ağlıyordum. Dışarıdan değil. Her nasılsa, gözlerimin diğer yanından, gözyaşlarımın içime doğru aktığını hissediyordum. Hiç böyle gözyaşları duydunuz mu? Bende bir kez o zaman olmuştu. Ve ilk defa beni kilerde bulduğunda, kelimeler boğazıma düğümlenmişti.

"Ben..." dedikten sonra takılıp kaldım. Sonra:

"Her zaman... Hemşire..."

Daha bitirmeme izin vermeden sevinç içerisinde:

"Konuşuyorsun! Konuşuyorsun!"

Yanaklarındaki gözyaşlarını silip "Hadi geri yüzelim! Herkese konuştuğunu söyleyelim!" dedi.

O zaman ne demek istemiştim? Hatırlamıyorum. Belki de önemli bir şey değildi. Ama benim için bunlar tüm yaşamımda söylemek istediğim ama söyleyemediğim en önemli sözcükler olmuştu. Eğer bunun hakkında oturup düşünürseniz, bunun gibi kaç tane söylenmemiş sözcük sonsuza dek kaybolmuştur? Ve bunlar bütün söylenenlerden daha önemli de olabilirler. Ne dersiniz?

Anlayamadığım tek bir şey vardı: Ağladığını neden kabul etmek istememişti. Ağlıyordu. Ağladığına yemin edebilirdim. O yaşta anlayamayabileceğiniz pek çok şey vardır, ancak bazı şeyleri anladıklarınıza göre daha derinden hissedersiniz. Ayrıca, her şeyi tepeden tırnağa görürsünüz. Yaşam kimseden saklanamaz, en çok da çocuklardan. Onlardan bir şey saklamak için kullanılabilecek bir perde yoktur. Hatta bir çocuk perdenin içerisinden bile görebilir. Bazen, çocuklar bizim vicdanımız olmasın sakın diye düşünürüm.

Sonra giderek daha az şey görülür. Dünya artık insanların gözlerinde yansıtılmaya istekli değildir. Gerçi bir çocuğun bakması bile gerekmez. Dünya onun gözkapaklarının altına kendi arzusuyla girmiştir. O yaşta dünya hâlâ şeffaftır. Ama ne yazık ki insan sonra büyür. Bugün, bir zamanlar çocuk olduğuma inanamıyorum. Sığırları otlatırdım ama bu neyin ispatıdır ki. Ondan önce kazları güderdim. Sonra kazları dedem devralmıştı, ben de inekleri ondan. Düşünürdüm ki, hep böyle değişip duracağız. Dedem benden inekleri alacak, ben de tekrar kazları. Sonra kazları bir kez daha güdecek, ben de inekleri. Ve böyle devam edip gidecek, inekler, kazlar, kazlar, inekler. Dedemin başlangıçtan beri hep dede olduğuna inanmıştım. Ben de hep çocuk kalacaktım. Gerçi bana sorarsanız kazları gütmek daha zordur. Seninkiler başkalarınınkilerle karışırlar, hepsi beyaz olduğundan hangisi senin, hangisi değil, ayırt etmek zordur. Kanatana kadar dövüştüklerini de söylemeye gerek yok zaten, birbirlerine öyle bir kilitlenirler ki, ayıramazsınız, özellikle de erkek kazları.

Jagoda'yla Leonka evlenecek diye yastık ve yorganlarını tüyle doldurmak için çok kaz beslerdik. Annem onlara kuş tüyü yatak takımı hazırlamak istemişti ve bunun için de çok ama çok kaza gereksiniminiz vardı. Bir veya iki yıl tüy yolmakla olacak şey değildi. Kuş tüyü bir yorgan için büyük miktarda tüy gerekir ve tek bir kazda da bu kadar çok tüy olmaz.

Bu nedenle ben hep inekleri gütmeyi tercih ederdim. Lafı uzatmamak için size sadece bir şey söyleyeceğim. Annem benden ümidini kesmiş bir biçimde, "Kazları güderken ne iyi bir çocuktun" derdi.

Otlak, yetişkinliğe doğrudan giden yoldu. Kim otlaktan mezun olduysa, ona çocuk deseler bile artık çocuk değildi. Ama hemşire bana her zaman çocukmuşum gibi davrandı. Kilerden çıktığımdaki ilk şaşırma anından beri. Tanrım, sen daha çocuksun! Ve sonuna kadar da öyle kaldı. Belki de o, banyo yaparken başkalarının kendisini görmesinden korkarken, benim ona bakmamda bir sakınca görmemesinin nedeni buydu. Bilmiyorum, işte, özellikle de bir gece olanlardan sonra tam olarak anlayamadığım bir şey bu. Bu yüzden orada durur, başkaları gözetlemesin diye bekçilik yapardım.

Ah, evet, neredeyse hepsi. Birisi onun göle gittiğini gördüğünde arazi olup onu uzaktan izler, yakında bir kıyı varsa, bir çalının veya ağacın arkasına saklanır, hatta bir ağaca tırmanırdı. Hatta

bazen yaralılar bile sürünerek göle ulaşırlardı. Bazıları benim bekçilik yaptığımı görünce vazgeçerlerdi. Ama hepsi değil. Birçoğu için orada olmam fark etmezdi. Çoğu beni azarlardı. Veya çenemi kapatıp yerimden kalkmamamı söylerdi. Birinin dürbünü vardı, ben orada yokmuşum gibi, bir çalının veya ağacın altında yanıma uzanırdı. Hareket ettiğimde, Otur yoksa vururum derdi. Kendini bile sevmiyormuş gibi fena bakan, iri kıyım bir adamdı. Böyle bir adam için birini vurmak, bir dilim ekmek yemek gibiydi. Ondan çok korkardım. Bu nedenle o ne zaman izlemeye gelse, hareketsiz dururdum. Bir keresinde kız suya girmek için değil de kıyıda güneşin keyfini çıkarmak için soyunurken bana durmamı ve hiç konuşmamamı söylemişti. Sonra da yere uzanıp dürbünü gözlerine yerleştirdikten sonra durmadan kızı izlemişti. Kalbim her zamankinden daha çok atıyordu. Birden yumruğunu yere vurmuş, başını yere dayayıp inlemişti.

"Sevgili İsa, sevgili İsa" dedi ve yüzünü yukarıya çevirdi. "Bacaklarının arasında olmak için neler verirdim. Bir adam ne için savaştığını bilmeli." Gözlerini dürbünden ayırdı. "Nasıl olsa bizi öldürecekler, boşa gitmez mi bu kız." Dürbünü bana uzattı. "Bakmak ister misin?" Omzumu silktim. "Doğru, belki de bakmamalısın."

Tesadüf eseri, birkaç gün sonra, gece yarısı bir yoklama yapıldıktan sonra adamlar iki sıra oluşturup sayım yapmışlar ve silahlarını omuzlarına atıp oradan ayrıldılar. Hemşire de onlarla gitmişti. Ben yaralılarla ve korumalarla geride kalmıştım. Diğerleri, ancak üç gün sonra, gün ağarırken gelmişlerdi. Kovalanmış bir kurt sürüsü gibiydiler. Birkaçı yaralıydı, ikisi dallardan yapılmış sedyelerin üstünde taşınmışlardı. En çok korktuğum adam, kollarında hemşireyi taşımıştı. Kız ölmüştü. Adamın da başı yaralıydı, saçı kanla kaplanmıştı ve kan yakasının içine doğru akıyordu. Tüm yol boyunca onu başka kimsenin taşımasına izin vermemiş. Hemşire için de bir sedye yapıp üzerinde taşımayı istemişlerse de adam kimseye bırakmamış. Dört kişi daha ölmüş ama onları arkada bırakmışlar. Ağır ateşe rağmen hemşireyi almak için kendini riske atmış. İşte o zaman yaralanmış. Hemşire düşen adamlardan birinin yarasını sararken ölmüş. Hiç gereği yokken. Adam gözünü açıp, Çok gereksiz, hemşire, demiş. Sonra da ölmüş. Kim mi duymuş? Bilmiyormuş gibi soruyorsunuz, her zaman duyan birisi olur. Kimsenin duymadığı bir durum yoktur.

Şöyle söyleyeyim, kız öleceğini hissetmişti. Veya belki de yaşamak istemiyordu? Bir keresinde gölün kenarında ona çamaşır yıkarken yardım etmiştim. Çok çamaşır vardı. Çamaşırları yıkayıp duruladıkça, ben de onları kurutması için dallara asıyordum. Pek sık rastlanmayan günlerden biriydi. Gökyüzü olabildiğince maviydi ve en küçük bir bulut bile yoktu. Ihlamurlar açıyordu, havada bal kokusunu alabiliyordunuz, arılar vızıldıyordu, sıcaklık artıyordu, kısacası hava çamaşır yıkamak ve kurutmak için mükemmeldi. Birden çamaşırları elinden düşürmüş, sonra oturup dizlerini çenesinin altına almış, kollarını da onların etrafına sarıp gözlerini göle dikmişti.

"Bugün çamaşır yıkama havamda değilim" demişti. "Biliyor musun, göle gidip uzanmak istiyorum? Sadece orada uzanmak. Ne dersin, boğulur muyum?"

Ayağa sıçrayıp soyunmaya başlamıştı.

"Banyo yapacağım. Sen etrafa bak. Git orada dur."

Sonra suya atladı. Yüzerken onu seyrediyordum ve suyun üzerine yatıp hareketsiz kalınca tıkanmaya başladım. Bereket, biraz yüzüp geri gelmiş, sonra tekrar giyinmişti.

"Haydi şimdi çamaşıra devam hemşire" demişti kendi kendine. Arada bana asmam için çamaşır veriyordu, demişti ki:

"Biliyor musun, sen gelip benimle yaşamalısın, ister miydin? Tanrım, bu sığınaklarda, çukurlarda yaşamaya, yaşamak mı denir." Asmak için bir parçayı ondan aldığımda, "Kimse sana ilişmedi değil mi?" diye sormuştu.

Ne demek istediğini anlamamıştım.

"Ne bakıyorsun bana öyle? İşte onun için benimle yaşayacaksın. Keşke daha önce düşünseydim. Belki de daha iyi uyuyabilirdim."

Niye uyuyamadığını da anlamamıştım.

Kuru otlar getirip onunkinin yanında bir yer yapmıştı. Bana yer açmak için biraz daha sıkışmak zorunda kalmıştı. Otlardan kozalakları, palamutları ve ince dalları ayıkladıktan sonra, üzerini kuru çimenle örtmüştü. Senin için güzel ve yumuşak olacak demişti. Sonra üzerine eski paçavraları yaymıştı. Bazen, serin gecelerde, üşüyüp üşümediğimi sorar ve ceketini, altında uyuduğum battaniyemin üstüne koyardı. Ama onunla o kadar da iyi uyuyamıyordum. İkimizin de horlamamasına ve sigara içmemesine, uykuda küfür etmemesine ve bağırmamasına rağmen. Çok sessiz uyurdu

ve genellikle hiçbir şey duymazdım. Dayanmamı güçleştiren de bu sessizlikti. Beni gecede birkaç kez uyandıran sessizliğin kendisiydi. Sıçrayıp kalkıyor, korkuyla onun uyuyup uyumadığını dinliyordum. Nefes alıp vermediğini duyamadığımda, yataktan kalkıp kulağımı ona yaklaştırıyordum. Ve uyuduğundan emin olmama rağmen, genellikle tekrar uyumam kolay olmuyordu. Bir gece, nedendir bilmiyorum, korkuyla uyanmıştım. Doğrulup sıcak mı değil mi diye yavaşça alnına dokunmuştum. Hemen dikilmiş ve çok korkmuştu:

"Ah sen misin? Çok korktum. Bir daha bana uyurken dokunma. Unutma, dokunmayacaksın."

"Ben sadece..."

"Biliyorum" demişti. "Yat da uyu."

Yatağında oturup nefesini tuttuğu zamanlar olmuştu, benim uyuyup uyumadığımı dinlerdi. Uyurmuş gibi yapmama rağmen, uyuduğuma emin olunca, paltosunu üstüme koymamışsa, sırtına alır ve bir yerlere giderdi. Böyle zamanlarda o gelene kadar her türlü düşünce beynimin içinde dolaşırdı. Geldiğinde, bazen yeni uyanmış gibi yapardım.

"Seni uyandırdım mı? Özür dilerim. Banyo yapmaya gitmiştim. En azından gece yarısı kimse gözetlemez" diye açıklardı. "Su çok ılıktı. Dolunay vardı. Göl gündüz olduğundan daha güzeldi."

İşte hep böyleydi. Bu nedenle artık o geri geldiğinde uyanmamaya karar vermiştim. Ancak bir keresinde döndüğünde, uyuyormuş gibi yaptığımda, onun uzanıp birden ağlamaya başladığını duymuştum.

"Uyumadığını biliyorum" demişti. "Artık dayanamıyorum. Onlar için o kadar zor ki. Ama ben artık dayanamıyorum."

11

Düşüncelere daldınız değil mi? Sormamda bir mahzur yoksa acaba ne düşünüyordunuz? Doğru, düşünecek çok şey var. Ve belirli bir nedeni de olması gerekmiyor. Genelde düşünecek çok şey var. Yurtdışında bir heykel görmüştüm. Düşünüyordu. Siz de görmüş müydünüz? Buyurun işte. Önünde durup düşünmeye başlamıştım. Gerçekten ne düşündüğünü sormak istemiştim. Ama bir heykele nasıl sorabilirsiniz ki? Bir insan gerçekten kendi hakkında bu kadar çok kafa yormaya karar verdiyse, o da muhtemelen heykel olmuştur. Ama bu durumda, söyleyin, biz düşünemezken, sadece heykeller, resimler, kitaplar ve müzik mi kendi hakkında düşünecek?

Yok, onu demiyorum. Sadece heykele sorar gibi size soruyorum. Tabii ki ne sizden ne de heykelden bir cevap alamayacağımı biliyorum. Bazen insan cevabını beklemeden bir soru sorar. Kendi kendilerine yeten sorular olduğunu kabul etmelisiniz. Özellikle hiçbir cevap onları tatmin etmeyecektir. Ve bana sorarsanız, sorduğumuz soruya da bağlı değil bu. Mesele kimin kimi sorduğudur. Soruyu kendimize bile sorsak hep soran biri ve sorulan biri vardır. Görünüşte, soruyu soran ile soruyu cevaplayan aynı kişidir. Ama bu konuda düşünürseniz, görürsünüz ki her zaman başka biri sorar ve başka birisi de cevap verir. Veya cevap vermez, zira örneğin, düşünceler içerisinde kaybolmuştur. Her soru içimizde uygun birini seçer. En önemsiz soru bile farklı bir kişiyi seçer. Sadece ona cevap vermesi gereken kişiyi değil, onu sormakla yükümlü olanı da. Ve her soruyla biri ve diğeri farklı insanlar olurlar. Ne de olsa, içimizde bir çocuk, yaşlı bir adam, genç bir adam, ölecek birisi, şüpheli birisi, umutları olan ve artık olmayan birisi ve başkaları vardır.

İşlerin tam aksi olsaydı, kimse kendine hiç soru sormak veya bir şeye cevap vermek zorunda kalmazdı. Gerçi hiç kimse kendine bu benim, bu eski ben, bu da gelecekti ben diyemez. Kimse kendisine sınır çizemez veya kendini kendisi gibi oluşturamaz. İşte, bunun için kendimize hep soru soruyoruz, soruların hiçbirine cevap ve-

rilmeyecek olsa da. Bir bunun bir şunun sorusu ya da bir başkası tarafından, bir buna, bir şuna, bir ona sorulan sorular.

Evet, burada oturmuş fasulye ayıklıyoruz, siz buradasınız, ben buradayım, çünkü ellerimizin arasındaki her kabuğu ve ondan çıkardığımız her fasulyeyi hissediyoruz. Gerçi, hâlâ önemli olan, sizin ve benim birbirimizi nasıl düşlediğimiz, sizinle olan ilişkimi nasıl düşlediğim ve sizin benimle olan ilişkinizi nasıl düşlediğinizdir. Bizim birbirimizi fasulye ayıklarken gördüğümüz gerçeği bir şey ispat etmez. Tek yaptığımız fasulye ayıklamak olsaydı, bu ayıklamayı deneyimlemek için yeterli olmazdı. Bizim fasulye ayıkladığımız gerçeğini dolduran, sadece bizim birbirimiz hakkındaki düşlerimizdir. Her şeyi doldurdukları gibi. Şöyle söyleyeyim, hatta bunun sadece aslında gerçek olanın düşlenmesi olduğunu düşünüyorum.

Bu niye sizi şaşırttı? O zaman fasulye almak için neden bana geldiğinizi anlamıyorum. Yani onları yetiştirdiğimi bilemezdiniz ki. Dediğim gibi, az bir şey, sadece kendime kadar. Yani satacağımı nereden bilecektiniz? Ayrıca yılın bu zamanında, buraya kim gelip beni ziyaret eder ki? Gelse gelse ölülerden biri. Bu nedenle ben de sizi beklemiyordum. Üstelik biraz sonra yatmaya gideceğim. Evleri turlamayı daha yeni bitirdim. Genellikle bu vakitte yatmaya giderim. Henüz erken, zira bugünlerde hava erken kararıyor. Yine de yatakta biraz okuyorum, müzik dinliyorum uyumadan önce ya da uyumazsam, duruma göre. Uyuduktan bir veya iki saat sonra uyanıyorum, tekrar uyuyana kadar biraz daha okuyorum, tekrar müzik dinliyorum. Tekrar kalktığımda, turlamaya başlıyorum. Gerçi bazen gece gündüz gibi olduğunda, yatmaya gidiyordum ama uyuyamayacağımı da biliyordum. Böyle gecelerde, kalkıp mezar taşlarını boyardım. Gördüğünüz gibi uzun zamanımı alıyor ama hepsini bitirmeyi umuyorum. Ellerim eskisi gibi olsaydı, çaldığım zamanlardaki gibi...

Tak, tak kapı çaldı, kim olabilir diye düşündüm. Bana kim gelir? Sizmişsiniz ve fasulye istiyordunuz. Şuraya nasıl gidilir diye, yol falan sorsaydınız anlardım. Veya orada kalacağınız için hangi evin Bay Robert'in olduğunu sorsaydınız, şuradaki diye gösterir, anahtarının da nerede olduğunu söylerdim. Ama kabul etmelisiniz ki, benden fasulye satın almak istediğiniz gerçeği beni şüphelendirebilirdi. Ya hiç fasulyem olmasaydı? Ayrıca olmadığından da emindiniz. Burada uzun kalmayacağınızı düşündünüz. İnkâr etmeyin. Var mı yok mu

diye ben bile düşündüm, çünkü bu kadar yaşam yeterli olmalı. Bana birini hatırlattığınızı şimdi fark ettim. Özellikle o palto ve şapkayla, eskiden karşılaşmış olmalıyız, rastlantı eseri de olsa. Var mıydı, yok muydu, evet, hayır, hafızamı taramaya başlamıştım. Ama hafıza bir kuyu gibidir, derine indikçe kararır.

Sorduğum için beni affedin ama rastlantıyı nasıl tarif edersiniz? Niye mi soruyorum? Çünkü bir zamanlar, yurtdışında yaşarken, bir öğleden sonra provaya gidiyordum ve, şimdi size iyice bakınca, size az çok benzeyen birinin bana doğru geldiğini görmüştüm. Henüz yan yana gelmemiştik, aramızda hâlâ birkaç metre vardı. Onu fark etmeyebilirdim ama birden şapkasına dokunup beni selamlamıştı. Veya belki de selamlayan önce bendim, çünkü bana gülümsediğini ve dokunmak için elini şapkasına götürdüğünü gördüğümde, ondan önce davranmak istemiştim. Ayrıca, benim veya onun önce selamlaması fark etmez. Ve yine onun veya benim ellerimizi başımızın üstüne götürmemiz ve birbirimizi tanıdığımızı düşünerek gülümsememiz de.

Ama birbirimizin yanından geçtikten sonra, ona bakmak için döndüğümde, onun da bana baktığını görmüştüm. Nerede ne zaman karşılaştık, hatırlayamıyorum. O da hatırlayamıyor olmalıydı, zira nerede, ne zaman olduğunu hatırlasaydı dönüp bana niye baksındı ki. Birkaç adım attıktan sonra tekrar dönüp baktım. İster inanın, ister inanmayın, o da tekrar dönmüştü. Gidip birbirimizi nereden tanıdığımızı sormaya karar vermiştim. Tam o anda, o da aynı niyetle bana doğru gelmeye başlamıştı. Birbirimize doğru yürüyüp yine şapkalarımızı kaldırmıştık ama gördüğüm kadarıyla o biraz utanmıştı, ben de ikimizin de birbirini tanımadığını görünce hayal kırıklığına uğramıştım.

"Kusura bakmayın" demiştim. "Tanışmıyoruz, değil mi?"

"Maalesef" dedi. "Sizi çıkaramadım."

"Ah evet, talihsiz bir rastlantı. Olur böyle şeyler. Tekrar üzgün olduğumu söylemeliyim. Tam şapkamı kaldırıp yürüyecektim ki, beni durdurmuştu."

"Bu rastlantı değil beyefendiciğim" demişti. "Rastlantı diye bir şey yoktur. Zaten rastlantı nedir ki? Anlayamadığımız şeyler için bir gerekçeden fazlası değil. Onun için böyle ayrılmamalıyız. En azından gidip kahve içelim. Sizi davet ediyorum. Hatta görüyor musunuz, hemen bir kafenin önündeyiz. Buranın kahvesi iyidir. Bazen gelirim."

Kahve gerçekten de iyiydi. Ama konuşmamız devam etmemişti. Özellikle de başlangıçta. Zar zor bir şeyler söylemiştim, demek istediğim, başkasıyla karıştırdığım birisiyle ne hakkında konuşacaktım ki. Bakacak çok şey olmasa da kafede etrafa bakıp durmuştum. Sıradan bir kafeydi işte. Çok büyük değildi, bir düzine kadar masa vardı ve karanlıktı. Karanlık kafeleri sevmem. Duvarların alt yarısı koyu ahşap kaplamalıydı, üstü ise koyu altın rengi duvar kâğıdıyla kaplanmıştı. Masalar kafe için büyük görünüyordu. İskemlelerin arkaları başınız kadar yüksekti ve özellikle rahat değildi. Tek beğendiğim, tavanda asılı olan aplikler ve avizeydi. Her aplik, uzattıkları ellerinde mum tutan iki kadın figürü biçimindeydi ve her birinde sanki elektrik yokmuş gibi, birer mum vardı. Her aplikte farklı tarihsel dönemden kadınlar vardı. Avize de elektrikli değildi, gerçek mumlarla doldurulmuştu ve farklı şekillerde kesilmiş camla gösterişli bir şekilde dekore edilmişti.

Kafede etrafa baktığımı fark edince, bana kafeyi anlatmaya başlamıştı. Kafenin ilk açıldığından bu yana pek az değiştiğini söylemişti. Yılından bahsetti, ne zaman olduğunu pek hatırlamıyorum ama neredeyse iki yüz yıllıktı. Masalar, iskemleler, lambalar, avize, paneller, hatta duvar kâğıdı iki yüz yıl önceki aynı renk ve şekildeydi. Mumlar gün ağarırken aynı şekilde yakılırdı. Bunlar sadece açıklamalardan öğrenilmemişti, fotoğraflar ve içerinin yağlıboya resimleri vardı. Bir sanatçı iki yüz yıl boyunca buraya gelen ünlü kişileri aynı gün ve aynı zamanda gelip bir masaya oturmuşlar gibi bir araya getirmişti. Adam bazılarının hangi yönleriyle ünlü olduklarını söylemeden, isimleriyle bahsetmişti. Muhtemelen tanıyacağımı düşünmüştü. Ama o anda isimlerin hiçbiri bana bir şey ifade etmiyordu.

Gerçi elli veya yüz yıl, belki de daha önce yaşamış olsalar da, bazı isimleri söylerken burada onlarla bizzat buluşurmuş gibi heyecanlanıyordu. Onlar hakkında çok şey biliyordu. Birçok durumda kimin hangi masaya oturduğunu da biliyordu. Yalnız mıydılar veya birisiyle birlikte miydiler? Kahve mi içerlerdi, çay mı veya şarabı mı tercih ederlerdi; bir de hangi türünü? En çok hangi pastayı severlerdi veya pasta yemezler miydi?

Bizim oturduğumuz masaya da hep oturan birisi varmış. İsmini ilk kez duymuştum. Siz tanıyor musunuz? O zaman ne iş yaptığını bilirsiniz. Bahsettiklerinden hafızamda kalan tek isim buydu. Belki de şimdi söylediğiniz gibi, rüyalarla ilgileniyordu.

Sonra onun rüyaları hakkında bir kitap aldım. Orada kendimizi de bulabiliriz. Siz, ben. Herkes. Güya sadece rüyaları ama gerçekte insanlar hakkındaki rüyalardı. Söylenene göre kafeye her gün geliyordu. Her zaman aynı saatte. Ne bir dakika önce ne de bir dakika sonra. Ona bakıp saatinizi ayarlayabilirdiniz. Aslında her zaman cep saatini çıkarıp zamanında gelip gelmediğini kontrol ederdi. Kafedeki herkes de saatini çıkarıp doğru çalışıyor mu diye kontrol ederdi. Bazı günler, kâğıt peçeteye notlar alırken, arka arkaya kahve içerdi. Diğer zamanlarda otururken, düşünceler içerisinde kaybolduğunda, sadece bir bardak su isterdi.

"Belki de birini bekliyordur?" diye sordum, dinlediğimi göstermek için. "Çünkü biriyle görüşmeyi planlamadığınızda ama onu görmek istediğinizde, her gün aynı saatte onlarla her zaman buluştuğunuz yere gidersiniz. Yerin kendisi onları ortaya çıkarmaya muktedirmiş gibi. Yerlerin zaman ve ölümden daha sabit oldukları yanlış bir inanış."

"Bunu bilmiyorum" demişti. "Beklemek içimizdeki kalıcı bir durum. Biliyorsunuz, doğumdan ölüme, bizler bir beklenti durumunda yaşadığımızı sıklıkla unutuyoruz. O da muhtemelen kafeye, bu masaya bağlanmıştı. Bu tür bağlılıklar diğer insanlara olan bağlılığımızdan daha kuvvetlidir."

Bir şey söylememiştim. Birinin, bırakın masayı, bir kafeye nasıl bağlandığını anlayamamıştım.

Kafeye geldiğinde ve masasının dolu olduğunu gördüğünde, öteki masalar boş bile olsa hemen orayı terk ederdi. Mekânın sahibi ona özürlerini bildirir ve bu durumun tekrarlamayacağına dair güvence verirdi. Hatta masada oturanları azarlayabilirdi de. Bir keresinde masaya sopasıyla vurmuştu. İki genç oturuyordu ve belki de ilk defa bir kafedeydiler ve onun masası olduğunu bilmiyorlardı. Ayrıca, her genç gibi, kafelerdeki masalar da dahil, dünya hâlâ onlarındı. Bu yüzden başka masaya gitmeyi reddetmişlerdi, neden gideceklerdi ki. Herkes kafelerin topluma ait olduğunu ve isteyenin istediği masaya oturabileceğini bilir. İlk kim otururşa, masa onundur. Şimdi ise birisi masasının işgal edildiğini iddia ediyordu. Ben onların yerinde olsaydım, hiç hareket etmezdim. Belki kibarca sorsaydı, kahve veya çayın tadı o masada farklı olduğundan başka masaya oturamadığını söyleseydi. Bunu anlardım. Ama onları kendi evinden atar gibi masasından uzaklaştırtmıştı.

Bir keresinde de masasına oturmaya cüret ettiği için adamın birinin yüzüne eldiveniyle vurmuştu. Adam da kendi eldivenini yere fırlatmıştı ki bu, düello talebi anlamına geliyordu ve bu olay kesin bir düelloyla sonuçlanacaktı. Neyse ki kafe sahibi eldiveni yerden alıp durumu kurtarmayı başarmıştı. O olaydan sonra masanın rezerve olduğunu belirten bir kart, peçeteliğe iliştirilmişti.

Ama o bir daha hiç geri gelmemişti.

Birden öteki adam beni düşündüren bir şey söylemişti:

"Kafenin sahibi öldü. Yerini oğlu aldı. Ondan sonra da onun oğlu. Ama masanın üstünde, peçetelikte, rezerve yazan kart hep vardı. Belki de masanın rezerve olduğunu bilseydi, onu beklediğini... Sonra savaş patladı ve bitmeden önce de askerler onu ele geçirdi. Hangi masa kimin, rezerve mi değil mi umurlarında değildi, çünkü tüm masalar onlarındı. İstedikleri yere çöküverirlerdi, hatta ayaklarını da masaların üzerine bile koyarlardı."

Birden pasta yer miyim diye sormuştu.

"Memnuniyetle" demiştim, gerçi kahve içmemem gerektiği gibi, pastalardan da kaçınırdım ama. O zamanlar onikiparmak ülserim vardı. Eliyle işaret ederek garson kızı çağırdı. Kız üzerinde çeşitli pastalar olan bir tepsi getirmiş ve gülümsemişti, onu tanıdığı belliydi zira bu bir garson kızdan her zaman göreceğiniz sıradan bir gülümseme değildi. Tepsiye bakıp şöyle demişti:

"Lütfen birini alın, böylesini başka yerde bulamazsınız."

Tamam demek için kafamı sallamıştım. Kendisi için de aynısını seçmişti. Garson kız maşayı eline alıp pastayı önce onun tabağına koyacakken, adam onu benim tabağıma yönlendirmiş, sonra da kendisine servis yapmasına izin vermişti.

"Çok lezzetli, değil mi?"

"Kesinlikle." Gerçekten beğenmesem de, zira çok kremalıydı, onaylamıştım.

Ama bir pasta hakkında daha ne söylenebilir ki... Böylece ikimiz de sessizleşmiştik. Bir şey söyleme sırası bendeydi. Kafe hakkında her şeyi anlatmıştı ve ben tek bir laf bile etmemiştim. Ne hakkında konuşacağımı bilmiyordum. Sohbet edecek halde değildim. Belki birbirimizle sokakta yanlışlıkla karşılaştıktan sonra, aslında birbirimizi tanımadığımız halde şimdi burada eski dostlar gibi oturmamız gerçeğiyle bunalmıştım. Ayrıca, sağ tarafımda, kaburgalarımın altında, içtiğim kahvelerin ve belki de pastanın da bir sonucu olarak,

hafif bir ağrı hissetmeye başlamıştım. Ağrının alevleneceğinden korkuyordum, zira böyle olursa, söyleyecek bir şey bulamayacak duruma gelirdim. Normalde ağrı giderek arttığında tek yapabildiğim sessiz kalmaktı. Böyle anlarda sessizliğin bedeli de ağır olurdu. Doğru, yanımda ilaçlarım vardı ama bir yabancının önünde bunları yutmaya başlayamazdım. Neyim var diye sorabilirdi. Ve konuşma onikiparmak bağırsağına gelirdi. Sonra, onun da bir rahatsızlığı var mı derken, zamanın geri kalanını hastalıklardan bahsederek geçirirdik. Bildiğiniz gibi hastalıklar konu bulmaya yardımcı olur. Ancak biz gerçekten hastalıklarımız hakkında konuşalım diye birbirimizle sokakta rastlantı eseri mi karşılaşmıştık? Ne var ki adam rastlantı olmadığını iddia etmişti. Bense bir şey söylememeyi tercih etmiştim. Zaman zaman bir laf ediyordum ama bu, pastanın lezzetli olduğunu söylediğinde benim de kesinlikle demem gibi, daha çok söylediğini onaylamak içindi.

"Biliyorsunuz" demişti, sessizliği bozarak, "Burada pastaları kafe kadar eski tarifelere göre yapıyorlar. Kahvenin diğer kafelerdekinden farklı tatta olduğunu düşünmüyor musunuz?"

"Kesinlikle" diyerek onaylamıştım.

"Evet, tadı eskiden olduğu gibi" demişti, bir tür özlemle.

Kahvenin tadının eskiden olduğu gibi olmasının ne anlama geldiğini bilmiyordum, çünkü çocukluğumdan beri sadece nohuttan çekilmiş sütlü kahveyi hatırlıyordum. Ve savaştan sonra okuldaki acı su tadındaki sütsüz ve şekersiz kahveyi.

"Buraya arada sırada gelmemin nedeni işte bu" demişti. "Nasıl yaptıklarını merak ediyorum. Bir keresinde sahibine sorduğumda sadece beğendiğime memnun olduğunu söylemişti. Kafelerin bile sırlarının olması komik. Tadı eskiden olduğu gibi..." Dalgınlaşmıştı. Birden tekrar kendine gelerek:

"Geçmişe ne kadar güçlü bir biçimde bağlı olduğumuzu hiç düşündünüz mü? Kendimizinkine olması da şart değil. Ayrıca bizim geçmişimiz nedir ki? Sınırları nerededir? Tanımlanmamış özlem gibidir ama neye özlem? Asla olmayan ama yine de geçmişte kalan bir şeye, değil mi? Geçmiş sadece bizim hayal gücümüzdür ve hayal gücünün hem özleme gereksinimi vardır hem de ondan beslenir. Geçmişin, beyefendiciğim, insanlar aksini düşünse de, zamanla bir ilgisi yoktur. Üstelik zaman nedir ki? Zaman gibi bir şey takvimlerin ve saatlerin dışında mevcut mudur? Biz kendimizi tüketiriz. İşte

hepsi bundan ibaret. Etrafımızdaki her şey gibi. Yaşam enerjidir, hayatta kalmak değil, enerji tükenir. Geçmişe gelince, sürekli onu yeniden yaptığımızdan hiç gitmez. Onu, hafızamızı belirleyen, özelliklerini veren, seçimlerini dikte eden hayal gücümüz yaratır, tersi değil. Hafıza, hayal gücümüzün bir işlevinden başka bir şey değildir. Hayal gücü, gerçekten nerede yaşadığımızdan emin olabildiğimiz ve kendimizi bağlı hissettiğimiz tek yerdir. Ölmek de öyle, aynı zamanda onun içinde ölürüz. Önceden ölenlerle ve karşılığında ölmemize yardım edenlerle birlikte."

Aniden elini ceketinin iç cebine sokup cüzdanını çıkarmıştı. Hesabı ödemek istediğini düşünerek "Benim halletmeme izin verir misiniz?" demiştim ve bu davranışla konuşmamızın bittiğini de ima ediyordu.

"Söz konusu bile olamaz" demişti. "Sizi davet eden bendim. Benim misafirimsiniz, hatırlamıyor musunuz? Ama aslında size bir şey gösterecektim." Cüzdanının bölmelerini karıştırmaya başladı, çeşitli fotoğraflar, kartvizitler, kimlikler, katlanmış kâğıt parçaları, biletler çıkartıyordu. Hepsini masanın üzerine attığında yere bir şey düşmüştü ama daha ben uzanmadan, o bir şahin gibi çullanıp benden önce oraya ulaştı.

Üzgün bir şekilde kendini suçlar gibi, "Nasıl burada olmaz? Nasıl olur? Hep üstümdedir" demişti. "Yok işte. Gerçekten de yok. Anlamıyorum çok özür dilerim sizden." Cüzdanı buraya, göğüs cebine tekrar yerleştirdi.

"Bir kadeh likör ister misiniz?" diyerek aniden bana ne göstermek istediğini unutmuş gibi sormuştu. "Mükemmel badem likörleri var. Sonra şarap belki? Çok kötü. Hayır, bir ben olmaz. Yalnız olsaydım o zaman başka. Zaten o durumda bir şey içmek ister miydim, bilmem. Arzunuz olması için bir amacınız olmalı. Bu yaşama arzusu için de geçerli tabii. Nerelisiniz?" diye damdan düşercesine sormuştu.

Hazırlıksız yakalanmıştım, bu zamana kadar sormadığına göre, artık sormaz diye düşünüyordum. Bir süredir orada oturuyorduk ve fincanlarımız boştu, tabakların üzerinde de kırıntılardan başka bir şey yoktu. Böyle durumlarda genellikle bana nereli olduğumu en başta sorarlardı. Bu anlaşılabilirdi, konuşma şeklimden anlayabilirdiniz. Ağzımı açtığım anda, nereli olduğumu sormaları doğaldı.

"Öyle olduğunu düşünmüştüm" demişti. "Aslında emindim. Sokakta özür diledikten hemen sonra. Ama sizi önce selamlayan bendim. Sizin şapkanıza dokunduğunuz anda emin olmasaydım, kim bilir. Yüzüm size tanıdık gelmiş olamaz ama sizinki bana gelmiş olabilir. Bana ani bir parlama gibi görünmüştü. Hemen kendime nerede, ne zaman diye sormaya başlamıştım. Birden aklıma geliverdi: Tabii ki!"

"Orada bulundunuz mu?" diye sormuştum, gerçi sözünü kesmek biraz kabaca olabilirdi. Ama bunun beklendiği izlenimini edinmiştim, hatta benim böyle davranmamı istiyormuş da olabilirdi.

"Hayır, asla" Neredeyse sorumu dikkate almıyormuş gibi, kabaca cevap vermişti. "Burada sigara içilmesinin yasak olması ne yazık" demişti. "Sigara kullanmıyorum ama içmek istediğim anlar oluyor. Siz içer misiniz?"

"Hayır" demiştim. "Eskiden içerdim. Bıraktım."

"Çok iyi. Çok iyi. Sağlığa zarar." Birden kıpırdamadan bir şeye bakmıştı.

Acaba önceki iki yüz yılda buraya gelen insanlardan birini mi görmüş olabilir diye düşünmüştüm. Hatta belki de masamıza oturmayı âdet edinen adamın koridorda durduğunu görmüştü. Hemen kalkıp, bizi affedin, şimdi gidiyorduk demesini ummuştum. Sonra, sessizce boş bir sesle demişti ki:

"Babam oradaydı."

"Ah, o zaman belki de babanızla da bir kez gitmiştiniz" dedim cesaretlendirici bir biçimde. Konuşmaya daha çok katkıda bulunma şansını yakaladığım için memnundum.

"Savaş sırasında" demişti lafımı keserek.

Sözcükleri bende garip bir etki yaratmıştı. Belki de ben zaten söylemeyi planladığım şeylerin içine dalmıştım, fırsatı yakaladığımdan onun sözcükleri üzerine konuşuyormuşum gibi demiştim ki:

"Orada bulunmuş biriyle gitmek her zaman daha iyidir. Özellikle kendi babanızla."

"Babam öldü" demişti, benim hevesimi kursağımda bırakarak.

"Özür dilerim. Bilmiyordum. Lütfen taziyelerimi kabul edin."

"Babamı tanımıyordunuz" demişti, neredeyse kendini tutarak. "Yine de, teşekkürler."

Kendimi rahatsız hissetmiştim. Sağ tarafımda, kaburgalarımın altında hafif bir baskı vardı, onikiparmağımdaki ağrı yine alevlenme

emareleri gösteriyordu. Genelde hep böyle başlardı, başlangıçta sadece sağdaki kaburgaların altında belli belirsiz bir basınç olurdu. Bazen kahve ve pastadan sonra olduğu gibi kaybolurdu. Ama şimdi daha önemli görünüyordu ve yan tarafımdan aşağılara doğru yayılmaya başlamıştı. Artar mı diye endişelenmeye başlamıştım zira kısa süre sonra dayanılmaz olurdu. Yüzüm solmuş, terlemeye başlamıştım ve adamın bunu fark etmemesi biraz zor olacaktı.

"Kendinizi iyi hissetmiyor musunuz?" diye sormuştu. Ne cevap verseydim? Kahvenin ve pastanın buna neden olduğunu mu söyleseydim? Kahve mükemmeldi, pasta lezzetiydi demiştim kendi kendime. Hayır, hayır, lütfen devam edin, bunu da söylemek doğru olmayacaktı, zira hasta olduğumu kabul etmek uygun olmazdı. Özellikle böyle bir anda, tam da babasını anlatmaya başladığında, ben de tutup ona onikiparmak ülserim var diye mi cevap verecektim? En azından garip olacağını kabul etmelisiniz. Bir ağrı asla diğeriyle boy ölçüştürülmemelidir. Her ağrı kendine hastır.

Ona fark ettirmeden elimi nasıl ceketimin altına sokarım diye düşünüyordum, böylece bazen işe yaradığından, ağrıyan yerin üzerine biraz baskı uygulayabilecektim. Kendimi insanların yanındayken böyle kurtarıyordum. Veya geceleri örneğin. En kötü ağrılar geceleri ortaya çıkıyordu. Artık dayanamadığımda, yataktan çıkıp çömeliyor, ağrıyı bir şekilde içime doğru elimle itiyor, tüm varlığımla üstüne bastırıyor, çenemi dizlerime bastıracak kadar çöküyordum. Tek rahatlama getiren şey bu olduğundan, bazen bütün geceyi böyle geçiriyordum. İşte ağrılarımla böyle yaşıyordum. Ne zamandan beri mi? Şantiyelerden birinde başlamıştı. Başlarda sadece ilkbahar ve sonbaharda oluyordu. Çoğu kez doktora gitmeyi düşünmüştüm. Ama yazın ve kışın geçince unutuyordum. İğne ipliğe dönmüştüm. Herkes bana, neyin var, kötü görünüyorsun diye soruyordu. Hasta mısın? Hayır, hasta değilim, görünüşüm öyle.

Kimsenin bana acımasına dayanamıyordum. Ağrım yokken birisi şefkat gösterisinde bulunduğunda, hemen ağrımaya başlıyordu. Keten tohumu yağı içiyordum. Aynen dediğiniz gibi yapıyordum. Akşamları ılık suda bir kaşık eritiyordum, sonra sabah aç karnına içiyordum. Biraz faydası oluyordu. Artık neredeyse hiç votka da içmiyordum. Sadece yağlı olmayan, haşlanmış yiyecekler yemeye çalışıyordum. Sonra çok sıkı bir diyete başlamıştım. Orkestrada

piyanist olan bir arkadaşın tavsiyesi üzerine. O da aynısını yapmıştı. Yine de doktora gitmişti.

Buna inanmayacaksınız ama çalarken hiç ağrımazdı. Gece geç vakitlere kadar çalardık, sıklıkla sabaha kadar ve hiç ağrımazdı. Düşünebiliyor musunuz, ağırlığım benim boyumda bir adamın olması gerekenden yirmi kilo daha azdı. Çene kemiğim sanki üzerinde hiç et yokmuş gibi yüzümden fırlamış, yanaklarım içe doğru göçmüş, burnum ise daha da uzamıştı. Sonra ama çok sonra, biraz kilo aldığımda, eşim bir keresinde bana baktıkça, çene ve elmacıkkemiklerimin aynı hizaya geleceği bir zaman olacağını düşündüğünü itiraf etmişti.

Düğünümde smokin giydiğimde, terzi tüm ölçülerimi aldıktan biraz sonra demişti ki:

"Beni bağışlayın ama aşırı incesiniz. Ah evet, genişletmek istersiniz diye ek yerlerinde biraz pay bırakacağım. Smokin sadece tek bir sefer giymek için yapılmaz."

"Sıska" diyecek sanmıştım ama profesyonel nezaketinden ötürü "ince" sözcüğünü kullanmıştı. Zaten, bu kadar az yiyip nasıl sıska olmazdım. Ne zaman bir şey yesem, hemen ağrımaya başlardı. Şarap ve birayı zaten bırakmıştım. Örneğin davetlerde, herkes yiyip içerken ben bir bardak süt isterdim. Hâlâ içebildiğim tek şey süttü. Kimse anlayamıyordu. Adam sağlıklı, bir şeyi yok ve süt içiyor. Beni ikna etmeye çalışırlar, önerilerde bulunurlar, beni üzmek pahasına şakalar yaparlar, şerefe kadeh kaldırırlardı, karşılığında ben de süt bardağımı kaldırırdım. Tüm istediğim beni yalnız bırakmaları ve benim orada olduğumu unutmalarıydı.

Gelecekteki karımı süt aracılığıyla tanımıştım. Orkestrada kontrbas çalan arkadaşımız bir yaş günü partisi veriyordu ve ben de her zaman olduğu gibi bir bardak sütümü ısmarlamıştım. Süt kızın ilgisini çekmişti. O zamana kadar onun farkına varmamıştım. Üstelik, ağrınız olduğunda, gözünüz güzel kadınları bile görmez. Partide büyük bir kalabalığın olması da ayrı bir konuydu. Ben bir tarafta dururken, o, kalabalığın arasından çıkıp benim olduğum tarafa gelmişti.

"Süt sever misiniz? Ben de."

"Bir bardak daha isteyebilirim" demiştim.

"Hayır" demişti. "Sizinkinden bir fırt alırım. Alabilir miyim?"

Sonra birlikte dans etmiştik.

Sonradan farklı doktorlara gitmiş ve hastanede altı hafta geçirmiştim, beni muayene ettiklerinde, ameliyatın son çare olduğunu açıklamışlardı. Reddetmiştim. Bu nedenle bana iğneler ve ilaçlar vermişlerdi. İlaçlardan birinin adının "Robuden" olduğunu hatırlıyorum. Bir yıl kadar kendimi daha iyi hissetmiştim. Ama sonra hastalık yine nüksetmiş ve öncekinden daha kötü olmuştu. Benim için artık her şeyin bittiğini düşünmüştüm. Eşim gizli gizli ağlamıştı, zira gözlerinden ağladığını hemen anlayabiliyordum. Bazı gözlerin ağladığını anlayamazsınız. Ancak gözyaşlarını sildiğinizde anlarsınız. Ama diğerlerinde, gözyaşları ağladıktan çok sonra bile süzülür. Onunkiler, işte böyleydi.

Görmezden geliyordum. Ama bir gün eve kulüpten geç gelmiştim, o hâlâ uyanıktı. Bana baktığında şüphelenmiştim.

"Ağlamışsın" demiştim.

"Hayır, ağlamadım. Niye öyle söylüyorsun? Bir neden yok ki."

"Benimle olduğunda hep bir nedenin vardır" demiştim. "Kötü bir tercih yaptın. O bir bardak süt seni rahatlatacağına hayal kırıklığına uğrattı."

"Öyle söyleme." Birden gözyaşlarına boğuldu.

Kısa bir süre sonra beni bir otacıya götürmüştü. Adam doktordu ama insanları bitkilerle tedavi ediyordu. O günlerde doktorlar bitkilere inanmazlardı. Onu nasıl bulduğunu bilmiyorum. Randevu almıştı, beraber gitmiştik. Yaşlı bir adamdı, hastalığın belirtilerini ve hastalığı ne kadar zamandır çektiğimi ona anlattığımda, kendi kendine mırıldanmıştı. Sonra bana büyük bir torba dolusu bitki vermişti. Eşim onları demliyor ve düzenli içip içmediğimi denetliyordu, günde üç defa aynı saatte, sabah ve öğle yemeklerinden yirmi dakika önce, akşam yemeğinden yirmi dakika sonra. Bununla beraber akşamları kulübe götürmem için bir termosa koyuyordu.

İnanır mısınız, bir ay içinde kendimi iyi hissetmeye başlamıştım, çok daha az ağrıyordu. Kilo almaya da başlamıştım. Dört ayda normal kiloma geri dönmüştüm. Her şeyi yiyebiliyordum, hatta kötü gelmediğinden, zaman zaman bir kadeh içki bile içebiliyordum. Tüm yıl boyunca bitki çaylarını içmiştim, sonra da sadece ilkbahar ve sonbaharda. Ve o zamandan beri iyiyim.

Bunların adlarını yazmak mı istiyorsunuz? Sadece bir parça kâğıt ve yazacak bir şey bulmalıyım. Evet, belki daha sonra. Neler olduklarını hatırlıyorum, unutmadım. Keşke her şeyi böyle hatırlasam.

Ama kim bu şekilde yaşayabilir ki? Aslında, böyle bir hafızanın daha doğru olabileceğinden de kuşkuluyum.

Hayır, eşimle başka bir nedenden ayrılmıştık. Belirttiğim gibi, çocuk istememiştim, o ise çok istemişti. Çocukları severdim. Hâlâ da severim, dediğim gibi. Ama kendimin olsun istemedim. Niye mi istemedim? Bunu düşünmeyi size bırakacağım. Ben size hakikati söylemeyebilirim. Pişman mıyım? Belki evet, belki hayır. Ben iyileştikten sonra ayrılmıştık. Hasta olduğumu neredeyse unutmuştum. Eşleriniz, hastalandığınızda sizi terk etmezler. Özellikle o böyle bir nedenden asla terk etmezdi. Doğrudur, uzun bir süre hasta olduğumu açığa vurmamıştım. Öğrendiğinde, bir keresinde bana şöyle demişti:

"Tedavi olmazsan seni terk ederim."

Hastalığımla onu üzmek istemiyordum. Kimseyi, özellikle de eşimi kendi hastalıklı halimle endişelendirmeye yeltenmiyordum. Ağrıyordu, ağrıyordu işte. Sürekli ağrıdığında her acıya alışabilirsiniz. Kafede olduğu gibi ağrıyordu, ama adamı dinlemeye devam etmiştim. Belki sağ tarafımda, kaburgaların altında kötüleşen ağrının etkisi altında sormuştum:

"Hasta mıydı?"

Kendi ağrınızdan yola çıkarak asla soru sormamanız gerektiğini hemen anlamıştım.

"Hayır. İntihar etti." Adam gayet sakince konuşmuştu ama aynı zamanda fincanı boş olmasına rağmen fincanını dudaklarına götürmüştü. Ve eklemişti: "Yıllar önceydi ama hâlâ acı verici bulurum. Çok daha acı verici. Size kahve ısmarlamama izin verdiğiniz için teşekkürler."

Anlamadığım şeyi anlatayım. Biz birbirimizi yanlışlıkla selamlamıştık ve burada o bana teşekkür ediyordu. Birden sormuştu:

"Hangi yıl doğmuştunuz? Düşündüğüm gibi. Babam savaştan döndüğünde aşağı yukarı sizin yaşınızdaydım. İster şansına deyin ister şansızlığına, esir alınmamıştı. Bir süre saklandığından, hemen gelmemişti. Onu tekrar göreceğimizi düşünmüyorduk. Sonra bir gün, beklenmedik bir şekilde, sivil elbiseler içerisinde, tıraşsız ve sefil bir şekilde çıkagelmişti. Bundan daha sevindirici bir şey olabileceğini düşünemezsiniz, değil mi. Birisi savaştan geri döndüğünde insanlar genelde böyle düşünür... Doğrudur da. Birinin savaştan geri dönmesi, doğası gereği içinde mutluluk barındırır. Ama boş bir

eve, harabelere gelmiyorsa. Savaştan geri dönmenin her zaman ne anlama geldiğini bir düşünün. Birisi geri dönmüş, diğeri dönmemiş, bu bile tek başına bizim deneyimimizin bir ölçüsüdür. Birisi dönmüş, diğeri dönmemiş – bu bizim kötü durumumuzu çok iyi özetliyor. İnsanın kaderi sonsuza dek neşe ile acı arasında sallanıyormuş gibi. Savaşa böyle bir açıdan bakarsanız, özellikle yuvaya dönüşler içinmiş gibi görünebilir. Bir insanın mutluluğunun daha büyük ölçüsü yokmuş gibi. Veya birisi geri gelmediğinde daha büyük acının. Savaştan geri dönme, yaşamın ölüme karşı zafer kazanabileceğinin en açık ispatı olabilir. Ama bu sürekli kanıtlamaya gerek duyduğumuz bir zaferdir. Çünkü öbür dünyadan dönmeye benzer. Biri sakat, kolsuz, bacaksız, gözsüz dönse bile, durumun doğası gereği onları neşeyle karşılamalıyız. Kurtulmuş yaşamlarıyla evin eşiklerine neşe getirirler.

Babamın dönüşünde neşemizi ifade edecek vaktimizin bile olmaması çok kötü oldu. İçeri girdiğinde bize soğuk gözlerle bakıyordu. Sonra, annem gözyaşlarına boğulup kendini onun kollarına atmaya çalıştığında, onu engellemişti. Onu kucakladığımızda, aynısını bana ve kardeşime de yapmış, bizi kendinden uzaklaştırmıştı. En azından kardeşimi kucaklayıp, Oğlum ne kadar da büyümüşsün, demeliydi.

Bu eve dönüşün ilk kuralıdır. Özellikle babam savaşa gittiğinde, kardeşim yürümeyi henüz öğreniyordu. Annemden bir bardak su istemişti. İçerken susayan bizmişiz gibi ona aç gözlülükle bakmıştık. Âdemelması yukarı aşağı komik bir şekilde hopluyordu. Bizde söndürdüğü neşeyi belli etmek için âdemelmasına gülmüştük. Besbelli bir şey sezmişti ki, en iyi kahkahayı annem atıp demişti ki:

'Bak, çocuklar ne kadar mutlu.'

Hiçbir şey söylememişti. Soğuk gözlerle bize bakıp içimizdeki gülüşü öldürmüştü. Bardağı anneme verip konuşmadan salona yürümüştü. Kendini bir koltuğa atmıştı. Annem ona yorgun olup olmadığını, dinlenebileceğini, belki de banyo yapmak ve elbiselerini değiştirmek isteyip istemeyeceğini sormaya başlamıştı. Annem her şeyi hazırlamıştı. Pijamaları yıkanıp ütülenmiş, elbiseleri temizlenmişti. Tıraş olması için, annem bir ustura ödünç almış ve komşuya biletmişti. Biraz tıraş kremi bile bulmayı başarmıştı. Veya belki de önce bir şeyler yemek isterdi. Birkaç yumurta vardı, onları bir mucize eseri bulmuştu. Yağda mı yoksa kayısı kıvamı mı tercih ederdi?

Ama söylediği hiçbir şey onun soğuk gözlerini etkilememişti. Tek bir kelime etmeden, kendi içinde derinlerde bir yerde kaybolmuş gibi, orada öyle oturmuştu. Belki de evde olduğuna, geri geldiğine inanmıyordu. Annem çaresizdi, ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyordu. Gülümseyip ağlamıştı. Yeni hatırlamış gibi, aceleyle bir şey almaya gidiyordu, ancak eli boş geri geliyordu. Ona acımıştım. Kendi kendime, gidip piyanoda bir şeyler çalayım diye düşünmüştüm, belki bu onu döndüğüne ve evde olduğuna inandırırdı.

Ne zaman çaldığımı duysa, ne kadar meşgul olursa olsun, salona gelir ve dinlerdi. Hiç belirli bir parçayı çalmamı istememişti, sadece dinlerdi. Benim, kendi gerçekleştiremediği tutkusunu gerçekleştirmemi istediğini biliyorum. Piyanist olmak istemişti ve görünürde yeteneği de vardı ama babası, yani benim büyükbabam önceki savaşta ölünce bu arzusu gerçekleşmemişti. Gördüğünüz gibi, her kuşağın payına bir savaş düşüyor."

Benim onaylamamı veya farklı bir düşünce ileri sürmemi bekleyip beklemediğini bilmiyorum, zira birdenbire konuyu kapatıp dalgınlaşmış, öylece bir yerlere bakakalmıştı. Gerçi içini dökmesine ben sebep olmamıştım ama her nasılsa yaşamına izinsiz girmiş gibi hissetmiştim kendimi. Bu da beni giderek daha çok rahatsız ediyordu. Saatime bakıp, gerçekten kusura bakmayın ama provaya yetişmem gerek – ki gerçekten doğruydu – demenin zamanının geldiğine karar vermiştim. Belki bir daha görüşürüz. Bir dahaki sefere kahveler benden. Hatta burada bile, bu kafede, yarın, ertesi gün buluşabilir miyiz? Aynı saatte? İşte kartım, diyecektim ama ağzımdan tek kelime çıkmadan tekrar konuşmaya başlamıştı:

"Ne çalıyorsunuz?"

Çok şaşırmıştım çünkü henüz provada olmam gerektiğini söylememiştim.

"Saksafon" demiştim. Böylece, kusura bakmayın, provaya girmem gerekiyor, geç kaldım bile deme fırsatını tam yakaladığımı sanırken, biraz tepeden bakar gibi tekrarlamıştı:

"Saksafon." Ve tekrar etmişti: "Saksafon."

Bir kez daha düşünceye dalmıştı. "İnsanın ne çaldığı fark etmez. Gerçekleşmeyen, gerçekleşmemiş kalır. Eğer onun için çalsaydım... Bizim için de çalmış olurdum. Bizimle olduğuna, döndüğüne inanamıyorduk. Annem tüm savaş boyunca ağlamıştı. Tüm savaş boyunca

onun için dua etmiştik. Savaş uzadıkça ümitler de azalmaya yüz tutmuştu. Mektuplarının giderek arası açılmış, sonunda da gelmez olmuştu. Annem ona yazmıştı ama o cevap vermemişti. Annem de bizi babasız bir hayat düşüncesine alıştırmaya başlamıştı. Savaş bitmişti ama o hâlâ eve dönmediğinden, ümitlerimiz neredeyse tükenmişti. Ve şimdi, damdan düşercesine babam çıkagelmişti. Böyle durumlarda, birinin dönmeyeceği gerçeğine inanmanın, onun döndüğüne, burada olduğuna inanmaktan daha kolay olduğunu kabul etmelisiniz. Böyle anlarda gözyaşları, neşeden daha yerinde olabilir. Ne yapacağınızı bilemediğiniz bir durumda gözyaşları daha uygun görünür. Ama biz gözyaşlarımızı kontrol altında tutmuş ve bizim gözyaşlarımızın onun soğuk gözlerinde görüneceğini hayal edememiştik. Eğer gözyaşı olmayacaksa, sadece müzik olacaktı.

Babam koltuktan kalktığında ellerim tuşların üzerindeydi: 'Biraz uyuyacağım' demişti.

Annem onu tutmaya çalışmıştı, biraz bekletip yatağı yaparken aynı zamanda o da bir şeyler yiyebilecek veya banyo yapabilecekti. Babam onu duymamış gibiydi. Kendi gövdesini taşıyormuş gibi, ağır adımla, kendini yatak odası yerine çalışma odasına sürüklemişti. Annem bir battaniye ve yastık alıp arkasından koşturmuştu. Annem uzun süre görünmemişti. Kardeşim ve ben onu çalışma odasının kapısının hemen dışında beklemiştik. Dışarı çıktığında bizi oradan uzaklaştırmış, sonra da Tanrı korusun, babamızın olduğu yere asla gelmememizi söylemişti. Yaklaşmamalıydık bile, kapıdan uzak durmalıydık. Ve sessiz olmalıydık. Ben, hiçbir şekilde piyano çalmamalıydım.

O andan itibaren babam çalışma odasındaki kanepede uyudu. Sadece banyo için çıkıyordu. Daha kapıyı araladığında şayet beni veya kardeşimi yakınlarda görürse, hemen kapatıyordu. Ayrıca, annem devamlı bizi gözetliyor ve gereksiz yere koridorda dolaşmadığımızdan emin olmak istiyordu. Bir keresinde anneme, babamın neden bizi görmek istemediğini sormuştum.

Şimdilik istemiyor, oğlum, diye cevap vermişti. Bırak dinlensin. Ne kadar yorgun olduğunu biliyorsun.

Bizle yemek de yemiyordu. Annem yemeğini çalışma odasına götürüyordu. Günde üç kez. Her zaman gümüş bir tepside. Hizmetçinin bir zamanlar bize yemeklerimizi getirdiğinin aynısıyla. Savaş yüzünden güzel şeyler olmadan yemeyi öğrenmiştik ve gümüş tepsiyi de tamamen unutmuştuk. Öyle ya da böyle uzun zamandır hizmetçimiz de

yoktu. Ayrıca, yediklerimiz de gümüş bir tepsiye veya hizmetçiye layık değildi. Genellikle yiyecek pek bir şey de olmazdı. Annem yiyecek almak için çeşitli kıymetli eşyaları satmıştı. Gümüş tepsiyi bile satmayı düşünmüştü çünkü babam eve dönmediği takdirde, onun bize bir yararı olmayacaktı. Bir keresinde satmak niyetiyle tepsiyi büfeden almıştı ancak birden içine doğmuş gibi, ya dönerse, ona yemekleri neyle götüreceğim, demişti. Ve tepsi yerine, evlilik yüzüklerini satmışlardı.

Ona yemeğini götürürken, tepsiyi her iki eliyle taşıdığı halde, kapıyı benim veya kardeşimin açmasına izin vermezdi. Tepsi, bir kâse çorba, ana yemek tabağı, boş tabak, kâse, çaydanlık, kupa ve tabağı, şeker kâsesi ve gümüşlerle dolu olurdu. Tepsiyi yere koyar, ikimizin orada olup olmadığına bakar, ancak ondan sonra kapısını vururdu. Kocasına yemek götürüyordu ama hâlâ kapıya vuruyordu. Böyle garip bir durumu düşünmek biraz zordu. Babam kapıyı ona asla açmazdı. Hep annem kendisi açardı. Yerden tepsiyi alır, içeri girerdi.

Annem genellikle yemek bitene kadar onunla otururdu. Bazen çok daha uzun. Sık sık, bir şey beni dürter, kapıya gizlice yaklaşıp ne hakkında konuştuklarını dinlerdim, daha genel olarak da konuşup konuşmadıklarını. Tabii ki, başkalarını gizlice dinlemenin yanlış olduğu bize öğretilmişti. Ama savaş öğrendiğimiz birçok şeyi bize unutturmuştu, bildiğiniz üzere. Beni tutan bu değildi, ancak duyabileceklerimden korkuyordum. Özellikle, canı yemek istemediğinde, ki bazen istemezdi, annem odadan çıkarken gözleri yaşlarla dolardı. Böylece içimde babama karşı bir nefret büyümeye başlamıştı. Annemin gözyaşlarından dolayı bazen ondan çok nefret etmiştim. Bugünlerde, evet, bugünlerde, aralarında ne geçtiğini tahmin edebiliyorum.

Annem ona götürdüğü her yemek sonrası odayı gözyaşlarıyla mı terk edecekti, yoksa sakin bir ifadeyle mi çıkacaktı, bu konu benim için giderek daha da önemli hale gelmişti. En uzak odada bile olsam oradan çıktığını duyduğumda, koşup gözlerinde yaş olup olmadığını ya da en azından yüzünde gülümsemenin en ufak bir izinin olup olmadığını görmek istiyordum. Ona kahvaltı, öğle veya akşam yemeği götürdüğünde ne olacağını tahmin etmeyi bile denemiştim. O zaman annemi ne kadar çok sevdiğimi ilk defa anlamıştım. Annem her seferinde babamın odasından ağlayarak çıktığından, babam geri döndüğü halde ondan giderek daha çok nefret ediyordum. Annemi ondan korumak görevimmiş gibi hissediyordum. Annem ona her sefer yemek götürdüğünde, bana annemi benden uzaklaştırıyormuş

gibi geliyordu. Aslında, anneme olan sevgim aynı zamanda beni ona karşı koruyordu. Annem artık yaşamasa da, bugün bile hâlâ koruyor. Böyle olmasaydı, babam beni de arkasından çekerdi. Çünkü onun vicdan azabı bana miras kalmıştı. Sık sık, onun gördüğü işkenceleri ben de çekmişim gibi hissediyorum kendimi. Vicdan azabının kalıtım yoluyla devralındığını duyunca şaşırdınız sanki. Her şey miras alınabilir, beyefendiciğim, her şey. Hepsini devretmeliyiz, aksi takdirde olmuş olanlar olmaya devam eder. Miras yoluyla verilenlerden bizi aşağı çekmeyecek olanlarını basitçe seçemeyiz ki. Bu şekilde riyakârlık içinde tümüyle darmaduman oluruz. Öyle ki sahtelik içinde debelenip dururuz. Yalanların, gerçeğin görünüşüne büründüğünü fark etmediniz mi? Günlük ekmeğimiz oldular. Yaşam şeklimiz. Neredeyse bir inanç oldular. Kendimizi günahlarımızdan yalanlarla temize çıkarıyoruz, yalanlarla ikna ediyoruz. Dünyaya şöyle bir bakın. Her durumda bunu ondan miras almışım. Ve öyle olmasını istemişim. Yoksa anneme hissettiğim derin sevgimden o kadar haberdar olamayabilirdim.

Bir gün, annem odadan elinde el sürülmemiş bir yemekle, gözleri yaş içinde çıktığında bana doğru bakıp, baban seni görmek istiyor, demişti aniden.

Hiç sevinmemiştim, inanın bana. Rahatlamamıştım bile. Kapıyı vurduğumda kalbim güm güm atmaya başlamıştı. Divanın üstünde pijamalarıyla oturuyordu, yatağı darmadağınıktı, ayağında da terlikler vardı. Sanki oturmak bile ona acı veriyormuş gibi kamburlaşmıştı. Gel buraya, demişti.

Sesi bana yabancı gelmişti. Bu sesi tanımıyordum.

Yaklaş, demişti. O anda yüzünün, ilk geldiğindeki halinden daha da zayıf ve soluk olduğunu fark etmiştim. Soğuk bakışlı gözleri neredeyse cansızmış gibi görünüyorlardı. Bana doğru dönmüşlerdi ama gerçekten görüp görmediğini anlayamamıştım. Tek yaptığım, babamın önünde durmak olduğu halde, kalbim, göğsümde daha hızlı atıyordu. O iyi bir babaydı, lütfen inanın bana. Son derece yumuşak başlıydı, hiç kızmazdı. Annemin tersine, asla kılıma bile dokunmamıştı. Bazen yaramazlık yapsam da anlayışlı davranırdı. Şimdi ilk defa onun önünde korkuyordum. Sana itirafta bulunmak istiyorum oğlum, demişti. Sana, Tanrı'ya değil.

Bu giriş sözünü tam anlamasam da sırtımdan aşağı doğru bir ürperme gelmişti. Tanrı kolay affeder. Sözcükleri içinden zorla

çıkarıyormuş gibiydi. Ağzıyla değil de savaştan tükenmiş tüm gövdesiyle konuşuyormuş izlenimi vermişti bana, o kadar zayıftı ki, kemikleri pijamasından çıkıyordu. Her sözcükte onların birbirine sürtündüğünü duyuyormuş gibi oluyordum. Şayet anılar hayatta kalmak ise, babalar oğullarına itirafta bulunmalıdırlar. Beni affetmene ihtiyacım yok. Hatırlamanı istiyorum. Senin hafızan benim kefaretim olacak. Kendini yormuştu, kafasını öne eğdi ve uzun bir süre, o vaziyette, divanın üzerinde kaldı, düşüp kafasını yere vuracakmış gibiydi, bense onun önünde hazır olda bekler gibi dimdik durdum. Büyük çabayla gözlerini bana doğru kaldırmıştı. Artık soğuk ve cansız değildiler. Daha çok, benim orada durduğuma inanamamış gibiydiler. Uzunca bir süre bana bakmıştı. Bakmıştı da bakmıştı ve hâlâ ben olduğuma inanamamış gibiydi.

Anlatmaya başladı: Bana orada hâlâ saklanan olup olmadığını kontrol etmem emredilmişti. Çiftlik evi ile ahır arasındaki bahçede bir patates yığını vardı. Böyle yerlerde, kilere benzer çukurlar açıyorlardı. Koşup kapıyı açtığımda seni gördüm. Şimdi burada önümde duruyorsun ve hatta sen olduğundan daha çok eminim. Gözlerinde dehşeti gördüm. Daha da yaklaş.

Gözlerime bir süre uzun uzun bakmıştı, o kadar yakından bakmıştı ki gözlerimizin birbirine dokunduğunu neredeyse hissedebiliyordum.

Evet, bunlar aynı gözler. Namlusunun dumanı tütmekte olan, tetiği her an tekrar çekebilecek askerin baban olduğuna inanmamıştı bu gözler. Bir an için tereddüt ettim. O an yaşamaya hakkım olmadığını düşünmeme neden olmuştu. Ben, senin baban, sen olduğunu görünce hayal kırıklığına uğradım. Kapıyı öfkeyle vurup orada kimse yok diye bağırdım.

Yorulmuştu, nefesinin kesildiği açıkça belli oluyordu ama bir an sonra iki eliyle başımı tutup omzuna bastırdı. Gövdesi titriyordu.

Keşke hiçbirimiz hayatta kalmasaydık, hepimiz için daha iyi olurdu, diye kulağıma fısıldadığını duydum.

Ama ölmeden önce hepinizi görmek istedim. Hem de çok. Seni seviyorum oğlum. Ama yaşamak için bu yeterli değil. Git şimdi, dedi ve beni iterek kendinden uzaklaştırdı."

Babasının son sözlerinin içerisine gömülmüş bir şekilde, ikimiz de orada sessizce oturmuştuk, bütün bunlardan sonra daha ne söylenebilirdi ki. Anladığınıza eminim. Kafe yavaş yavaş doluyor,

gürültü artıyordu. Bir an, birisine selam vermişti veya birisinin selamını almıştı. Böyle bir anda merak etmenin uygun olmayacağını düşündüğümden, bakmamıştım. Sonra başkasını selamladı ve, "Kısa bir süre sonra ne olacağını hiç kimse tahmin edemezdi. Ve tıraş olurken, usturasıyla" dedi.

Bu sözcüklerden sonra yaşam onun içinden çekilmiş gibiydi. Veya belki de, söylediklerinden sonra, karşılaşmamızın yeniden tam bir şans eseri olabileceği sonucuna varmıştı. Artık daha fazla konuşacak gibi görünmüyordu. Bana gelince, konuşmayı sürdürmek için aklıma hiçbir şey gelmiyordu. Öyle şaşırmıştım ki, sağ tarafımdaki kaburgaların altındaki ağrı kaybolmuştu. Ama ne zaman kaybolduğunu bile fark etmemiştim. Kaybolmuştu, o kadar. Bu nedenle zevkle bir parça pasta ve bir kahve daha alabilirdim. Tam ona da isteyip istemediğini soracaktım ki, o an saatine bakıp "Bu kadar geç olduğunu düşünmemiştim. Size çok minnettarım. Maalesef gitmek zorundayım" demişti.

Cüzdanını çıkarmış, parayı saydıktan sonra şeker kavanozunun altına sıkıştırmıştı. Cüzdanı cebine koyarken birden tereddüt edip tekrar çıkarmıştı.

"Bir dakika, belki de buralarda bir yerdedir."

Bölmeleri yeniden karıştırmaya başlamıştı. Bu sefer belki bana kartvizitini vermek istiyor diye düşünmüştüm. Cüzdanımı alıp benimkini de ona vermek için elimi ceketimin cebine uzatmıştım.

"Hayır, uğraşmayın, sizde değil ki. Burada bir yerde olmalı. Bende olduğuna eminim."

Cüzdanını neredeyse talan ediyordu.

"Size gerçekten ilginç bir fotoğraf göstermek istiyordum. Aşırı ilginç. Resmi çeken kişi, babam önümde dururken tam o anı yakalamış. Nerede o fotoğraf? Buradaydı yahu. Birbirimizin gözlerine bakmamız ise çok sıra dışı. Ben korkmuş gözlerle babama bakıyorum, babam ise suratını ekşitmiş, bana bakıyordu. İkimizin yüzü de karşıdan birlikte görülebiliyordu. Fotoğrafın çekildiği yerden birbirine zıt iki yüzün aynı zamanda kameraya bakması fiziksel olarak olanaksız görülüyordu. Çekim noktasının nerede olduğunu anlamaya çalışmıştım. Şu ana kadar da başarılı olamadım. Buralarda bir yerdeydi, resmin kendisi bunun en iyi kanıtı. Bulmayı başarırsam, iyi bir keşif olacak. Kim o anda bizim hislerimizin, hayal gücümüzün, bilinçlerimizin algılayamadığı yeni bir uzay boyutu

olmadığını söyleyebilir." Elleri titriyordu, tekrar cüzdanındaki çeşitli bölmelerindekileri parmaklamaya başlamıştı.

"Bakın." Bana bir fotoğraf uzatmıştı. Aradığının o olduğunu düşünmüştüm.

"Annem."

"Güzel bir kadın" demiştim. Gerçekten de güzeldi. Ama ona benzemiyordu. Belki gözleri, biraz ağzı.

Diğer resmi aramakla meşgul olduğundan, "Babam savaştan gelmeden önce annem böyleydi işte" demişti dalgın bir biçimde. Şimdi masanın üzerine attığı her şeyin arasında arıyordu öteki resmi.

"Belki de her zamanki uzayımızda o noktayı bulmak mümkün değildir. Özellikle ona aşırı alıştığımızdan, onun boyutlarından biri haline geliyoruz. Ama ne de olsa, onun uzayı bizim gerçekten kim olduğumuzu belirliyor. Her şeyi belirlediği gibi. Sadece sözcüğün fiziksel anlamında değil. Fotoğraftan bakıldığında, fiziksel bir uzay olmayabilir. İşte bunun için anlamaya çalışıyorum. Bazen, o uzayın emareleri eski ustalarda, onların en mükemmel resimlerinde görülebilir. Fiziğin olağan kuralları böyle bir mekâna asla izin vermez. Ama büyük sanatta olan budur. Bir dünya olarak, maalesef insanları da içerisinde bulunduran sanat demek istiyorum. Ah, keşke o noktayı bulabilseydim. Çok yazık. Fotoğraf bende değil sanırım" demişti, hayal kırıklığına uğramış ve kabullenmiş gibi. "Kusura bakmayın." Cüzdanından saçtıklarını toplamaya ve hangisi nereye, düşünmeden geri koymaya başlamıştı. "Gerçekten kusura bakmayın" diye tekrarlamıştı. "Emindim."

"Dert etmeyin" demiştim. "Gelecek sefere gösterirsiniz."

"Tekrar görüşmek ister misiniz?" demişti şaşkınlıkla.

"Elbette. Hatta burada bile olabilir. Ve bu masa da eğer boş olursa..." diye hızla eklemiştim, sadece kibarlık yapmış gibi olmayayım diye.

Cüzdanını cebine koyarken, "Mesele şu ki" demişti, "bunun mümkün olacağından emin değilim. Aslında olacağını sanmıyorum" diye vurgulayarak tekrarlamıştı.

"Birbirimizi tekrar tanımayacağız ve birbirimize, bir yerde, bir süre önce karşılaştığımızı düşünerek, sokakta yanlışlıkla merhaba demeyeceğiz. Ama nerede, ne zaman? Aksi halde bu sadece talihsiz bir rastlantıydı demekte haklı olacaksınız."

12

Kapıya gittiğinde, kapının önünde bir domuzun durduğundan adam hiç söz etmedi mi, yoksa babası bunu ona söylememiş miydi, merak ediyorum. Domuz, ahırı yanmaya başladığında dışarı çıkmıştı. Ahırlar biraz kenarda kalmıştı, baktığım delikten bir kısmını görüyordum. Rahat rahat yürüyordu domuz, yaşlıydı. Aslında böyle yaşlı domuzlar tutulmaz ama bu sıradan yaşlı bir domuz değildi. Şişkoydu ve kısa bacakları üzerinde zor yürüyordu. Aşağı sarkmış sağrılarından bacakları zar zor görünüyordu. Sanki sağrılarıyla toprakta yuvarlanıyormuş izlenimi veriyordu. Doğruca kilere, benim oturduğum yere yöneldi. Honk honk yapa yapa başladı kapıya burnuyla vurmaya. Sanırım kokumu almıştı. Zaten bana çok bağlıydı. Hırıldadı honkladı ve kapının önüne yuvarlandı. Adam başladı onu tekmelemeye, domuz ayağa kalkmaya çalışıyordu. Kapıyı açıp da kimseyi bulamayınca birisine bağırarak orada kimsenin olmadığını söyledi ve öfkesinden domuza art arda ateş etti. Öldüğünü görmesine rağmen ateş etmeye devam etti. Son kurşununa kadar, hayvanın etleri dağılana kadar. Son kurşun olduğunu nereden mi biliyorum? Şarjör değiştirmişti.

Ah onun nasıl bir domuz olduğunu bilmezsiniz. Bu dişi domuza küçükken Zuzia adını takmıştık. Küçüklüğünden beri domuz gibi değildi. Domuzların en akıllı yaratıklardan biri olduğunu bilir misiniz? Daha anasını emerken diğer yavrulardan farklı olduğu belliydi. Ahırdan içeri biri girse hemen yerinden zıplar, önünüze gelir, burnunu havaya kaldırmış halde, onu kucağına almasını beklerdi. İnsanların arasında kendisini çok iyi hissederdi. Çoğu zaman bizimle birlikte dursun diye onu eve alırdık. Daha yavruyken annemi, babamı, dedemi, ninemi, daha henüz o sıralarda yaşayan Jan Amca'yı, beni, Jagoda'yı, Leonka'yı tanırdı. Beni hep minik burnuyla ayağımdan dürterdi. Beni başkasıyla hiç karıştırmazdı. Beni herkesten çok sevdiği ortadaydı. Her yere benimle gelirdi. Bazen ondan nasıl kurtulacağımı bilmezdim. İnekleri otlağa çıkarırım, bu peşimde. Okula giderim, bakarın, benimle geliyor. Ahıra kapatmak

için geri dönmek zorunda kalırdım; onun yüzünden derse az geç kalmadım. Öğretmen niye geciktiğimi sorar, tutup da domuz yüzünden denir mi? Hemen hal ve gidişten ikiyi basar deftere. Onun yüzünden iki ala ala, sene sonunda, sınıfta hal ve gidişten en kötü not alan ben olurdum.

Annem beni bir şey almaya bakkala gönderecek olur. Bakkala girerim, kapıyı arkamdan kapatmaya çalışırım, kapıda Zuzia. Bakkal kadın kızar, niye domuzu dükkâna sokuyorum diye bana bağırır. Çık dışarı! Ne biçim çocuksun sen! İnsanlar güler, ben utanırım. Çoğu zaman hiçbir şey alamadan çıkarım. Ne rica ne tehdit fayda eder. Git Zuzia, git, hadi git. Git yoksa şunu yaparım, bunu yaparım. O, mini burnunu kaldırır, vicdan gibi bakar size. Mantar toplamaya gideriz, gel de onun bu işi yapamayacağını anlat ona. Mantarları bilmez, sonra Tanrı korusun, ormanda kaybolsa ne olacak? Haydi, işin yoksa al kucağına, ahıra kadar taşı.

O zaman, yani çok şişmanlamadan önce bunu rahatlıkla yapabiliyorduk. Büyüyünce kucağa alınmaz oldu. Elli kiloluk bir domuzu nasıl kucağa alacaksınız, üstelik her hafta kilo almaya devam ediyorsa. Ahıra kapatsanız da çıkmanın bir yolunu bulurdu. Yemek götürürsünüz, bacaklarınızın yanından, hop, avluya kaçıverir. Zaten ilkbahardan sonbahara kadar, hele de sıcaklar basınca, hayvanlar hava alsın diye ahır kapısı hep açık durur. Sabahtan akşama kadar avluyu talan eder.

Bir yere giderken bahçe kapısını arkanızdan kaparsınız ama o sizinle birlikte dışarı çıkmıştır bile, illa da kapıdan çıkması gerekmez zaten, her zaman çitte bir delik vardır nasıl olsa. Delikleri de kendisi açar. Babam bir deliği tıkasa, o hemen başka bir delik açardı, deliksiz bir çit gördünüz mü siz hiç? Çitin doğası öyledir.

Annem bir keresinde, babamın bütün delikleri tıkadığını düşünmüş. Kapıdan çıkıp Mayıs Ayini'ne gitmiş ama ardından kapının çengelini de takmış. Mayıs Ayini şapel haline getirilmiş yol kenarında, ormana yakın, içi oyuk bir meşe ağacında yapılırdı genellikle. Dediklerine göre oradaki en yaşlı ağaçmış, bir zaman burada yaşayan herkes bu ağacı hatırlardı. İçinde şapel olduğu için ölmemiş, çünkü onun yaşındaki bütün meşeler çoktan devrilmiş gitmiş. Meşe çevresinde bir kadın kalabalığı, çünkü Mayıs Ayini'ne özellikle kadınlar giderdi. İlahi söylüyorlar falan. Ama annem eteğinin altında bir itiş kakış hissediyor, bir de bakıyor ki Zuzia. Onu

kucağına almak zorunda kalmış tabii, ayin boyunca elinde domuzla ilahi söylemiş. O zaman daha küçüktü.

Bizim komşunun kızına kur yapan kentli bir delikanlı vardı. Kızın mezar taşını yeni boyadım bu arada. Adam hep pazar günleri gelirdi, öğleden sonra yürüyüşe çıkarlardı. Adamın bir fotoğraf makinesi vardı, yürürlerken hep boynunda asılı olurdu. Tabii o zamanlarda fotoğraf makinesi bugün olduğu kadar yaygın değil. Fotoğraf makinesi olan bir delikanlı nerede, toprağı olan nerede.

Yine bir pazar günü, Zuzia peşime takıldığı için onu kucağıma almış, ahırına geri götürüyordum, baktım bu ikisi karşıdan geliyor. Komşu kızı gülmekten yıkıldı, adam bana, "Dursana bir" dedi. Evdeki herkes dışarı uğramış, çünkü komşu kızı öyle bir gülüyor ki, evde kim var kim yok kapının önüne dizilmişti. Annemden Zuzia'yı kucağına almasını istedi, bütün ailenin öylece fotoğrafını çekti. Ertesi pazar günü fotoğrafı getirdi. Babam, dedem, ninem, Jagoda, Leonka, ben, Jan Amcam, o zaman daha hayattaydı, duruyoruz, en önde de annem, kucağında bebek gibi tuttuğu Zuzia.

Adam komik bir resim çekmek istemişti belki ama nihayetinde birlikte olduğumuz tek resim buydu. Yok, bende yok da, hâlâ çok iyi hatırlarım. Gerçi şöyle söyleyeyim domuzla çekilmiş olması bana hâlâ komik gelmez. Hatta Zuzia'ya bir çeşit minnet bile duyuyorum. Çünkü onun sayesinde bir aile fotoğrafımız olmuştu. Varsın sadece hatıramda kalsın, ne önemi var? Herkes domuzun kesilmek için beslendiğini düşünür. Bizi domuzdan ayıran şey nedir, peki? Daha mı zekiyiz? Daha mı iyiyiz? Hayvanların da, dünyada insanlarla aynı haklara sahip olduklarını söylemeye gerek yok, madem varlar. Dünya onlara da ait. Nuh, gemisine sadece insanları almadı ya. Örneğin, hayvanların da yaşlanınca aynı yaşlı insanlar gibi olduğunu fark etmiş miydiniz? Genç hayvanların genç insanla benzerliklerini görmek kolay olmayabilir. Ama yaşlandıklarında, yaşlı insanların yetersizlikleri tıpatıp hayvanlarda da görülür. Onlar da aynı hastalıkları yaşamaya başlar. Ama konuşmaz, şikâyet etmezler, belki de sözcüklerin fayda etmeyeceğini bildiklerinden, insanlar konuşup şikâyet ediyorlar da ne işlerine yarıyor. Bana sorarsanız, onlar da aynı insanlar gibi ölümden korkarlar. Nereden mi biliyorum?

Sorduğum için kusuruma bakmayın ama söyler misiniz, kaç yaşınızdasınız acaba? Ben mi tahmin edeyim? Görünüşten anlamak zor. Bilmem, bilemedim ki. İçeri girdiğinizde benim yaşımda

olduğunuzu düşündüm. Belki şapkadan, paltodan. Şimdi çok daha gençmişsiniz gibi geliyor. Yoksa yaşlı mısınız? Hiç bilmiyorum. Bazen insan yaşını hiç göstermez. Belki zaman size huzur getirdi. Haklı mıyım? Yani yanılmamışım. Öyle ya, er geç herkesin başına gelecek. Zaten bekliyor olabilirdim. Gelip de fasulye almak istediğinizi söylediğinizde bekliyor olabilirdim.

Gerçi şöyle söyleyeyim, yaşın da önemi yok. Bir domuzun kaç yıl yaşadığını bilir misiniz? Sekiz, en fazla on, o da insanlar izin verirse. Ama vermezler. Neyse ahırdan çıkıp da kilere inmek ona çok zor gelmiş olmalıydı. Yok, çok uzak değildi, ama o yaşta olunca... Artık neredeyse hiç yerinden kalkmıyordu, çok az yiyordu. Ona pişmiş sütlü kepek karıştırıp veriyordum, çünkü benim elimden az da olsa bir şeyler yiyordu. Ama tabii yalvarmam, onu okşaya okşaya yedirmem gerekiyordu. Hadi Zuzia, ye, ye hadi, yemezsen ölürsün. Ancak o zaman burnunu kaba sokmaya tenezzül eder, biraz yalardı.

Onun yaşlılığına bakmak zor geliyordu. Bir zamanlar kucakta taşındığına, eve alınıp sevildiğine insanın inanası gelmiyordu. Herkes Zuzia, Zuzia derdi. Gün neredeyse Zuzia ile başlardı. Zuzia nasıl, Zuzia böyle, Zuzia orada, Zuzia burada. Zuzia zaten herkese yapışırdı, herkesin peşinden gittiğini söylemeye gerek yok. Bazen çok sıkıcı olurdu, yaşlanınca değişir diye umardık. Yaşlandı ama değişmedi. Çitte daha büyük delikler açmaya başladı. Evden kim dışarı çıkacak olsa peşine takılırdı. Sadece ev halkının da değil, evin yakınından geçen birine güvenirse yola çıkar, onunla yürümeye başlardı. Bazen birisi sinirli sinirli koşarak gelir, alın başımdan şu lanet Zuzia'nızı derdi – sinirlenince ona böyle derlerdi – –, adam kızardı, çünkü nereye gitse bizimki peşinde. Kim görmüş domuzun böyle şımartıldığını canım. Kesin gitsin, tam zamanı, baksanıza nasıl yağlanmış.

Ama bizim evde kimse Zuzia'nın kesilmesine dair tek laf etmezdi. Gerçi yazgısına adım adım ilerlediği kaçınılmaz olarak görülmekteydi. Hatta vakti geçmekteydi bile. Domuzun yazgısının ne olduğu belli. Bir keresinde babam, Noel'in yaklaştığını, belki onu kesebileceğimizi mırıldanmıştı. Herkes bakışlarını indirdi, babam bunu görünce cesaretini yitirmiş, şöyle demişti:

"Öylesine söyledimdi."

Bunun üzerine dedem:

"Belki savaş çıkar, o zamana kalsın."

Ve Zuzia büyüdükçe büyüdü, herkesle birlikte yürüdü. Gittikçe daha ağırlaştı. Artık eve alınmıyordu, kapının önüne uzanıp yatardı. Birisi çıkıp da onu kovalayınca zorlukla kalkardı. Babam bir gün öyle kızdı ki, "Kesemiyorsak satalım bari" dedi.

Kente indi, bir hayvan simsarı getirdi. Hayvan simsarları genellikle Yahudi olurlardı. Domuzunuz mu var, ineğiniz mi, dananız mı, kazınız mı, hatta sırf kaz tüyünüz bile varsa, bunlara göstermek yeterdi, hemen alıcı bulurlardı. Adam avluya girdi, Zuzia kapının önünde yatıyordu, kalktı, ona yaklaştı, burnunu ona doğru çevirdi, öyle ki bir an bakıştılar. Sonra adamın ayaklarının dibine yattı. Siz söyleyin, bir simsar, bir domuzun eti ve yağından başka neyiyle ilgilenir ki? Ama adam onun kafasını okşadı ve dedi ki:

"Beni buraya bir domuz için çağırdınız, ama bu domuz mu, değil mi, bilemedim. Öyle mi, gerçekten bilmedim yani. Domuz gibi görünüyor gerçi. Ama bilmiyorum."

Hatta yağlarını sağrılarını yoklamak bile istemedi. Simsar olacak da bunu yapmayacak. Simsar dediğin, bir fiyat vermeden önce yoklar da yoklar, sonra şikâyet ederek der ki:

"Yağı yok ki bunun, en fazla parmağım kadar. Butlarına bakın, parmağım şey olacak sanki, neyse... Hiç böylesini görmedim. Neyle beslediniz siz bunu? Aç mı bıraktınız, hiç mi beslemediniz? Bu aç domuza hangi kasap para verir? Bir kuruştan fazla vermez. E, o vermezse ben nasıl para kazanacağım, benim de geçimimi sağlamam lazım."

Ama bu simsar onu yoklamamıştı bile.

"Bu ne yağa gelir, ne buda. Geldi yattı ayaklarımın dibine niye ki? Benim hakkımda iyi şeyler düşünmüyor mudur, nedir?"

Pazarlığa en düşük bedelle başlamak istediğini sandık önce. Babam adama yalvar yakar oldu, bunun da diğer domuzlar gibi olduğuna yemin etti, bütün domuzlar gibi yediğini ama herkesi takip ettiğini ve bunun için çok büyük olduğunu söyledi. Adam baktı olacak gibi değil, başladı yoklamaya. İşin sırı domuz yağının kalınlığını elle dokunarak anlamaktır. Bacağıma bir bakın lütfen. El parmaklarınızı açacaksınız ve her parmağı daire şeklinde hareket ettirerek bastıracaksınız, en son başparmakla kontrol edeceksiniz. Bunu iyi yaparsanız domuzun iki mi iki buçuk mu veya üç parmak kalınlığında mı yağı olduğunu anlarsınız. Aynı şekilde etin sıkılığını da anlarsanız.

"Yağı var, butu da. Her şeyi yerli yerinde" dedi. "Ama bu yaşamak istiyor. Ve siz hepiniz dua edin de o istediği kadar yaşasın. Belki bu bir alamettir ama bunu bir haham bilir. Ben garip bir simsarım."

Şöyle söyleyeyim, bugün bile anlamam. Zuzia ona ne yapmıştı? Şarjörü hayvanın üstüne boşaltmıştı. Babasının bunu oğluna söylediğini mi düşünüyorsunuz? Niye söylesin ki? Hâlâ bilmiyorum ama tahmin edebilirim. Fakat bir sonraki buluşmamızda da bunu ona sormaya niyetim yoktu. Zaten bir daha görüşmemiştik. Bir daha asla. O zaman rastlaştığımız saatlerde o aynı kafeye sık sık gider olmuştum. En azından öğleden önce denemek için gidip bir bakardım. Bize o zaman servis yapan garson kıza sorardım. Onu tanıyordu, çünkü ona o garson gülüşüyle gülmüştü. Bizim buluşmamızı da hatırlıyordu, beni hayal meyal ama onu gayet net. Onu kimseyle karıştırmayacağını, ancak o zamandan beri hiç uğramadığını söyledi.

Beni o fotoğraf endişelendiriyordu, o fotoyu sorabilirdim ona. Onun bu fotoyu çektiği noktanın nerede bulunduğu düşüncesi bana huzur vermiyordu. Çoğu zaman, hatta bugün bile bunu düşünürüm. Fotoğrafı görmedim, bu doğru. Ama fotoğraf olmadan da insan düşünüp merak edebilir, değil mi? Diyelim, birisi biz fasulye ayıklarken şimdi fotoğrafımızı çekti. Fotoğrafta şimdiki gibi karşı karşıya duruyoruz, yüz fotoğraflarımız çekilmiş. Sizin yüzünüz sanki fotoğrafçıya bakıyor, benimki de öyle, ama aynı zamanda yüzlerimiz birbirine bakıyor. Onunla benim aramdaki uzaklık, sizinle şu anda olduğumdan daha fazla değildi. Silahın namlusunu, nah, şimdi gözlerinizi gördüğüm gibi görüyordum. O nokta nerede bulunuyor olabilirdi? Evet, burada, sizce neredедir? Fotoğrafçı burada nerede durmuş olabilir? Mekân büyük değil, neredeyse bu oda kadar. Ve savaş yok, köpekler uyuyor, biz fasulye ayıklıyoruz, konuşuyoruz. Çok daha kolay olmalı, öyle değil mi?

Avluya mı çıksak, ne dersiniz? Gece şimdi ama evin önünde lamba yakabilirim. Size yeri gösterirdim. Kiler yıkıldı, içinde otlar büyüdü, kapı artık yok, çürümüş ama çerçevesi duruyor; meşedendi çerçeve, meşe uzun dayanır. Oradan bir biçimde geçebilirdim belki. Yok canım, hayal edebiliriz diyelim. Ben diz çökerdim, siz karşımda dururdunuz. Ama elinize bir sopa almanız lazım. E, tabii, neyle nişan alacaksınız? Çocuklar sopayı tüfek yerine koyup oynarlar ya. Çocuk bile olsak bunu hayal edemez miyiz dediniz? Peki, kim

edebilir? Öyle ya kimse bizim yerimizi alamaz. Kimse kimsenin yerine yaşayamaz, öyleyse kimse kimsenin yerine hayal kuracak durumda değildir. Bizi birbirimize yönlendirecek hiçbir yöntemi reddetmemeliyiz. Belki olayın olduğu bu yerde, bize en yakın olması gereken noktayı daha kolay bulabilirdik. Siz beni bütün dünyada aramak, bana fasulye almak için gelmek zorunda kalmazdınız. Nerede, ne zaman diye düşünüp meraklanmak zorunda da kalmazdık. Üstelik elimizdeki fasulye de yavaş yavaş bitiyor. Ayağınızın ucunda bir sap daha var. Burada da bir, evet, ikincisi de burada. Burada işte, buyurun. Biraz karıştırırsanız mutlaka biraz daha bulursunuz.

Daha fazla fasulye ister miydiniz? Biraz kendime ayırmıştım ama isterseniz iki, üç demet daha getirebilirim. Nasıl olsa arabanız var, araba taşıyacak olduktan sonra, biraz daha olsa fark etmez. Belki hemen gitmezsiniz. Zaten gece vakti nereye gideceksiniz? Sabaha kadar kalmanızı öneririm. Daha çay, kahve içerdik. O kadar mı aceleniz var? Belki bir dahaki sefere geldiğinizde beni bulamayabilirsiniz. Neden mi? İnsan dünyada, ne zaman, nerede olabileceğinden emin olabilir mi? Her zaman şimdi ve burada diyorsunuz, öyle mi? Ancak bunun hiçbir anlamı yok. Şimdinin de herhangi bir yer gibi sınırsız olduğunu söylemek mümkün. Bana göre her dünya geçici, her insan geçici, çünkü zaman geçici. Şimdi ve burada sözleri sadece sözcükten ibaret, ilki de ikincisi de bedensiz, burada konuştuklarımız gibi. Şimdi size bu dünyanın nasıl bir şey olduğunu anlatamayabilirim. Ya da var olup olmadığını. Belki biz var olduğunu hayal ediyoruzdur. Ama siz bana fasulye almaya geldiğinize göre, sizin için kesinlikle fark etmiyordur zaten...

Belki burada bir ev alırsınız? Niye mi? Bilmem. Belki de bir ev aradığınızı düşündüm de. Her cumartesi pazar gelmek zorunda değilsiniz. Zaten önermem bunu. En iyisi burada tatil yapmak. Senede bir, en fazla iki kere gelmek yeter. Bir de şimdiki gibi, sezon bitince gelmek en iyisi. Sizin eve de buradaki evlere baktığım gibi bakardım. Gözünüz arkada kalmazdı.

Satılık birkaç ev var. 22, 31 ve galiba tam hatırlamıyorum ama 46 ya da 47 numaralı evler satılık. Başka da olabilir, bir bakarım. Ben buraya geldim geleli, çok insan ev sattı. Son günlerde pek alıcı yok. Arada sırada biri gelir, bakar, bakar, almaya mı yoksa bakmaya mı geldiğini bilmez. Başlangıçta gelen giden çok olurdu, evi satmak isteyen biri olursa haber vermem için telefon, adres falan bırakırlar-

dı bana. Ama artık kimse gelmiyor. Gerçi, gördüğünüz gibi güzel bir yer, göl, orman, temiz hava.

Civardaki hayvanlar da insanlara öyle alışkındırlar ki, ceylanlar evlerin önlerine kadar gelir bazen. Yemek için değil. Ormanda yiyecek bol. Sincaplar teraslara sıçrayıp evlerin içine bakar. İnsanlar onların ahlakını bozuyor, o başka. Koca torba fındık veriyorlar hayvanlara. Yiyeceklerinden veya toprağa gömeceklerinden fazla. Yürürken ayaklarınız altında fındıklar çatır çutur eziliyor. Acaba sincapları beslemek yasaktır diye yazıp assam mı diye düşünüyorum. Sezon boyunca insanların elinden yesinler, ne olur ki? Sezon hep sürmüyor ya. Bazen yaban domuzu iner buraya. Bazen bir tavşan koşar evlerin arasında. Sansara, gelinciğe bile rastlayabilirsiniz. Ormanda bile zor karşılaşırsınız bunlarla. Bir keresinde bir sığın ortaya çıkmıştı. Bir dağın yamacında durmadı da evlerin arasında dolaştı. Bir orada durdu, bir burada durdu. İnsanlar bağrış kıyamet, evine kaçan mı ararsın, sallara, kayıklara, sulara atlayan mı, birisi az daha boğuluyordu, yüzme bilmiyormuş meğer, bir başkası da bayıldı, neyse evlerden birinde bir doktor yaşıyordu. Hayvan göle gitti, su içti, bağırdı, sakince çekip gitti sonra. Bazen sığın bile insan arıyor demek.

Ya da ne bileyim, güneş daha doğmadan, kuşlar uyandığında kalksanız. Buradaki sabah havasını çekseniz içinize. Ciğerlerinizin açıldığını hissederdiniz, hava harika bir havadır. Başka bir yerde solusanız neyi soluduğunuzu bilmeyebilirsiniz. Zaten insan böyle düşünse genel olarak hiç soluk almak istemez. Mantarlar, yabanmersini, yaban çileği, kızılcık, hep söylediğim gibi. Ama en iyisi, ormana gidip hiçbir şey toplamamak, hiçbir şey düşünmemek. Sadece siz ve orman.

Ben köpeklerle bile dolaşmaktan hoşlanmıyorum. Bir hışırtı olsa hemen o yana koşarlar. Ondan sonra bağır, dur. Reks! Pati! Bir keresinde bir ceylanın peşine takılmışlar. Çağırıyorum da çağırıyorum, nafile. Ormanda ağaçlar sesi yutuyor. En sonunda kızdım, eve tek başıma, onlarsız döndüm. Akşama doğru ancak göründüler; ağız, burun kan içinde. Ceylana bir acıdım, bir acıdım. Ölen bir ceylan gözü gördünüz mü? Örneğin bir tuzakta veya kapanda. Öyle bir dehşet ifadesini başka hiçbir gözde göremezsiniz.

Şöyle söyleyeyim, sezonda insanlar buraya geldiklerinde onlardan farklı bir dünyada yaşamıyormuşum gibi gelir hep bana.

Onların dünyası hoş, neşeli, mutlu değildir demiyorum, ben onu bilmem, ama onlarınkinde yaşamayı galiba beceremezdim. Aslında onlarınkinde yaşadığıma mı kanisiniz? İyi de bundan *ben* nasıl emin olabilirim? Ne de olsa herkesin kendine göre bir güneşe ihtiyacı vardır; batışına doğuşuna. Ben yurtdışında da yaşadım, nerede yaşarsam yaşayayım, doğuyu batıyı bulmak istesem, hep buradaki güneşin doğuşu ve batışına göre düşündüm. Her yerde tek ölçüm budur.

Gerçi büyük kentlerde ömür boyu yaşayıp da güneşin doğuşunu da batışını da görmemenin mümkün olması başka. Gün, ortalık aydınlanınca başlar. Gece olunca da milyon tane lamba yanar. Geceyse ne olmuş yani? Sadece lafta gece. Şimdi doğrusu burada da güneşin nerede doğup nerede battığını artık bilmiyorum. Ne aynı yerde doğuyor, ne aynı yerde batıyor. Onunla kalkıyorum ama buradan mı doğuyor emin değilim. Onun için hani ben bile kendimi bulmayı beceremezken, sizin beni bulmanıza şaşırdım. Kendini bulmanın öyle kolay bir şey olmadığı doğru. Kim bilir, belki de insanın bu dünyada halletmesi gereken işlerin en zorudur bu.

Yok, Bay Robert'in evi satılık değil, söylemiştim size bunu. Bay Robert bana haber vermedikçe, satılık değil. Ben size 31 numaralı evi öneririm. Buradaki evlerden çok azı onunla boy ölçüşebilir. Şömine, elektrikli ısıtma, pencerelerde çift cam, mantolu duvarlar, öyle ki kışın bile yaşanır. Yukarıda ve aşağıda olmak üzere iki banyo, banyolar kazanlı, fayans döşeli. Her şey meşeden. Yerler halı kaplama. Geyik başları da vardı ama neyse ki onları aldılar.

Boynuzlu yerde yaşamanızı önermem. Yaşayamazdınız. Bütün duvarlarda boynuzlu geyikler vardı. Nereye dönseniz boynuzlu kafa. Odalarda, mutfakta, banyolarda. Girişin üstünde nah böyle dişleri olan bir yaban domuzu kafası. Boş bir tek duvar bile yoktu. Eve her şey yolunda mı diye bakmaya girerdim, herhangi bir boynuz batmasın diye dikkat ederdim, çünkü bazıları odanın ortasına kadar gelirdi. Şöyle söyleyeyim, bazen bir koltuğa otururdum, çünkü bu veya başka bir eve girdiğimde bir an için de olsa oturmayı severim, kocaman deri bir koltuk vardı bu evde, ama bir şey beni dışarı iterdi. Adam evi bu boynuzlu kafalar için yapmıştı. Karısı hepsini evden atmış olmalı, çünkü duvarlarda bir şey asacak yer kalmamıştır, orası kesin. Yok, karısı hiç buraya gelmezdi. Adam her cumartesi, pazar buradaydı. Güneşlenmez, yüzmez, hatta yürüyüşe

bile nadiren çıkar, bütün gün evde oturur. Sık sık kışın da gelir. En garibi de, düşünün, adam ava da çıkmaz. Yani bunlar avcılık başarılarının nişanesi de değildi. Gerçi bir av tüfeği vardı. Ama nerede kullanırdı, bilmem. Birinin ruhuna bu boynuzlu kafalar aracılığıyla nasıl girilir acaba?

Sonra birden, ne olduğunu söylemek benim için zor, günün birinde bir kamyon ve iki işçiyle geldi, ne var ne yok bütün kafaları aldı ve evi satılığa çıkardı. Kimi, bu kafalar için iyi para veren bir tüccar bulmuş, kimi de bunları çöpe atmış dedi. Gerçek başka olabilir ama ben doğrusu düşünmedim.

Öneririm yani. Çok da fazla istemiyor, böyle bir ev için neredeyse yarı fiyat istiyor. Burada ne mi yaparsınız? Ben ne yapıyorum? Üstelik siz senede bir iki kere, sezon sonrası gelebilirsiniz. Ben çok daha fazla fasulye ekebilirim. Baktık canımız fasulye ayıklamak istemiyor, ormana yürüyüşe gideriz. Müzik dinleyebiliriz, bir hayli plak getirmiştim. Yok, ben satranç oynamam. Oynamak mı isterdiniz? Ben öğrenmedim. Satranca sabrım yoktu. Yurtdışında bazen briç oynardım ama briç için dört kişi lazım. Şantiyelerde çalıştığım sırada, eğer votka içilmiyorsa, yani ender de olsa arada bir içmedikleri olurdu, kâğıt oynardık. Binlik, durak, altmışaltı, yirmibir, poker.

Daha önce de, okuldayken kibrit kutusu. Hiç oynamadınız mı? Hatta adını bile mi duymadınız? Basit bir oyundur. Bir kibrit kutusu alın, ama dolu olmalı, sonra masanın kenarına kenarında çıkıntı yapacak şekilde yatay koyun, ama düşecek kadar da ileriye değil. Sonra işaret parmağınızla alttan yukarı doğru fiske vurun. Masaya düştüğü şekle göre puan alırsınız. En çok puanı, kibritleri çıkardığınız küçük kenar üzerinde dik durursa alırsınız. Buna on puan değerinde diyoruz, ama yine de siz başka bir sayı üzerinde anlaşabilirsiniz. Her iki sürtme kenarı için ise beş puan. Sürtme kenarı nedir biliyor musunuz? Kibrit çöpünü sürttüğünüz yer. Ve düz kenar üzerine düşerse hiç puan alamazsınız.

Yok, öyle düşündüğünüz kadar masum bir oyun değildi. Masum oyun yoktur ki zaten. Her şey ne oynadığınıza değil, neye oynadığınıza bağlıdır. Öğretmen içeri girince masum bir oyun tutturuyorduk. O zaman puanları yazmıyorduk. Kibrit kutularını alırdı ve neredeyse her akşam önceki günkü kutunun kibritlerini yaktık mı diye bakmaya gelirdi. Niye aldığını size sonra söyleyeceğim. Çoğu

kez otururdu da otururdu. O zaman uyumaya hazırlanıyormuş numarası yapardık, yoksa gitmezdi. Birisi gömleğinin düğmelerini açmaya başlar, beriki botlarının bağcıklarını çözer, öteki yatağa uzanırdı. En sonunda öğretmen, artık yataklarımıza yatacağımıza muhtemelen ikna olduğundan dışarı çıkardı, koridorda olup olmadığına bakar, binayı terk ettiğine emin olduğumuz zaman gerçekten oyun oynamaya başlardık.

Yok, parasına değil. Paramız yoktu ki. Bazen cepten cüzdan çekmeyi becerenlerde biraz para olurdu. Sigarasına da değil. Vişne yaprağı, yonca, başka iğrenç şeyleri tüttürürdük. Oyunun amacı en az puanı almamaktı. Sadece bu kadarcık mı diye şaşırdınız? Şöyle söyleyeyim, evet öyle. Kaç kişi oynarsak oynayalım, oyunun sadece tek bir kaybedeni olurdu, yani içimizde en az puan toplayan. O da bütün oyuncuların kurbanı olurdu. Ona istediğimiz şeyi yapardık, o da kendisine ne emredersek yapmak zorunda kalırdı. Yani oyunun amacı diğer oyunlarda olduğu gibi bütün rakipleri yenmek değildi. Oyun, daha önce de söylediğim gibi, en az puanı toplamamak için oynanıyordu. En az puan toplamanın ne anlama geldiğinin en iyi kanıtı, bunlardan bazılarının hemen ağlamaya başlaması, bazılarının da kaçmaya çalışmasıydı. Ama o kadar kazanan varken nereye kaçacak? Bazıları ötekileri çeşitli vaatlerle satın almaya çalışırdı. Ama kimse satılık değildi. Bazıları bıçaklarına davranırdı. Ne ki bu da bir işe yaramazdı. Kazanan çok olunca, ne ağlama ne bıçak fayda ediyordu. Yalnız bir keresinde biri kaçmayı başarmıştı. Tabii bir daha okula dönemedi, o başka. Kaybedeceğini anlayınca, daha oyun bitmeden pencereden atladı, pencere kapalıydı, suya atlar gibi kafasıyla camı kırmıştı.

Şunu söylemek zorundayım ki, her şey çok adildi. Puanları bile oynayanlardan biri tutmazdı. Çocuklardan biri seçilir, kâğıdı, kalemi eline alırdı, kimsenin de onun yazdıklarına bakmasına izin verilmezdi. Tabii oyun bitince nasıl heyecanlandığımızı tahmin edebilirsiniz. Kimlerin kazandığına değil, kimin en az puan topladığına dair bir heyecan.

Yine bir seferinde çocuklardan biri en az puanı toplamıştı, bunu sakince kabul etti ama önce helaya gitmek istediğini söyledi. Eğer inanmıyorsak biz de onunla birlikte gidebilirdik. Gittik. Hela, meydanın köşesinde, barakaların biraz ötesindeydi. Bilmem, siz hiç öyle bir hela görmüş müydünüz? Derinliği bir adam boyu kadardır, belki

daha da derin. Bu helayı temizlediklerini hiç hatırlamadığım için düşündüğümden daha da derin olabilir. Genişliği, sizden duvara kadardır, uzunluğu da bir düzine kişinin ya da biraz daha fazlasının aynı anda birlikte oturabileceği kadar. İki tane yatay direk vardı, alttakinin üzerine oturup diğerine sırtınızı yaslıyordunuz. Kalınlardı ve kırılmamaları için kollarla desteklenmişlerdi. Helanın etrafında ahşap plakalardan yapılmış bir kabin vardı. Parmak uçlarımın üzerine çıktığımda bile, elimi uzatıp tavana değemiyordum. Tabii, o zamanlar daha küçüktüm. Duvarın üstünde havalandırma için yaklaşık elli santim kadar yükseltilmiş bir tavan vardı. Yağmur yağmaya başladığında içeride kaçacak yer bulmak zorlaşırdı. Hele ki iyice yağarsa, işinizi ne kadar çabuk halletseniz de sırılsıklam olursunuz.

Bu hela, aynı zamanda konuşmaya, şikâyet etmeye, birbirine lanet etmeye, yakınmaya, çoğu zaman da ağlamaya gidilen bir yerdi. Buradan başka bir yerde birkaç kişi bir araya gelse, hele ki Tanrı korusun, alçak sesle fısıldaşsalar, hemen ispiyonlanırlardı. Fısıltılar en çok kuşku uyandıran şeydi. Hemen sorguya alınırlardı.

"Nedir, sırrınız mı var? Burada sır falan olmaz. Sır, egoist bir eski devir kalıntısıdır. Okul size yalnızca meslek değil, nasıl davranmanız gerektiğini de öğretir. Konuşun bakalım."

Ve o zaman da hızlıca bir şey uydurmak gerekir. Doğal olarak aramızda ispiyoncular vardı. Ama onları nasıl tanıyacaktık? Alınlarında ispiyoncu yazmıyordu ya. Ondan, bundan kuşkulanılsa bile, masum çıkabilirlerdi. Buna karşın en abartılı tahminlerde bile insanın yanında veya üst katında yatanın o ispiyoncu olacağı aklına gelmezdi. Ama yine de haç çıkarırken, başının üstüne battaniyeyi çekerdi.

Doğal olarak helaya göz kulak olmak gerekirdi. Herkes pantolonları indirir, işi olsun olmasın, direğin üstüne otururdu, birisi de içeri aniden giren olursa diye pantolonun düğmeleri açık, helanın önünde erketeye yatardı. Önü düğmeli pantolonları bilirsiniz, iki üç düğmeyi iliklemek, şimdiki gibi fermuarı çekmek kadar kolay değildi. Eğer kuşkulu biri yaklaşırsa, erkete ya ıslık çalarak ya da öksürerek haber verir ve düğmelerini iliklemeye başlardı. Öyle ki birisi helaya girse hiçbir şey anlamazdı, çünkü herkes oturmuş, iş üstünde gibi ıkınıyor olurdu.

Neyse, en az puan alan çocuk da helaya gitmek istemişti. Onunla gittik. Pantolonunu çözdü ve direğe oturdu, bunun bir kaçma

girişimi olacağını kim beklerdi ki. Aniden, direkten kayıp içeri düşmeye başladı. Onu kurtarmamız için bağırmadı, çünkü iyice dalmaya niyeti yoktu. Sadece leş gibi kokmak için şöyle bir dalacaktı. Haklı olarak, böyle kokan birinden herkesin kaçacağını ve kazananların ona bir şey buyuramayacağını düşünmüştü. Hatta yıkansa bile. Böyle iğrenç bir koku her gün yıkanmayla bile kolay kolay geçmez. Zaten üstü başı giyinikti, ayaklarında botları vardı. Uzun süre leş gibi kokacaktı.

Gelgelelim, deliğin o kadar derin olacağını tahmin etmemişti. Göğsüne kadar girmişti, ama hâlâ ayakları dibe değmiyordu. İşte o zaman başladı onu kurtarmamız için yalvarmaya, ne yapmasını buyurursak buyuralım, kabul edecekti. Ona ne buyurabilirdik? Yani o yaşta, öyle bir okulda ne olabilirdi ki? Ne olduğunu söylemeyeceğim. Bir arkadaşla birlikte, direği bir destekle kaldırıp ona el vermek istedik. Ama büyükler izin vermedi. Alo! Durun bakalım! Hele boğazına kadar bir batsın, sonra da çenesine kadar batsın bakalım. Ye bakalım bokları seni gidi şunun bunun çocuğu. Başladılar eğlenmeye. Bokun seni kurtaracağını sandın ha. En sonunda alnına kadar batmıştı, saçından çekip çıkardık ancak. Oyun böyle bir oyundu işte.

Kibrit kutusu yatay veya dik şekilde durması için atılırdı. Bunu yapamayan kaybederdi. Ben de birkaç kez en az puan toplayıp sonuncu olmuştum. Zaten sonuncu gelmeyen yoktu. Belki de bu yüzden kaybetme sınırında ölçü kaçıyordu. Büyüklerden birisi kaybederse, biz gençler öyle onlardan altta kalmıyorduk. Ona öyle şeyler yapmasını buyururduk ki, hatırlamak bile istemiyorum.

Niye mi oynuyorduk? Kim oyuna kaybedeceğini düşünerek başlar ki? Zaten kaybeden, sonuncu kişi oluyordu. Geri kalan herkes yenmiş oluyordu. Bundan daha hoş bir oyun biliyor musunuz, söyleyin lütfen? Ya da daha basit? Yok tabii: Kibrit kutusu dik, yan veya düz gelir.

Fasulye ayıklamaya dinlenmek üzere ara verince, size göstereyim mi? Buralarda bir yerde bir kutu kibrit olacaktı. Hatta dolu bir paket. Şöyle söyleyeyim, bazen kendi kendime oynadığım oluyor. Bir kutu kibrit, ama dolu olmalı, içinde en az kırk sekiz çöp bulunmalı, otururum, kendimi yenerim. Dik, yan, düz gelir, puan yazmam, niye yazayım ki? Yok, başka bir şey oynamam. Kendi kendine başka ne oynanır ki? Belki siz bir şey oynamak istersiniz? Lütfen söyleyin.

Bizim yaşımızda, okulda oynanan şeyleri oynamak zordur. Ben bilmem, bilmem. Konuk sizsiniz, siz seçin. Ben uyarım.

Evet, kutu dolu. Yok, ben kibrit kullanmam. Sırf bunu oynamak için alıyorum. Çakmağım var benim. Zaten her şey elektrikli burada. Ben de elektrikçiyim. Ocak da elektrikli. Masaya oturalım. Siz karşıya, ben buraya. Siz mi buraya oturmak istiyorsunuz? Kibrit şöyle duracak, masanın dışına çıkmamalı, yoksa düşer. Parmağınızı kıvırıp fiske vuracaksınız.

Buyurun ilk siz. Ooo, gördünüz mü ilk atışta dik geldi. Okulda yaptığımız gibi hesaplarsak on puan aldınız. Şimdi ben. Ah, bakın bana düz geldi. Artık parmaklarımda hiç beceri kalmamış. Bu romatizma insana musallat oldu mu bırakmaz. Şimdi çok daha iyi, söylediğim gibi. Fasulye ayıklarken daha az hissediyorum. Kibrite fiske vurduğum parmak kıvrık bakın. Yok, eskisi gibi olmaz artık. Ameliyat lazım. Ama artık işe yaramaz. Şimdi sıra sizde. Yine dik. Hele, hele. Bakıyorum da iyice kaptırdınız. Neden oynadığımıza mı şaşırdınız. Her oyun insanı içine başka türlü çeker, yoksa kimse oyun oynamaz. Hayda, bana yine düz geldi. Belki puanları yazmamızı istersiniz. Hiçbir şeyine oynamasanız da bazen oynanır ama bunun farkında olunmaz. Özellikle de kazanınca. Hatırlar mısınız? Peki. Ama sonradan kazanıp da neden hiçbir şeyine oynadık diye bana sitem etmeyin. Hadi, yine dik geldi. Siz bu oyunu oynamış olmalısınız. İnanamam. Kutuyu vuruşunuzdan belli. İtiraf etmek istemiyorsunuz yalnızca.

Okulda böyle birini hatırlıyorum, neredeyse her vurduğunda dik gelirdi. Kimse onunla oynamak istemezdi. Ta en başından kaybetmeyeceğini anlardınız. Onun gibi biriyle oynamanın imkânı yok, bunu siz de itiraf etmelisiniz. İnsanda, kibrit kutusu oyunu oynarken bile aynı oranda korku ve umut olması gerekir.

Siz böyle bir okulda okumak istemez miydiniz? Anlıyorum. Ama isteğe bağlı değildi. Şimdi siz. Yine dik. Şimdi ben. Yine, gördünüz mü? Okulda en kötülerin arasında sayılmazdım. Tam tersi. Dinlenme odasında uzun kaldığımda neredeyse her gece kibrit kutusu alıştırması yapardım. Saksafon veya başka bir enstrüman alıştırması yaparken ara verir, birkaç atış yapardım. Evet, neredeyse her akşam dinlenme odasına giderdim. Geç saatlerde, kimse kalmadığında. Bazen sadece müzik hocası gelirdi. Sarhoş olması da beni rahatsız etmezdi. Kendi kendine otururdu, beni dinlediğini

görürdüm. Bakın yine dik attınız. Kesinlikle kibrit oynamışsınız siz. Parasına oynasak servet yapardınız.

O okula nasıl mı düştüm? Hatırlar mısınız, bizim hemşirenin öldüğünü söylemiştim. Kısa bir süre sonra hastalandım. Ateşim çok yüksekti, ilaç verdiler, biraz düştü, sonra yine çıktı. Bu arada bitap düştüm, zayıfladım. Ayağa kalkınca bacaklarımın üstünde bile duramıyordum. Onlarınsa gölün kıyısından kaçmaları gerekiyordu, çünkü çevreleri sarılmıştı. Beni sırayla taşıyorlardı. Kısa molalar vererek bütün gece yürüdük, yani onlar beni taşıdı tabii. Ancak akşama doğru ormandan çıktılar, başka bir ormana gireceklerdi ki, birden bir kulübe gördüler. Havanın tamamen kararmasını beklediler. Tek bir pencerede ışık yanıyordu. İkisi kontrol etmeye gitti. Anlaşıldı ki kulübede, sadece ormancının karısı varmış. Beni taşıyıp kadına bıraktılar. Kadın kollarını açıp başladı ağıta:

"Kutsal anamız, bu kadar hasta olduğunu bilseydim. Amanın nasıl ateşin var, alnın ayır cayır yanıyor. Kutsal anamız, sakın ölme elimde, kendiminkini yeni gömdüm daha."

O kadar ateşli bir halde beni teknede yıkadı. O sırada ağıta da devam ediyordu:

"Amanın ne zayıfsın sen. Kutsal anamız. Bir deri bir kemik. Kutsal anamız, çık şuradan da doyurayım seni." Sonra bana kupa çekti. Daha sonra da baştan aşağı öyle bir ovaladı ki, ateş içinde kaldım.

"Amanın kupa çekince nasıl da karardın. Böyle karalık görmedim. Aslında sülük çekmek lazım sana da, sülük yok ki." Bana içecek bir şey verdi. Çok acı olduğunu hatırlıyorum. "İç, iç şifa niyetine." Sonra beni yorganla sardı sarmaladı.

İki gün, iki gece uyumuşum. Yine o acı şeyi içmem için beni uyandırdı. Yeniden uyudum. Uyandığımda o kadar güçsüzdüm ki, kolumu yorgandan çıkaramıyordum ama ateşim düşmüştü.

"Sana tavuk kestim" dedi. "Suyunu iç diye. Bu hastalığa en iyi tavuk suyu gelir." Ayağa kalkmama izin vermedi. "Yat, yat biraz daha yatman gerek. Hemen kalkma." Ağzıma kaşık kaşık vererek beni yatakta besledi. Biraz et suyu, erişte, bir parça et. "Ye, ye, azıcık daha ye. Bir kaşık daha. Yoksa, gücünü toplayamazsın. Amanın nasıl zayıfsın, Kutsal anamız, nasıl zayıfsın."

Yorganı aralayıp bana baktı. Utanmaya bile gücüm yoktu. Kadın da gençti, şimdiki gibi hatırlıyorum. Bana şişman gibi gelmişti. Belki de güzeldi, tam emin değilim. Yüzü biraz dumanlıydı, gözleri

üzgün, ama iyi bakıyordu. Saçları kapkaraydı, tararken hepsini salardı, her tarafını kaplardı saçlar. Göğüsleri dolgundu, bazen yataktan kalkarken geceliğinden dışarı taşardı.

Çocuğu yoktu. Ormancı öleli çok olmamıştı. Düşman askerleri partizanların peşindeymiş, şafak vakti, ormancı patateslere dadanan yaban domuzları kovalamak için dışarı çıkmış. Askerler, kulübeden birinin kaçtığını sanıp ateş açmış. Kadın koşmuş, kocası, tarlanın kenarında yatıyormuş, ölmüş. Sık sık, arkasından ağlardı. Patates soyar veya erişte yoğururken başlardı ağlamaya. Elimden geldiğince teselli ederdim onu:

"Ağlama. Belki ormancı şimdi gökyüzünden ağladığını görüyordur."

"Sen nasıl bu kadar akıllısın?" der, ağlamayı keserdi. "Bir şey yer misin? Dur, gidip tavuklar yumurtlamış mı, bir bakayım, sana yumurta kırayım. Yemen lazım. Daha akşam yemeğine çok var." Bana öyle iyi bakıyordu ki, günden güne serpiliyordum. "Oh, çok daha iyi görünüyorsun, şükür, daha iyi görünüyorsun. Bir şey yer misin?" Hep böyleydi: "Hiç olmazsa bir dilim tereyağlı ekmek ye. İstersen peynir de koyarım? Tereyağını ben yaptım, peyniri de."

İki ineği vardı. Gücüm yerine gelmişti, inekleri ormana otlağa götürürdüm. Güneş batmadan bana tereyağlı ekmek, peynir, iki veya üç tane haşlanmış yumurta getirirdi.

"Yemeğe daha var. Acıkmışsındır. Ye." Bazen biraz benimle oturur, nasıl yediğime bakar, hep aynı şeyi söylerdi: "Ye, ye. Bak, bugün bile dünden daha dolgun görünüyorsun."

Bir keresinde, akşam yatıyoruz, ben kendi yatağımda, o kendi yatağında tabii. Ağladığını duydum, sessizce ağlıyordu, ama benim kulağım çocukluktan beri iyidir. Belki de kötü bir rüya görüyor diye düşündüm. Kafamı kaldırdım kulak kabarttım: Ağlıyor.

"Ağlıyor musun?" diye sordum, "Neden?"

"Boş ver. Bir şey yok, ne diyeyim ki sana ben? Keşke daha büyük olsaydın, ah keşke. Uyu."

Kış geldi. Beni yedirip içirmeye devam ediyordu, ben de, söylesin söylemesin, her işte ona yardım ediyordum. Bazen beni, ona Tanrı'nın gönderdiğini söylerdi, ben olmasam nasıl bu işlerle başa çıkarmış. Hep ormancıyı düşünürdü. Odadaki dolapta ormancının şapkası dururdu. Üst kısmı kahverengi iple sarılmış, yandan sonsuzluk işaretini oluşturacak şekilde bağlanmış yeşilimsi dar bir

şapkaydı. Aslında bu şapka hiç dikkatimi çekmezdi ama bir gün onu dolaptan çıkardı, fırçayla temizledi ve düğün fotoğraflarının üstüne astı.

"Burada dursun. Sakın dokuma. Bu kutsal bir şey."

Bildiğiniz gibi, kutsal şeyler insanı günahtan daha fazla baştan çıkarır. Kadın bir gün köye bakkala gitmişti. Şapkayı aldım, fotoğrafa baktım. Kadın fotoğraftakinden çok da yaşlı değildi, ormancı da ormancı gibiydi. Adam ölmüş, kadın bakkalda diye düşündüm, şapkayı taksam ne olur ki? Ve taktım.

Kapısı kilitli bir oda daha vardı. Anahtar, Meryem Ana'nın Oğlu'yla tasvir edildiği resmin altında duruyordu. Ama kilitli olduğuna göre, demek içeri girmemi istemiyordu. Ben de girmiyordum. Fakat bir keresinde anahtarı kapının üstünde bırakmış, kilitlememişti. Bir şey beni dürttü, bir anlığına içeri baktım. Kabarık yatağı, üzerindeki renkli yatak örtüsünü, yatağın yanındaki beşiği ve duvara asılı kocaman aynayı gördüm. Aynanın orada olduğunu biliyordum. Başını yıkadığında, bana her zaman bir şey yapmamı, bir şeye göz kulak olmamı buyurur, kendisi odaya girer, aynanın önünde taranırdı. Odaya girer, kapıyı kilitler, uzun uzun taranırdı işte.

Aynaya baktım, şöyle söyleyeyim, ilk anda, bu ben miyim dedim. Sanki kendimi ilk kez görmüş gibiydim. Sanki var olduğumu ilk defa görebiliyordum. Evde hiç aynaya bakmazdım, zaten o yaşta aynaya kim bakar. Sabah okula giderdim, annem hep bakardı bana, saçım dağınıksa, gel, saçını tarayayım, derdi. Aynanın önünde durdum, durdum, ben olduğuma inanamıyordum. Belki de kulaklarıma kadar inen ormancı şapkası yüzünden. Belki de aynadaki yansımamdan daha büyük olduğumu düşündüğüm için. Pembe, tombul, besili bir yüz. Elimi yanağımda gezdirdim, bir tüylenme hissetmedim. Aynadaki çocuk da elini yanağında gezdirdi ama o bir tüylenme hissetti gibi geldi bana. Durdum, durdum ve bu ben miyim, inanayım mı diye tereddüt ettim. Aslında kendimi pek beğenmemiştim. En çok ormancının şapkasını beğenmiştim. Hatta acaba ormancı mı olsam diye düşündüm bile.

Bu arada kadının geldiğini fark etmemişim. Çok kızgın bir biçimde odaya daldı, anahtarı nerede bulduğumu sordu. Niye buraya girmişim, niye buraya girmişim, evde az mı yer varmış, mutfağa gireymişim, bahçeye çıkaymışım, olmaz mıymış? Kafamdan şapkayı çekip çıkardı, başladı vırvıra, beni doyurmuş, bakmış, ne kadar

nankörmüşüm, nasıl bir nankörlükmüş bu, öyle bağırıyordu ki, nefessiz kaldı. Onu hiç böyle görmemiştim. Göğsü inip kalkıyordu, zorlukla nefes alıyordu. En sonunda yorgun argın oturdu, biraz sakinleşmişti.

"Gördün mü, yaptığını gördün mü? Savaş bitti sanıyordum ama şimdi..."

Ona ne olduğunu anlamıyordum ama en azından savaşın bittiğini bu şekilde öğrenmiştim.

Bazen, özellikle de yağmur yağınca, uzaklardan, uzaklardan tren sesi ve düdüğü duyulurdu. Ya da kulağını yere dayayınca cereyan varmış gibi bir titreme hissedilirdi. Ona bir keresinde sormuştum:

"Bu tren nereden geçiyor?"

"Oradan." Eliyle göstermişti.

"İstasyon nerede?"

"Orada ama buradan uzakta."

Kış geçti, bahar geçti, yaz geldi. Bir gün ona çilek toplamaya ormana gidiyorum dedim ve o istasyona gittim. Aslında hiç gitmeye niyetim yoktu, tren gelmiş mi diye bakmaya gitmiştim sadece. Bugünkü gibi hatırlıyorum, birkaç kilometre ötedeydi. Çok büyük bir istasyon değildi, birçok insan tren bekliyordu. Demiryolcuya tren ne zaman gelecek diye sordum.

"Nereye gideceksin?" diye sordu.

"Fark etmez."

"Fark etmez de ne demek? Hangi yöne gideceğini bilmiyor musun? Eğer fark etmezse bir tanesi şimdi gelecek."

Gerçekten de kısa bir süre sonra geldi. İçi insan doluydu, insanlar dışarı taşmışlar, hatta trenin damında oturmuşlardı. Bekleyenler trene sığmayacak gibiydi. Zaten ellerinde bavulları, sepetleri, torbaları, değişik değişik çuvalları, paketleri vardı. Vagonlardakiler onları içeri çekerken, istasyondakiler de içeri itiyorlardı. Söylemeyi unuttum, tren durduğunda, içeri, biri baştan biri sondan, aşağı yukarı benim yaşlarımda iki çocuk atladı, tren boyunca koşarak bağırmaya başladılar, biri:

"Armut var! Elma var! Erik var!" diye bağırırken, öteki, "Domates var! Salatalık var! Lahana var!" diye bağırıyordu.

Pencerelerden eller uzanmış, insanlar satılanları alıyorlardı. Tren hareket etmişti ama onlar hâlâ koşarak satıyorlardı. Son anda zar zor kolu tutarak basamağa atladılar. Tren ilerledi, uzaklaştı, ben

orada kaldığım için bir garip oldum, nedense. Sanki tren, içindeki onca insanla birlikte giderek beni terk etmiş gibi gelmişti. Tren ne zaman gelecek diye sorduğum demiryolcu şaşırmış gibiydi:

"Hani fark etmezdi, niye binmedin?" dedi gülerek.

İstasyon binasına girdi, ben de gerisingeriye döndüm. Yavaş yürüyordum, aklımdaki değişik düşünceler beni rahatsız ediyordu. Kulübeye yaklaştıkça, ormancının karısından kaçmaya karar verdim. Zaten başlamıştı yine söylenmeye, nerede kalmışım bu kadar uzun, çilek diye gitmiş, elim boş dönmüştüm. Önceleri, o kadar zayıf ve güçsüz olmama karşın her şeye koşarken, şimdi gücümü kazanmışken hiçbir işe yaramıyormuşum.

Onun sepetini ve yaklaşık yarım kilo alan teneke kupasını aldım ki, satacağım çilek, böğürtlen, yaban mersini ve diğer ufak tefeği ölçebileyim. O daha uyanmadan sabah erkenden yorganın altından kayıp kaçtım.

O oğlanlar gibi trenlerle gezmeye başladım. Ormandan topladıklarımı, insanların bahçelerinden, tarlalarından çaldıklarımı satıyordum. Tabii başlangıçta, daha sonra para kazanınca satın almaya başladım. Bazen bana acır, yok pahasına satarlar, bazen de bedava verirlerdi. Bazen tek tek, bazen kupayla satardım. Kupayla sattım mı, alanın, yanında torbası veya saracak bir parça gazetesi olmalıydı. İstasyonlarda uyurdum ama daha çok trenlerdeydim. Dönemeçlerde, yollarda falan trenden trene geçiyor, öyle sürdürüp gidiyordum. Trenlerde gezen öteki oğlanlarla da tanışmıştım. Bana en çok neyin, en az neyin satıldığını, neyin, ne zaman en çok revaçta olduğunu biraz öğretmişlerdi. Ne en çok hangi trende giderdi, sabah treni ile akşam treni arasında büyük fark vardı. Veya yavaş trenle ekspres tren arasında. Ekspres trenlerde satış çok az olurdu. Ekspres tren bir günde sadece bir kez işlerdi. Ya da kalabalık veya daha az kalabalık, ikinci sınıf, üçüncü sınıf yolcular ne almaya eğilimliydiler. O zamanın ikinci sınıfı, şimdinin birinci sınıfı, üçüncü sınıf da ikinci sınıfı gibiydi. Ne zaman daha çok, ne zaman daha az kazanırdın. En iyi satış kalabalık trenlerde olurdu, çünkü insanlar susamış olurlardı ama bu trene sıkışmak da kolay olmazdı. Kondüktörler bile yolcuların biletlerini çoğu zaman kontrol etmezlerdi. Ama o yaşta insan, şimdikinin yarısı kadar ve çok çevik oluyor tabii. Limonata satışlarım iyiydi. En iyi limonata gidiyordu. Kolayca bozulmaması da cabası.

Bir keresinde bir ikinci sınıf vagona girdim, ikinci sınıf genellikle daha az kalabalık olurdu ve bağırdım:

"Limonata! Limonata! Armut var, armut! Elma var! Elma!"

Yaşlıca bir adam beni yanına çağırdı:

"Ver bakalım bir armut. Ama olgun olsun. Bir armudu kaça veriyorsun?"

O armuda, söylediğimin üç katını ödedi ve üstünü almadı, sadece biraz yanına oturmamı istedi. Hemen nereli olduğumu, nerede yaşadığımı, annemle babamın sağ olup olmadıklarını sordu. Ben susuyorum, ne diyeyim ki adama? Üstüne üstlük trenlerde biletsiz gezdiğim için ceza alırım diye de korkuyorum.

"Okula gitmek ister miydin?" diye sordu.

Yine bir şey söylemiyorum, bilmiyorum ki, ister miyim, istemez miyim.

"Bir meslek öğrenirdin" dedi. "Hep böyle trenlerde gezecek değilsin ya. Örneğin kışın ne yapacaksın? Kışın meyve yok. Limonata mı? Trenler genelde ısıtılmıyor bile, kim kışın senin limonatanı içmek ister?"

Şöyle söyleyeyim, kış faslı beni korkutmuştu. İnsanların kışın limonata içmek istemediklerini bilmiyordum. Beni en çok şaşırtan şey, savaş sonrasında benim gibi çok çocuk olduğunu söylemesi olmuştu. Tren bir istasyonda durdu, fikrimi sormadan, "Hadi bakalım, iniyoruz" dedi.

Onunla birlikte indim. İstasyonun önünde faytonlar duruyordu. Birine bindik. Faytoncu, anlaşılan onu tanıyordu, çünkü sevindi:

"O, avukat bey. Hoş geldiniz, hoş geldiniz. Uzun süredir yoktunuz." Ardından sordu:

"Her zamanki yere mi?"

Bir hayli uzun süre yol aldık, giriş katında demir parmaklıklar olan bir binanın önünde durduk. Orada beni birine verdi. Beni aldılar, önce kafamı sıfıra vurdular. Sonra elime sabun ve havlu verip duşa soktular, iyice yıkanmamı buyurdular. Bana giysi ve bot verdiler. Hatırlıyorum da botlar ayağıma büyüktü, çok büyüktü. Kendiminkileri ormancının karısının evinde bırakmıştım, kaçarken onu uyandırmak istememiştim çünkü. Yalınayak çıkmıştım ama artık yaz sona ermek üzereydi. Önden ve her iki yandan fotoğrafımı çektiler. Sonra yemekhaneye götürdüler. Orada yemek yiyen birkaç oğlan vardı. Marmelatlı ekmek, nohuttan çekilmiş kahve, şimdiki

gibi hatırlıyorum, aç olduğum halde tatları hiç hoşuma gitmemişti. Sonra üniformalı bir görevli bizi hücreye götürdü. Parmaklıklı pencereler, köşede bir kova ve birkaç tane demir ranza. Dedi ki:

"Burası ananızın koynundan daha iyidir. Uyuyun!" Kapıyı üstümüzden kilitledi.

Ama kimse uyumadı. Işık söner sönmez, tahtakuruları başlamıştı ısırmaya. Hiç tahtakurusu ısırdı mı sizi? Aman ısırmasın. Bütün gece ısırdılar. Oğul vermişlerdi sanki. Öldürüyorduk, yerine yenisi bitiyordu hemen. İlk kez o zaman tahtakurusu görmüştüm. Şöyle söyleyeyim, bit, pire hiç kalır bu tahtakurularının yanında. Her tarafımız ısırıktan şişmişti, insanın derisini kopartası geliyordu. Kanatana kadar kaşıyorduk. Kaşıdıkça daha çok ısırıyorlardı. Her gece böyleydi. Bizi odaya kapayan görevliye şikâyet ettik ama dedi ki:

"Derin uyuyun."

Ancak birkaç gün sonra bizi almaya bir kamyon geldi. Sıradan bir kamyon değil. Metal tenteli, pencereli, parmaklıklı, yine bir üniformalı görevli bizi üstümüzden kilitledi. Şoförün yanına oturdu. Aramızda bulunan demir parmaklıklı pencereden yol boyu ne yaptığımıza baktı. Ne yapabilirdik ki? Sallanmaktan içimiz dışımıza çıkmıştı. Yol bir yukarı çıkıyor, bir aşağı iniyordu, düzden daha çok zikzaklar halinde gidiyorduk, oradan oraya savruluyorduk. Bütün yol boyunca burada ne yapıyorum diye düşündüm. Ormancının karısından bunun için mi kaçmıştım? Bunun için mi trenlerde satış yapmıştım. Biletsiz oradan oraya gitmiştim. Neyse, işte böylece kendimi okulda buldum.

Bu arada, kaç el oynayacağımızı konuşmadık. Ne dersiniz? Okuldayken herkesin kaç el oynayacağı konusunda önceden anlaşırdık. Kaç kişi oynadığımıza bağlıydı zaten ya da oyuna ne kadar erken başladığımıza. Bir de öğretmenin ne zaman gideceğine bağlıydı. Size neden kibrit kutularını aldığını söyleyecektim. Tahmin edemezsiniz. Oynadığımız kutuya bakın. Ne görüyorsunuz? Evet, buradan veya diğer taraftan kibritlerin çıktığı kutu bu, burada da etiketi var. Aç çocukları doyuralım yazıyor. Bir vakıf. O zaman farklıydı. Zaman zaman değişirlerdi. Tüm kibritleri kullandığınızda ya satın alırdınız ya da birinin cebinden alırdınız ve hep etiketi yeni olurdu. İlkinde: *Dişinizi Fırçalayın* yazarken, yenisinde: *Yaşasın 1 Mayıs* veya *Dünya Gençliği İktidarda* veya *Tüm Millet Başkenti Yeniden İnşa Ediyor* yazıyordu. Yaşadığınız zamanın farkında değilseniz,

bu etiketlerden anlayabilirdiniz. Bugünlerde neyden neye değiştirdiklerini bilemiyorum. Dediğim gibi, her şey elektrikli olduğundan, pek nadiren kibrit kullanırdım. Sigara da kullanmıyorum. Ama bana sorarsanız bu etiketlere bakarak zamanı anlayabilirdiniz. Ve bu kibritler var olduğundan beri bu mümkündür.

İşte tam da öğretmenimiz bunu düşünüyordu demek. Adam marangozlara atölyede kontrplaktan bir tabela yaptırmıştı. Ne kadar mı büyüktü? Yani, abartmak gibi olmasın ama sınıftaki karatahtadan biraz küçüktü. Üzerine kibrit kutularını küçük sıralar halinde tutturacaktı. Hâlâ çok boş yer vardı ve her akşam gelip kibritler bitince kibrit kutularını kendisine vermemizi söylüyordu. Her yurttaşlık dersinde tabela tahtasını sınıfa getirirdik. Oldukça ağır olduğundan, bizlerden iki veya üç kişi onu taşırdı ve bizi arkadan izlerken bağırırdı:

"Dikkat! Dikkat!"

Kutular iyice tutturulmamış olmalılar ki, bir tanesi yolda hep düşerdi. Böyle olduğunda öğretmen çok kızar, tahtayı taşıyan çocuklara kalayı basar, onlara sizi gidi eşek sıpaları, aptallar, beceriksizler derdi. Ve tahtayı kullanarak kibrit kutularıyla bizi eğitirdi. Muhtemelen, hep bu oyunu oynadığımız için, bu şekilde öğrenmemizin daha kolay olacağını düşünürdü.

Birimizi tahtaya çağırır, sopasıyla bir kutuyu veya diğerini işaret edip üzerinde ne gördüğümüzü sorardı. Ama gördüğünüz yetmezdi, ardından anlat faslı gelirdi. Daha fazlasını anlatmak çok daha zordu. Birimiz daha fazlasını anlatabilse bile, onu zorlamaya devam ederdi. Tamam, biraz daha derine in, nasıl daha düzgün anlaşılabileceğini düşün. Şayet birisi bir şeyi doğru anlamadıysa, öfkelenir, akşamlarımızı kibrit kutularıyla oynayarak nasıl geçirdiğimizi bağırarak anlatırdı. Halbuki bizden ayrıldıktan sonra onun hiçbir şeyden haberi olmadığını düşünürdük. Ama o ne tür bir oyun olduğunu biliyordu. Ve neyine oynadığımızı da.

Yani, düşünürseniz, gerçekten de pek de aptalca bir fikir değildi. Bana siz söyleyin, birini, hangi zamanda yaşadığından şüphe etmeyecek şekilde nasıl eğitebilirsiniz? Bir insanın önemsediği tek şey, doğumdan ölüme yaşadığı gerçeğidir. Ama yalnızca doğumdan ölüme kadar yaşayan birini kim ne yapsın? Genellikle bu bile o insana çok fazla görünür. Ayrıca, insanlar hangi zamanda yaşayabileceklerini seçebilselerdi, muhtemelen pek çoğu kendi-

ninkini seçmezdi. Kabul etmeniz gerekir ki, kendi zamanlarınızda yaşamak hepsinin en zorudur. Biraz önce veya sonrakinde çok daha kolay olurdu ama kendinizinkinde değil. Bu nedenle birini eğitmek kolay bir mesele değildir. Üstelik hangi metodun en iyi olduğunu asla bilemezsiniz. O zaman kibrit kutuları niçin daha kötü olsun ki?

Tamam, şimdi sıra sizde.

13

Size söylememiş miydim? Söylediğimi düşünüyordum. Gidip almıştım. En yakın kente değil. En yakın kentlerde böyle bir şey olmayabilirdi. Kahverengi, keçe olanından istiyordum. Bir şapkacı bulmadan önce her yeri dolaşmıştım. Önünden geçmiş olabilirdim, vitrini benim buradaki penceremden daha büyük değildi ve içerisinde keplerden, berelerden ve hâki renkli, tek bir şapkadan başka bir şey yoktu. Şans eseri, biraz ileride, kep ve berelerin arkasında, gizlenmiş gibi duran kahverengi bir keçe şapka görmüştüm. Sevinip içeri girmiştim. Dükkân karanlık, uzun ve dar bir koridor gibiydi, ışık camekândan geliyordu ve arkada sağ tarafta, tezgâhın arkasında satıcı duruyordu. Uyukluyor gibi görünüyordu, zira ben içeri girdiğimde, kafasını kaldırıp esnemiş ve hızla demişti ki:

"Buyurun."

"Bir şapka arıyorum" demiştim, onu uyandırmışım gibi, mahcup mahcup.

"Nasıl bir şey?"

"Kahverengi, keçe."

"Kahverengi, keçe bir şeyimiz yok. Kahverengi bir şey yok. Genel olarak konuşuyorum, bizde olanlar sadece gördükleriniz delikanlı." Arkasındaki raflara doğru işaret etmişti. Dükkânın dibinde hüküm süren kasvet nedeniyle görebildiğim kadarıyla kasketler, kepler, bereler ve birkaç şapkadan başka bir şey yoktu, çoğu vitrindekilerle aynı soluk renkteydi, ayrıca iki veya üç tane de yeşilimsi olanı vardı. "Bir dükkâna girdiğinizi düşünüyordunuz, değil mi delikanlı?" Adam canlanıp koltuğunda dikleşmişti. Kısa bir adamdı ama birden bana çok daha iriymiş gibi gelmişti. "Ancak burası dükkân değil. Ve de kesinlikle bir şapkacı değil. Savaştan önce bir şapka dükkânım vardı. Bana savaştan önce gelseydiniz..."

"Peki ya vitrindeki?" diyerek lafını böldüm.

"Vitrinden bir şey indiremem."

"Neden?"

"Sadece vitrini değiştirdiğimizde vitrinden bir şeyler alma iznimiz var."

"O ne zaman olacak?"

"Kim bilir. Kim bilir delikanlı. Yeni mal gönderecekler, o zaman değiştirecek bir şeyler olabilir." Uykusunu böldüğümden beni affetmeye gönülsüz gibi görünmüştü. "Ayrıca vitrindeki sizin için çok büyük. Size bir boy küçük olanı lazım diyebilirim. Hatta iki boy, şayet tıraş olursanız. Bu gür saç modası nereden çıktı? Besbelli her şey değişmeli. Her şey tamamen yanlış."

Kel olduğundan, saçımın onu benim aleyhime döndürdüğünü düşünmüştüm. O zamanlar saçım öyle fazlaydı ki, onun parlayan başının yanında beni utandırmıştı.

"En azından izin verin size kanıtlayayım." Beklemediğim bir anda, daha sakin bir şekilde söylemişti. Bir mezura alıp, tezgâhın arkasından çıkmış ve bana başımı eğmemi söyledikten sonra ölçmüştü. "Dediğim gibi, çok büyük. O kadar uzun zamandır bu işteyim ki, ölçü almama bile gerek yok. Müşteriye baktığımda hangi boy olur, hemen anlarım. Ve hangi tarz uygun olur. Hangi renk doğrudur. Müşteri bir şeyi denemeden önce bilinecek her şeyi bilirim. İyi bir tavsiye vermek için her şeyi hissetmelisiniz. Bazen farklı bir tarz veya renk daha iyi olabilir ama bir bakış attığımda, hangisinin müşteriye yakışacağını bildiğimden, ona göre öneride bulunurum. Ve hangisini takınca beğenecekleri, boy ve renkten daha çok bilgi ister. Her müşteriyi bir dağla karşılaştırmalı ve bu dağın zirvesinde doğru şapkayı görebilmelisiniz. Gerçi bunları niye size anlatıyorum ki? Şapkalar konusunda olan biten bu ve artık başka da müşteri yok zaten. 'Hepimiz, kentin ve ülkenin çalışan insanlarıyız sadece.' Kahverengi keçe olanlara gelince, en son ne zaman vardı, hatırlamıyorum."

"Yakın zamanda gelir mi?"

"Kim bilebilir. Bugünlerde kim bilebilir? Yarın güneşin doğacağını söyleyebilirsiniz, ancak bu kadarını biliyoruz. Sipariş verdim. Yolda. Kahverengi keçeler de var. Ben de şahsen en çok kahverengi keçe şapkaları severim. Bende savaş öncesinden kalma bir tane var, hâlâ işe yarıyor. Bugünlerde sipariş vermek, beklemek demek. Sonunda gelse bile, istediğin tarz veya renk veya boy olmuyor. Malların sayısı tutarsa şanslısın. Yine sayılar biraz tutuyor. Sayılar planı uygular, tabiri caizse tarzlar ve renkler değil. Bugünlerde

kimsenin artık şapka takmaması da ayrı bir konu. Şapkaların zamanı geçti artık. Sanki insanlar uzun olmaktan korkuyorlar. Zira şapkalar insanın boyunu uzatır. Tarzına bağlı olarak beş on santim, boyunuza ilave oluyor. Herkesin uzun olmak istediği bir zaman vardı. Hatta kısa boylu müşteriler için özel tarzlar vardı. Yaşamım boyunca hep şapka işinde çalıştım ve şimdi bu yaşıma geldim, hiç anlamıyorum. Savaştan önce dükkânı olan benim gibi birinin, hem de sıradan eski bir dükkân değil, yurtdışından bile şapka ithal etmiştim, sizin bilgelik kitabını okuduğunuz gibi benim de şapkaları okuyabilmem gerektiğini düşünmüş olmalısınız. Ama belli ki o kitap mevcut zamanı kapsamıyor. Savaştan önce bana gelseydiniz, sizin için uygun şapkam olurdu. Ama siz ne tür istemiştiniz, bir daha söyleyebilir misiniz?"

"Kahverengi keçe."

"Evet, kahverengi keçe olan bir şapkam var doğrusu. Koyu mu, açık mı tercih edersiniz? Geniş veya dar kenarlı mı? Elbette. Yüksek, alçak? Siz oldukça uzunsunuz, biraz daha alçak olanı öneririm. Elbette. Müşteri gerçekten müşteriydi. Ve şapkalara gelince, efendime söyleyeyim, bir insanı şapkasından tanıyabilirdiniz. Bugünlerde, gerçi, önce büyük sanayi geliyor, şapka üretmek gözden düştü. Buna ne dersiniz? Sizin ölçünüzde." Arkasındaki raftan soluk renkli şapkalardan bir tane almıştı. "Deneyin, gidip aynada bir bakın."

"Hayır teşekkür ederim" demiştim.

"O zaman belki de şöyle yeşilimtırak olanı? Genç bir yüz için çok daha iyi. Ve ölçüsü tam size göre. Kahverengi önermiyorum. Kahverengi yaşlı gösterir. Özellikle de keçe ise. Yaşlı olmak için aceleye gerek yok, özellikle bugünlerde. Nasıl olsa kendiliğinden gelecek. Ohoo, kanatlanarak gelecek hem de. Beklediğiniz halde gafil avlanıyorsunuz. İnsanlar bir türlü yaşlılıkla uzlaşamıyorlar. Siz gençsiniz, yaşlılığın ne kadar zor olduğunu anlamanıza gerek yok. Gerçi bazen gençlik de zordur. Yaşam böyle bir şey, her yaşta bir zorluk var. En büyük zorluk insanın içinden gelendir. Savaştan önce bir müşterim vardı, en kaliteli şapkaları onun için sipariş ederdim. Artık böyle müşterim kalmadı." Birden bir şey hatırlamış gibi görünmüştü. "Bir dakika bekleyin, tam size göre bir şeyim var. Mükemmel olacak." Raftaki kepleri, bereleri, şapkaları karıştırmaya başladıktan sonra derinlerden bej bir şapka çıkarmıştı. Düzeltip gururlu bir sesle: "Eski dükkânımdan. Denemelisiniz." Teşekkür

ederim ama hayır, aradığım böyle bir şey değil, dediğimde, bana yalvarmaya başlamıştı: "Ne kaybedersiniz ki. Lütfen deneyin. Belki burada durup sizi bekliyordu. Bazen böyle olur, bu şapka özel alıcısını bekliyordur. Sonunda müşteri geldiğinde, tabiri caizse, kısmeti onu bekliyor olur. Ve sadece şapkanınki değil. Maalesef, bahsettiğim müşteri muhtemelen geri gelmeyecek. Nasıl bir müşteriydi bir bilseniz. Yaşam doluydu. Tabiri caizse, kadın değiştirir gibi şapka değiştirirdi. Yeni bir şapka için geldiğinde, yeni bir kadın olduğundan emindim. Son defasında genç gösterecek krem rengi bir şey arıyordu. Güneşte parlayan çöl kumu renginde demişti. Fısıldayarak bir savaş çıkacağını eklemişti. Çıkmadan son ana kadar yaşamdan zevk almalısın, zira bu son kez olabilir. Ona bir ay içinde bir şey geleceğini, o zaman uğramasını rica etmiştim. Ama uğramadı. İşte bu da o şapka. Güneşte parlayan çöl kumu renginde. Lütfen deneyin. Bu şekilde uzun süre... Özellikle diğer şapkaların altında sakladıkça. Burası bir devlet dükkânı ve ben kendi mallarımı satıyorum. Savaş öncesinden kalma bu. Ya bir teftişte onu bulurlarsa? Neyse ki burada teftiş edilecek bir şey yok. Genellikle teftiş yapıldığına dair bana bir form imzalatıyorlar, envanterde şu var bu var, hiçbir tutarsızlık görülmemiştir. Bazen beni siparişlerimin belirgin bir şekilde çok az olması, her tür şapka çeşidini içermemesi nedeniyle azarlıyorlar, çünkü plan farklı türleri kapsadığından, çeşit olarak daha çoğunu bulundurmam gerekiyor. Bazen özel talepler olup olmadığını soruyorlar. Ama devletin işlettiği bir dükkânda, devletin işinde, her şey devlet kontrolü altında yapılırken, ne tür talepler olabilir ki. Daha fazla şapka olmasının iyi olacağından bahsetmiştim. Tabii ki bunu not almışlardı. Hangi farklı tarzlar, renkler, boylar olduğunu da söylediğimde, bunları da yazmışlardı. Şimdi bu taleplerin onaylanmasını bekliyorum. Taleplerimden birisi buradaki lambayı onarmalarıydı. Geçen ay, dükkânı erkenden kapatamayacağımdan, karanlık olduğunda mum yakmak zorundaydım. Kapıda şu saatten bu saate kadar açık olduğunu yazıyor, öyle de olmalı. Bir müşteri geldiğinde, mumla ona eşlik etmem gerekiyor, beni tezgâhın arkasında görüp görmediklerini bilmeden size nasıl yardımcı olabilirim."

"Işığa ne oldu?" diye sormuştum, o şapkayı vitrinden çıkarıp en azından çok büyük olduğunu görebilmem için denememe izin vermeyeceğini düşündüğüm için oradan çıkmak üzereydim.

"Ne olacak söndü ve bir daha da yanmadı. Ampulü ve sigortaları kontrol ettim. Hepsi sağlam. Daha fazla ne yapılabileceğini bilmiyorum."

"Sadece sizin dükkânınızda mı yok?"

"Sanki bana nispet olsun diye bütün komşu dükkânlarda var. Yukarıda da, tüm katlarda da. Tüm binada. Sorun sadece burada."

"Hiç aletiniz var mı? En azından bir tornavidayla pense? Bakabilirim. Belki bir şeyler yapılabilir."

"Siz mi?" Şaşırmış bir biçimde söylemişti.

"Ben elektrikçiyim."

"Elektrikçi mi?" Daha da çok şaşırmıştı. "Kim tahmin ederdi ki? Kim tahmin ederdi ki? Her müşterinin işini bilebileceğimi sanıyordum. İşin senin karakterindir ve herkesin karakteri yüzünde yazılıdır. Hareketlerinde, yürüyüşünde, duruşunda, var olma şeklinde. İkna olmuştum... Bak bir insan devletin sahip olduğu bir dükkânda çalışırsa neler oluyor. Bugünlerde insanları tanımak giderek zorlaşıyor."

"En azından penseniz var mı?" diye hatırlatmıştım. "Gerekirse sıradan kerpeten de iş görür."

"Maalesef yok." Suçluymuş gibi umutsuzca omuzlarını silkmişti. "Bir dakika bekleyin biraz, birkaç bina ötede bir alet dükkânı var."

Hızla dışarı çıkmıştı. Kucağında çeşitli aletlerle geri dönmeden önce etrafa iyice bakacak zamanım olmuştu. Gerçi doğruyu söylemek gerekirse, belki de yerden duvarın yarısına uzanan ayna haricinde bakacak çok şey yoktu. Tornavidalar, düz uçlu ve yıldız, küçük ve büyük kerpetenler, penseler, tel keskileri, küçük bir çekiç, anahtar, yalıtım bandı, hatta iş eldiveni getirmişti.

"Neden hepsini getirdiniz ki?" demiştim gülerek. "Gerekmeyecek. Önce bakmam lazım."

"Belki lazım olur diye" demişti gözle görünür biçimde heyecanlanarak. "Dükkânda elektriğin ciddi bir iş olduğunu söylediler."

"Neyse ki bunu biliyorum" demiştim.

Bana gösterdiği şapkaları iterek, hepsini tezgâhın üzerine koyduktan sonra ellerini memnuniyetle ovuşturmuştu.

"Kim tahmin edebilirdi. Gel de mutlu rastlantılara inanma. Mutlu rastlantı dediğin tam bir yazgıdır. Devletin dükkânında bile. Demek istediğim, size göre kahverengi keçe bir şapkam olsaydı bile, yine ışıksız olacaktım."

"Durun bakalım" demiştim onu biraz sakinleştirmeye çalışarak. Ama bana kulak asmamıştı.

"Şapkayı deneyip satın alabilirdiniz ve ben hâlâ burada mum ışığında oturuyor olurdum."

"Anahtar çalışıyor" demiştim, anahtarı duvara tutturan klipsi açarken. "Ama değiştirmek iyi olur. Savaş öncesinden kalma. Buatı mahvolmuş. Şimdi lambaya bakacağım. Tezgâhı odanın ortasına itmem gerek, yoksa iskemleden erişemem."

"Tabii, tabii. Ne gerekiyorsa yapın lütfen."

Tezgâha çıkıp lambanın siperini ve ampulü çıkarmıştım, ampul yanmamıştı ama duyu ölüm döşeğindeydi ve tek bir kabloyla sallanırken, diğeri hattın içerisinden kopmuştu. Duyun tamamen düşmesini önlemek için bantla sarıp hattın bir kısmını kesmiştim. Tavan göbeğindeki bir parçasını da kesmek zorunda kalmıştım çünkü kablo etrafındaki yalıtım elime gelmişti. Maharet isteyen bir iş olduğundan uzun zamanımı almıştı. Bu sırada adam bir türlü sakinleşemiyordu. Kendini bir sandalyeye attıysa da, bir dakikadan fazla oturamamış, hemen ayağa kalkmıştı. Kafasını arkaya atıp ne yaptığıma bakmıştı. Birden şüpheye kapılmıştı:

"Belki de vaktinden önce sevindim?"

"Hayır, çaresine bakacağız" demiştim. "Duvardaki kablolar iyi olduğu müddetçe. Ama hepsinin değişmesi gerek. Ertelememek gerek."

Tekrar oturmuş, geri zıplamış, depoya gidip geri gelmişti. Sonra raflardaki kepleri, bereleri ve şapkaları yeniden düzenlemeye başlamıştı.

"Siz ilgilenmediğinizden, bu şapkayı gizleyecek bir yer arıyorum. Sizi onunla düşünebiliyorum diyebilirim. Sokakta, parkta, bir hanımla birlikte yürürken. İnsanlara selam veriyorsunuz, gülümsüyorsunuz. Herkes dönüp size bakıyor, böyle bir şapkayı nereden almıştır diye düşünüyorlar. Güneş ışığında parlayan çöl kumu renginde. Ve siz, onu benim dükkânımdan, savaştan önce almıştınız. Kimse bir şapkanın rengini böyle derinlemesine tarif edebilir mi? Çöl kumu. Tam size göre. Sanki sizin için yapılmış gibi. Garanti ediyorum, üzerinizde iyi duracak. Çünkü bir şapka başınıza ruhun gövdeye yapıştığı gibi yapışmalı. Çok sıkı olmamalı zira çıkardığınızda alnınızda iz bırakır. Çok gevşek olması daha da kötü, şapka bir tarafa, baş diğer tarafa gider. Şapka başa itaat etmeli, başınızı sağa veya sola

çevirdiğinizde şapka da onunla birlikte sağa veya sola dönmelidir. Başınızı güneşe doğru kaldırdığınızda, öne kaymamalı, eğildiğinizde ise düşmemelidir. Hatta genel olarak başınızın üstünde bir şey olduğunu hissetmemelisiniz. Başa tam uyan bir şapka, dendiğinde anlaşılması gereken şey budur işte. Şapkaları avcumun içi gibi bilirim. Tüm yaşamım şapkalarla geçiyor. Eski bir şapkacıya güvenin. Kime güveneceksiniz, gördükleriniz şapkalardan kalanlar ve neredeyse kısa süre içinde hepsi yok olabilir. Sonra şapkaların bir zamanlar ne olduğunu hiç kimse size anlatamayacak. Bu bilinmesi gereken önemli bir şey. Diğer başlıklarla insan küçülür, kaybolur, benzersizliğini kaybeder. Pazar günü kasabaya iner, nereye baksam dükkânımdan alınmış şapkalar görürdüm. Söylemeye gerek yok, şapkalarla kullanılacak her türlü aksesuar vardı: Eşarplar, kravatlar, papyonlar, eldivenler, hatta şemsiyeler. Müşteriler her zaman önerimi dikkate alırlardı. Doğal olarak, zarif bir biçimde, incelikle önerilerde bulunurdum, öyle ki onlar da kendi zevkleri tarafından yönlendirildiklerine ikna olurlardı. Herkesin zevk sahibi olmadığı bilinen bir şeydir. Ve zevk de önemli bir şeydir. Zevk, sadece zevkten daha ötedir. Düşüncelerinizi, hislerinizi, hayallerinizi ve davranışınızı zevkiniz belirler."

Onun için yapacak bir şey bulmak zorunda olduğuma karar vermiştim çünkü artık ellerim titremeye başlamıştı. Tezgâhın üstünde dursam da, tavan göbeğine zar zor yetişiyordum ve ellerim sürekli gerildiğinden, iş istediğim gibi gitmiyordu. Ayrıca adam aşağıda sürekli konuşuyordu. Işığa kavuşma umuduyla görünür bir biçimde heyecanlanmıştı ve belki de bana minnettarlığından nefes almak için bile ara vermiyordu.

"Ne de olsa yaşam da bir zevk meselesi değil mi?"

Bana söylediğini düşünüp demiştim ki:

"Şu düz tornavidayı bana uzatın lütfen."

Tornavidayı mekanik bir şekilde verip hemen devam etmişti:

"Bazıları yaşamaktan hoşlanır, yaşadıkları için mutludurlar, diğerleri yaşamak zorunda olduklarından yaşarlar. Müşterilerim olmasaydı, insanları asla tanıyamazdım. Gerçek şu ki, her birimiz bir müşterinin ruhuna sahibiz. Bu bakımdan tüm ruhlar birbirine benzerdir. Kimin alışveriş yaptığı, kimin yapmadığı bir şeyi değiştirmez. Veya birinin aradığı veya aramadığının sizde olup olmaması. Aşırılık veya yokluk, her ikisi de bir insandaki müşteriyi eşit derecede ortaya çıkarır. Maalesef başka bir şey yapmaz."

Lamba siperi savaş öncesinden beri temizlememiş göründüğünden ve ışığı engellediğinden, lamba siperini yıkamasını istemiştim. Eline almasına rağmen hemen gitmemişti. Lamba siperini elinde bir şapka gibi döndürmüştü. Onun bir şapka olmadığını, kırabileceğini hatırlatmak zorunda kalmıştım. Ancak ondan sonra arkadaki odaya gitmişti. Geldiğinde, iyi bir iş çıkardığı için ona kompliman yapmıştım:

"Yenisi gibi olmuş." Bugünlerde onun dükkânındaki gibi siperler bulunmadığını, insanların artık hangi çeşitlerini kullandığını söyleyerek lamba siperleri hakkında konuşmaya başlamıştım. Ama tornavidayı ağzımda tutmam gerektiğinde, avantajı eline geçirip kaldığı yerden devam etmişti:

"Genel olarak söylemek gerekirse, şapka başlıktır, dedikleri gibi. Ama belirli bir müşterinin başında olduğunda bu farklı bir meseledir. Sonra, o müşterinin aynanın önünde durması da ayrı bir meseledir. Çünkü kim gerçekten böyle bir anda kendisini aynada görür ki? Hiç kimse, söylüyorum, hiç kimse. Kimi mi görürler? Gerçekten, kimi görürler? Belki de önünde durdukları halde, kimi gördüklerini kendileri de bilmiyorlardır. İşte bu büyüleyici gizem, tüm yaşamınızı şapka satmaya adamanıza değer."

"Eğeyi uzatır mısınız" demiştim. "Uzanamıyorum, şunu yukarıda tutmam gerek."

Tezgâhın üzerindeki aletlerin arasında aramaya başlamıştı.

"Elinizde" demiştim.

Otomatik olarak bana vermişti.

"Şimdi de şu penseyi verin." Şunu veya bunu vermesi için onu meşgul edersem konuşmayı kesebileceğini zannetmiştim. "Tornavidayı elimden alın. Şimdi tekrar verin." Alın, verin. Onarmak yerine sanki ona yenik düşmüştüm ve tekrarlayıp duruyordum: "Alın, verin, alın, verin. "

Sonunda aletleri alıp vermesi için onu da tezgâhın üstüne, yanıma çıkartmıştım, zira o yerdeyken uzattığı eline erişmek zor oluyordu ve her zaman aşağı eğilemiyordum. Bir iskemle çektikten sonra üstüne çıkıp yanımda durmuştu ama bu bile onun konuşmasını engellememişti.

"İlk bakışta şapkanın yüze uygun olmadığını anlayabildiğiniz zamanlar var ama müşteri kendisine çok yakıştığını düşündüğünü söyler. Kimi görüp de onu seçtiğini düşünürsünüz. Maalesef söy-

leyemezsiniz. Size uygun değil, diyemezsiniz, çünkü sizin şapkayı değil de onun yüzünü sorguladığınızı düşünür. Ne diyordum, yüz, onun sahip olduğu imajı sorguluyormuşsunuz sanki. Zaten herkesin buna hakkı vardır, herkesin içinde bu imaj vardır..."

"Bir vida düşürdüm. İnip bulabilir misiniz?" Bir kez daha sözünü kesmeyi denemiştim.

Bir yay gibi aşağı atlamıştı, yaşına göre kıvraktı. Ve inanmazsınız, vidayı hemen bulmuştu. Siz veya ben olsak, arayıp dururduk. İskemleden inmiş, eğilip almıştı. İndiği gibi de tezgâha çıkıvermişti.

"Belki de onun kendisine yönelik tatmin edilmemiş gereksinimlerini sorguluyor gibi olabiliriz, kendine olan arzusunu, kendine olan özlemini, çünkü hepimiz böyle bir şey için kendimize izin veriyoruz, bu yaşamamıza yardımcı oluyor. Bir müşteride buna saygı duyacaksınız. Benim kadar uzun süre şapkalarla uğraştığınızda kâr en önemli şey olmaktan çıkar. Ayrıca, özellikle de kârın hiçbir öneminin olmadığı sınırsız yere uzak olmaktan çok yakın olduğunuzda, kâr arzusunu da aşmış olursunuz. Yaşamınızı, sattığınız tüm şapkalarla ölçmeye başladığınızda. Herkesin sizden aldığı şapkalardan memnun olup olmadığı konusunda daha sık şüpheye düşmeye başladığınızda. Bundan emin olsaydım, Yaşasın şapkalar, derdim. Maalesef değilim. Evvelki savaştan önce, aşağı yukarı sizin yaşınızdayken bir şapkacıda tezgâhtar olarak çalıştığım halde böyle bu. Tabiri caizse, yaşama şapkalarla başladım diyebilirim ve onlarla bitiriyorum. İki dünya savaşı da bunun içinde. Şapkalara gelince, bu konuda her şeyi biliyorum gibi gelirdi. Meğer bilmiyormuşum. Ve lütfen bana inanın, delikanlı, ben bu bilge dersi, ancak devlet dükkânıma el koyunca aldım. İşte böyle, gördüğünüz gibi. Bu şekilde, her şeyi bildiğime inanmaya cesaret ettiğim için cezalandırıldım. Oysaki ne bildiğim anlaşıldı. Özellikle de, ne kadar bilseniz de, bilmediğinizi bilmemeyi, bilginin en üst ölçüsü olarak aldığınızda."

Bir vida daha düşürdüm diyerek ona yalan söyledim. Ve düşünün, aşağı indi, onu buldu, tırmanıp bana verdi. Ondan sonra çabalamayı bırakmıştım.

"Bana ampulü ve lamba siperini verin, sonra inin."

Önce siperi, sonra ampulü yerine takmıştım.

"Burada yapılacak başka iş kalmadı. Şimdi her şey kabloların durumuna bağlı. Anahtarı açın."

Anahtarı açtığında ışık yandı. Hayır, çok neşelenmemiş, sadece, "Ah, lamba yandı" demişti. Anahtarı tekrar çevirdiğinde lamba sönmüştü. Tekrar açtı, tekrar kapadı, açtı, kapadı. Birden bir tür huzursuzluğa tutulmuştu:

"Siz gidince yine yanacak mı?"

"Tabii yanacak" diye ona güven vermiştim. "Ama bunların hepsi geçici. Parçaları, kabloları, her şeyi yenilemelisiniz. Ertelemeden."

"Size ne kadar borcum var?" diye sormuştu beni tutarak, zira gitmeye hazırlanıyordum.

"Hiç yok."

"Ama zahmetiniz için size bir şey vermeliyim. Bir dakika bekler misiniz?" demişti düşünmek için ara vererek. Birden vitrine gidip kahverengi keçe şapkayı çıkardı. "Size vitrinden bir şapka satamam. Ama en azından bir deneyin. Size büyük geldiğini göreceksiniz. Sizin emin olmadan gitmenizi istemiyorum."

Adam soluk renkli bir şapkayı vitrine koyarken, ben de şapkayı takıp aynaya bakmıştım.

"Gördünüz mü? Size söylediğim gibi, çok büyük. Kahverengi keçe, genç yüzünüzün yanında daha da büyük duruyor."

Şapka kulaklarıma düşmüştü. Ayrıca, aynada yansımamı gördüğümde, kafamda şapkayla duran ben miyim diye düşünmeye başlamıştım. Sizin siz olduğunuz konusunda hiç şüpheleriniz oldu mu? Benim tüm yaşamım boyunca oldu. Kendimi, kendisi olduğunu bilen biri ve kendine yakınlık hissetmeyen bir başkası olarak içimde bölünmüş biri gibi hissetmişimdir hep. Diyelim ki, öleceğini bilen birine ve o olduğu fikrini reddeden ve kendi yerine başka birinin öleceğini sanan birine. Duygularımı kendimle paylaşmak için bile yeterince uzun süre birlikte olamadım. Şöyle söyleyeyim, bir insan kendi hakkında çok düşünmemeli veya hatta kendini incelememeli. Nasılsa öyledir ve bu da yeterli olmalıdır. Kendisi midir değil midir meselesi de vakti gelince çözülmelidir.

Aynanın önünde, başımda büyük boy şapkayla kendi yansımama bakarken, acı verecek şekilde, içimdeki bölünmenin farkına varmıştım.

"Tıraş oluyor musunuz?" diye birden sormuştu. Gafil avlanmış ve orada aynada, bir pancar gibi kıpkırmızı olmuştum.

"Elbette" demiştim, gerçi pek de kendimden emin söylememiştim ama.

"Haftada kaç kere?" Bir amacı varmış gibi, durmak bilmiyordu.

"Değişir."

"Darılmayın delikanlı ama haftada en fazla bir diye tahmin ediyorum, pazarları. Soruyorum, zira kahverengi keçe haftada sadece bir kez tıraş edilen bir yüz için uygun değildir. Hatta şöyle söyleyeyim hiç uygun değildir. Bunun zaten size çok büyük olduğu şöyle dursun."

Bu yorumuyla beni hazırlıksız yakaladığından, o kadar da büyük görünmeyeceğini ümit ederek şapkayı gözlerime kadar aşağıya çekmiştim.

"Öyle olmaz. Yüzü saklamak da ne?" Gelip şapkayı geriye doğru eğmişti. "Yüzünüz gençken ortaya çıkarmalısınız onu, bırakın da içinizdeki gençlik parlasın. Kırışıklıklarla dolduğunda bu parlaklık kalmaz. Savaştan önce en çok devlet işçileri kahverengi keçe şapkaları satın alırdı. Bu konuda hiçbir şey değişmedi. Ne zaman envanter yapmaya gelseler, içlerinden biri veya diğeri mutlaka şans eseri bir kahverengi keçe şapkam olup olmadığını sorar. Yok, nasıl olabilir ki? Boş ver, başka bir şapka veya kep alıp genellikle parasını ödemeyi de unuturlar. İşte, fark bu. Tabii ki bir şey söylemeyeceğim. Kendi cebimden ödemem gerekiyor. Ama maaşım aylık giderlerimi karşılamıyorken nasıl cebimden öderim? Bu adamlar buranın sahibinin devlet olduğu gerçeğini bilmezlikten geliyorlar, oysa benim vicdanım rahat. Demek istediğim, böyle bir yerde vicdanımı sızlatacak ne olabilir ki, kendin de görebiliyorsun. Hepsi burada işte. Bir şey hariç, maalesef, vicdanının sızlayıp sızlamaması onlara bağlı. Vicdanının da sahibi devlet. Artık vicdanımızı hatırlatmak için Tanrı'ya gereksinimimiz yok. Durun bakayım, belki biraz geriye doğru, hah, saçınız önden biraz görünsün."

Şapkayı siperi yukarıyı gösterecek şekilde kaldırmıştı. Bu şekilde giyemeyeceğimi düşündüğüm halde demişti ki:

"İşte böyle. Daha iyi oldu. Çok daha iyi. Aynaya yakından bakın."

Tekrar hafifçe aşağıya doğru çekmişti. "Hayır, yine de çok büyük. Çok büyük. Ne yapsam olmuyor." Sonra hayal kırıklığına uğramış gibi benden uzaklaşmıştı: "Her neyse, bir şapka almak için neden bu kadar acele ediyorsunuz? Şapka giymek için çok zamanınız olacak. Gençsiniz, her boyu, tarzı, rengi görecek kadar yaşayacaksınız. İnsanın görecek kadar yaşayacağına dair ümidi olmalı. Gençlerin de ümidi olmazsa kimin olur. Ben şimdi ümit-

lenemeyecek kadar yaşlıyım, bu yeni dünya için fazla yaşlıyım. Devlet memurlarının da bana söylediği bu, burası yeni bir dünya ve yaşlı olduğumdan onu anlamıyorum. Dükkânımı neden devlet devralıyor diye sormaya gittim, satın alabilirdi isterse. Satmaya çok gönüllü değilsem de satardım. O zaman onlardan birisi bana hiçbir şeyden anlamadığımı söylemişti. Bu bir devrim, vatandaş, demişti. O ne demek diye sormuştum? Devrim devrimdir, önemli olan senin inanmandır. Daha fazla soru sorma vatandaş. Sadece burayı imzala. Okumana gerek yok. Tabii ki imzaladım. Hatta bir şeyden anlamadığımı bu kadar kibarca söylediği için ona teşekkür bile etmiştim. Belki de bir kasket istersiniz? Tezgâhın arkasına gidip raflardan kasketleri bir bir çıkarmaya başlamıştı. "İşte belki bu olabilir. Hatta tam size göre. Veya bu. Veya belki de bu. Bu size daha çok uygun. Gençliği en çok başlıklar, kasketler öne çıkarır. Gerçi belki de o kadar genç görünmek istemiyorsunuzdur? Eğer öyleyse, ne zaman genç olacaksınız? Şimdi genç görünmek tek şansınız. İnsanın yaşamında o kadar da çok gençlik yok. Özellikle yaşam devam ediyorsa. Sonraya da ertelenemez. Mevcut zamanın gençlik için pek uygun olmaması da ayrı bir konu. Bugünlerde, gençler bile genç olduklarını bilmiyorlar."

Aynanın önünde dururken, en azından görünüşte genç olduğumdan bir şüphem olmadığından, "E, o kadar da kötü değil" diyerek, onaylamama cüretini göstermiştim.

"Ah öyle görünür delikanlı. Hemen kendinize güvenmemelisiniz, özellikle de kendinizi sadece aynada görebiliyorsanız. Çok büyük olduğu için kahverengi, keçe şapka hakkında çok dikkatli düşünmelisiniz. Daha içeri girdiğiniz anda, yüzünüzde beni tedirgin eden bir şey vardı. Demek istediğim, yüzleri tanırım. Tüm yaşamım yüzlere uygun şapkalar bulmakla geçti. Bunun için hem deneyime hem de güvensizliğe gereksinim var. Her yüzde yüzün hassas yönlerini göz ardı etmelisiniz ve öncelikle gözleri, alnı, kaşları, burnu, ağzı, yanakları, tümünü tabiri caizse en küçük detayına kadar ayrı ayrı açığa çıkarmalısınız. Sonra tüm belirsizliğinde veya aşırı belirginliğinde onu tekrar birleştirmelisiniz, belirsizliğine indirgemelisiniz ki hiçbir şey sizi gizli olan, olabildiğince gizli olan, ancak her yüzde var olan özel işareti görmenizi engellemesin. Yüz dediğin insanın derinliklerine iner. Her bir şapkanın altında farklı olur. İşte o zaman doğru şapkayı seçmek daha kolay olur. Gerçi

şapkalar kaprisli ve aksi olabileceğinden, aynı zamanda seçim sürecinde denklemin diğer tarafıyla da uğraşmanız gerektiğini hatırlamalısınız. Bazen sizi öyle kötü yanıltır ki, neyi neye uydurmaya çalıştığınızı unutursunuz, şapkayı mı yüze, yüzü mü şapkaya. Şöyle söyleyeyim, bir şapka yüzü reddettiğinde, ama müşteri kendini bu şapkayla beğendiğinde, bu acı verir. Şapkanın tarafında olmam gerekse de, her reddedilen yüz için üzülürüm. Sadece şapkalar benim tüm yaşamım olduğundan değil, her şey onların etrafında döndüğünden. Her yeni gün, tabiri caizse, şapkalarımın arkasından doğar ve sonunda yine şapkalarımın arkasından batar. Şapkalar düşüncelerimde, arzularımda, özlemlerimde, fikirlerimde dönüp dururlar. Sadede gelirsek, ne zaman insanlığı gözlerimde canlandırmaya çalışsam, hep şapkaların sonsuzluğu olarak ortaya çıkar. Kendimin bir şapka olup olmadığımı düşünmeye başladığım zamanlar bile olmuştur. Ama kimin kafasındaki? Kimin kafasındaki? Devlet dükkânımı aldığında, bana bir rahatlık hissi geldiğini kabul ediyorum delikanlı. Biri beni işten biraz kurtarmış gibiydi. Dahası, özgür bırakılmıştım. Pişmanlık olduğunu da inkâr etmeyeceğim, hatta belki çaresizlik ama rahatlama hepsinin üstünde. O şapkayı bir dakika çıkarır mısınız?"

Çıkarmıştım, benden alıp tezgâhın arkasına doğru yürümüştü. Eğilip derinlere sokuşturulmuş bir şey arıyormuş gibi ortadan kaybolmuştu. Sadece sesini tezgâhın altından duyabiliyordum.

"Buralarda bir gazete olacaktı. Bir keresinde bir müşteri bırakmıştı. Gazete okumam. Ah, işte burada." Tezgâha koydu. "Yaklaşın lütfen. Dikkatli bakın. Gazeteyi aşağı yukarı iç astarın genişliğinde katlayalım. Çok kalın olmamalı, yoksa sizin için çok dar olur." Gazeteyi şapkanın astarının altına kaydırıp çevresine yerleşsin diye bastırmıştı. "İşte, şimdi deneyin. En azından başınızda sallanmaz. Veya gözlerinize inmez. Çıkartırsanız, ne yapıp edin ters koymayın. Astığınızda da aynısı geçerli, içi kesinlikle görünmesin. Ve hepsinden önemlisi, birini selamlamak için şapkanızı kaldırdığınızda, çok uzatmayın. Gazete kâğıdı, selamladığınız kişi yanınızdan geçmeden önce düşebilir. Ve Tanrı aşkına asla çok yukarı kaldırmayın. Sadece başınızın üstüne kaldırmak yeterli olur veya hatta çok az kaldırın. Bir deneyelim. Size başka bir şapka vereyim, takın onu, ben de göstereyim."

Soluk renkli olanlardan birini vermiş ve beni vitrinden geriye çekmişti. Kahverengi keçe şapkayı takıp tezgâha yönelmişti.

"Ah evet, artık ışık olduğundan yakmalıyız. Görmek daha kolay olacak. Şimdi birbirimize doğru gelelim. Gerçekten yavaşça, yavaş çekim bir film gibi. Aceleye gerek yok. Siz bana doğru yaklaşıyorsunuz. Ben de size. Önce ben merhaba diyeceğim, siz de selamı alacaksınız. Demek istediğim, siz, siz değilsiniz, astarın altında gazete olan şapka bende olduğuna göre, ben siz oluyorum. Dikkatinizi verin. Yürüyoruz. Henüz sizi selamlamıyorum, hâlâ birbirimize uzağız. Sadece şimdi, neredeyse yan yana geçerken. Ve siz selamlamıyorsunuz, ben sizi selamlıyorum. Sizin de benim selamımı almanız gerek. Başınızdan şapkayı koparır gibi çıkarmayın, gazete düşebilir. Benim kahverengi keçe şapkayı taktığıma dikkat etmeyin, öğrenecek olan sizsiniz. Elinizi şapkanızın üstüne götürüyorsunuz, şöyle. Yavaşça. Veya şöyle, kime selam verdiğinize bağlı olarak, göze çarpan bir jestle. Şapkanızı uzanmış kolunuzun yüksekliğine kadar kaldırmışsınız gibi görünecek ama aslında bir başkasını geçtiğinizde, şapkanızı tamamen çıkarmazsınız veya sadece çok az kaldırırsınız. Bazen bir jest tek başına bir selam görevi görebilir. Ama ne olur ne olmaz, geçtikten sonra arkanıza bakmayı unutmayın. Çünkü eğer diğer kişi de arkasına dönüp bakmışsa, selamlamadan sonra, şapkanızı başınıza yerleştiriyormuş gibi, ellerinizle ilave bir hareket yapabilirsiniz. Hadi bir kez deneyelim. Bu sefer gazeteli şapka sizde, ben de sizinkini alıyorum ve rolleri değişiyoruz. Bakalım nasıl yapacaksınız. Buraya, benim yerime gelir misiniz? Ben de vitrin tarafına gideceğim."

Birkaç kez çalışmıştık, her defasında selamımda bir şeyleri düzeltmişti. Derken çalışmalardan birinin ortasında, daha birbirimizi selamlamamıza zaman varken, aniden uyanmış gibi durmuş ve sanki utandığından biraz ürkerek demişti ki:

"Şapkayı bana verin lütfen." Gazete kâğıdını çıkarmıştı. "Gerçekten, ne öğretiyorum burada size!" Şapkayı tekrar vitrine koyarak, yerine koyduğu soluk renkli şapkayı çıkarmıştı. "Rezil olacağım. Kendimi tanıyamıyorum. Size öğrettiğim şeyden utanç duyuyorum. Gazete kâğıdıyla astarlanmış bir şapka. Eskiden böyle bir şey düşünülemezdi. Selam selamdı, bir törendi tabiri caizse. Sizi bir şapka takma zevkinden mahrum edermişim gibi. Gazete kâğıdıyla astarlanmış bir şapkayla bir hanımı selamladığınızı düşünemiyorum bile. Artık hanımefendilerin kalmaması da ayrı bir mesele ya. Ya teker teker öldüler veya kaçıp gittiler. Zaman da, tabiri caizse,

hanımlar için uygun değil zaten. Sokakta yürürseniz, sokakta neler olduğunu görürsünüz. Dirsek yersiniz, neredeyse ezilirsiniz, kimse de özür dilemez. Bugünlerde dışarıya nadiren çıkıyorum. Evden dükkâna, dükkândan eve. İnsanların kafalarına ne taktığından bahsetmeye bile gerek yok. Bakmamaya çalışıyorum. Dünya ne kadar çirkinleşti, farkında mısınız? Var olmuş da ne olmuş? Beni hep dünyanın güzellikleri cezbetmiştir, sadece var olması değil. Sizin için çok büyük, çok büyük. Yüzünüze yakışmaması da cabası."

Tezgâhın altındaki çekmeceyi açıp kalın bir defter çıkardıktan sonra neredeyse bana doğru fırlatmıştı.

"Lütfen ölçülerinize göre kahverengi keçe bir şapka istediğinizi yazar mısınız?"

"Bu nedir?"

"Dilek ve şikâyet defteri. Gerçi sizin yerinizde olsam kendi adımı kullanmazdım. Sadece, bir müşteri, diye imzalayın. Herkese aynısını söylüyorum." Defteri alıp sayfaları sinirli bir şekilde çevirmişti. "Neredeyse doldu. İnsanlar buraya neler yazmadılar ki. Bak, şiir bile var. Bir de resim, gerçi çirkin çok çirkin, o sayfaya bakmayın. Evet, işte boş bir sayfa. Lütfen. Lütfen. Hatta buna mecbursunuz."

"Ne yazmam gerekiyor?"

"Ne isterseniz. Şapka istemiyorsanız, ne almak istiyorsanız onu. Müşteriler her türlü şeyi yazarlar. Sadece şapkalarla ilgili değil. Onlara ne yazmaları gerektiğini asla söylemem. Her halü kârda, bunu müfettişlere göstermem. Onlar için başka bir defterim var. Bakın bu." Başka bir çekmeceden bir defter daha çıkarmıştı. Sayfaları karıştırdıktan sonra önüme koymuştu. "Gördüğünüz gibi bu boş. Kontrol edildiğini belirtmek için pul ve imzalardan başka bir şey yok. Oysa buna herkes istediğini yazabilir. Zira müşteriler kime yazacaklar ki? Tanrı'ya mı? Ya Tanrı bizim dilimizi bilmiyorsa? Çünkü bilseydi, eğer bilseydi..." Cebinden bir mendil çıkarıp gözlerini, burnunu ve alnını silmişti. "Çok üzgünüm. Tüm bunların arasında, lambayı onardığın için size teşekkür etmeyi unuttum." Defterlerden birini bir çekmeceye, diğerini başka bir çekmeceye tıkmıştı. "Düşünüyorum da... Ama yok, yok. Çok büyük, gerçekten çok büyük. Daha girdiğiniz anda size göre olmadığını biliyordum. Hatta endişelenmiştim bile, çünkü isteyeceğiniz şapkanın vitrinde duran olduğunu hemen söyleyebilirdim, kahverengi keçe şapka. Tabiri caizse, ilk bakışta. İlk bakış, genellikle bize birisi hakkında

çok fazla şey verir. İlk bakışımız yüzlerine çarptığında, saniyenin yarısında kamaşır gibi olur ama tabiri caizse tam olarak açılır. Bu yüzden geldiğiniz anda, ilk bakışım bana sizin hakkınızda her şeyi anlatmıştı. Ne demiş olabilir ki diye sordunuz? Peki, bana sizin buraya gelmenizin bazen kötücül hale gelen ve kadere dönüşen bir tür rastlantı olduğunu söylemişti. Bu doğru, bu doğru delikanlı, kader kısmen kötücül bir rastlantıdan daha çok bir şey değildir ve geri dönüşü yoktur. Size uygun kahverengi keçe şapkam olmadığı halde buraya geldiniz. Bunu bilemeyebilirsiniz, doğru. Ama niye kahverengi keçeye taktığınızın farkında değilsiniz. Burada olmayan bir şeyi istemeniz de önemli değil. Gerçi gençler burada olmayanı, hatta imkânsız olanları bile isteme hakkına sahiptir. Kahverengi, keçe bir şapkanın genç yüzünüz için uygun olmaması da önemli değil. Önemli olan tabiri caizse kendinizle yan yana geçmeniz. Kendinizle yan yana geçiyorsunuz, ama kendinizi tanımıyorsunuz. Krem renkli olanı tercih edersiniz diye ümit etmiştim. Ne ki onu hor gördünüz. Sizin çıkarınıza olmasına rağmen. Kendinizle uyuşmazlık içerisindesiniz. O zaman siz kimsiniz? Elektrikçi olduğunuzu söylüyorsunuz. Bir inşaat şantiyesinde çalışıyorsunuz. Burada lambayı onardınız ki bu da hikâyenizi doğruluyor. Öyle olsun. Tabiri caizse tamamen açılmamış, genç bir yüzünüz olduğunu görebiliyorum. Öyle olsun. Doğru, genç yüzler genellikle en zorlarıdır, genç bir yüz doğası itibarıyla hâlâ tamamlanmamıştır. Sürekli değişim gösterir, bir parlar bir koyulaşır. Onda kalıcı bir şey yakalamayı başardığını sanırsın ama sonra birden yakayı sıyırır, kaybolur, önünüzde gördüğünüz yüz değişmeye devam eder. Ama yüzünüzde bir şey yakalayacağımdan kesinlikle eminim. Tabiri caizse, sizde hiçbir ölçü birbirine uymuyor. Siz hatta kendiniz için yanlış ölçüdesiniz. Üstelik dükkândaki kahverengi keçe şapka için siz yanlış ölçüdesiniz – şapka değil. Yanlış ölçüde olmak size yazılmış, tabiri caizse, varlığınızın alametifarikası; sadece tek bir kahverengi keçe şapka kalmış, o da dura dura vitrinde duruyormuş, üstelik onu çıkartamıyormuşum, bakar mısınız şu habis mi habis tesadüfler silsilesine! İşte varlığınızın alametifarikası bu tesadüflerde kendini gösteriyor. Ayrıca, size çok büyük gelmiş. Bir insanda yanlış olabilecek her şey, sizde yanlış ölçüde. Yani, çok büyük. Basitçe söylemek gerekirse, siz kendi içinizde kendinizi yabancı hissediyorsunuz, kendinize karşı, tabiri caizse, içeriden yükselmek

istiyorsunuz, yani kendinizle uyuşmuyorsunuz. Mesele şu ki, gerçi kendinizi gazete kâğıdıyla astarlayamazsınız delikanlı. Yine de kim bilir, kim bilir, bugünlerde imkânsız olan bazen oluveriyor. Kısaca, içinizde kendinizi, başınızdaki o şapka gibi hissediyorsunuz ama tersi. Bir şey sizi taşıyormuş ve size daima değişen bir şekil veriyormuş, bazen de sizi rüzgârda sürüklüyormuş gibi. Size bunları niye söylediğimi bilmiyorum. Genç müşteriler beni hep etkiler. Özellikle devlet dükkânımı devraldığından beri daha çok düşünmeye zamanım olduğundan. İnanın bana, genç bir yüze, bir resme baktığınız gibi bakabilirim. Hatta haftalarca genç biri gelmeyince bile, böyle bir yüzü hayal edebilirim. Çok uzakta bulunan ölümün ancak gölgesini gösteren, zar zor görünen o geçici çizgileri. Çünkü ölüm gençliğin en iyi ölçüsüdür, yaşlılık ise bir ölçüye gerek duymaz. Gençlik tüm yaşamınızda bir kez olan, ağırlıksız olma durumudur, tabiri caizse. O zaman ölümle ölçülmezse, başka neyle ölçülebilir ki. Genç birinin genç olduğu gerçeğinin farkına varmasına gerek olmadığından, başka da bir ölçü yoktur. Doğru, farkındalık, yaşa bağlı olmaksızın her zaman çok geç gelir. İnsan kaderi bu geç kalma durumuna bağlıdır. Hep sonra, her şey bittikten sonra. Zira kaderimiz olan şey farkındalıktır, yaşam değil. Yaşamımız yaşamaya değer olabilir veya olmayabilir – buna da kader karar verir. Burada bulunduğumuzdan, burada olmak zorunda olduğumuzdan, yaşam bağlantısız, amaçsız, günden güne ve çoğunlukla rastlantının kaprisiyle devam eden bir şeydir. Oysa insan, kaderi, yaşamın bir tür onayı olarak görür. Ve sadece kısa süren gençlik bizim mutlu sonsuzluğun neye benzediğini görmemize olanak verir. Şapkaların arasında uzun yıllar geçirdikten sonra, gençlik hâlâ beni şaşırtıyor, beni, yaşlı şapkacıyı. Özellikle genç birisi hayatında ilk kez şapka aldığında. Bu sizin ilk şapkanız, değil mi? Ben de öyle düşünmüştüm. İçeri girdiğiniz anda anlamıştım. Sorduğum için kusura bakmayın, ne kadar zamandır elektrikçilik yapıyorsunuz?"

"Okulu bitirdiğimden beri. Önce köylere elektrik getirilmesi işinde çalışmaya başladım." Gitmeye hazırlanıyordum, parmaklarım neredeyse kapı koluna uzanmıştı ki, sorusuyla durmuştum.

"Anlıyorum" demişti.

Ne anladığını sorma cesaretim yoktu, zira bana anlaşılacak bir şey yok gibi gelmişti.

"O işi neden bıraktınız?" diye sordu.

"Maaşı kötüydü" demiştim. Ama sorusunda başka bir şey vardı. Sanki benim işi saksafon için bıraktığımı biliyor gibiydi. Onu yanıltmak için devam etmiştim:

"Yağmur mağmur demeden ayaz mayaz demeden insan o direklerin üstünde tünemek zorunda..."

Bitirmeme izin vermemişti.

"Ne kadar zamandır şimdiki şantiyedesiniz?"

"İlk maaşımı daha yeni aldım."

"Tamam, şimdi her şeyi anlıyorum." Sesinde açık bir keyifsizlik vardı. "Böyle genç bir yaşta, böyle genç bir yaşta kahverengi keçe şapka..." Vitrine gidip şapkayı çıkarmış, elime tutuştururken de demişti ki: "Tekrar dener misiniz?" Sonra tezgâhın arkasına geçip oturmuş, başını ellerinin üstüne koyduktan sonra başka bir şey söylememişti.

Şapka çok büyüktü. Kulaklarımın üstüne eskisinden daha çok düşüyor gibiydi. Kafamı salladığımda oynuyordu. Aynaya baktığımda çok büyük görünmüştü. Bir adım geriye gitmeme rağmen, hâlâ çok büyüktü. Buna karşın, aynanın önünde durup onun onaylamasını bekliyordum: "Bakın çok büyük. Çok büyük. Sonunda sizin de anlamış olmanız lazım."

Ama ondan tek bir laf duymadığımdan, şapkayı çıkarıp tezgâhın üstüne koymuştum. O anda birden bire sormuştu:

"Giyecek misiniz, yoksa sarayım mı?"

Hayır, düşündüğünüz gibi memnun olmamıştım. Başka bir seçeneğim olmadığını anlamıştım. Şöyle dedim:

"Sarın lütfen."

14

İzin verirseniz anlatayım, benim yaşamımdaki en uzun yolculuktu. Şapkayı almak için yapmış olduğum yolculuğu kastediyorum. Oraya gidiş ve geri dönüşü sayarsak. Bazen hâlâ devam ettiği hissine kapılıyorum. O zamandan beri uçakla, gemiyle, ekspres trenle yolculuk yapmıştım, hatta bir keresinde helikopterle bile uçmuştum ama bana hiç bu kadar uzun yolculuk yapmışım gibi gelmemişti. Doğru, sıradan yavaş bir trendi. O zamanlar öyle trenlerde yolculuk yapmanın ne demek olduğunu bilir misiniz, bilmem. Her istasyonda, her küçük durakta durmakla kalmaz, oranın bir durak olduğunu belirten bir kulübesi bile olmayan yerlerde de dururdu. Üstüne üstlük, sık sık sinyallerle de durdurulur veya rastgele bir yerde sebepsiz yere bekletilirdi. Sıklıkla, daha hızını alamadan duruverirdi.

Kaç kilometre miydi? Muhtemelen o kadar çok değil. Ayrıca, nasıl ölçtüğünüze bağlı. Ben, almaya gittiğim şapkayla ölçüyordum. Şafakta ayrılmıştım ve önceki gece de geç vakitlere kadar içmiştik, zira yeni işte, birlikte çalıştığım kişilerin, özellikle de ustabaşlarının ve yöneticilerin gözüne girmek zorundaydım. Yorgundum ve trende uyurum diye ümit ediyordum. Ama sürekli şapkayı düşünüp istediğim tipi bulup bulamayacağımı merak ettiğimden, gözümü bile kırpmamıştım. Bu nedenle, uyumayı artık dönüş yolculuğuna bırakmıştım.

Dükkândaki adam trenin kalktığı küçük istasyona gitmemi önermişti, böylece yer bulabilecektim. Kendime ait bir kompartıman bulmayı başarmıştım. Camın köşesine kıvrılmış, şapkayı da başımın üstündeki rafa koymuştum. Daha gelir gelmez kendimi uykulu hissetmeye başlamıştım. Gerçekten uyudum mu bilemiyorum. Dükkândaki adamdan duyduklarımla şaşkına dönmüştüm. Söylediğim gibi, düşürmediğim vidayı elime verince ve damdan düşer gibi sorunca, iyice kafam karışmıştı:

"Bir enstrüman çalıyor musunuz?"

"Hayır" demiştim.

"O zaman bunu anlayamazsınız. Ben, gençken biraz viyolonsel öğrenmiştim. Sonra kendi dükkânımı açtım ve şapkalarım tüm zamanımı aldı. Ancak eşim vefat ettikten sonra çalmaya yeniden başlamıştım. Şimdi ise akşam eve döndüğümde viyolonselimi elime alma ümidim olmasa günü bitiremem. Çalıyorum demek zor, biraz oyalanıyorum. Ah, viyolonsel" diye iç çekmişti. "İnsanın içindeki en yumuşak tellerle birlikte titreşir. En derin, en gizemli olan seslerde saklıymış gibi. Her akşam, tabii, beni engelleyecek bir şey yoksa. Hoş, engelleyecek bir şey de kalmadı ya artık. Sanki sadece bu akşamlar için yaşıyorum. Buraya geliyorum, oturuyorum, sözümona şapka satıyorum ama çok sık saatimi çıkarıp akşama kaç saat var diye sayıyorum." Gerçekten de yeleğinin cebinden, ucunda zinciri olan ve "soğan" olarak adlandırılan büyük bir cep saati çıkarmıştı. Hatırlayın, cep saatlerine soğan saat derlerdi. "O, daha çok varmış" demişti hayal kırıklığına uğramış bir sesle. "Kışın evde olmak ise en kötüsü. Her nefeste bir buhar bulutu çıkarıyorsun. Çünkü karneyle verdikleri kömür miktarı acınası. Ama şikâyet etmiyorum. Uçları kesilmiş yün eldivenleri giyiyorum, bacaklarımı battaniyeye sarıyorum, içeride başına bir şey giymek uygun düşmese de, yün bir başlık giyiyorum. Başlığın üzerine de şapkayı takıyorum ve çalıyorum. Hiçbir akşam aksatmamaya çalışıyorum. Yoksa kendimi affedemem. Sözcükler işe yaramıyorsa, düşünceler işe yaramıyorsa ve hayal gücün artık bir şey hayal etmiyorsa, geriye kalan tek şey müziktir. Bu dünyada, bu yaşamda geriye kalan tek şey müziktir."

Bu nedenle, içtiğim geceden kalan uykusuzlukla bir enstrüman çalıp çalmadığım sorusu arasında yarım yamalak uyuyabilmiştim. Düşündüğünüz gibi, buna uyku denmez. Gözlerinizi kapadığınız an, tekrar uyanıyorsunuz.

On beş yirmi dakikalık yarı uykudan sonra, tren resmi olarak yolculuğuna başlayacağı ana istasyona gelmişti. Kalabalık bir insan grubu trene binmek için hücum etmişti ve sanırım bilirsiniz, o günlerde kompartımanların her iki yanında da kapıları vardı. Bu noktada uyku artık söz konusu değildi. Sadece uyku da değil. Artık düşünemezdiniz bile. Ve şimdi şapkamı da kollamak durumundaydım. Ayrıca, trende bir insanın düşünceleri nasıl olur, bilirsiniz. Tekerleklerin gürültüsüyle bölünürler. Ve tren bir makasın üzerinden geçtiğinde, düşünceleriniz paramparça olur. İstasyonlarda da aynı şey olur çünkü ya pencereden bakarsınız veya biri hangi istasyon

olduğunu sorar. Zaten insanların trende hep konuştuklarından bahsetmeye gerek bile yok.

Bu esnada trenden çok az yolcu inmesine rağmen, katılanların sayısı giderek artmıştı. Her istasyonda insanlar sadece biniyordu, inen ise yok gibiydi. Binmek, bugün böyle söyleniyor. Eskiden insanların hepsi birden aynı anda önlerini açmak için birbirlerini iteler, dirsek atarlardı. Ayrıca çıkınları, çantaları, bavulları, sepetleri, paketleri, çuvalları sürüklerlerdi ve kompartıman patlayacak gibi olurdu. Kondüktörler kompartıman kapanabilsin diye, insanları itmek için kapıları kullanmak zorunda kalırlardı. Ve her istasyonda böyle olurdu. Trenin bu kadar insanı taşıyacak güçte olmadığını ve çok yavaş hareket etmesinin, sık sık orada burada durmasının sebebinin bu olduğunu düşünürdünüz. İstasyonlarda sonsuza kadar durur, gecikmeler giderek uzardı. Bazen diğer yönden gelen tren geçip hattı boşaltana kadar beklemek zorunda kalırdı. Söylemek istediğim, gücünün bu kadar üstünde bir yük taşımak zorunda olması gerçekten de bende trene karşı bir çeşit acıma duygusuna neden oluyordu.

Şapkayı almak için yaptığım yolculukta, diğer yönde giderken, istediğim tipi, kahverengi keçe olanı bulabilecek miyim diye kuşkuya kapılıp acı çekiyordum; o zaman tren her zamanki istasyonlarda durduğunda bile çıldırıyordum. Şimdi ise şapka üzerimdeki rafta duruyordu ve tren yavaş mı gidiyor, hızlı mı gidiyor, hiç umurumda değildi. Biraz, hiçbir yere gitmiyormuşum ve gidecek yerim yokmuş gibi hissediyordum kendimi. Bazı anlarda trende olduğum duygusunu bile yitiriyordum. Camdan, önümden geçen tarlalara, ormanlara, nehirlere, tepelere, vadilere, binalara, vagonlara, atlara, ineklere, insanlara bakıyordum; hepsi monoton bir griliğe karışıp kayboluyordu ve sadece telgraf telleri yol boyunca griliğe bir ritim verecek şekilde inip çıkıyor, burasının yaşayan bir dünya olduğunu gösteriyordu. Kendimi, tamamen kendimin dışında hissediyordum. Kendinin dışında olmak imkânsız mı diyorsunuz? Fakat bir insan, sadece bir an olsun, kendinden sıyrılamaz mı? Ne için mi? O zaman nerede mi olacak? Onu bilemem. Ama belki de haklısınız. Özellikle şapkanız başınızın üstündeki rafta olduğundan, kendinizden sıyrılamazsınız.

İstasyonların birinde, şapka gözümün önünde olsun diye şapkayı karşı rafa geçirmiştim. İyi de yapmışım. Hemen sonra kompar-

tıman öyle bir dolmuştu ki, insanlar koltukların arasında yan yana sıkışmış vaziyette duruyorlardı. Oturduğum köşeye neredeyse hiç hava gelmiyordu. İri ve şişman bir kadın hemen yanımda duruyordu, daha doğrusu üzerimde, bana öyle bir bastırıyordu ki, koltuğa yapışmak zorunda kalmıştım. Şapkamın hâlâ orada olup olmadığını kafamı kaldırıp kontrol etmenin bir yolu yoktu. Ancak, her nasılsa şapkanın karşı tarafta yerinde durduğunu, yolcuların arasındaki dar bir boşluktan görebiliyordum.

Tren öyle doluydu ki, başka kimseye yer olmadığını düşünebilirdiniz. Ama sonraki istasyonda daha çok çıkın ve çanta ve bavul ve sepet ve buna benzer şeyler vardı. Onlarla birlikte insanlar da gelmişti. Böyle bir trene daha önce binmediyseniz anlamakta güçlük çekebilirsiniz. Trenler uzayıp büyürler mi veya insanlar mı küçülür? Evet, insanlar her şey olabilirler, gerekirse küçük bir nokta. Kollarımı yeni gelenleri uzaklaştırmak için kullanıyordum. Koltuğa daha fazla sıkışamıyordum artık. Ayaklarımı gidebildikleri kadar altıma kıvırmıştım ancak adamlar hâlâ ayakuçlarıma basmaya devam ediyorlardı, genellikle öyle sert oluyordu ki, irkiliyordum. Üstüne üstlük, trende yolcuların ettikleri tüm küfürler bana yönelikmiş gibi geliyordu, zira kapılardan birinin yanında oturuyordum. Ve tren, sanki inadına, çoğunlukla benim olduğum taraftaki peronda duruyordu.

"Lanet olsun!" diye, kapıyı ilk açan, bana bakarak homurdanıyordu.

Onu izleyen herkes, adam veya kadın, istisnasız bana bakarak konuşuyordu:

"Yüce Tanrım, bunu insanlara nasıl yapabilirler! Savaş yetmedi, şimdi de tren çıktı!"

"Trenin hiç gelmeyeceğini sanmıştım! Bekleyip durduk..."

"Bugünlerde her şeyi beklemek zorundayız, trenleri neden beklemeyelim ki?"

"Niye böyle geç kalkıyor?"

"Hiç vaktinde gelen oldu mu ki? Neredeyse her gün trene biniyorum. Zamanında geldiğini hiç görmedim. Kahretsin!"

"Söylediklerinize dikkat edin. Tanrı her şeyi duyar. Gerçi bizi terk etmiş gibi ama..."

"Tanrı'nın bu işle ne ilgisi var? Tanrı istasyon müdürü veya hareket memuru değil ki. Şu kırmızı kep giymiş orospu çocuklarının işi bu!"

Ve ben bunların hepsini kendime yöneltilmiş olarak algılıyordum çünkü trenle bir sorunum yoktu. Şapkam raftaydı, acelem yoktu, ne sorunum olabilir ki? Aslında lanet okuyanlar sadece trene yeni binenler değildi, onlarla aynı fikirdeymiş gibi görünen önceden binen yolcuları da işin içine karıştırmışlardı.

Bir istasyonda küçük bavullu, ufak tefek bir adamın binmesine yardım etmiştim, çünkü zaten dolu olan kompartımanın içine doğru bastırıyordu da bastırıyordu, birden bana sormuştu:

"Bir sorun mu var acaba?" Omzumu silkmiştim. "Bilen var mı?" Hiç kimse ona cevap vermediğinden yine bana dönmüştü. "Burada en genç olan sensin, doğru mu?"

"Kes artık!" diyerek üzerimde duran iri kadın onu azarlamıştı. "Kafanı ne burnuma sokuyorsun?"

"Ah affedersiniz, özür dilerim, sadece yakınlarda bir yerde rayları mı onarıyorlar diye sormak istemiştim" diyerek açıklamaya başlamıştı. "Veya bir köprüyü belki de."

"Hiçbir şey onarmıyorlar, tren hep hareket ediyor."

"Hareket ediyor ama hâlâ geç mi kalkıyor?" İnanması zor gelmişti. "Savaş sırasında bile trenler..."

"Sayın bayanlar baylar, başından beri trende olan var mı?"

İnsanlar suçlu birini arar gibi birbirine bakmaya başlamışlardı. Ben hiçbir şey söylememiştim. Bunun üzerine kendilerine kimin hangi istasyondan bindiğini ve halen kimin kompartımanda olduğunu hatırlatmaya başlamışlardı. O bey mi? O hanım mı? Yemin ederim o hanımdı. Veya o bey. Siz miydiniz hanımefendi? Sizin zaten burada olduğunuzu hatırlıyorum. Şimdi oturduğunuz yerdeydiniz. Hayır, bu beyefendi önceden burada duruyordu. Ben bindiğimde buradaydı. Oradaki hanımefendi de buradaydı. Ben mi? Daha neler. Önceden siz buradaydınız. Hatta bana yerinizi önerip önermediğini düşünüyordum. Ama bugünlerde kim yerini verir ki, bir kadına bile. Yüce Tanrım, savaştan bu yana insanlara ne oldu? Ah Tanrım neler oldu?

Bir çıngar çıkacak gibiydi.

Şans eseri tren sonraki istasyonda durmuştu. Sadece tek bir yeni yolcu kompartımana girebilmişti ama birkaç kişiye yetecek bagajın ağırlığı altında homurdanıyordu. İşe hemen çantalarını yolculara doğru atarak başlamış, ardından da kendi binmişti. Aslında ayakta duran tüm yolcuları kompartımanın diğer tarafına doğru itmişti,

aksi takdirde yer bulamayacaktı. Küfür veya lanet etmemiş, sadece, trenin rötar yapmış olması onların hatasıymış gibi herkese öfkeli bir bakış atmıştı. Raflar zaten tavana kadar insanların bagajlarıyla doluydu, adam ise diğer bagajları ezecek şekilde ve üst üste koyarak, kendininkilerini de onların üzerine koymaya başlamıştı. Neredeyse kompartımanı yeniden düzenlemişti. Ancak hiç kimse bir şey söylememişti, hatta şunu bunun üstüne koyma bile dememişti. Herkes sessizleşmişti ve gayet tabii, kompartımana ilk kimin geldiği konusunda birbirlerini suçlamayı da bırakmışlardı. Artık kimse birbirine fısıldamıyordu bile. Belki de onu aynı yoldan gidip geldiklerinden tanıyorlardı. Kâğıda sarılıp iple bağlanmış paketin şapka olduğunu nasıl anladığını bilmiyorum.

"Kimin şapkası bu?" diye tehditkâr bir sesle sormuştu.

"Benim" dedim, bir an sonra.

"Niye burada? Senin tarafında olması lazım. Eşyalarınızın koltuğunuzun tarafında durması gerekiyor."

Şapkayı benim olduğum tarafa doğru getirmiş, tavana, birinin bavulunun en üstüne koymuştu. Sonunda kendi eşyalarının hepsini tıktıktan sonra tüm yol boyunca ayakta durmaya niyeti olmadığından, koltuktaki insanlara kaymalarını söylemişti. Yapması zordu ama insanlar tek kelime dahi etmeden daha da sıkışmışlardı. Oturduğunda, yanlara doğru hareket ederek kendine yer açmıştı. Hanımefendiyi sağına, beyefendiyi de soluna sıkıştırmıştı, onlar da komşularını sıkıştırmışlardı ve kimse de tek kelime etmemişti. O anda tren de hareket etmişti.

"Gidiyoruz" demişti. "Ve gidiyorsak, gittiğimiz yere varırız." Böylece koltuğa daha sıkıca yerleşmiş ve kendisiyle konuşur gibi konuşmaya başlamıştı:

"Savaştan önce bir şapkam vardı. Kahverengi keçeden. Epey paraya mal olmuştu. Direnişe katıldığımda, makineli tüfek kurşunlarına hedef oldu. Biz onlara ateş etmiştik, onlar da bize ve bu da şapkanın sonunu getirmişti." Bizi treni geciktirme suçlamasından aklarmış gibi, kompartımana daha yumuşak bir bakış atmıştı.

Başını koltuğun arkasına yaslar yaslamaz, nefesi derinleşmeye başlamıştı. Tren rayların arasındaki eklerin üstündeyken sanki çukurlardan geçiyormuşçasına sallanıp tıkırtılar çıkarıyordu, makaslarda ise gümbürdüyordu. Bu nedenle onun nefes alışı, dikkat edilmezse duyulmuyordu. Dudakları bitişikti ve ancak her nefes

verdiğinde nefesin içeriden itmesiyle aralandıkları görülüyordu. Fakat yaklaşan şeyi ben iyi biliyordum. Her güçlü horlama tam böyle masum bir başlangıca sahiptir. Neredeyse korkudan sinmiştim.

Çocukluğumdan beri horlamadan nefret ettiğimi söylemeliyim. Doğru, herkes horlamadan nefret eder. Ama nefret etmek var, nefret etmek var. Nefret edersiniz, zira birisi horlarken uyuyamazsınız. Veya diyelim ki uyuyorsunuz, sonra gecenin yarısında, horlayan biri tarafından uyandırılıyorsunuz ve sabaha kadar uyuyamıyorsunuz. Bunlar, başka birisiyle aynı odada uyumanın her zamanki acı ve sızıları işte. Birlikte kaldıklarını farz edersek, kocalar ile karıları buna tüm yaşamlarınca katlanırlar. Gerçi, konu bu olunca kocayı veya karıyı değiştirmek bir çözüm olmaz. Sonrakinin nasıl olacağını asla bilemezsiniz. Benim için önemli olan sadece birisi horlarken uyuyamamak değil. Veya uyandığımda tekrar uyuyamamak da değil. Birisi horladığında, tüm yaşamındaki acılarının boğazına doğru yükseliyormuş ama o kendisine neyin acı verdiğini haykıramıyormuş gibi hissederdim. Katılmayabilirsiniz, ancak bana sorarsanız, kendini sadece horlamayla ortaya çıkaran acılar vardır. İnsanlarda sonsuz çeşitte acılar bulunur. Her durumda, diğer kişinin zayıflığını kendiminki gibi hissederim. Ve acıyı haykıramadığımdan, onlarla, o zayıflıkla boğuluyormuş gibi olurum. Sanki onun uykusundan çıkamamış ama kendi uyanık olma durumumu da savuşturmuş oluyordum. Tabii ki kendi horlamanızı duymadığınızdan, bununla ilgili bir sorun yok. Başka birisinin horlamasıyla boğulur gibi olduğum zamanlar oldu, öyle ki kendimi dışarı atıp temiz hava almam gerekti.

Okulda bile çocuklardan bazıları horlardı, gerçi hem hafifçe horlarlardı hem de çok sayıda değildiler. Yaşam zaten onlardan bazıları için acı vericiydi ama acı boğazlarına doğru ilerlemek yerine uykuları boyunca eriyordu. Ayrıca, o zaman çok daha derin uyurduk ve uykumuz her tür acıyı zapt edebilirdi. Yine de birisi hafifçe horlasa bile bazen uyanırdım.

Sonraları, çalışmaya başlamıştım ve benden daha yaşlı adamlarla yaşadığımdan, horlama gecelik bir eziyet haline gelmişti. İnanın bana, yaklaşan her geceden korkardım. Yatmaya hazırlanırız değil mi ama uykumun gelmesi gerekirken bir korkuya kapılırdım. Elbette, horlamaları dayanılmaz olduğunda, onları uyandırabilirdim. Ama sadece yan taraflarına veya bir taraftan diğerine döner

ve kısa bir süre sonra yine horlamaya başlarlardı. Horultuya bu kadar dikkat etmemi önler ümidiyle, başka bir şeyler düşünmeye çalışırdım ama aklıma bir şey gelmezdi. İşkence odasındaymış gibi yatardım. Cehennem de böyle bir yerdir herhalde – rahiplerin sizi korkuttuğu şeylerden değil ama onun yerine birinin horlamasıyla orada öyle yatıyorsunuz. Kulaklarınızı, ciğerlerinizi, boğazınızı, güçsüzlüğünüzü öyle doldurur ki, tek bir kelime bile edemezsiniz. Üstüne üstlük, horlayan siz olmadığınız halde, kendiniz horluyormuşsunuz gibidir. İşte böyle, başkalarının acılarının sizinkilerden daha kötü olduğu zamanlar vardır.

Aslında, şöyle söyleyeyim, bazen horlama gücü diyebileceğiniz adamlarla birlikte yaşamıştım. Adam, uyanıkken, kurumuş küçük bir armut gibi ufak tefekti. Biraz ağır bir şey yüklendiğinde, elinden alıp taşıyasınız gelirdi. Gücü olmadığından bir vidayı açamadığında, onun yerine siz gevşetmek zorunda kalırdınız. Ama horlamaya geldiğinde adama bir güç gelirdi ki, sormayın. Tavan kalkacak, duvarlar devrilecek, bina biz uyurken her an üzerimize çökecekmiş gibi olurdu. Diğer adamlarda ise jelatin kaynatmak gibiydi, ben de onlarla birlikte kaynıyor olurdum. Gerçekten de çok farklı şekillerde horluyorlardı. Bazıları inliyor, bazıları gıcırdıyor, bazıları şırıldıyor, bazıları da gürlüyordu ve arada bir birisi adeta bomba gibi patlamayı sürdürüyordu. Yine savaş başladığı düşüncesiyle fırlayarak uyanıyordunuz.

Lojmanlarda adamlar hep benden yaşlıydılar, dediğim gibi. Bazen de çok yaşlılardı. Savaş boyunca doğru dürüst uyuyamamışlardı ve hâlâ savaşla dolu olmalarından dolayı bu durum şaşırtıcı değildi. Bazen votka içilirken birisi öyle bir hikâye anlatırdı ki uykunuz kaçardı, üstüne üstlük bu yetmezmiş gibi, diğerleri de horlayıp dururlardı. Kulaklarımı pamukla veya mumlu kille kapatmaya çalışırdım veya başımı, yastığın üstüne değil de altına koyardım. Hiçbiri pek işe yaramazdı. Horlama kulaklarımdan girmiyor da, doğrudan başkasının uykusundan benimkine akıyormuş gibi gelirdi. Sanki başkasının uykusu benimkinin ritmini almıştı. Nasıl, uykunun ritmi olduğunu bilmiyor musunuz? Herkesinki farklıdır. Ama herkes bir ritimle uyur, aynı şekilde bir ritimle yaşarız. Uykuyu yaşamdan ayıramayız. Bunu yapabilseydiniz işler çok daha kolay olurdu, şayet yaşam burada, uyku orada olsaydı. Yaşam burada, uyku orada.

Sorduğum için affedin ama siz horlar mısınız? Bilmiyor musunuz? Kimseyle yatağınızı paylaşmamışsanız kim size söyleyebilir ki. Böyle bir soru sorduğum için kusura bakmayın ama bu, normal bir insan özelliği. En doğrusunu bir kadın söyleyebilirdi. Kadınlar farklı uyur. Üstelik uyurken duyabilirler de.

Bir keresinde bu dulun evinde benden büyük dört kişiyle birlikte yaşıyordum, beni de beşinci olarak koymuşlardı. En yaşlıları benim yaşımın üç katından daha fazla olabilirdi veya o zaman ben öyle düşünmüştüm. Adamın saçları iyice ağarmıştı. Çok daha gençlerin savaş sırasında ak saçlı oldukları doğrudur. Çoğu zaman işgücü toplantısında, etraftakilerin saçlarına bakardım, kendimi dondan yanmış lahana tarlasında sanırdım. Söyleyin lütfen, neden bir insanın neler yaşadığını çoğunlukla saçları gösterir? Size baktığımda, tek bir kır saç teli bile görmüyorum. Yaşamınız nasıl geçti acaba? Benim saçıma bakın. Bugünlerde insanlar kel geziyor. Niye öyle olduğu da belli değil. Hepsi de genç. Buradaki evlerde kaç genç adamın kel olduğuna veya kelleştiğine inanmazsınız. Uzun zamandır bir savaş yok, savaşı hatırlayan da az zaten.

Dulun yerinde adamların hepsinin saçı vardı ama hepsi de beyazlaşıyordu ve en yaşlı olanınki ise tamamen beyazdı. Dördü de tam güç horluyordu ve dördü de aynı anda başladığında, dul odasının duvarına vuruyordu. Özellikle de içtiklerinde.

Bir keresinde o kadar kızmıştım ki, tek çıkar yolun onları boğmak olduğunu düşünmüştüm. Ama onun yerine kalkıp dışarı çıkmıştım. Eşiğe oturup bir sigara yakmıştım. Yazdı, hava ılıktı, şafak sökmeye başlamıştı. İş zamanına kadar sadece burada oturmaya niyetleniyordum. Dul da bana katılmıştı. Odalarımız arasında sadece ince bir bölme yerine, her iki tarafı da sıvalı, kalın bir duvar olmasına rağmen, o da uyuyamamıştı.

"Horluyorlar, öyle mi?" diye sormuştu. "Evet, beni de uyandırdılar. Savaşta bombalar patlarken bile uyuyordum. Ama horlamaya karşı hassasım. Sen de horlar mısın?"

"Bilmiyorum" demiştim. "Hiç kimse bana söylemedi."

"Çok gençsin, en fazla rüya görürken biraz gürültü yapabilirsin belki. Bana da bir sigara ver. Kullanmıyorum ama şimdi canım istedi."

"İçeride bırakmışım."

"Çok kötü. Böyle bunaltıcı bir gecede canım sigara içmek istedi." Geceliğiyle kendini yelpazelemişti, dışarıya çıktığı geceliğinin üzerine bir tür şal atmıştı.

"İsterseniz benimkini bitirebilirsiniz hanımefendi" demiştim. "Birkaç fırt daha çekilebilir, eğer iğrenmezseniz."

"Niye iğreneyim ki?" diye karşılık vermişti. "İnsan bir erkeği öpüyor da iğrenmiyor." Sigaradan bir nefes çektikten sonra sertçe öksürdüğünde, göğüsleri geceliğinden fırlayacak gibi olmuştu. "Öğ, bu sigara ne iğrenç şey. Nasıl içiyorsun? Dokunmuyor mu? Daha gencecik bir çocuksun. Üstelik çok çalışıyorsun. İşe gidip gelirken görüyorum. Ayrıca onların horlamalarından geceleri doğru dürüst uyuyamıyorsundur. Senin yaşında birinin daha çok uykuya gereksinimi olur. Sonra o kadar olmaz. Bugün işe uykusuz gideceksin, baksana. Hem de elektrikle uğraşıyorsun. Dikkatli ol ki elektrik çarpmasın. Elektrikle her şeyin daha elverişli olduğunu kabul ediyorum ama düğmeyi çevirdiğimde hep korkuyorum."

"Korkmak için bir sebep yok" demiştim.

"Eminim öyle" demişti.

İzmariti ayakkabımın altında ezdikten sonra tam kalkmak üzereydim ki, durduğu yerden üzerime eğilip saçımı okşamıştı.

"Gel, benim yatağımda uyuyabilirsin. Onların yanına ne gideceksin. Ben horlamam. Zaten biraz sonra kalkıp işe gitmen gerek ama bir iki saat sana iyi gelir. Yatağım geniş. Kocalarımlayken de çok yer vardı, istemediğimiz zaman birbirimize dokunmazdık bile. Sabaha kadar burada takılmana gerek yok. Merak etme, geç kalmazsın. Ben uyandırırım seni."

Elimden tutup kalkmama yardım etmişti. Belki de bütün bu uykusuz geceler birden beni aşırı güçsüz yapmıştı ve nasılsa karşı koymamıştım. Sigara içerken her nasılsa uyanık kalabilmiştim ama bitirdiğimde, gözlerim kendiliğinden kapanmaya başlamıştı. Belki de bir sigara daha yaksaydım...

"Gözlerin kapanıyor, görüyorum" demişti. "Gerçekten uykun var. Bir veya iki saat iyi gelir."

Benden oldukça yaşlıydı, gerçi bugün aslında çok genç olduğunu söyleyebilirim. Nasıl olduğunu biliyorsunuzdur. Siz yaşlandıkça, etrafınızdaki herkes gençleşir. En çok da anılarda. Genellikle kendinizi, eskiden yaşlı görünen ama o zamanlar sizin şimdi olduğunuzdan çok daha genç birini düşünürken bulursunuz. Veya

belki de iki kocası olduğundan daha yaşlı görünüyordu. Birisini evlendikten kısa bir süre sonra içtiği için kovmuştu, diğeri ise içkiden ölmüştü. Kadın da üçüncü kez evleneyim mi, evlenmeyeyim mi diye düşünmüş. O adam da içiyormuş ama adam da dulmuş, iki de küçük çocuğu varmış ve bu şekilde kadın da en azından çocuk sahibi olurum, diye düşünmüş. Zira kadın, Tanrı korusun, bir sarhoştan hamile kalmaktan nefret edermiş. Asla bir sarhoşla olmaz, demiş kendine. Çocukların mutsuzluğa doğmalarına dayanamazmış. Böyle çocuklar görmüşmüş. Bu yeni kocasıyla yaşamda bir amacı olmuş, çünkü yaşamın sona ermesi düşüncesiyle yaşaması zormuş. Ve ne kendi çocuklarının ne başkalarının çocuklarının, büyüyünce ne olacaklarını asla bilemezmişsin. Yabancılar bazen daha özenli bile olabilirmiş, zaten kendi annesini kaybedince kalbi yumuşamış. Kim bilir, adam iyi bir koca olabilirmiş? Karısı onu iki çocuğuyla terk ettiğinde içmeye başlamışmış. Ne yapacağını bilemiyormuş. Böyle zamanlarda votka, her zaman bir erkeği cezbedermiş. Ancak, sarhoş olduğunda bazen ona gelip kafayı bulduğu için ağlarmış. Ona yalvarırmış, bana yardım et, yardım et, diye. Bazen o da onunla birlikte ağlarmış.

İçme konusunda diğer ikisinden tamamen farklıymış. İlki, içtiği zaman kütük gibi uyurmuş. Neredeyse her gün içtiğinden her gün, daha doğrusu her gece yatakta kütük gibi yatarmış. İkincisi, eve geldiğinde işe onu dövmekle başlarmış. Kadını dövünce başlıyormuş sulanmaya. Böyle dövülmüş ve ağlayan bir kadınla sevişmek istermiş. Peki, bu üçüncüsü... Onunla evlenmeli mi, yoksa evlenmemeli miymiş?

"Ne düşünüyorsun?" diye sormuştu biz yataktayken. "Gerçi boş ver, uyu. Ben uyumayacağım. Benim yüzümden işe geç kalmanı istemem. Ne yapacağımı bilmiyorum, üst üste her gece bunu düşünüyorum. Bu üçüncüsünü alırsam, dördüncü koca için çok yaşlı olduğum düşüncesine kapılıyorum. Bir kadın yaşlandıkça, ona daha kötü adamlar takılır. Dördüncüsünü içkiyi bırakması için tedavi ettirmem gerekebilir. Veya onu öldürürüm. Ne dersin, bazen başka çıkış yolu olmaz, değil mi? Doğru, yaşlı adamlar arasında bile, bazen içmeyen, doğru dürüst birine rastlarsın. Ama evlendikten sonra içmeye başlayabilir veya kendini ölüme yakın hissedebilir ve ben de onunla beraber öyle hissederim. Hadi, bir sarhoşla birlikte öl bakalım. Onun içkisinin derdini çek. Sonra yeni

bir koca da düşünülmez. Ya, gördün mü, bir kişiyle evlenirsin ama sonra bambaşka biriyle yaşamak zorunda kalırsın."

O kadar derin bir iç çekmişti ki, bir sıcaklık dalgası bana çarpmıştı.

"Hadi uyu. Biraz sonra kalkman gerekecek."

O kadar yorgundum ki yarı uyuklar haldeydim. Ancak başındaki belalara ne diyeceğimi duymayı beklermiş gibi göründüğünden, hâlâ onu dinliyordum. Ne diyebilirdim ki, onun yaşama olan arzusuyla sarsılmıştım. Onun şu kocaları yok mu, hani ikisini ardında bırakmış, şimdiyse sadece dördüncüsünü hayal etmekle kalmıyor, ya üçüncüsü evlendikten sonra içkici olursa diye düşünüyor, ölene kadar kaç tane olacak kim bilir, hatta belki de öldükten sonra bile. Üçüncü koca olmanın veya bir kadın için üçüncüyle birlikte olmanın nasıl bir şey olduğunu nereden bilecektim ki.

"Ne diyeceğimi bilemiyorum, hanımefendi" demiştim.

"Niçin bana hanımefendi diyorsun?" demişti kızarak ve ben başka bir sıcak dalgası daha hissetmiştim. "Hem benimle aynı yatakta yatıyorsun hem de bana hanımefendi diyorsun. Bana sadece başkalarının yanında hanımefendi de. Zaten sana fikrini sormuyorum. Kendim bir yolunu bulmalıyım. Sen ne bilebilirsin ki" diyerek elini başımın altına kaydırıp beni kendine çekmişti. "Bana bak, ilk defa mı bir kadınla birlikte oluyorsun? Ben öyle sandım, utangaç ve gerginsin. Ama uyu, uyu. Nasılsa bugün bir şey olmayacak. İşe gitmeden önce biraz uyuman gerek. Bak şafak sökmeye başlıyor. Sabaha daha var mı? Hadi uyu. Tanrım, böyle bir geceden sonra uyumadan gitmek. Horlamaya karşı hep hassas mısındır? Ben de. Yüce Tanrım. İstersen mutfağa senin için hasır şilte koyabilirim, sen de gece kalmak için onların odasına gitmezsin, horladıkları için uyuyamadığını söyle onlara. Bazen de benim yatağıma gelebilirsin. Senin kadar genç kimse olmadı hayatımda. Seni tatlı kerata." Tam uykuya dalacakken beni sarsmıştı. Başını kaldırıp üstüme eğilmişken birden endişelendi: "İlk defa derken doğru söylüyorsun, değil mi?" Rahatlamış olarak kendini yastığa attı. "Şansa bak. Tanrı benim sarhoşları telafi ediyor olmalı." Ansızın başımı göğsüne bastırmıştı. "İlk defa olduğundan seninle ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. Ama ilk defa nasıl olur, kendimden biliyorum. Gerçi pek de iyi olarak hatırlamıyorum. Muhtemelen ne yapacağını şaşırırsın. Ama merak etme. Sana her şeyi öğretirim. Ne yaparsan yap

ama Tanrı aşkına onların seni içmeye ikna etmelerine izin verme. Bir veya iki içki olabilir. Sana zarar vermez. Ama daha fazla değil. Çok içmek bir erkeğe iyi gelmez. Bir kadına da tabii. Gerçi kadınlarda çok önemli değil. Sarhoş erkeklerim oldu, oradan biliyorum. Senin için şilteyi nereye koyabileceğimi düşünüyorum. Masayı duvara yanaştırayım diyorum. Sonunda biraz uyuyabileceksin. Her gece bana gelmek zorunda değilsin. Sadece çok yorgun olmadığın zamanlar. Bende de her akşam istek olmaz. Ama şimdi uyu. Bugün kardeş kardeş uyuruz. Abla, kardeş. Ben senin ablan olabilirim. Neden olmasın? Büyük yaş farkı yok. Gerçi bazen kardeşlerin birlikte yaptıklarını duymuşsundur. Artık hiçbir şey kutsal değil." Beni okşamış, alnımdan öpmüş, beni kendine öyle sert bastırmıştı ki, burnum göğsünde ezilmişti. "Ah, seni seni."

Şöyle söyleyeyim, ondan korkmaya başlamıştım. Belki de o zamanlar kadınlar hakkında bildiklerimden dolayı. O kadar uykum olmasaydı, sigara içmek istediğim için sigaralarımı almaya gittiğimi söyleyip yataktan çıkardım. Ama kalkmak için bile cesaretim yoktu.

"Hadi uyu." Beni tekrar göğsüne bastırmıştı. "Bu bizim tek gecemiz değil. Daha çok gecemiz olacak! Ustabaşına sordum, işler daha uzun süre devam edecekmiş. Birbirimize sırlarımızı söylemek için çok zamanımız olacak. Mutfaktan odama açılan kapıyı aralık bırakacağım ki kapı koluyla açmana gerek kalmasın. Menteşeleri de yarın yağlatırım. Şimdi uyumana bak. Ben dönüp durmayacağım, uyumanı dinleyeceğim. Birisi uyurken, onun hakkında çok şey söyleyebilirsin. Kimi çocuk gibi uyur ama başka biriyleyken, Tanrı yardımcısı olsun. Uykularında içinden neler çıkar. Ya bir taraftan diğerine döner ya da bütün gece aynı taraflarında ya da tüm gece boyunca sana dönük uyurlar, çok şey bilebilirsin. Veya analarında uyur gibi top şeklinde kıvrılırlar. En kötüleri, benim sarhoşlar gibi sırtüstü yatanlardır. İkisi de hep sırtüstü uyurdu. Gürültüyle horlamasınlar diye hep yanlarına doğru çevirmek zorunda kalırdım. Ne zaman onları düşünsem, yorgun bile olsam uykum kaçar. Uyumak istediğinde hoş şeyler düşünmelisin. Ama her uyumak istediğinde düşünecek hoş şeyleri nereden bulacaksın? Daha çok hiç eksikliği çekilmeyen nahoş şeyler kafanı doldurur. Şafak söküyor gibi. Perde giderek aydınlanıyor. Ve Yüce İsa görünmeye başlayacak. Güneş yükseldiğinde ilk göreceğin şeydir o. Ama en azından biraz uyuyabilirsin. Diğerlerinden önce seni uyandırırım. Giyinmek

için gittiğinde banyodan geliyormuşsun gibi olur. Hadi uyu. Uzun değil ama hiç uyumamış gibi yorgun da olmayacaksın. Özellikle elektrikle çalışırken. Kutsal anamız, ya elektrik çarparsa. Kutsal anamız. Bir keresinde ütüden çarpılmıştım. Sadece sıcak mı diye dokunuyordum. Beni koluma kadar ürpertmişti. Çok korkutmuştu. Yastık kılıfını yakmıştım. İnsanlar tüm hastalıkların elektrikten geldiğini söylüyorlar. Bu doğru mu?"

Ona doğru olmadığını söyledim mi bilemiyorum veya söylediğimi rüyamda mı görmüştüm acaba?

"İnkâr etmeyeceğim, ütü gibi bir şey çok işe yarıyor. Eskiden kömür közünü ısıtmak için üzerine üflerdin. Bir seferinde kaşlarımı yakmıştım, o günden beri de onları boyamak zorundayım. İçinde ısıtılmış kütle olan düz ütüler de daha iyi değildi. Bir keresinde ısıtılmış kütle ayağıma düşmüştü. Neyse ki ayakkabılarım vardı. Şimdi ise tek yapman gereken sadece fişe takmak. Çok rahat. Ama insanlar hasta olmaya başlıyorlarsa... Tanrı korusun. Ama daha şimdiden hastalıklar için üzülmenin bir manası yok. Olursa da, iyi veya kötü çaresine bakarız, ya öyle ya da bir an önce ölürüz. Hemen ölmek iyi olurdu. Elektrik olmadan da hastalık zamanı gelir. Yaşam böyle bir şey. Şimdilik sadece seninle nasıl yapacağımı düşünmeyi tercih ederim. İlk seferin. Kutsal anamız. Gerçekten korkuyorum. Yatağım bunu umar mıydı hiç? Sadece çarşaf değiştirmem lazım. Dantelli çarşaflarını var. Örtü ve yastık kılıfları da. Onları kendim işlemiştim. Akşamları sarhoş kocalarımı beklerken ne yapacaktım ki? İşlemeler yapmıştım. Gerçi onlar için değildi. Daha neler. Onların dantel çarşaflarda uyumasına asla izin vermezdim. Bizim için bir de yeni alez alırım. Ama sen de yıkan. Ustabaşı şantiyede duş olduğunu söylemişti. Sen değil ama heriflerin nasıl yıkandıklarını biliyorum. Size göz kulak olmalı. Ben de iyi yıkanırım. Küvette yıkanıyorum. Köpükle dolduruyorum, hatta biraz koku bile koyuyorum. Yatağımın yanına benim için bir priz yapar mısın? Bir başucu lambası almak isterdim. Bazen yakarız. Hep karanlıkta, hep karanlıkta. Bir kerecik de ışıkta olmasını isterdim. Böyle daha iyi olduğunu bir yerde okumuştum. Zaman zaman okumayı severim. Sen yokken yatakta okuyabilirim böylece. Veya ışık açıkken düşünebilirim. Muhtemelen ışıkta daha hoş düşüncelerin olur. Ama sen düşünme, uyumana bak. Ne düşündüğünü biliyorum ama zaman kalmadı. Yeterli olmaz. En iyisi başlamamak. Kalktığında

uyumamaktan daha kötü durumda olursun. Bacakların seni zor taşır, başın döner. Gün ışıdı, ancak gece senden çıkmayı reddediyor gibi. Yemek yaparsın, çamaşır yıkarsın ama hâlâ gecedir. Her şeyi karanlıkta yapıyormuşsun gibi. Ve bana sinirlenirsin. Sinirlenmeni istemiyorum. Bir adam sinirlendiğinde, suçlayacak birisi olmalı. O kişi de hep kadın olur. Veya işe geç kalırsın, o da benim hatam olur. Ama dert etme. Göreceksin, sana öğreteceğim. Hep bir ilk vardır. Ne yaptığını bilmediğinde, daha anlamadan bitmiş olabilir, ben de bunu istemiyorum. Yeterince başıma geldi. Askerler tarafından tecavüze uğradım, böyle şeyleri bilirim. Beş kişilerdi, madalyaları başımın üstünde ileri geri sallanıyordu. Bağıracak gibi bile hissetmemiştim. Gerçi niye bunları sana anlatıyorum ki. Dün dünyanın neye benzediğini bilmene gerek yok. Belki de sen daha iyi bir dünyaya geldin. Daha iyi olmasını istiyorsun. Şayet erkekler dövüşmek istiyorsa, bırak dövüşsünler ama kadınlarla çocuklar onların savaşının bedelini ödememeli. Benim sarhoşlar asker değildi ama daha iyi de değildiler. Eve sarhoş geldiklerinde hep aynı şey olurdu, daha sen anlamadan biter, duygusuz, arkasından hemen uyurlardı. Bu şekilde yaptıklarında sanki senden intikam almak ister gibi olurlardı. Asker mi, koca mı fark etmezdi. Ne için? Dünya iki kişi için mi yaratılmış? Ne de olsa dünya sevmek için yaratılmış. Sevmeden yaşamanın bir anlamı yok. Uyumaktan ve yemekten başka bir şey yok, ne için? Çalışmak, ne için? Kim böyle bir dünyada çalışmak ister? Bir keresinde bir kitapta adamın birinin bir kadınla sevişirken öldüğünü okumuştum. Kalbi dayanmamış. Kalbi, inanabiliyor musun? Her şey kalpte toplanır. Çok fazla olduğunda da kaldıramaz. Hâlâ uyanık mısın?"

Tam dalmıştım ki, beni uyandırmıştı. Derin uykuda olmadığım belliydi, hani ne derler, bir gözüm açık uyuyordum. Zira beni uyandırmayacağından tam olarak emin değildim. İşe gitme zamanım geldiğinde, o uykuya dalmış olabilirdi. Bu nedenle az çok uyur gibiydim ama tetikte.

"Hadi göster, nasıl atıyor?" Elini kalbimin üstüne koymuştu. Bu durumda kim uyanmaz ki. "Biraz sabırsız, acelesi var gibi. Şimdi sen elini benimkine koy." Elimi alıp göğsüne yerleştirmişti, taş olsa insan bu durumda uyanırdı.

"Burada nelerin biriktiğini biliyor musun? Ama bir kadının bu şekilde ölebileceğini de biliyor musun? Gerçi nasıl bileceksin ki.

Dünya kadınlar için adil değil. Elini çekebilirsin." Elimi kendisi uzaklaştırmıştı. "Dediğim gibi, bugün olmaz. Çok geç, biraz uyuman da gerek. Gece olduğunda başlamak ve ertesi gün kalkman gerektiğini düşünmemek en iyisi. Gece hep sürecek, gündüz hiç gelmeyecekmiş gibi. Aynı zamanda, şeyden önce vücutlar uzun bir süre yan yana yatmalı. Birbirlerine alışmalılar, birbirleriyle rahatlamalılar. Çünkü korkuyla doludurlar. Bende olmadığını mı düşünüyorsun? Seninkinden daha fazla var. O askerlerden sonra, sarhoş kocalardan sonra, her seferinde korkardım. Bir daha hiç kadın olamayacağımı düşünürdüm. Hatta olmak bile istemiyordum. Sadece işleme yaparım, okurum, şarkı söylerim, ara sıra ağlarım diye düşünüyordum. Radyo almak istediğimi söylemiş miydim? Dükkâna almak için ismimi yazdırmıştım. Getirdiklerinde haber vereceklerdi. Oturup dinleyebilecektim. Sonuçta sadece bir insansın. Hâlâ ikincisinin yasını tutuyordum. Hâlâ karalar bağlamıştım ve burada, kalbime tekrar bir şeyler dolduğunu hissetmeye başlıyorum. Kiliseye gittiğimde, adamların bana baktığını görüyorum, sadece yaşı büyük olanlar değil, benden daha genç olanların da. Orada dua ediyorum ama beni gözleriyle soyduklarını hissedebiliyorum. Utanıyorum, ne de olsa kilisedeyiz, Tanrı görür. Ama yine de hoşuma gidiyordu. Her gün ekmeğimi aldığım bir fırıncı var, her nasılsa ona fırındayken hiç dikkat etmemişim ama burada ilahi söylüyor ve bana da tüylerimi diken diken edecek bakışlar göndermeye devam ediyor. Kalbim güm güm atıyor. Affet beni Tanrım ama bana vücudumu veren sensin. Aslında karalar içinde güzel görünüyorum. Herkes benim sadece yas kıyafetleri giymemi söyler. Benim sarhoş için bile ayin yapılmıştı. Bırakın yapılsın. Bana başka şeylerle birlikte bu evi de bıraktı. Hepsini içkiye harcamamıştı. Belki de kitap okumamalıyım, ne diyorsun? Bazen okurum, sonra kendimi düşünmeye başlarım, keşke yaşamım şöyle olsaydı diye... Çünkü başkasının yaşamı seninkinden daha mutsuz olduğunda bile, bazen kendininkini onunkiyle değiştirmek istersin. Tanrım, çok sert atıyor. Sanki tükenecek gibi. Hâlâ uyanık mısın? Sadece hayal mi ediyorum acaba, bir bakabilirsin. Doğrudan yarın akşama atlamayı istermiş veya hemen şimdi sana gelecekmiş gibi. Ama bugün olmaz, hayır. Gece neredeyse bitti. Biraz uyuman gerek. Aceleyle yaparsak seni iğrendirebilirim bile. Çok defa bu horlamayla uyanık olduğunu düşünürdüm. Ama nasılsa mutfakta

uyumak isteyebileceğini sormaya cesaret edememiştim. Ben de seninle birlikte sıkıntı çekiyordum, zira beni de uyandırıyorlardı. Her nedense, onları şimdi duymuyorsun, değil mi? Buraya taşındığın anda, bir kadınla hiç birlikte olmadığını anlamıştım. Elimi öpmüştün, hatırladın mı? Dünyada hâlâ böyle masum birisi kaldı mı diye düşünmek kalbime dokunmuştu. Onun için ilk seferde acele edilmemeli. İlk sefer olduğunda, sonrakiler ilkine benzer. Ölüm hariç. Ölümden sonra anılar kalmaz. Ama yaşam devam ederken, beni kötü anımsayabilirsin. Sonra diğer kadınları da kötü anımsarsın. Çünkü diğerleriyle de kötü olur. İçmeye başlayabilirsin, o zaman işlerin kötüye gider. Arzunu kaybedersin, ki bu da senin için kötü olur. Ve tüm bunların sorumlusu da ben olurum. Bu nedenle tüm yaşamının hatırına, bir gece beklemeye değer. Pişman olmazsın. Sana bırakıyorum. Bak, hava aydınlanıyor. Uyu."

Sonunda gerçekten uyuduğumu düşünüyordum ki, birden beni sarstığını hissetmiştim:

"Kalkman gerek. İşe geç kalacaksın. Kalk. Ne uykucusun."

En çok şöyle söylediğinde şaşırmıştım:

"Sen de horluyorsun. Ama seni dinlemesi hoş oluyor. Sende bir şeyler toplanmış, hatta görebiliyorum. Ne zaman olmuş olabilir? Yüce Meryem, ne zaman olmuş olabilir?"

Trenle ilgili hikâyeye dönecek olursak; tren yoluna devam ediyordu, ben de içindeydim, şapka ise gözümün önünde olsun diye karşıdaki raftaydı. Artık orada değil miydi dediniz? A, doğru, adam onu benim tarafımdaki rafa koymuştu. Bazı istasyonlarda tren yine durmuş ama kimse binmemişti, biri kompartımana şöyle bir göz atmış, patlayacak kadar dolu olduğunu görüp kapıyı öyle hızlı çarpmıştı ki, horlayan adam gözlerini açmıştı. Başını kafalıktan kaldırıp aynı insanlar mı diye etrafındakilere bakmış, çantaları yerinde mi diye kontrol etmiş, sonra da pencereye doğru kafasını sallayıp demişti ki:

"Bu istasyona gelmişiz."

Daha fazla uyuyacak gibi görünmüyordu. Ama daha tren hareket eder etmez, gözleri kapanmaya başlamıştı, gerçi uyuyup uyumamak arasında kararsız kalmış gibi görünüyordu. Tren hızlanıp sallanmaya başladığında, başı kendiliğinden kafalığa düşmüş, ağzı açılmıştı, çıkan gürültü aynen uzaktaki bir vagonun demir tekerleklerinin donmuş zemin üzerindeki gümbürdeyen sesine benziyordu.

Bir an başı kafalıktan kayıp sol yanında oturan komşusunun omzuna düşmüştü. Komşu itiraz etmeden başın omzunda durmasına izin vermişti, fakat yine de tren bir makası geçerken ve tüm kompartıman sarsılırken, adam uykusunu bozmadan, başını o komşunun omzundan, sağında oturan kadının omzuna doğru kaydırmıştı. Kadın da, aynı şekilde adamın başını kabul etmişti. Fakat bir beşik gibi sallanan tren adamı öyle derin bir uykuya daldırmış olmalıydı ki, başı kadının omzundan göğüslerine doğru kaymıştı. Kadının göğüslerinin her biri adamın başıyla aynı büyüklükteydi. Sadece büyük değildi bu göğüsler, aynı zamanda gövdesinin geri kalanından bağımsız olarak, birbirinden ayrı gibi görünüyorlardı. Özel olarak kendi göğüslerini taşımak üzere yaratılmış gibi görünen kadınlar vardır. Bir makastan geçerken treni sarsanın o kadının göğüsleri olduğu izlenimine kapılabilirdiniz. Bir de orada uyunduğunu düşünün. Kadın alabildiğince derin bir nefes almış, vermiş, tekrar derin bir nefes almış ve vermişti. Muhtemelen göğsünün yükselip alçalmasından uyanabileceğini düşünüyordu. Ama adam belirgin bir şekilde uyurken, kadın tedirgin olmuş gibi birden bağırmıştı:

"Affedersiniz ama ne yaptığınızı sanıyorsunuz?"

Duymuş olmalıydı. Gözlerini açmamış ama ağzı açık kalmıştı, uykusunun kuvvetiyle başını göğüslerinden kafalığa geçirmişti. İşte olaylar o zaman başlamıştı. Hemen değil. İlk olarak nefesi kesilmişti. Gözleri hâlâ kapalıydı ama en ufak bir ses gelmese de ağzı daha da açılmıştı. Hakikaten öldüğünü düşünebilirdiniz. Kompartımandaki insanlar ona ve birbirlerine bakmaya başlamışlardıysa da kimse bir şey söylemeye cesaret edemiyordu. Sonunda birisi huzursuzluklarını defetmeye çalışırmışçasına fısıldayacak cesareti bulmuştu:

"Böyle uyuyan birisi uykusuz geçirdiği birçok gecenin uykusunu uyuyor olmalı."

Sonra birisi cesaret edip demişti ki:

"Direnişteymiş, duydunuz. Direnişe iyi bir uyku çekmek için katılmaz insan."

Üçüncü bir kişi öncekinin sözleriyle daha da yüreklenmişti:

"Şapkası makineli tüfek ateşine hedef olmuş. Cesur biri olmalı."

Adamın göğsünde uyumaya çalıştığı kadın da konuşmuş, talihsiz bir laf etmişti.

"Benim herif de sarhoş olduğunda böyle uyur."

Birisi kızgın bir şekilde sertçe cevap vermişti:

"Adam ayık, görebiliyorsunuz. Sadece yorgun, uykusuz gecelerden, belki de yıllardan dolayı yorgun."

Kompartıman sessizleşmişti. Sanki herkesin ağzı tıkanmıştı. Uzunca bir süre tek duyabildiğiniz, tren ve adamın giderek artan horlamasıydı. Bir istasyonu geçtiğimizde, sonunda önceki konuşmanın izlerini silmeye çalıştığı belli olan biri konuşmuştu:

"O kadar yorgunsa gözlerini nerede kaparsa ölü gibi uyuması şaşırtıcı değil."

"Kim yorgun değil ki bugünlerde?" demişti birisi, kızarak. "Kim yorgun değil ki? Kimse yaşamının heba olmasını istemiyor. Şu yukarıdaki üç çuval benim ve eskisi kadar güçlü değilim."

Birisi lanet okumuştu:

"Yorgunmuş, lanet olsun!"

Kimin kimden daha yorgun olduğunu tartışmaya başlamışlardı.

"Örneğin ben..." Birisi daha uzunca bir hikâye anlatmaya hazırlanırken, uyuyan adamın boğazından bir ses gelmişti. Şans eseri tren bir makasa girdiğinden, ses kesilmişti. Ama uzun süre değil. Vagon sallantılı ritmine tekrar kavuştuğunda, adamın ağzından, ruhunun derinliklerindenmiş gibi, büyük bir iç çekme gelmişti. Sonra, hâlâ uyurken, başını kafalığa daha da sıkıca yerleştirip yarı ıslığa, yarı hırıltıya benzer bir ses çıkarmaya başlamıştı. Ses adamın aldığı hemen hemen her nefesle büyüyen, uzak bir uğuldamayı içeriyor ve giderek daha hızlı, daha yakın ve daha gürültülü hale geliyordu. Şimdiye kadar sürünerek ilerleyen ama her nefes alışta hız kazanan tren gibiydi. Bir düzine nefesten sonra, iyice hızlanmış ve rayların üzerinde tıkırdamayı bile kesmişti: Her an uçurumuna düşeceğimiz bir şelaleye doğru gidiyormuşuz gibi, neredeyse makasların üzerinden atlıyordu.

Paniğe kapılmış, göğsümde gerçekten bir ağrı hissetmiştim. Lütfen böyle bir horlamayı ne önceden ne de sonradan duyduğumu söylediğimde bana inanın.

Yaklaşmakta olduğumuz kükreyen şelale başımı patlatmak üzereydi, göğsümün üstüne bastırıyor, bacaklarım seğirmeye başlıyor ve ben onları kontrol edemiyordum. Onun horlamasıyla birlikte, varlığımın içinde, derinlerinde bir şeyin ortaya çıktığını hissediyordum. Belki de kompartımandaki herkes böyle hissetmişti çünkü kimsede ne onu dürtecek ne de horluyorsun diyecek cesaret vardı.

Cama doğru yaslanmıştım, zira o taraftan yardım gelebileceğini ummuştum. Ve Tanrı'ya şükür, kısa bir işkenceden sonra, tren ineceğim istasyona gelmişti. Daha tam durmasını beklemeden kapıyı açıp aşağıya atlamıştım.

Platforma yakın duran hareket memuru beni azarlamıştı. "Hey, sen. Ne acelen var? Kolunu bacağını kırarsan, demiryolları sorumlu olur! Biletin var mı? Gel buraya, biletini göreyim!"

Horlamanın sarsıntısı hâlâ üzerimde, yanına gittim. Elimi cebime atmış ama bileti bulamamıştım.

Hareket memuru neredeyse muzaffer bir şekilde, "Ya demedim mi!" diye bağırmıştı. "Bileti yok, o yüzden tren daha istasyona ulaşmadan trenden atlıyor."

Diğer ceplerimi de karıştırmıştım. Bu arada hareket memuru trene yol vermişti ve biletimi bulduğumda ise tren hızlanmaya başlamıştı.

"İşte. Burada."

"Bakalım geçerli mi?" Uzaklaşmaya başlayan trendeki birine el sallamıştı.

Düşünmeden elini salladığı yönü izlemiştim, birisi ona trenin arka penceresinden el sallıyordu. Aniden yüreğim ağzıma geldi. Şapkam trendeydi! Yüce Tanrım! Son vagon da geçiyordu. Bacaklarımın beni taşıyabildiği kadar hızla atılmıştım. En son kapıdaki tutamağı yakalamayı başarmıştım ama tren hızlandığından elimden kaçırmıştım. Koşmaya devam etmiştim, şapkamı trende bırakmanın verdiği çaresizlikle bacaklarım beni pek taşıyamıyordu. Tekrar son vagona yetişmiş, tutamağı yakalamak üzere kolumu uzatmış ve tekrar tutar gibi olmuştum, tek yapmam gereken, platformdan basamağa atlamaktı. Ama tren ileri doğru sarsılınca ben geriye doğru, platforma savrulmuştum. Son vagon da giderek uzaklaştığında, ben hâlâ koşuyordum.

Nefessiz kalmıştım, bacaklarım zangır zangır titriyordu ama hareket memuruna doğru koşabilmiştim. Hâlâ platformdaydı. Trene yetişip yetişemeyeceğimi merak etmesi onu orada tutmuş olabilirdi. Ama ne olacağını muhtemelen tahmin etmişti ki, beni azarlayarak karşılamıştı:

"Ne o, biletin buraya kadardı, bundan sonra da bedavaya mı devam etmeyi planlıyordun?"

"Hayır, şapkam trende kaldı" dedim nefes nefese.

"Ne şapkası?"

"Kahverengi keçe. Lütfen treni durdurur musunuz?"

"Treni durdurmak mı? Deli misin?" diyerek arkasını dönüp istasyon binasına doğru yürümeye başlamıştı.

Yolunu kesmiştim.

"Lütfen durdurun."

"Çekil önümden!" Kepini kafasına sıkıca çekip beni yana itmeye çalışmıştı.

Yakalarından yakalayıp yüzü kafasındaki kepi kadar kırmızı olana dek sarsalamıştım.

"Treni durdurun! Treni durdurun!" diye yüzüne bağırmıştım.

"Bırak beni!" diye böğürmüştü benden kurtulmaya çalışarak. "Bırak gideyim, lanet olası! Bu bir saldırı! Hey sen, baksana buraya!" diye uzun bir çekiçle raylara vuran demiryolu işçisine doğru bağırmıştı. "Adamları çağır! Bu deli beni bırakmıyor!"

Ama daha diğer adam platforma çıkmadan, birkaç demiryolu işçisi istasyon binasından dışarıya koşmuştu.

"Bırakmayın! Tutun!" diye bağırdılar.

Hareket memuru kızgınlıkla, "O beni tutuyor, o!" diye öfkeyle bağırarak cevap vermişti. "İtoğluit, bırakmıyor yakamı be!" diye, gururu incinmiş gibi, koşan adamlara feryat etmişti: "Bırakmıyor yakamı!"

Demiryolculardan birisi ellerimden yakalayıp memurun ceketinden ayırmaya çalışmıştı. İşe yaramamıştı, sanki onu pençelerle tutuyordum.

"Lanet olasıca nasıl da güçlü. Şuna bak sen!"

Uzun çekiçli adam araya girmişti:

"Bununla bir vurursam bırakır. Vurayım mı?" diye sorduktan sonra çekici sallamaya başlamıştı.

"Bekle!" Hareket memuru hâlâ kızgın bir şekilde homurdanmıştı. "Kendisi bırakacak. Sakinleşip bırakacak. Şapkasını unutmuş."

"Nerede?" diye adamlardan birisi sormuştu.

"Kompartımanda" diye cevap vermişti hareket memuru. "Benden treni durdurmamı istemişti."

Ellerim üniformasından kendiliğinden düşerken, hepsi gülmekten kırılmıştı.

"Bir treni durdurmak, dünyayı durdurmaya benzer" diye söylemişti güldükten sonra birisi.

"Treni durduramazdı zaten" diye eklemişti çekiçli işçi, gözden kaybolan trenin arkasından bakarak. "İşaretçinin kulübesini zaten geçmişti."

Tekrar kahkahaya boğulmuşlardı. Kahkahalar benim çok üzerimde sürükleniyorlarmış gibi, platform boyunca taşınmıştı.

"Aklı neredeymiş?"

"Belki onu da orada unutmuştur."

Demiryolunda kazlar dışında, böyle eğlenceli bir şey hiç olmazmış gibi gülmüşlerdi.

Onlardan biri bana acımış olmalı ki, şöyle demişti: "Belki şimdiden aramalıyız? Kondüktöre vagonlara bakmasını söyleyebilirler."

Hareket memuru, çekiştirilmiş üniformasını düzelterek ters ters karşılık verdi: "Bu kalabalıkta olacak iş mi? Biletleri bile kontrol etmiyorlar."

15

Düşten mi yoksa gülüşten mi başlamıştı? Neyse, bir şey değil, öylesine düşünüyorum bazen. Bakıyorum da şaştınız. Şaştığınıza şaşmıyorum, çünkü bu beni de şaşırtıyor, neden mi hiçbir başlangıç aramıyorum? Esasen, nasıl başladığını bilemememden. Zaten bir başlangıç var mı ki acaba? İnsan doğar ama bu onun başlangıcı olduğu anlamına gelmez. Herhangi bir başlangıç olsaydı devamı da olurdu ama hiçbir şey devam istemez. Günler birbirinin devamı değildir, birbirlerinin üstüne gelirler. Haftalar gibi aylar, yıllar tek sıra halinde değil de ordu gücüyle çökerler.

Yok, askeri görev yapmadım. Yaşım geldiğinde, görevim beni bundan esirgedi. Elektrikçi olmam yeterli değildi bunun için. Daha önce de söylediğim gibi, o sırada kurumun orkestrasında çalıyordum. Evet, saksafon. Benden başka ikinci bir saksafoncu yoktu. Başka inşaatlardan saksafoncu getirtmek isteselerdi bile, orada saksafon çalan birini bulmaları asla mümkün olmazdı.

Mesele şu ki bazen hayatımı düzenlemeye çalışıyorum, kim düzenlemeye çalışmaz ki... Tabii, bütün hayatımı demiyorum, hayatımın orasından burasından tutuyorum, şurası kesin ki hiç kimse hayatının tamamını bir bütün olarak kavrayamaz, kısır bir hayat bile olsa. Elbette bir hayatın bir bütün olup olmadığı da tartışılır. Hepsi az veya çok bölünmüş, parçalanmıştır. Böylesi bir hayat bir araya toplanamaz, toplansa, nasıl bir bütünlük sağlayacak? Bu, bir fincan yahut hadi olsun olsun daha büyük bir kap kacak değil ki. Belki ölümden sonra bir bütünlük olacağı hayal edilebilir. İyi de bunu kim yapacak? Ancak insanın kendisi bunu yapabilir. Hepsini de değil tabii, haklısınız. Ama en azından olabildiğince. Başka doğru yok.

Üstelik ben gerçekten de hayatım üstüne mi düşünüyorum? Öyle olsa kime faydası var? Hiçbir şeyime yardımı olmaz, hiçbir şeyi geri döndüremez, değiştiremez. İsterse hayat benim hakkımda düşünsün, ben böyle bir gereksinim duymuyorum. Neden hayat insan hakkında düşünmesin ki? Bizim iznimize de gereksinimi yok.

Tıpkı rüyalar gibi. Rüya görmek istemeseniz de o kendini gösterir. Çoğu zaman, gördüğünüz rüya sizin de olsa, istemediğiniz bir rüyayı görürsünüz. Rüyanızda kimi görüp görmeyeceğinize de hiçbir etkiniz yoktur. Niye hayat farklı olsun ki?

Rüya neydi? Size kısaca bunu nasıl anlatmalı... Şey, bilmiyorum. Önemli de değil. Çok çok sonra rüyama girmiş olsa da, onu değişik, farklı ve sıklıkla daha önemli olayların zincirlerinden boşaltarak ve unutulmaya bırakarak, sanki o gülüşün hatırasını açtı. Bu hâlâ anlaşılabilir bir şey. Ancak bu gülüş, yaklaşık on yıl geç gelen rüyanın sebebiydi aynı zamanda. Sadece onun değil ama aynı zamanda o rüyanın da. Neden bu etkileşim imkânsız olacak diye düşünüyorsunuz? Size hayatım hakkında düşünenin ben olmadığımı söylemiştim ya, yani bir şey ile başka şey arasında çift yönlü bir sembiyoz oluşturan da ben değilim. Belki kendi kendine oluşuyor. Özellikle öyle olmalı zira en elverişsiz vakti bulur, mesela ormana gidip yerde yabani çilek aradığımda veya köpeklere bir kâse yiyecek taşıdığımda. Ya da pencerenin önünde oturup göle bakarken. Gölün bu veya karşı kıyısında insan kalabalığı var, deniz yatakları, suyun içinde kafalar, tıpkı nilüfer çiçekleri, nergisler gibi... Tabii, söylemiştim ya size. Çığlıklar, bağırtılar, kahkahalar. Benimse bütün dikkatim, yaban çileğinde, köpeklerde veya birisi boğuldu mu boğulmadı mı, yardım mı istiyor diye insanların üstündedir. Kabul edin ki, bu anlar herhangi başka bir şey üzerinde düşünmek için çok da uygun anlar değildir. Ancak...

Özür dilerim, sizin lafınızı böldüm. Dinliyorum, evet dinliyorum. Öyle mi düşünüyorsunuz? Hayır, asla aynı yere dönülmez. İşin aslı şu ki o yer mevcut değildir artık, oraya geri dönmek mümkün değildir. Neden mi? Çünkü bana göre terk edilen yerler ölür.

Sadece bize, bizi özlüyorlarmış gibi gelir. Buna inanmamak gerek. Yurtdışındayken ormana dolaşmaya giderdim ama orman yabancı, ağaçlar yabancı, çalılar, patikalar yabancı, kuşlar yabancıydı. Ama her zaman, buradaki ormana gitmişim, buradaki patikalardan geçip buradaki ağaçların arasından yürüyormuşum, buradaki kuşları duyuyormuşum gibi gelirdi bana. Orada ormana gitmez oldum haliyle. Bir insan gidince, orası artık aynı yer olmaz. Bir insanın tek yeri, insanın içindedir. Buraya, başka bir yere ya da nerede olursa olsun oraya bağlı olmaksızın. Şimdi veya herhangi bir zaman. Dışarıdaki her şey yalnızca yanılsama,

durum, rastlantı, yanlış anlama. Bir insan kendisinin yeridir, özellikle de son yeri.

Yanlış anlamış olmayayım sizi? Aynı şeyden söz etmediğimiz kesin. Aynı şeyden mi söz ediyoruz? Eğer öyleyse neden şimdi çıktınız ortaya? Neden o zaman değil? Başka fırsatlar da vardı. O kadar numara yapmak zorunda kalmazdım. Bütün hayatımız boyunca yaşamak için numara yaptığımız gerçek. Numara yapmadığımız bir an bile yok. Kendi kendimize bile numara yaparız. Sonunda öyle bir an gelir ki artık numara yapmak istemeyiz. Kendimizden yorulmuşuzdur. Dünyadan, insanlardan değil, kendi kendimizden. Ama artık zamanın gelmiş olduğunu düşünmedimdi.

Sizi başkası mı sandım? Bence öyle değil. Başlangıçta olabilir. E, siz fasulye almaya gelince, herkes olabilirdiniz, o da gelir, bu da gelir, kim geliri ne bileyim ben. Evet, bir yerlerde karşılaştığımızı tahmin etmeliydim. Neden şapka ve paltoyla gelmemeliymişsiniz ki? Sonbahardayız, hava soğuk. Bakın, yakında hava dona çekecek. Bu mevsimde, sezon sonrası, bana kim gelecek, hem de ziyarete gelir gibi. Arada bir, ormancı gelir veya barajı kontrol etmek için birileri gelir ya da gelmez. Veya postacı Bay Robert'ten içinde para olan mektubu getirir, ayın birinde gelmesi gerekiyordu, hâlâ görünmedi. Son gelişinde artık buraya gelemeyeceğini, çünkü bisikletinin bozulduğunu, postalarımı bizzat gidip almam gerektiğini söylemişti. İşte hepsi bu, başka kimse yok.

Evlere mi? Gelirler elbette. Ama hepsi bana görünmez. Zaten çok nadiren gelirler, çünkü her şeyin yolunda olduğunu bilirler. Buraya birilerini getirenlerden söz etmiyorum bile. Bunlar asla bana gelmezler. Tam tersi. Bir kişi mi, iki kişi mi geldiklerini görmemem, duymamam için çaba harcarlar. Gece geç vakit gelirler. Uyuduğumu sanırlar, çünkü ışığım sönüktür. Ben her şeyi görürüm, duyarım, ama şöyle söyleyeyim, böyle işlere hiç karışmam. Zaten arabanın sesini duyarım. Bu sessizlikte göl en hafif hışırtıyı bile taşır. Baykuş öter, hava rüzgârsızsa, sanırsın ormanda ateş edilmiş. Yaban domuzlarının ormandan çıkışları topraktan duyulur. Zaten köpekler herkesten önce fırlayıp kapıya giderler, benim de çıkıp kim gelmiş diye kontrol etmem lazım. Kimin hangi eve geldiğini anlamak için çok yaklaşmam, yalnızca onları görecek kadar. Tabii söylemeye gerek yok, köpekleri yanıma almam. Onlar eve girer ben de evime dönerim. Herkesin otoparktan eve kadar biraz yürümesi

gerekir, bu da bana ne yapacağımı anlamam için yeterlidir. Evlerin önüne araba park edilmesini yasakladım. Yoksa ne olurdu biliyor musunuz? Her taraf yol. Zaten, gördüğünüz gibi, evlerin çoğu da kenarlarda yer alıyor. Arabalar göle kaysa ne olacak? Kim sorumlu olur? Ben, çünkü burada her şeye göz kulak olan benim.

Sadece bir olta balıkçısı bu mevsimde on on beş günlüğüne gelir. Hâlâ gelmedi, belki daha gelecektir. Kış erken gelmese bari, yoksa olta atamaz. Gerçi o da benden kaçar. Neden bilmem. Şu kıyının sonunda bir ev almıştı. Anahtarı bana bırakmıyor, içeri giremiyorum. Sezonda onu göremezsiniz, ev kapalı durur ama bu zamanlarda balık tutmaya gelir. Ama tutar mı tutmaz mı bilmem. Sabahtan kayığa biner, bazen bu tarafta bazen ötekinde, gölde durur. Öteki tarafta, azmanlaşmış sazlar, karaçalılar, kızıl ağaçlar yüzünden kıyıya neredeyse ulaşılmaz. O kayığın içinde sabahtan akşama kadar sazların arasında kaybolur. Akşamları da ışık yakmaz. Hemen yatıp uyur mu, bilmem. Hatta balıktan döner mi, onu da bilmem. Tabii, gidip de balık tuttun mu diye soracak halim yok. Tutmadıysa sormak hiç de uygun kaçmaz. Sadece şunu söyleyebilirim, hiç balık tutmuş mudur, bilmiyorum.

Belki de tutmuyordur. İyi de o zaman bütün gün kayıkta neden oturuyor? Yağmur yağsa bile inmez o kayıktan. Pelerine sarılır, başında da şapkası, yağmurun altında, öyle kayıkta oturur. Oltası da var tabii. Bazen gölün ortasında da avlanıyor, görüyorum. Oltayı normal bir olta gibi kayıktan sarkıtır. Bazen sudan çeker, kancayı kontrol eder, sonra atar, herhalde oltadır bu. Ama çektiğinde ucunda balık çırpındığını hiç görmedim. Tabii ki gölde balık var. Rutka'da vardı, niye gölde olmasın. Gerçi o kadar çok değil, o başka.

Kıyıda tutsa en azından balık vuruyor mu, vurmuyor mu diye sorarım. Ya da mantarın titreyip titremediğine bakabilirim. Gerçi balıkçılar olta mantarlarına bakılmasını sevmezler. Kâğıt oyuncuların, ellerine bakılmasını sevmedikleri gibi. Ama o kayıktan inmez ki. Bazen penceremin karşısında avlandığını gördüğümde gidip kıyıya oturuyorum. Kıyıdan oraya konuşulmaz. Vuruyor mu vurmuyor mu diye sormak için bile bağırmak lazım, balıklarını kaçırmak istemem.

Bilmem işte. Sadece olta balıkçısı olduğunu biliyorum. Hatta ben kıyıda otururken onun kayıktan beni görüp görmediğini de bilmiyorum. Gerçi ben onu görürüm. Siz başkalarını gördüğünüz-

de illa ki onlar da sizi görecek değil. Öyle ya. Ama balıkçı dediğin sürekli mantarına bakmak zorundadır, balık vurmaya başladı mı diye uyanık olacak...

Bazen şimdi olduğu gibi sonbaharlarda gölün üstü sisli olur, zaman zaman bütün gün sürer, adam siste kaybolur, kimi zaman bağırırım:

"Hey orada mısınız?!" Hatta kıyı boyu yürür, bağırırım:

"Orada mısınız? Neredesiniz?"

Bana asla cevap vermemiştir. Sesini yalnızca bir kere duydum: Kayığa binmeden önce, onu şafak sökmeden yakaladım ve neden kayığı karaya çekmediğini, gece dalgaların ortasında gölde bıraktığını sordum, zincirinin gürültüyle şangırdadığını ve bu yüzden sabaha kadar gözümü kırpmadığımı söyleyerek ona fırça attım. Uyumuş, duymamış. Bana sadece, "Kusura bakmayın" dedi.

Hepsi bu.

Şimdi sizi dinlerken, sesinizi ona benzettim, biliyor musunuz? E, o kadar kulağım var. Gerçi bana, çalmaktan geriye kalan tek şey bu. Yok canım, iddia etmiyorum. Ama sanki sesinizi duymuşluğum var. Neyse, fark etmez. Garip, burada oturmuş, fasulye ayıklıyoruz, sizi o kadar dinledim, dinledim ama şimdi farkına vardım.

Her zaman, herkesi sesinden tanıyabilirmişim gibi gelirdi. Yüzden değil, yüz değişir çünkü. Yüz sıklıkla kendisine benzemez. Yüzüne baktığında o kişi tanıdığın kişi mi, emin olmazsın. Ama sesi duyunca, unutulmuş da olsa insan hatırlar. Yüzler her türlü ifadeye bürünebilir, maskeler takabilir, çeşit çeşit buruşabilir ama ses buna asla izin vermez. Hani, ses kişiden bağımsızdır sanki. Şöyle söyleyeyim, telefonda bütün ses tonlarını duyarım, en yüksek seviyeden soluk almaya, suskunluğa kadar. Ya, öyle. Suskunluk da bir sestir. O da sözcüklerdendir. Kendilerine güvenlerini kaybetmiş sözcüklerden, denebilir belki. İnsan telefonda konuşurken bütün kendiliğiyle konuşur. Eğer sesinizi telefonda duymuş olsaydım, daha kolay hatırlayabilirdim.

Evet, telefonum var, odada, ama bozuk. Tamire götürmedim, gerekli değil çünkü. Kime telefon edeceğim ki? Kimsem yok. Birisinin benimle bir işi çıkarsa kalkar gelir. Cep telefonum mu olmalı diyorsunuz. Niye ki? Ha, burada sezonda cep telefonlarının neye yaradığını görüyorum. Herkesin telefonu kulağında. Bizim gibi şöyle oturup karşılıklı konuşan az, herkes telefonda. İnsanları birbirine

daha mı yaklaştırdığını düşünüyorsunuz? İnsanlar birbirlerinden gittikçe uzaklaşıyor. Eğer bu sonbahar ve kış aylarının geri getirdiği sessizlik olmasa, bilmem ki dayanılır mı burada.

Gelecek sezonda tabelalara, "Cep telefonlarınızı evinizde bırakın ya da kilise, tiyatro veya konserde olduğu gibi kapatın" diye yazsam mı acaba? Burada ne var? Kilise, tiyatro, konserdeki gibi sessizlik. Sadece sessizlik, bilmem ki başka ne? Sizin, sessizliğin gücünden haberiniz yok. Tabii sezon bitince, gökyüzünü, gölü, gün doğumunu, mehtaplı geceyi, güneşin batışını dinleyin; ormana gidip bütün ağaçları, çalıları, bitkileri dinleyin, yosunların üzerine uzanın. Karıncaları bir dinleseniz. Karınca yuvasının üstüne eğilseniz, tabii ki dikkatlice, yoksa üstünüze çıkarlar, sanırsınız ki uzay boşluğundasınız da evreni dinliyorsunuz. İnsan niye başka yerlere uçmak zorunda hisseder ki kendini?

Bazen kendi kendime, bu sessizliği çalmak mümkün olsaydı, işte ancak o zaman harika bir müzik olurdu diye düşünürüm. Ben mi? Ne diyorsunuz? Saksafonla mı? Yok, bu müzik saksafonla çalınmaz. Çoğu kez neden başka bir enstrüman öğrenmedim diye yanarım. Örneğin, öğretmenin bana okulda önerdiği gibi, keman çalsaydım. Ama ben saksafonu seçtim. Öyle başladı ve öyle kaldı. Bildiğiniz gibi, dans müziği çalardım. Tabii şimdi bunu konuşmanın anlamı yok, çünkü artık çalmıyorum.

Gerçi şöyle söyleyeyim, bir kurum orkestrasına falan rastlamasaydım çalar mıydım acaba diye merak ederim. Belki okuldaki çaldığımla kalırdım. Daha mı iyi olurdu, daha mı kötü bilmem ama en azından çalamamanın nasıl olduğunu denememiş olurdum.

Gençlik işte. İnsan gençken, kendisi için neyin iyi neyin kötü olacağını nasıl bilsin? Yok canım, hemen değil, ileride, uzak gelecekte. Hani hiç kimse öyle mi, böyle mi diye düşünmüyor, çünkü düşünecek bir şey yok. Eskiden gençlerin pek moda olduğunu söylemeye gerek yok. Her zaman öyleydi mi dediniz? Belki, ama tam olarak aynı değil. O zamanlarda gençler olmadan bir şey olmazdı. Her toplantıda, kurulda, kutlamada mutlaka bir genç olurdu. Her delegasyonda da öyle, en azından bir genç bulunurdu. Tabii bir de kadın. Gençler hakkında, önlerinde gelecek var, yeni ve daha iyi bir dünyayı inşa edecek olan onlar, her şey onların ellerinde denirdi. Doğru, hep böyle söylenir, sonra gençler yaşlanır ve arkalarındaki

gençlere bırakırlar yerlerini. Evet, dünya öyle düşündüğümüz gibi, kolayca değişecek bir yer değil.

Hatta, orkestrada genç birinin bulunmasına karar vermelerinde aynı sebebin rol oynayıp oynamadığını merak ederim bazen. Çünkü açıkçası o zamanlar çok da bir şey bilmiyordum. Gerçi kendimi de genç hissetmiyordum ya. Yeni ve daha iyi bir dünyaya inanıyordum, çünkü eski dünya, savaştan sonra sadece harabe olarak kalmıştı. Gerçekten de, esas savaştan sonra savaşın ne olduğu ortaya çıkmıştı, sadece insanın değil, Tanrı'nın büyük yenilgisiydi bu. Öyle ki insan adeta haddini aşmış, artık bir daha ayağa kalkamayacak gibi görünüyordu. Öte yandan Tanrı varlığını kanıtlamayı başaramamıştı. Hiçbir şey anlamak zorunda değildim. Bütün bunların bir örneği de kendimdim.

Görüyorum ki bir konuda bana katılmıyorsunuz. Neden hiçbir şey söylemiyorsunuz? Ne istiyorsanız söyleyin lütfen. Buyurun, dinliyorum. Yok, öyle değil. Sadece bana, Tanrı'nın zamanı geçmiş gibi gelmiyordu. Hatta ben öyle düşünmüyordum ama artık dua edemiyordum. Bazen, kimsenin olmadığı yerlerde, onu bunu bahane edip ağlardım. Sadece inanmak için herhangi bir şeye inanmaya hazırdım. Yeni ve daha iyi dünyadan daha çok neye inanılırdı ki? Özellikle de şantiyelerde çalışırken, her bir inşaat bu inancın bir parçasıydı zaten. İnşa edildi yani, itiraz edemezsiniz. Engeller vardı, hep bir şeyler eksikti, o yoktu, bu yoktu, çalıp çırpıyorlardı ama inşa ediliyordu.

Yok, sizinle tartışacak değilim. Konuğumsunuz, dediğiniz gibi olsun. Zaten artık umurumda değil. Durun bakayım, sizi bir fotoğrafta mı gördüm acaba? Tabii ya, gençlik yıllarımız sırasında. Fotoğrafta çıkmaz mısınız? Bu nasıl olur? Gölgeniz bile mi? Durduğunuz ya da oturduğunuz yerin aydınlığının izi olarak da mı? O bile mi? Hiçbir şekilde çıkmazsınız yani? İşte bunu anlamıyorum. Acaba köpekler... Sakince uyuyorlar. Görüyor musunuz? Evet, uyandılar. E, Reks? E, Pati? Ne gördünüz rüyanızda? Bir bakın, bu beyefendiyle fasulye ayıklıyoruz. Uyuyun, uyuyun. Zamanı gelince sizi uyandıracağım.

Bende sadece tek bir resim var. Ama onda siz var mısınız, hatırlamıyorum. Gösteririm sonra. Hangi resim mi? Size bir rüyadan söz etmiştim. Söz ettim, gerçekten ettim. Hatta artık üstünde düşünecek daha iyi bir şeyim olmamasına şaştınız. Yurtdışındaydım. Çok az rüya görürdüm. Zaten şimdi de öyle ya. O zaman orkestrada çalı-

yordum, çoğu zaman gece yarısı, yorgun argın eve dönüyordum, rüya görecek gücüm kalmıyordu. Zaten görsem bile uyandığımda hatırlamıyordum. Bir gece bir rüya gördüm, sanki bir perdeye yansıtılıyordu. Tam hatırlamıyorum ama herhalde bitmemişti ki yataktan fırladım, yatağın kenarına oturdum. İtiraf edeyim, yalnız uyumuyordum, yanımdaki kadın da uyandı. Huzursuzca ne oldu diye sordu.

"Rüya gördüm."

"Anlatsana."

Ne anlatayım, yatağın kenarında oturmam mı rüyaydı, yoksa o rüya gerçek miydi, hangisi gerçekti hangisi rüyaydı, kendim emin değildim ki.

"Neyse, seni görmedim" dedim, onu sakinleştirmek için "Uyu sen, hâlâ gece."

"Başka kadınları mı gördün?"

"Evet."

"Her zaman başka kadınları görürsünüz zaten" dedi ve hemen uyudu.

Ben hâlâ yatağın kenarında oturmuş, bu benim rüyam mıydı, diye düşüncelerle boğuşuyordum. Yoksa benim olmadığına mı inanmalıyım.

Şimdiki gibi sonbaharmış, otlakta oturuyormuşum, başımda şapka var. İnanmazsınız, trende bıraktığım, kahverengi keçe şapkanın aynısı. Onca zaman geçmiş, onu çoktan unuttuğumu söyleyebilirim. Yok canım, tersine, sonra çok şapka taktım. Bütün ömrüm boyunca şapka taktım. Başımı başka biçimde kapamayı düşünemem bile. Hatta şapkaya karşı bir çeşit saygım vardır. Şapkalı biri bende, en azından başka biçimde başını kapatanlara göre daha fazla ilgi uyandırır. Kadınları kast etmiyorum. Şapkalı kadınlar, hafızamda en çok yer edenlerdir. Kendimi şapkayla çok iyi hissederim. Sanki başka birisiymişim, kendimden daha üstün, her şeyin onun için arka planda cereyan ettiği birisiymişim gibi. Yok, öyle övündüğümden değil. Tersine. Yaşamaktan korkuyordum. Hani bir kabuktan yeni çıkmışım da her yerim acıyacakmış gibi gelirdi. Evet, uzun süre korktum yaşamaktan. İnanmazsınız, şapka bana çok yardımcı olmuştu. İnsanların gözlerinin içine bakmaya, hiçbirine güvenmemeye başlamıştım. Şapkam varken hafızam nasılsa daha az acı veriyordu.

Daha ne söyleyeyim, şapkayla selam vermeyi de severdim. Bu bana gerçek bir zevk verirdi. Zaten şapkayla verilen selamın dışında tam bir selam yoktur. Bir rüzgâr şapkayı başımdan almaya kalkışsa, ah bu nasıl hoşuma giderdi, tahmin edemezsiniz. Bir kenarından onu tutarken, sanki onunla birleşmişim gibi hissederdim. Dahası bu şapkaya çoğu zaman iki elimle tuttuğumda *ben* yerimde duruyormuşum gibi gelirdi. İsterse çıldırsın o fırtına, asla şapkamı kafamdan almasına izin veremezdim.

Evet, çok şapkam oldu, değişik renklerde, biçimlerde, değişik kumaşlardan, değişik markalardan. Şapkaya verdiğim paraya acımazdım. Ne paraya, ne zamana. Pek çok dükkân gezer, bana uygun olanı bulana kadar dener, dururdum. Bir şapkayı çok uzun süre takmazdım. Sadece modası geçtiğinde değiştirmezdim yani. Ama atmazdım da. Yaşam bana dünyanın döndüğü gibi, her şeyin bir döngü olduğunu öğretti. Moda da öyle. Şimdi moda olmayan, bir süre sonra çok moda olur.

Evet, doğru. Ama şapka modaymış veya başı başka türlü kapatmak modaymış, beni ilgilendirmezdi. Zaten şapkanın tamamen demode olduğu vaki değil. Bugün de şapkalı kadın ve erkeklere rastlıyoruz. Belki de sadece şapka dünyanın istikrarına tanıklık eden tek şeydir. Değil mi? Düşünün bir, ne kadar şey geldi geçti, ne kadar şey ortaya çıktı ama şapka hep buralardaydı.

Bütün dairem şapkayla dolu olurdu. Artık dolaplara sığmazdı. Raflarda kitaplarla birlikte, kitapların üstünde uzanırlardı, komodinlerde, pencere pervazlarında, yani her yerde dururlardı. Girişte antik bir askım vardı; tepesinde, uçlarında pirinç düğmeleri olan geyik boynuzu gibi dökme demir askılar bulunurdu, bunların hepsinde şapkalar asılıydı.

Evet, iyi para kazanıyordum. Tabii birdenbire olmadığını söylemeye gerek yok. Dans orkestraları genelde iyi kazanır. Aslında çalınan lokale bağlı. Bildiğiniz gibi, klasik müziği az insan dinliyor ama dans müziğiyle herkes dans ediyor. Şöyle söyleyeyim, bana göre dans, öyle sanıldığı gibi sadece dans etmek değildir. Ancak dans ederken, kimin kim olduğu anlaşılır. Konuşurken değil, dans ederken. Sofrada değil, dans ederken. Hatta savaşta bile değil. Dans esnasında. Dans müziği çalmasaydım, insanları bu kadar iyi tanımazdım.

Şu veya bu orkestrada çalarken sık sık şapka takardım. Saksafoncuların şapka takmaları uygundur. Hatta havalı olur. Orkestranın

diğer elemanlarının başları açık, bir tek saksafoncuda şapka var. Gerçi bazen bütün orkestra elemanlarının da şapka taktığı olurdu. Şimdi hangi orkestra hatırlamıyorum ama bir afişimizde hepimiz şapkalıyız; ya, işte o zaman rüyamda, resimde başımda olan, kahverengi keçe şapkam var, hani dükkânda denediğim. Haydi buyurun da bunu açıklayın bakalım? Yok, kesinlikle o kahverengi keçe, kulaklarıma kadar düşen.

Büyük olduğu, daha uzaktan belliydi. Belirlenmemiş bir noktadan gelen kendime bakar gibi yürüyorum. Bu rüyalarda olur. Ama sadece rüyalarda değil. Engebeli çayırlarda yürürken her adımda, şapka başımda yaylanıyor. Kendine bakınca, kafanda hissettiğinden daha net görüyorsun bunu. Sizinkine benzer bir paltom var. Paltonun altında takım elbise, galiba kravat ama desenini, rengini hatırlamıyorum. Zira, sizinkine benzer bir atkı, kravatı saklıyor. Öte yandan, ayakkabılarımı bağcıklarından birbirine bağlayıp omzuma atmışım, yalınayak yürüyorum. Neden mi yalınayak? Bunu açıklayamam. Rahatıma geliyordu herhalde. Paçalarımı bileklerimin üstüne kadar sıvamışım ama bu yetmemiş, bir bakıyorum, çiğden, pantolon dizlerime kadar ıslak. Otlar uzamış, uzun zamandır kimse onları biçmemiş gibi. Sis öyle yoğun ki içinde bir görünüp bir kayboluyorum, sisin içinde otlaktan geçen ben miyim, değil miyim, bilemiyorum. Sadece şapka bana bunun başka biri olamayacağını kanıtlıyor. Özellikle ayaklarımın altında, gece çöken don çözülmekteymiş gibi, ısırıcı soğuğu hissediyorum.

Hiçbir yere yetişmem gerekmediği halde oldukça hızlı yürüyorum. Sis görüntüyü silikleştiriyor, yani ben olduğumdan tam olarak emin olamıyorum. Eğer böyle bir duygu olabiliyorsa tabii. Belirsiz bir noktadan bu otlakta, sis içinde nasıl yürüdüğüme bakarken ben olduğumu tahmin eder gibiyim. Belki de kahverengi keçe ve çok büyük olduğu için sadece şapka bir tek gözüme takılıyor. Ağzımda, sisin soğuk ve nemli tadı var, bunun sisle içime işlediğini hissediyorum.

Bir an duruyor ve mendilimle sisi alnımdan siliyorum, sonra pantolonun paçalarını daha da sıvamak için eğiliyorum ki, şapka başımdan düşüyor. Onu otlarda aramaya başlıyorum, o sırada uyanabilirdim, çünkü şapkam yokken tek bacağım rüya âleminin dışında gibiydi. Bu benim için daha iyi olurdu, ne de olsa bu siste, bu otlakta yürümek ve uyandıktan sonra da bu rüyayı hatırlamak

zorunda kalmazdım. Bunlar sadece rüyaydı, otlaktı, sisti, bunları rüyadan gerçek hayatıma getirmeye değmezdi.

Birden güneş gösteriyor yüzünü, o zamana kadar sisin arkasında kalmış. Sis geniş bir alanı kaplamış kaplamasına ama aynı zamanda yükseklere kadar da çıkmış. Böyle sisler vardır. O zaman şapkamın benden bir adım ötede, otların ardında olduğunu görüyorum. Şapkanın yanında bir ineğin burnu duruyor, sanki onu kokluyor. Yavaşça eğilip burnunun ucundan şapkayı alıyorum, o anda inek sisten tümüyle sıyrılıyor. O sırada oradan, buradan sanki sisten bir duvar gibi inekler gelmeye başlıyor. Ben izlerken güneş sisi iyice inceltiyor, otlak genişliyor ve gittikçe daha çok sayıda inek, birisi sisten onları bana doğru kovalıyormuşçasına ortaya çıkıyor. Bazıları yüzlerini kaldırıp benim varlığımdan şaşırmış gibi bakıyorlar. Bazıları o kadar yakınıma gelmiş ki onların sessiz, kocaman gözlerini görüyorum.

Onların karşısında korkuya kapılıyorum. Hızlı adımlarla yürüyor, arkamdan geliyorlar mı diye dönüp dönüp bakıyorum. Gerçi inekler dünyanın en yumuşak yaratıkları. İnsan dahil, bütün yaratıklar içinde öyledir. İyi bilirim, çünkü çok otlattım onları. Yok, yürümüyor, duruyor, onlardan neden kaçtığımı anlayamıyorlarmış gibi bana bakıyorlar. Bir köstebek yuvasına takılıp düşecektim az daha. Dedemin belki de bir kürekle köstebeği beklediğini düşündüm. Ama hayır. İneklerin peşimden gelip gelmediklerine bakmak için başımı arkaya çevirdiğim içindi.

Sürekli arkama baktığımdan, kurumuş patates otu yığınının yanında duran bir grup kadına tesadüf ettim. Bu nedir bilir misiniz? Patatesi topraktan çıkardıktan sonra geriye kalan ottur. Bunlarla ateş yakıp içinde patates pişirirsiniz. Her yeri duman kaplar. Arabayla, sonbaharda giderken, ama şimdi değil, biraz daha erken bir vakitte, tarlalarda öbek öbek tüten dumanlar görülür.

Sis açıldıkça daha çok patates otu yığını görülmeye başlıyor. Hepsinin başında da simsiyah giyinmiş bir grup kadın. Şapkama dokunarak onları selamlayıp geçmek için izin isteyecek gibi oluyorum ama kadınlardan biri bana dönüp elini dudaklarına koyarak sus işareti yapıyor. Bu çok kısa bir an sürüyor, ancak yüzündeki tarifsiz kederi yakalıyorum. Başında kocaman kenarlı siyah bir şapka var, gözleri kocaman ve kara renkli, öyle ki bu keder içime işliyor.

Biraz açılıyorlar, yine siyah ama kenarı daha ince olan şapkalı bir başka kadın beni aralarında durmam için buyur eden bir el hareketi yapıyor. Ateş yakmak istediklerini, ancak kibritlerinin olmadığını düşünüyorum. Ot yığını, sonbahar, otlak, inekler, sis, her şey bunu gösteriyor. Belki patates pişirmeye niyetleri var? Kibriti çıkarmak için elimi cebime sokacakken en yakınımda duran kadın elimi tutup yüzüme sitemle bakıyor.

Bu yığının başında kaç kadın var, bilmiyorum. Saymamışım zira. Zaten rüya bu, rüya sayıyı sevmez. Kadınların çoğu zengin giysileri giymiş, siyah paltolar, siyah kürkler, siyah şapkalar, şallar, eldivenler. Ve her bir siyahın tonu da farklı.

Birinin siyah tüllü, yuvarlak bir şapkası var. Bir başkası, siyah güllerle süslü kocaman bir şapka takıyor, galiba, bana dönüp sus işareti yapan kadın bu. Ama o zaman bu gülleri fark etmemişim. Ötekinin, haşhaş tohumu büyüklüğünde siyah bir inci yapıştırılmış minicik bir şapkası var. Böyle bir inci olmadığını biliyorum da, rüya işte. Beriki, şapka takmamış, başında siyah bir şal var, gözlerinde altın çerçeveli gözlük ve sırtında siste pırıl pırıl parlayan kapkara bir kürk. Bir başkasının şapkasından aşağıya kara bir peçe sarkıyor ama öyle kalın ki yüz hatlarını görmek olanaksız. Ve bu keder bana en çok acı verenmiş gibi geliyor.

Aralarında köylü kadınlar da var. Atkılarına sarınmışlar, üzerlerinde yelekleri, yıpranmış paltoları, ayaklarında eğri büğrü çarıkları, yaşamın kederinden veya angaryalarından kamburları çıkmış. Galiba benim hissettiğimden daha soğuk olmalı ki, mosmor olmuş ellerine hohluyorlar. Aklıma o zengin giysili kadınların, yaşadıkları yerden buraya patates pişirmek için gelmiş olan kızları, gelinleri, kuzenleri olabileceği geliyor. Bu hanımefendilerin ateşte közlenmiş patates tadından başka ne eksikleri olur ki.

"Patatesler ateşe kondu mu?" diye fısıltıyla soruyorum.

Haşhaş tohumu büyüklüğünde incisi olan kadın, "Hangi patatesler?" diyor öfkeyle.

"Ya ne peki?"

Köylü kadınlardan biri, ellerine hohlayarak "Ölüyorlar" diyor kederli bir sesle.

"Kim? Nerede?" Hiçbir şey anlamıyorum.

Şapkasında kara güller olan kadın, "Yaşlı köylüler burada, bu yığının üstünde ölüyorlar" diye fısıldıyor kulağıma.

Köylü kadınlardan biri, "Merhamet et Tanrım" diye iç çekiyor ama hıçkırıklar sözlerine mani oluyor.

"Nasıl ölüyorlar?" Hâlâ hiçbir şey anlamıyorum.

O zaman beni o kara gözlüklü olan azarlıyor:

"Lütfen konuşmayın. Biraz saygı gösterin."

Buna rağmen yığının üstüne eğilip bizim köyden bir tanıdık var mı diye bakmak istiyorum. Fakat son bakış için çok dar bir aralık bırakılmış, bir şey göremiyorum. Aralığı biraz genişletmek istiyorum ama üstümde bir fısıltı duyuyorum:

"Lütfen yapmayın."

Kim diye bakıyorum ama ne o hanımefendileri, ne köylü kadınları tanıyorum. Sanki bir tek şu peçeli olanı bir yerlerden görmüşlüğüm var. Emin olmak için peçenin biraz kalkması gerek. Peçe gece gibi karanlık, bir de üzerinde sineklere benzer düğümler var. Ona sürekli bakarsam, diye düşünüyorum, belki gözyaşlarını silmek için peçeyi aralar. Ama o sırada peçeden bir ses geliyor:

"Lütfen bana öyle bakmayın. O, ben değilim, düşündüklerinize rağmen."

"Nihayet rahip geliyor" diyor, köylü kadınlardan biri.

Gerçekten de rahibi görüyorum. Biraz ileride, bir yığının önünde diz çökmüş olan rahip ayağa kalkmış, bize doğru geliyor. Cüppesini giymiş, atkısı boynunda, elinde İncili. Tam bağırmak üzereydim:

"Hey, Rahip! Beni tanıdın mı?"

Onu hemen tanıyorum. Ama bize yaklaşınca, inşaattaki kaynakçı değil de bir fotoğrafçı oluyor. Bize sormadan fotoğrafımızı çekiyor. Bu kadınlarla birlikte, kuru patates otlarının başında, kafamda kahverengi keçe şapkamla duruyorum. Düşünebiliyor musunuz, yaşam boyu onca şapkam varken, o kahverengi şapkayla fotoğrafım çekiliyor.

Deklanşöre basıyor ve fotoğraf hemen makineden çıkıyor. Renkli. Şapkam kahverengi, otlak yeşil, yanında durduğumuz yığın grimsi, kadınların giysilerinin her biri siyahın farklı tonlarında. Galiba, bir dergiden geldiğini söylüyor ama adını hatırlamıyorum. Otlaklardaki kuru patates ot yığınları üzerinde yaşlı köylülerin öldüğünü öğrendiği için buraya geldiğini söylüyor.

"Derginin bu sayısı, peynir ekmek gibi satacak" diye övünüyor peşinen. Ama yığının içini de çekmesi gerekiyor.

Fotoğraf makinesine uzun bir objektif takıyor. Yığının yanına çöküyor. Objektifi son nefes büyüklüğündeki aralığa doğrultuyor. Heyecanlanmış bir halde arka arkaya deklanşöre basıyor, harika, muhteşem, bu daha iyi. Ancak işini bitirince, yığından biri onu içeri çekmeye başlıyor. Direniyor da direniyor, İmdat, diye haykırıyor ve en sonunda makineyi bırakmak zorunda kalıyor. Ve onu kaybediyor.

Şöyle söyleyeyim, o fotoğrafa baktıkça, yığının içine eğilip kimin öldüğünü görmek beni de çok çekiyor. Bir gün eğileceğim. Yapmak zorundayım. Beni tutan tek şey yanımda duran kadınlar, gerçi hiçbirini tanımıyorum ama. Özellikle de o siyah güllü şapkalı kadın. Siyah gül ne demek bilir misiniz? Belki bu rüyayı tabir edebilirsiniz. Bu arada bir şeyi söylemeyi unuttum, cebimden kibriti çıkarmak istediğimde elimi tutup yüzüme sitemle bakarken, bu güllerden biri kopup ayaklarımın dibine düşüyor. Eğilip alacağım ama eğilince şapkam düşer diye çekiniyorum.

Siyah gülün mutlaka bir anlamı olmalı, bahçelerde böyle güllere rastlanmaz. Bir keresinde yurtdışında bir gül sergisine gitmiştim; biçimlerinden, renklerinden insanın gözleri kamaşıyordu. Herhalde dünyanın bütün gülleri vardı ama hiç siyah gül yoktu.

Siz rüyalara inanır mısınız? Bu rüyayı görene dek ben inanmazdım. Rüyalara hiç önem vermezdim. Ancak şimdi bu fotoğrafa bazen baktığımda, rüyamdan buradaki dünyaya geçtiğimi ve burada yaşamaya devam etmem gerektiğini düşünüyorum. Merak ediyorum, acaba beni tanıyacak mısınız diye. Şimdikinden biraz daha gencim ama çok değil. Belki kadınlardan birini tanırsınız. Belki içlerinden biri iyi tanıdığınız bir kadındır.

Ne yapalım, çay içelim mi? Yoksa kahve mi tercih edersiniz? Çayı siyah mı yeşil mi istersiniz? Ben sadece yeşil içiyorum. Şeker kullanıyor musunuz? Bir dakika, şuralarda bir yerde şekerlik olacaktı. Ben şekersiz içiyorum da. Zaten genel olarak şeker kullanmam. Hah, burada. Eğer itirazınız yoksa aramıza bir tabure çekeyim, çaylarımızı üstüne koyarız. Evet, şekerlik gümüş. Şekerliği de şamdanları aldığım dükkândan almıştım. Eh, o zaman altın çağlarımı yaşıyordum. Beş yıldızlı bir otelde çalıyordum. Hatırlıyorum, yeşil klapası olan beyaz smokinler giyiyorduk. Yok, her akşam değil. Değişik kostümlerimiz vardı. Konuklara ya da geceye bağlı olarak enstrümanlar da değişirdi. Bazen aynı gecede, çaldığımız parçaya

göre değiştirirdik kıyafetlerimizi. Ama saksafon hep olurdu, değişse değişse, altodan tenora veya sopranoya değişirdi.

Buyurun, çay. Fincanda içelim. Beğendiniz mi? Çok güzel. Orkestra, doğum günü hediyesi olarak almıştı bana. Bir gün geleceğinizi ve bunlarla çay içeceğimizi bekliyorlarmış gibi. Tek başımayken bunları kullanmam. Kahveyi, çayı, sütü hep kupadan içerim. E, kime çay ikram edeceğim bunlarla, hiç fırsat olmadı ki. Aynısının küçüğünden bir çift fincanım daha var. Kahve isteseydiniz, size şeker yerine bal verirdim. Balla denemeye değer. Hiç ballı kahve içtiniz mi? Size sonra denemeniz için yaparın. Ben kahveyi sadece balla içerim. Kahve balla olduğunda, şekerli kahveden çok farklı bir tatta oluyor. Yok, kahvenin tadını kaybettirmiyor ama kremadan daha yumuşak yapıyor. Eğer krema isterseniz, kremam yok ne yazık ki. Geç olmasa gidip bakkaldan alırdım. Bakkal birkaç kilometre ötede ama araba olunca kolay. Buradan gölün diğer tarafına gideceksiniz, o kadar.

Geleceğinizi bilseydim, krema alırdım. Hazırlanırdım. Keşke haber verseydiniz. Telefon mu ettiniz? E, sinyal sesi yok ki. Kırılmayın ama içtenlikle söyleyeyim, iyi ki telefon etmediniz, yoksa size fasulyem yok derdim. Birisi bana şaka yapıyor diye düşünürdüm. Hatta kendinizi telefonda tanıtsanız bile size inanmazdım. Başka birinin yerine geçtiğinizi düşünürdüm. Ama en azından şimdi sizi görünce, şundan eminim ki, bir yerlerde karşılaştık sizle, ama ne zaman, nerede? Bunca yaşayıp da karşılaşmamak olur mu?

16

Mum yakayım mı? Şamdanı getirirdim. Bu kadar fasulye ayıkladık, iyi dost olabilirdik. Zaten kesinlikle bir zamanlar... E, bunca uzun zaman görüşmeyip de insan insana kavuşunca, kutlama yapılır.

Şöyle desem, eminim itiraz etmezsiniz: İnsan hayatının aşağı yukarı yarısına kadar o kadar çok insan tanır ki, hepsini hatırlamak kimi zaman zor olur ama diğer yarısında bu sayı azalmaya başlar ve sonunda insan, tanıyıp bildiği tek kişinin kendisi olduğunu görür. Yok kök salıp herkesten çok yaşayacağından değil sadece. Daha çok, hayat bize bu biçimde arkamızda ne kadar kaldığını, önümüzde ne kadar olduğunu gösterir. Ardımızda koca bir ömür, önümüzde azıcık daha. Yani sizin gibi biri, fasulye almak için bile gelse ve bir de sanki tanıdık geliyorsa bir yerden, en azından mum yakmak gerek. Böyle bir anda artık tanıdığın herhangi bir kişi, bütün tanıdıkların yerini alır.

Çalabilseydim, şimdi bunu kutlamak amacıyla bir şeyler çalardım. Ama elden ne gelir. Şurası su götürmez ki canım istiyor. Zaten sık sık aklıma gelir. Hatta gün olur, saksafonu çantasından çıkarır, boynuma asarım, ağzıma ağızlığı alırım, ellerimi aletin üstüne koyarım ama tuşlara basmaya cesaretim olmaz. Fasulye ayıklamaya gelince, gördüğünüz gibi ellerim iyi kötü işe yarıyor. Başka işlerde de öyle. Mezar taşlarını boyamak bile işkenceyken, nerede kaldı saksafon çalmak. Parmaklarım hemen kaskatı oluveriyor. O zaman üflemekten bile korkuyorum ama kendimi duyuyorum. Belki inanmazsınız, çalmıyorum ama duyuyorum. Benim köpekler de beni duyarlar. Kulaklarını dikip yattıklarını görürüm. Göğüsleri sakindir, derilerinde bir seğirme, titreme yoktur, yüzleri gergin, kulakları hiçbir şeyi kaçırmak istemezcesine dimdiktir. Sadece hayal değil, çalıyorumdur. Onlar duyar, ben duyarım. Ağzımla, nefesimle, tuşlara basmaktan korkan ellerimle, her şeyimle çalarım. Kendi çalışımı tanımaz mıyım? Kendimi dinlerim, ruhumu dinlerim, ben olduğumu nasıl bilmem?

Şöyle söyleyeyim, onca yıl çaldıktan sonra, ancak şimdi bu saksafonun nasıl bir enstrüman olduğunu anlıyorum. Bu çalış şekliyle, sadece kendinizi duyarsınız, dahası müzikten daha fazla şey duyarsınız. Kendi sınırlarınızı aşmış gibi. Belki bütün enstrümanlarda bu böyledir ama ben saksafon çaldığım için sadece ondan söz edebilirim. Bu enstrümanın neyi yapıp neyi yapamayacağını bildiğini, her bir parçasını kendi elin, gözün, ağzın, burnun gibi tanıdığını, hangi parçanın hangi parçaya bağlandığını bildiğini sanırsın... Ama aslında neredeyse hiçbir şey bilmiyormuşsun. Ancak çalmayı bırakınca...

Yeni bir ağızlık alırken denerdim de denerdim, satıcı beni tatmin edinceye kadar, getirip dururdu. Her şeyi bildiğini sanırsın. Hatta bir keresinde, bir dükkânda, "Bize değişik değişik orkestralardan müzisyenler gelir ama böyle müşkülpesendini görmedim" dendiğini bile duydum. Yalnız tabii bir şey var, diyelim ki, iki ağızlık da abanozdan ama ikisinden de çıkan ses farklı olur. Yok, sadece abanozdan değil. Pirinç veya gümüş de olabilirdi. Aynı materyal olsa da sesi farklı çıkar. Buna neyin sebep olduğunu bilmenin imkânı yoktur. Kamış olanlar için aynı şey söz konusu: Uygun bir bambu olmalı. Ama uygun bambu ne demek? İşte her şey olabilir. Hangi toprakta yetişmiş, hangi yılda ve nerede boy atmış, güneş az mıymış, yağmur az mıymış, çok muymuş? İyi kesilmiş mi, her iki tarafı da eşit kurutulmuş mu? Her şeyden önce yumuşak mı, sert mi? Bütün bunlar sese etki eder. Hatta bu kamışı hazırlayan insan elleri bile sese kesin etki eder. Her bir kamışı uygun sesi alana kadar ovalardım. Bilirsiniz, ağızlık ve kamış saksafonun en önemli parçalarıdır. Tabii diğer parçaların da önemli olduklarını söylemeye gerek yok, boynu, tuşlara sıkıca oturan petleri, çan kısmı, her şeyin farklı görevi var, ağızlıktaki mantardan tutun da tüm uzunluğu boyunca titremesini sağlayan, kamışı tutan çembere kadar, hepsi önemli.

Ama ağızlık ve kamış içlerinde en önemli olan aksamlardır. Sadece nefesinizi müziğe dönüştürdükleri için değil. Bunun yanında, insanın içindeki tüm yaşamı, hatıraları, hatta hatırlanmayan kısımları bile, adeta ortaya çıkarırlar, hatta insanın içindeki her bir umudu; insanlara, dünyaya, hatta Tanrı'ya duyduğunuz garezi bile.

Sizce şansım olabilir miydi? Ama sizin dediğiniz orkestralarda saksafon nadir bulunur. Belki sadece dans orkestralarında çalma-

saydım... Veya yüksek bir okul bitirip oradan çalabildiğime dair bir belge almış olsaydım. Nasıl olduğunu bilirsiniz. İnsan doğduğunda bile bir belge veriyorlar. Onsuz insanın doğduğu belli olmaz. Öldüğünde de belgenin olması lazım, yoksa öldüğü belli olmaz. Dünya böyle kurulmuş, daha nasıl anlatayım size. İkimiz de aynı dünyadanız, herhalde kuşkunuz yok bundan? Yani burada oturmuş, fasulye ayıklıyoruz, öyleyse varız. Kim bunu söylerse, doğrudur. Ama yeterli değil. Her şeyin bir şey veya bir kimse tarafından onaylanması gerek. Ancak fasulye ayıkladığımız sürece buna zorunlu değiliz.

Söylemek istediğim bu değildi. Sadece varoluşun kanıt olmadığını söylemek istiyordum. Varoluş bizi sadece kuşkularla çevirir. Lütfen beni yanlış anlamayın. Genel olarak konuşuyorum, sizi veya kendimi kastetmiyorum. Sizi tanımıyorum zaten. Hakkınızda şunu veya bunu tahmin edebilirim ama sizi tanımıyorum. Evet, fasulye ayıklıyoruz, hepsi bu. Bitirdiğimizde siz gideceksiniz, peki ya sonra? Ben sizi hatırlamayacağım, hele siz beni hiç. Ne, doğru değil mi, ben hatırlanmaya değer birisi değilim ki. Dans orkestrasında çalan bir elektrikçi. Eğer benim çaldığım lokalde dans edecek olsaydınız, tutup da saksafoncuya dikkat etmezdiniz.

Yok, bağışlayın, sizi herhangi bir şey söylemeye zorlamak niyetim değil. Nezaketen öyle yapmak zorunda olduğunuzu hissedebilirdiniz. A, tabii söylemeye gerek yok, nasıl olur da unuturdunuz, hiç şüpheniz olmazdı, burada mı orada mı diye, tabii ki burada, orada, doğru, o falan filan zamanda. Burada ya da orada, bu zamanda ya da o zamanda. Niçin?

Doğrudur, insan yıllar sonra birisiyle karşılaşır ve ikisinin de eski hallerinin yerinde yeller esse de ikisi de eskiden oldukları kişiymiş gibi davranmak zorunda kalır. Ya da o zamanlardan küçücük bir kalıntı kalmış olsa, tutun ki kalmış olsun, insan hatırlamak için kafa yorar ama böyle bir kişinin var olduğunu hatırlayamaz bile. İşte böyle anlarda insan hatırlıyormuş gibi yapmak zorundadır. Bazen merak ederim, böyle numaraya yatmasak o kişi var olur muydu diye. Var olmuş olmak mümkün olur muydu diye. Zaten hafıza, hatırlama bahanesinden başka nedir ki? Nasıl ki orman, ağaçlara muhtaçtır ya da nehir, yatağına, biz de hafızaya muhtacızdır. Dahasını söyleyeyim, bana göre bizi yaratan hafızadır. Sadece bizi değil, genel olarak bütün dünyayı.

Zaten hafızamızın izin verdiği ölçüde yaşamamız gerekir. Daha fazla değil. Şöyle söyleyeyim, aslında insan çok uzun yaşıyor, ne kadar kısa sanılsa da. Öyle mi düşünüyorsunuz? Bu durumda benim köpeklerim veya başka yaratıklar buna ne der? Çok uzun. Benden önce ölseler bile yine de uzun diye düşünüyorum. İnsanın hafızası kısa bir yaşama uygundur. Kimsenin hafızası bu kadar uzun bir süreyi kapsayacak durumda değildir. İyi ki öyle mi diyorsunuz? Neden? Hiç kimse böyle bir hafızayı taşıyamaz mıydı? Dünya bu hafıza yüzünden parçalanır mıydı? Belki de. Gerçi hafızanın kapsamadıkları, bize pusu kurar. Bu nedenle, bana göre fazla uzun süre yaşıyoruz. Dediğim gibi, hafızamızın izin verdiği ve sınırlarımızı belirlediği ölçüde yaşamak gerek. Hayat için herhangi başka bir ölçü biliyor musunuz?

Sorduğum için bağışlayın ama çok uzun yaşamışsınız gibi bir duyguya kapıldınız mı hiç? Bu, pek çok insan gibi, sizin de yaşamayı sevdiğinizi kanıtlar. Bunu anlarım, özellikle de kaderiyle uyum içinde yaşadığına inanıyorsa insan. Ya, evet, kaderle uyum içinde yaşamak daha kolaydır. Ama ben kadere inanmam. Her şey rastlantıdır, sadece rastlantı, sadece rastlantı. Burada işlerin nasıl yürüdüğüne bakacak olsanız, dünya da hayat da öyle görünür. Buraya gelmeye değer miydi o zaman? Size hemen fasulye ayıklatmaya başladım ya. Ama fasulye almak istemiştiniz, hatırladınız mı? Benim de ayıklanmamış fasulyem vardı. Ya, gördünüz mü, ne çok konuştum. Hafızanın izin verdiği kadar konuştum. İnsan rüyalara inanmadığı sürece. Bilirsiniz, rüyalar da hafızadır.

Belki o rüyayı görmesem, şapkayı hiç hatırlamayacaktım. Kadınların ortasında dururken, şapkanın ne anlama geldiğini düşünmem gerekirdi. Ama size söylediğim gibi, o zamana kadar rüyalara hiç inanmazdım. Ama kısa bir süre sonra romatizmaya yakalandım. Romatizma o kadar da korkunç değildi, sonuç olarak hastalıklar insan için, bir biçimde çekilir. Ama bu gösterdi ki, artık daha fazla çalamayacağım. Çalmak benim için her şey demekti. Kendimle değil de, sadece çalmakla ilgilendiğimi söyleyebilirdim. Çalmazsam var olmayacak gibiydim. Kim bilir, belki var olmamıştım da, çalmak beni var olmama durumundan çıkardı ve yaşamamı buyurdu.

Çalabildiğim için yurtdışına çıkabilmiştim. Bildiğiniz gibi, o zamanlarda bu iş öyle kolay değildi. Çalıştığım firma yurtdışında bir çimento işi için sözleşme imzalamıştı. Ben de geri dönmedim.

Başka bir nedenim yoktu. Burada veya başka bir kurum orkestrasında çalabilirdim. Ama o depocunun anlattığı şeyi hatırladım, yani saksafonun onu dünyanın dört bir yanına götürmüş olduğunu. Sürekli beni geçmişe çeken hatıralardan kurtulmaya çalıştığımı, bilmem, söylemem gerekir mi. Ben orada çalarken hatıraların burada kalacağını düşünüyordum.

Birdenbire bu romatizma belası çıktı. Her şey adeta misliyle geri döndü. Bütün hayatım bana birden her şeyin orada olduğunu hatırlattı. Onu içimde taşıdığımı bilmiyordum bile. Çalmak olmasa, yaşamışım yaşamamışım, umurumda değildi. Madem iş dönüp dolaşıp buna gelmişti, yaşasam ne olacaktı ki? Mutlu bir rastlantı mı? İyi de mutlu ne? Benimle dalga mı geçiyordu? Sınıyor muydu beni? Ne bakımdan? Bilmiyorum.

Her neyse, şimdi ellerim daha iyi. Geldiğinizde, taşları nasıl boyadığımı gördünüz. Yok, öyle kolay değil. Eliniz titrese, fırça da titrer. Boyaların kalitesi de iyice arttı, kolay kolay silinmiyorlar. Aynı çizgileri izlemek gerek ama çizgiler silinmiş, paslanmış, zor görülüyor. İsimleri karıştırmak mümkün. Evet, gördüğünüz gibi fasulye de ayıklıyorum. Ama saksafon çalamam. Saksafon çalmak için parmakların kelebek gibi olması lazım. Şu veya bu sese dokunmaları gerektiğini hissetmeleri yetmez, derinden duymaları lazım; bakın şu parmağım şiş, sol elimdeki iki parmağı bükemiyorum. Yağmurda ağrırlar. Ama şimdi çok daha iyi. Neredeyse her şeyi yapabiliyorum. Tamirat yaparım, ağaç keserim, arabayla alışverişe ya da tamirciye falan gidilecekse giderim.

Ama bir dönem vardı ki, fincanı kaldırıp çay, kahve içemezdim, düşünün. Sağ parmaklarımın hepsi kaskatıydı. E, parmağınızı bükemezseniz nasıl saksafon çalacaksınız? Üflüyorsunuz da parmaklar basmaya korkuyor. Çalmak mümkün değil. Çalmanın lafı bile olmaz. Bir zamanlar çalardınız, şimdi hayal kırıklığı. Tüm yaşamınız bir hayal kırıklığına döndü. Parmaklara yalvarıyorsunuz, bütün gücünüzle kıvırmaya çalışıyorsunuz ama onlar ölü gibi. İsterse ağrıdan çatlasın, dayanılmaz olsun ağrısı, kırılsın, yansın, diken diken batsın ama ne olur bükülsün. Bunun nasıl olduğunu tahmin edemezsiniz. Bütün umutlar, arzular, acılar anlamsızdır artık. Bununla nasıl baş edilir?

Bir dakika, şimdi söylediğinizi asla tahmin etmezdim. Galiba sizi birisiyle karıştırdım. Ne zaman, nerede karşılaştığımızı hatırlamam

gerek. Bir şey aklıma yatmıyor. Asla tahmin etmezdim. Eğer başkası olsaydı... Yok, yok, sizi çok iyi anlıyorum. Hatta düşünüyorum da, kim bilir, belki de haklısınızdır. Sonucunda bir çıkış vardır. Çünkü çıkış yoksa çok fena. Evet, çıkış var. Ama şimdi anlamı yok. O zaman olsaydı.

Ama bakın, bir şey aniden olmayınca, hemen dikkat çekmiyor. Sonra insan boş veriyor, sonra o kadar da kötü değildir, diye avunuyor. Özellikle birileri, aynı durumda biri vardı, hatta daha kötü bir durumdaydı ama en sonunda iyi oldu diyerek size moral verdiğinde.

Bir kış günü tatilden, kayaktan dönmüştüm, ellerimin garip bir biçimde yorgun olduğunu hissettim. Biraz da şu parmağım ağrımaya başladı. Ötekiler, ağrımıyordu da halsizdi. Kayaktan diye düşündüm. Ellerim sopalardan, teleskiden, düşmekten acımıştı. Fena kaymazdım. Ama iki üç haftalığına giderdim kayağa; her kış da gitmezdim. E bu antrenmansızlıktan olmalıydı. Gelgelelim bir süre sonra öteki parmaklarım da ağrımaya ve katılaşmaya başlamıştı. Çalıyordum ama istediğim şekilde parmaklarım tuşlara basmıyordu. Yok, bu iyi değil, diye düşündüm. Doktora gittim. Önce bir elime, sonra ötekine baktı, şuradan buradan parmağımı kıvırmaya çalıştı, birkaç yerden sıktı, acıyor mu diye sordu.

"Acıyor."

"Ne yazık ki romatizma. Hem de hayli ilerlemiş. Test yapmamız gerek. Önce bir bakalım, sonra tedaviye karar veririz. Ama kesin sanatoryum gerekecek. Senede iki kez en iyisi."

"Peki enstrüman çalabilecek miyim, doktor bey" diye sordum.

"Ne çalıyorsunuz?"

"Saksafon."

Yüzüme acıyarak baktı.

"Şu anda sadece ellerinizi düşünün. Umalım da bu iş elle bitsin. Romatizmanın ne olacağı belli olmaz. Romatizma öyle bir hastalıktır ki..."

Ama onun anlattıklarını, romatizmanın nasıl bir hastalık olduğunu falan duymuyordum. Sadece çalmadan nasıl yaşayacağımı düşünüyordum. Muayene bitince, testler olmadan teşhisin zor olacağını, belki biraz daha çalabileceğimi söyleyerek beni olabildiğince rahatlattı. Tabii söylediklerine uymam koşuluyla.

Test sonuçları çok iyi değildi, ben de söylediklerini yapmaya koyuldum, özellikle de bana bir nebze de olsa umut verdiği için.

İlaçlardan başka, sabır, yüksek moral ve sanatoryum önerdi. Sanatoryuma gitmeye başladım. Orada masaj yaptırıyor, kaplıcaya gidiyordum. Her dediğini yapmaya çalışıyordum. Ama insan artık çalamadığını ve belki de hiç çalamayacağını sürekli düşününce sonuç ne olabilirdi ki. Düşünce ayrı, tedavi ayrı olursa sonuca yararı olmaz. İnsanlarla dostluk kurmaktan bile kaçındım, merhaba, merhaba o kadar. Yürüyüşten başka hiçbir yere gitmiyordum. Bazen sadece, yürüyüşten önce veya sonra bir kafeye gidip bir fincan çay veya kahve içiyordum. Başka hiçbir yere gitmezdim. Konserlere falan da gitmiyordum, arada bir iyi orkestralar, opera sanatçıları, şarkıcılar, iyi sesler gelirdi, ama hiç. Sağlık parkı genişti, yürüyüş yapacak yer çoktu. Birisinin karşıdan geldiğini gördüğünüzde ondan kaçmanıza imkân tanıyan büyüklü, küçüklü iki yanı ağaçlı yollar vardı. Bazen bir banka otururdum, birisi diğer uca bile otursa hemen kalkar giderdim. İnsanlarla beraberken kendimi kötü hissediyordum. Aslında şöyle söyleyeyim, kendimi tek başıma da kötü hissediyordum ya.

Bir tek sincaplar, fındık yemek için yanıma koşunca bir anlığına kendimi unuturdum. Her zaman yanımda fındık götürürdüm. Sanki bunu bilirmiş gibiydiler. Oturmam yeterdi, hemen yanıma koşarlardı. Düşünebiliyor musunuz? Sincapların, insanlara duydukları güven nereden gelir? Sanatoryumda insanların farklı olduğunu mu düşünüyorsunuz? Eğer öyle olsaydı, herkesi sanatoryuma göndermek gerekirdi. Orada da köpekleri bırakan insanlar vardı. Sahibini arayarak dolaşan, kaybolmuş çok köpek gördüm.

Orada değil de başka bir sanatoryumda, bilmiyorum size yurtdışında başlangıçta olanları anlattım mı? İşte böyle bir sanatoryumda, anayolda durdum, yere bir sepet koydum, başladım çalmaya. Önümden geçen insanlar, sepete para atıyorlardı. Bazen yakındaki banklara, beni dinlemek için oturuyorlardı. Bazen birisi istek parçasında bulunursa, daha fazla para atardı. Yok, hemen öyle kolay olmadı, yok değil. Ama şansım yaver gitti.

Bir gün, koltuk değnekleriyle dolaşan birisi geldi ve yanımdaki banka oturdu. Dinledi, dinledi, kalktı ve sepete bir kâğıt para attı. Sonra bir şey çalmamı istedi, sonra bir şey daha, daha sonra da sepeti getirmemi, eğilirken zorluk çektiğini söyledi ve daha büyük bir kâğıt para attı. Ondan sonra, neredeyse hemen her gün geldi, oturdu, dinledi, şunu, bunu çalmamı istedi, sonra sepeti kendisine uzatmamı rica ederek içine kâğıt paralar attı.

Yine bir gün, yanına oturmamı istedi, başladı bana sormaya, çalmayı nereden öğrenmişim, diplomam var mıymış? Yok, ona yalan söylemedim. Her şeyi dosdoğru anlattım, gittiğim okulu, çalıştığım şantiyede bana saksafon çalmayı öğreten depocuyu, bir kurum orkestrasında çaldığımı, hepsini. Başını sallıyordu ama bana inanmıyormuş gibi gelmişti. O zamanlar henüz dili az konuşabiliyordum, ancak yarı yarıya anlatabiliyordum derdimi ama o her şeyi anlamıştı.

Bir süre sonra yine çağırdı beni, yanına oturttu. Hiçbir şey sormadı, başladı şikâyete, sanatoryumun hiç faydasını görmüyormuş, yakında tekerlekli sandalyeye mahkûm olması gerekebilirmiş. Bir zamanlar dansçıymış, dans etmeyi çok severmiş. Şimdi kendi lokali varmış, adını ve yerini söyledi, onun lokalinde orkestrada çalmak istemez miymişim? Gidecekti, vedalaşmaya geldi, bana tam adresi ve yolculuk için biraz para verdi ve ne zaman oraya geleceğim konusunda sözleştik. İşte her şey böyle başladı.

Yani düşünün bir. Bir zamanlar sepet açmıştım ama yine de çalıyordum. Şimdi başkalarının sepetine para atıyordum ve hiç umudum yoktu. Onun tekerlekli sandalyeyi düşünerek koltuk değnekleriyle adım adım ilerleyişi hâlâ gözlerimin önünde. Evet, onun lokalinde çalışmaya başladığımda artık tekerlekli sandalyeyle geziyordu. Şöyle söyleyeyim, uzun süredir hiçbir iyileşme olmadığından artık malumun ilamını bekliyordum. İyileşmek şöyle dursun daha da kötüleşmiştim hatta. Tahmin edersiniz ki saksafonu unutmam gerekiyordu. Doktorun salık verdiği gibi, sanatoryuma gidiyordum ama araba kullanmaktan korktuğum için trenle gidiyordum.

Yine bir yıl trenle giderken, tren bir istasyonda durdu ve kapıda bir kadın belirdi. Kompartımanda kimin olduğu umurumda olmazdı ama bu kadın hemen dikkatimi çekti. Valizini alıp rafa koymak için hemen fırladım, gerçi güçsüz ellerimle üstesinden gelebileceğim bir iş değildi bu. Kendim bile hamal tutuyordum. Neyse ki, kapıya benden daha yakın olan bir adam önüme geçti. Kadın, aşağı yukarı orta yaşlıydı, gerçi siz de bilirsiniz orta yaşı tahmin etmek en zorudur. Zevkli giyinmişti, bakımlıydı. Artık yavaşça solmaya başlayan olgun bir güzellik yayıyordu. Bu güzelliğinde belli olan var olmanın inceliği, güzelliğinin derinliğini ortaya çıkararak böyle bir izlenim bırakmış olabilir. Yüzler, hatta genç yüzler, var olmanın yoğunluğu onlardaki fazladan şeyi ortaya çıkarana kadar

tabiri caizse sadece dışarıdan güzeldir. Düşüncelerimi saran tek şey bu değildi ancak sadece bu olsaydı şaşırmazdım. Uzun uzun ona baktım, tabii gizlice baktığımı söylemeye gerek yok ama bir yerlerde karşılaştığımızdan çok emindim. Ama nerede, başladım düşünmeye. Hatta aklıma, rüyamda orada bulunan o üzeri küçük sineklerle kaplı gibi yoğun noktalarla bezenmiş, kalın kara peçeli kadın olup olmadığı bile geldi. Bu düşünce yol boyunca aklımdaydı.

Benimle aynı istasyonda indi. Peronda ona selam vererek veda ettim, bu selama bir daha görüşemeyecek olmamızın kederini de katmıştım. Ama selamımı böyle net okuyabileceğini tahmin etmemiştim. Hiç gülümsemeden başıyla aldı selamımı. Ama bununla, bundan sonra görüşemeyeceğimizden artık iyice emin olmuştum.

Sonra bir gün, inanamazsınız, parkta bir bankta oturuyorum, sigara içiyorum, bir baktım o. Başka bir biçimde giyinmiş, sanatoryuma uygun, rahat ama yine zevkli. Uzaktan tanıdım onu. Zaten, aynı kompartımanda yaptığımız yolculuktan sonra hep düşüncelerimdeydi. Hatta gidip gelirken nerede, ne zaman karşılaştığımızı sık sık düşünürdüm, yani hemen tanımıştım. Benim oturduğum banka yaklaştı. Sanki beni tanıdığının bir işareti olarak hiç gülümsemeden, "Oturabilir miyim?" diye sordu. Çünkü sigara içmek istiyormuş ve benim sigara içtiğimi görmüş.

"Bütün banklar sigara içmeyenler için" dedi. Sigara içtikten sonra uzaklaşırken de, "Teşekkür ederim."

Hepsi bu. Yine onu nereden tanıdığımı düşünmeye başlamıştım. Çünkü artık trendeki karşılaşmamızdan çok çok önce tanıştığımızdan en ufak bir kuşkum bile kalmamıştı. Parkta, güneş ışığında daha net görülüyordu, en uzak zamanlardan görünür gibi. Birkaç sigara daha içtim. Bütün tanıdığım kadınları, bir albüme bakar gibi aklımdan geçirdim, ancak onu bulamadım. Belki o zaman çok daha gençti de değişmişti.

Birkaç gün sonra, yürüyüş sonrası kafeteryada oturmuş, kahve içiyorum, gazete okuyorum, bir şey bakışlarımı gazeteden kaldırmak için beni dürttü. Kafeterya doluydu, bütün masalarda insanlar vardı, bir baktım, tıpkı kompartımana girer gibi kafeteryadan içeri giriyor. Boş masa var mı diye bakınarak birkaç adım attı. İster istemez onun baktığı masalara, masadan kalkmaya niyeti olan var mı diye ben de baktım. Masama davet etmek aklıma gelmedi değil. Ancak sanırım reddedilmekten çekindim, öyle ya, parktaki bankta

otururken, ne gülümsemişti ne de aynı kompartımanda seyahat ettiğimiz konusuna değinmişti. Ah, tabii sizi hatırladım diyebilirdi. Bakışlarımı yeniden gazeteme gömdüm. Birden tepemde bir ses:

"Masanıza oturmama izin verir misiniz? Bütün yerler dolu da. Belki boşalan olursa, hemen geçerim, yani kısa süreliğine oturabilir miyim?"

"Buyurun" dedim oldukça sert biçimde. Beni parktaki bankta tanımadığı, aynı kompartımanda seyahat ettiğimizi hatırlamadığı için ona bozulmuştum. Konuşmak için uygun bir zamandı aslında. Ama lafa nereden başlayacağımı hiç bilmiyordum, gazete okumaya devam etmek de ayıp olacaktı. Ancak sizin de bildiğiniz gibi kadınların, derin gizleri bile anlama yeteneği vardır. Otururken biraz tereddüt etmişti ve şöyle sordu:

"Ama belki birini bekliyorsunuzdur. O zaman..."

"Rica ederim, buyurun" diye daha sıcak bir ifadeyle tekrarladım. Böyle durumlarda söylenmesi gereken birkaç sözü de kendisi söyledi, otururken ben de şaka yollu ekledim:

"Aslında, her zaman birini bekliyoruzdur da farkında değilizdir."

Görünür biçimde utanmıştı.

"Ah, çok özür dilerim" diyerek sandalyeden kalkmaya yeltendi.

"Lütfen oturun" diye onu durdurdum. "Ben öylesine söyledim."

"O zaman pastamı yiyip giderim" dedi, "Bazen yapmamam gerektiği halde kendimi tutamıyorum" dedi özür dilercesine.

Onu tamamen sakinleştirmek için:

"Lütfen, ne olursa olsun sözlerimden alınmayın, yoksa pastanın tadı hoşunuza gitmez. Bunun sorumlusu olmak istemem, laf olsun diye, öylesine konuştum işte."

"Ben de öyle anladım zaten" dedi.

Ama hâlâ utanmış gözüküyordu, barın arkasında bir anda kaybolan garson kadına huzursuz bakışından anlaşılıyordu bu.

"Lütfen rahat olun, garson şimdi gelir."

"Rahatım zaten" diyerek çıkıştı. "Neden rahat olamayayım ki?"

Garsonu kastettiğim halde, onu incitmişim gibi bir izlenim edinmiştim. Başka bir nedenle işlediğim hatayı telafi etmek istemiş olmalıyım ki şöyle dedim:

"Hiçbir durumda tesadüfün bizden yana olup olmayacağını bilemeyiz."

"Hangi tesadüfün?" dedi öfkeyle.

"Örneğin içeri girdiğinizde boş yer olmaması gibi. Bu sayede birlikte oturuyoruz."

"Tesadüf mü?" dedi, kendi kendine düşünüyormuşçasına.

"Yıllar önce, adamın birisiyle sokakta yanlışlıkla selamlaştık, o beni bir tanıdığına, ben de onu bir tanıdığıma benzetmişim; ama anlaşıldı ki tanışmıyormuşuz. Tesadüf işte, diyerek kendisinden özür diledim. O ise özrümü kabul etmeyerek beni bir kafeye davet etti."

"Kafeler tesadüfü kadere dönüştürebiliyor yani? Bunu mu demek istiyorsunuz?" dedi, sesinde alaylı bir ifade vardı.

"Neden olmasın?" dedim, sesime aynı alaycı ifadeyi vererek, gerçi alay etmeye hiç niyetim yoktu. "Her şey düşüncelerimize bağlıdır. Yani neden sizi beklediğim için gelmiş olmayasınız ki?"

"Öyle mi?" dedi, şaşırmış gibiydi, bununla beraber gözlerinde güvensizlik belirmişti.

"Olamaz mı? Sağduyuya aykırı mı? Özellikle de önceden birbirimizi tanıdığımıza göre."

"Öyle mi?" diyerek kocaman açmıştı gözlerini. Gülümseyeceğini düşünmüştüm. Ama düşünür gibi sakinleşmişti: "Herhalde beni birisiyle karıştırdınız. Çünkü sizi hiç hatırlamıyorum" dedi kısa bir süre sonra.

"Nasıl olur? Aynı trende, aynı kompartımanda geldik ya. Bir dakika, şimdi indiğiniz istasyonu da söyleyeceğim..."

"Mümkün değil, ben arabayla geldim."

"Arabayla mı?" Aslında şaşırmaktan çok huzursuzlanmıştım. "İyi de, kapının hemen yanında, karşımda oturuyordunuz. Büyük, siyah bir valiziniz vardı. Rafa koymak için size yardım etmek istedim ama başkası benden önce davrandı."

"Kusura bakmayın. Ben trene hiç binmem. Trenlerden nefret ederim. Trenlere dayanamam ben. Pencereden akıp giden o umutsuz manzaralar falan. Zaten trenlerle ilgili hoş olmayan anılarım da var."

Kendime olan güvenimi sarsmıştı. Ama ona inanmamıştım. Beni tanıdığını, kuşkusuz o tanıdığının ben olduğumu hissediyordum. Belki kurallarını bilmediğim bir oyun oynuyordu. Ya da bir şeye karşı kendisini koruyordu. İyi de neye karşı?

"Peki, şunu hatırlıyor musunuz? Birkaç gün önce, parkta bir bankta oturmuş, sigara içiyordum. Siz, oturabilir miyim, diye sordunuz, çünkü sigara içmek istemiştiniz."

Gülümsedi:

"Ben sigara kullanmam ki! Hiç içmedim. Siz kesinlikle beni birisine benzetiyorsunuz."

"Nasıl yani? Hatırlamıyor musunuz?" Oyuna izin vermemiştim. "Hani bütün banklar sigara içmeyenler için dediniz. Ayrılırken de bana teşekkür ettiniz."

"Rica etsem garsonu çağırsanız" dedi hafif bir sabırsızlıkla. "Pastamı yer giderim, sizi de daha fazla rahatsız etmem."

Hiç umut vermemişti. Özür dilerim deyip işi şakaya vurmayı da düşündüm. İnsanların kendilerine dayatılan durumlarda nasıl davrandıklarını görmeyi bazen severim. Hiç kuşkum yoktu, bu kadın, oydu. Tezgâhın arkasından çıkan garsona işaret ettim. Yaklaştı.

"Bize bir pasta önerir misiniz?"

Pasta dolu bir tepsiyle geri döndü, gözümüzün önüne tepsiyi koyduğunda sordum:

"Hangisini istersiniz?"

Gözleri pastaların karşısında çocuksu bir hevesle parlamıştı.

"Siz hangisini önerirsiniz?"

Her zaman yediğim pastayı önerdim.

"Başka birisini seçersem bozulmazsınız değil mi?"

Başka bir pastayı seçti. Ben de aynısından ısmarladım. Anlamış olmalı ki gözlerinde bir kıvılcım çaktı. Yine gülümsedi, ancak gülüşü bana sahte gelmişti. Pastayı zevkle yerken aynı biçimde sahte bir uçarılıkla şöyle dedi:

"Size bana masanızda yer verdiğiniz için minnettarım. Canım bugün öyle pasta istiyordu ki."

"İyi ki bunu seçmişiz o zaman" dedim.

"İyi de, siz bana başka bir pasta önermiştiniz."

"Mahsustan öyle yaptım" dedim. "Hani sizle aynı kompartımanda geldiğimiz, parkta aynı banka sigara içmek için oturduğumuz halde, mahsustan beni tanımadığınınız gibi. Bir yerde karşılaşmış olsak bile, biliyorum ki reddedeceksiniz. Hatta sizi rüyamda görmüştüm desem bile siz olamaz diyeceksiniz."

"Yani bu çok sıradan bir şey de olsa, olabilir."

"Hiç karşılaşmadığımızı söylediğinize göre bu *nasıl* olabilir ki?"

"Belki de beni hatırlayabilmenizin tek yoludur bu." Bana, yaşam gözlerinden akıp gitmiş gibi, bir süre sabit bakışlarla baktı.

Gülümsemesi yüzüne geri gelinceye kadar bir süre birbirimizle böyle bakıştık.

"Galiba bugün bir istisna yapıp kendime bir dilim pasta daha ısmarlayacağım." Garsonu çağırdı. O da bize pasta dolu tepsiyi getirince, önce benim bir pasta seçmemi istedi, sonra kendisi de aynı pastadan ısmarladı. "Ne kadar oburum, görüyor musunuz? Yememem gerek. Asla bir dilimden fazla olmaz... Hep sizin yüzünüzden. Çok kötüsünüz. Eğer bilseydim..." Sitem eder gibi gözlerime baktı, bu bakışlarda bir nebze telaş gördüm. Ama hemen dedi ki: "Kendimi tutamadığım için sonradan çok pişman oluyorum. Bu ikinci pasta için kendimi cezalandırmam gerekecek."

"Cezalandırmak mı? Nasıl bir ceza vereceksiniz kendinize?"

"Henüz bilmiyorum. Bir şey düşüneceğim. Tamam buldum. Eğer bir daha buraya gelirsem, kahve veya çay içerim, pasta yemem. Bu ders olsun bana da ileride unutmayayım." Kendine vereceği ceza onu zevklendirmişti. "Ya da kahve veya çay da içmem, bir bardak su ısmarlarım. Veya daha sert olurum. Bir dilim pasta ısmarlarım ama yemem. Bırakırım. Ya da iki dilim pasta, evet, evet, birini bekliyormuşum gibi, iki dilim pasta ısmarlarım. Kendine vereceği ceza onu çok eğlendirmiş gibi gülmeye başlamıştı. "Yani, biraz önce siz kendiniz dediniz ya, her zaman birini bekleriz ama her zaman bunun farkında olmayız. Bu şekilde en azından ben bileceğim. İki pasta ve ikisini de bırakacağım."

Kendini hiçbir şekilde cezalandırmaması gerektiğini söylemek üzereydim, fazladan bir pasta nedir ki, ona zarar vermezdi. İnce bir kadındı. Kafeye gelip boş bir masa aramak için durup bakındığında, bir Paskalya palmiyesi gibi görünmesi beni çok etkilemişti. Ama Paskalya palmiyesinin ne olduğunu bilemeyeceğinin farkına varmış ve daha önce düşünemediğim için özür dileyerek çay veya kahve isteyip istemediğini sormuştum.

"Hayır, hayır teşekkürler" demişti, gülerek. "Pastanın tadını bozar. Pastayla asla çay veya kahve içmem, asla." Sürekli gülerek, bir kâğıt peçeteye uzanmıştı. Bunu yaparken, bluzunun kolu bileğinin üstüne, burada veya biraz daha yukarıda, geriye, manşetinin kenarının altına doğru çekildiğinde, derisinin üzerine mürekkeple veya sabit kalemle yazılmış numaralar gözüme ilişmişti. Bu bir anlık bir şeydi. Masanın üstündeki peçetelikten bir peçete çekip aldıktan sonra, peçeteyi dudaklarına götürmeden önce, kolunu aşağı sıyırmıştı.

Bunun farkına varmamam gerekirdi, zira her şeyin farkına varmamalısınız, özellikle de bir adam bir kadına bakıyorsa. İnsanlar kendilerinde bile her şeyi her zaman beğenmezler. Kendimizde değiştirmek istediğimiz birçok şey vardır. Kendimizdeki birçok şeyle çelişiriz. Diğerlerindekiler gibi, kendimizdekileri geliştirmek isteriz. Ama bu imkânsız olduğundan, onların farkına varmadığımızda, en azından daha az külfetli olacağını kabul etmelisiniz. Ama farkına vardığımı görmüştü besbelli ve şöyle demek zorunda kalmıştı:

"Ah, çocukluktan kalma." Utanmıştı veya belki de huzursuzlanmıştı zira başını çevirerek kafenin içerisine doğru bakmıştı. Bir an sonra, pastasına geri dönmüş, kaşığının ucuyla küçük bir parça almıştı. "Çocukken en çok ne hayal ederdim, biliyor musunuz?" demişti, kaşığı ağzında tutarak. "Bir gün çok pasta yemeyi."

Gülmüştüm. Samimiyetsiz görünmüş olmalıydı ki, hiç gülümsememişti.

"Bu rüyam gerçekleştiğinde ondan vazgeçmek zorunda kalacağım hiç aklıma gelmezdi." Gözleri bir kez daha kafenin içerisinde gezinmeye başlamıştı, bir şeye veya diğerine bakıyor ve tekrar pastasını yemeye, daha doğrusu onunla oynamaya başladığında, bakışları tabağına gömülmüş gibi görünüyordu. Birden neşelenip açıkça dövüşmeye hazır görünerek "Ama benim seçtiğim ilk pasta daha iyiydi" dedi.

Daha iyi olan pasta, onun seçtiği mi yoksa benimki mi diye tartışmaya başlamıştık. Ve pasta hakkında tartışmak ne anlama gelir, bilirsiniz. Sanki çok önemli bir şey hakkında tartışıyormuşuz gibiydik. Sanki incelediğimiz şey, pasta değil de bizlerdik. Bu şekilde, yaşamımız boyunca yediğimiz en iyi pasta konusuna geldik. En lezzetli hangi pastaydı, ne zamandı, neredeydi daha çok o hatırlamıştı. Önceki en lezzetli olsa da, sonraki daha da iyiydi ve ondan sonraki ise öyle lezzetliydi ki, öncekilerin hepsini silmişti. Onu rüyası gerçekleşen bir çocuk olarak kafamda canlandırmaya çalışmıştım, çünkü o en iyi pastaları hatırlamaya iyice kendini kaptırmıştı.

Benim ise, pastalar söz konusu olduğunda hatırlayacak pek bir şeyim yoktu. Her nasılsa, yediğim en iyi pastayı söyleyememiştim. Onun en iyi pastalarına karşılık, Paskalya zamanı ninemin yaptığı *babka*nın tadının bugün bile damağımda olduğunu söylemiştim. Gerçi, gerçekten de yediğim en iyi pasta mıydı, bilemiyorum.

Önemli değildi. Bazen Paskalya'da karşılaştırma yapmak için, bir pastaneden, sonra da bir başkasından *babka* alırın ama nineminkiyle aynı lezzette olanını hiç bulamadım. Ninemin pişirdikleri aylarca dururken ve kestiğinizde içindeki tereyağıyla hâlâ nemliyken, dükkândan alınan *babka*ların iki veya üç günde bayatladığından da bahsetmeye gerek bile yok. Ayrıca, çok dolgundular. Hiç böyle *babka* yediniz mi? O zaman en iyi şeylerden birini kaçırmışsınız demektir. Paskalya zamanı gelmelisiniz. Veya hemen sonra veya hatta birkaç gün sonra. *Babka*yı tavan arasına koyup orada bırakırdık. Her gün bir dilimden fazlasını yemezdik. Denemeliydiniz.

Evlendiğimde, karım *babka*nın tarifini bulmaya karar vermişti, çünkü Paskalya'da ninemin nasıl *babka* pişirdiğini duymaktan bıkmıştı. Hatta tanınmış bir pastacıya yazmıştı. Adamın gerçekten gönderdiği tarife göre yapmıştı ama aynı olmamıştı. Ninem genelde bir seferde bir düzine veya daha çok *babka* yapardı. Yoğurma kabı hamurla taşardı. Toprak pişirme kaplarını yarıya kadar doldururdu, sonra da pasta piştiğinde neredeyse bir kabarcık gibi olurdu. Mantara benzerlerdi. Genellikle akşamüstü birer parça alırdık. Bir de ninem onları en uzun gidecek şekilde bölerdi. Böylece Paskalya uzun süre devam etmiş gibi olurdu.

Hayır, kadın Paskalya *babka*sı yememişti. Ona bundan bahsetmemi istemişti. Ama birine *babka*yı nasıl anlatabilirsiniz ki. Şeklini tarif edebilirsiniz, içinde piştiği toprak kaptan kaynaklanan çentikler olduğunu, üstünün geniş, altının dar olduğunu söyleyebilirsiniz. Ama bunlar bir şey ifade etmez. Önemli olan lezzetidir, şekli değil. Tadı nasıl tarif edersiniz ki? Siz söyleyin. Herhangi bir tat olabilir. Diyelim ki, tatlı. Tatlı ne anlama gelir? Milyon çeşit tatlı olabilir. Ne kadar insan varsa o kadar tatlı vardır. Kimisi kahvesine bir kaşık şeker koyar ve bu onun için yeterince tatlıdır, kimisi de tatlı olması için iki veya üç kaşığa gereksinim duyar. Savaş sırasında, örneğin şeker olmadığından, insanlar şeker pancarından şurup kaynatırdı, denemiş olsaydınız ne kadar iğrenç olduğunu görürdünüz, ama savaş öncesinde olduğu gibi, herkes onu tatlı bulurdu. Tatlı var, tatlı var, iki tatlı birbirine benzemez. Bugün tatlı olan, bir zamanlar tatlı olan, oradaki veya buradaki tatlı, yani hepsi farklı türde tatlılıklar.

Bu yüzden ona un, yumurta ve kremadan yapıldığını anlatmıştım, zira bildiğim bu kadardı, gerisini büyükannem kendisiyle birlikte mezarına götürmüştü. O *babka*ların tüm gizemini kendi-

siyle götürmüş olabilirdi. Geriye kalan sadece ağızda eridikleri gerçeğiydi.

Bunu ona anlattığımda üzülmüştü. Neşelendirmek için onun bana söylediği bütün pastaların elbette ki en iyileri olduğunu söylemiştim. Bir tane daha isteyip istemediğini sormuştum. Fazla yemişse ne olmuş. Üzüntüyle gülümseyerek, onu cezbedecek tek şeyin bir parça Paskalya *babka*sı olacağını söylemişti. Bu durumda, belki de bir kadeh şarap ister diye sormuştum. İstekle onaylamıştı. Kadehlerimizi dudaklarımıza götürüp şarap içerken, sonunda beni hatırlamış gibi bir bakış atmıştı. Benim ise o olduğuna dair bir şüphem kalmamıştı. İster trenden, ister parktaki banktan veya başka bir yerden. Artık hiçbirinin önemi yoktu.

Muhtemelen birini sonradan hatırlamak için önce karşılaşmanız gerek, diye düşünüyorsunuzdur. Bazen tam tersi olduğunu hiç düşündünüz mü? Bunun hafızaya bağlı olduğunu düşünüyorsunuz, öyle mi? Yani, önce bir şey olmalı ve sonra, yıllar geçse bile hafıza hepsini geri getirecek? Bana sorarsanız, bazı şeyleri kurcalamamak hafıza için en iyisidir. Bahsettiğiniz durumlara katılıyorum, öyle olmalı. Ama her zaman hafızanın yardımına gerek duymayız. En büyük ihtiyacımızın unutmak olduğu zamanlar olur. Sürekli hafızanın esiri olarak yaşamak zor olsa gerek. Bu nedenle bazen onu yanlış yönlendirmek, kandırmak, ondan kaçmak zorunda kalırız. Demek istediğim, gerçekten düşününce, burada, dünyada olduğumuz gerçeğini hatırlamak zorunda değiliz. Sizin düşündüğünüz gibi, her şeyin hafıza tarafından düzenlenme şekline göre olması gerekmez.

Kafeye gelip boş yer bulmak için etrafa bakındığında, o anda bir masa boşalsa dahi benimkine gelip şöyle soracağından neden emindim:

"İzin verirseniz masanıza oturabilir miyim? Diğer yerler hep dolu da."

"Buyurun" derdim, gerçekten de dediğim gibi.

Ve geri kalanını biliyorsunuz zaten. Hiçbir şey saklamıyorum. Neden saklayayım ki? Kadınlara mutluluk getirmedim. Bundan daha fazlasını bilmiyorum. Bununla birlikte bir kitap okuyabilir, bir film seyredebilirsiniz ve yine aynısı olur. Hep aynısıdır. Onu farklı kılacak sözcük yoktur. Evet, bana sorarsanız, her şey sözcüklere bağlıdır. Nesneleri, olayları, düşünceleri, hayalleri, rüyaları, insanın

derinlerinde gizli olan her şeyi sözcükler belirler. Eğer sözcükler değersizse, kişi de değersizdir dünya da, hatta Tanrı bile.

Eğer size ona âşık olduğumu söylersem bile bu size bir şey ifade etmez, zira bana da bir şey ifade etmiyor. Bugün de, eskiden olduğu kadar biliyorum. Veya şöyle desem daha doğru olacak, şimdi de o zamanlar bilmediğim kadar bilmiyorum. Çünkü âşık olmak ne anlama gelir? Lütfen biliyorsanız söyleyin. Onu dünyada kimseyi sevmediğim kadar çok sevdiğim halde neden birlikte olmayı beceremedik? Aslında onu sevdiğimi söylemem yetmez. Bazen, bana sonunda yaşam verenin sadece o olduğunu hissediyorum. Benim kaburgamdan değil de kendi kaburgasından yapılmış gibi, Kitabı Mukaddes'te söylenenin tersi yani. Ölürken onun kafeye geldiğini, boş masa bulmak için etrafa bakındığını ve sonra benimkine gelip şöyle soracağını göreceğim:

"İzin verirseniz..."

"Buyurun."

Oturur ama artık konuşma isteğimiz kalmamıştır. Pastalar hakkında bile konuşmayız. Her şeyi birbirimize anlatmış olduğumuzdan değil de iki çift laf edemediğimiz için. Birbirimize her şeyi anlatmak için sonsuzluğa gereksinimiz vardır, yaşadığımız kısa süre bunun için yeterli değildir. Bilmiyorum, belki şimdi sözcüklerden korkuyoruz, hatta pastayla ilgili sözcüklerden bile. Belki de bizim için daha fazla sözcük yoktur. Sözcükler olmadan pastaların neye benzediğini söylemenin bir yolu yok, hangisinin en iyi olduğunu söylemenin de.

Tahmin edeceğiniz üzere, birlikte pek de iyi değildik. Ama birbirimiz olmadan daha da kötüydük. Ayrılmıştık, tekrar beraber olmuştuk, tekrar ayrılmıştık, tekrar bir araya gelmiştik. Her seferinde tekrar ayrılmayacağız diye yemin etmiştik. Sonra yine aynısı olmuştu. Arkasından yine birlikte olmuştuk, her seferinde kafedeki ilk günümüze dönmüş gibiydik.

Size anlattım mı hatırlayamıyorum, bir keresinde ayrı sanatoryuma gitmiştim ve bir yürüyüşten sonra kafeye uğramıştım. Orada oturmuş, kahve içip gazete okuyordum. Bir an gazetenin üstünden baktığımda, onun içeriye geldiğini görmüştüm. O zamana kadar resmen ayrılmıştık. Boş masalar vardı ama bana doğru gelip sormuştu:

"İzin verirseniz?.."

"Buyurun."

"Ah, ellerin iyi görünmüyor."

"Ya senin kalbin nasıl?"

Ve bir kez daha asla ayrılmamaya karar vermiştik. Ama kısa sürede ayrılmıştık. Söyleyin bana, bu aşk mıdır? Bana sorarsanız, aşk varoluş için tatmin edilmemiş bir açlıktır. Oysaki ikimiz de varoluşla incitilmiştik. İkimiz de artık genç değildik. Benden birkaç yaş daha küçüktü, doğru, ama onun gençliğinin üzerinden de çok zaman geçmişti. Sık sık ona, vücudundan utanmamasını söylerim. Soyunurken bakıp bakmadığımı kontrol etmek için hep şüpheyle bakardı. Her zaman:

"Işığı söndür."

"Niye?"

"Lütfen kapat."

"Ama niye?"

"Anlamıyor musun?"

Anlamıyordum. Onu soyunurken seyrederken, tüm kırgınlıkları, tüm acılarıyla zenginleştiğim duygusunu taşıdığımdan muhtemelen hiçbir zaman şüphelenmemişti, bu arada zaman onun için akıp gidiyordu. Ben ise çok şey yaşamıştım, gerçi ona verdiğim değerin yanında benim yaşadıklarımın önemi yoktu. Hayır, ona acıdığım için değil. Ayrıca, aşk acıma gerektirir mi? Söylemeye çalıştığım şey, onun varoluşunu kendi varoluşum olarak deneyimlemiştim. Bu ne anlama gelir, diye mi soruyorsunuz? Bu, birinin varoluşunun tüm yükünü kendi üstüne alma arzusuna benzer. O kişiyi varoluş gerekliliğinden tamamen kurtarmayı arzularmışsınız gibi. Bu acımanın genel olarak algılanışından farklı bir şey. Böyle bir şeyin olasılığında, hatta ben sadece onu hayal ediyormuşum gibi, yaşam için yenilenmiş bir arzu hissetmiştim. Bu imkânsız diyorsunuz. İmkânsız olması mümkün. Ama bu durumda, aşkın ölçüsü ne olmalı? Acaba siz ve ben anlamı olmayan bu sözcükten aynı şeyi mi anlıyoruz? Ne deneyimlememiz gerektiği konusunda hemfikir miyiz? Etin arzusuna mı bağlı bu? Etin sınırları vardır ve bunlara ölümden çok, çok daha önce erişilir.

Onun hâlâ sağ olup olmadığını biliyor musunuz? Sizi şaşırttım mı? Dünyada sizden başka kim bana söyleyebilir ki? Sizden en azından bu kadarını öğrenebileceğimi düşünmüştüm. Zira onun artık yaşamadığını bilirsem, ben de daha uzun yaşamak istemem.

Bazen kendi kendime belki hâlâ çalabilirdim diye düşünüyorum. Veya belki de onu yaşamıma sokmaya korkmuştum. Veya artık o aşkı her şeyin tepesine taşıyacak gücüm kalmamıştı. İnsan artık genç olmadığında, sevmek ne anlama gelir? Bu konuda bir fikriniz var mı? En zor mücadele budur. Gençken varlığına son vermek o kadar da korkutucu görünmez. Ama beni görüyorsunuz, ben her zaman var olma ile var olmama arasındaki sınırda yaşadım. Orada görünüyor olsam bile, sanki sadece oradan geçiyormuşum, orada kısa süreliğine duruyormuşum, birini ziyaret ediyormuşum gibiydi, gerçi kimi bilmiyorum, çünkü kimsem yok.

Bunun için mi geri geldiğimi düşünüyorsunuz? Ama burası da benim yerim değil. Fasulye almaya geldiyseniz ne olmuş? Başka bir yere de gidebilirdiniz ve fasulyeler için olması da şart değil. Beni bulamasaydınız, her zaman başkasını bulabilirdiniz. Ne fark eder ki? Sizin için herhangi bir şeyin fark edeceğini zannetmiyorum. Sizi başkasıyla karıştırmıyorum. Gerçi uzun zamandır nerede ve ne zaman diye düşünüyordum. Bir noktada, hemen başlangıçta, sizin o olabileceğinizi bile düşünmüştüm. Hah, hiç kimse canım. Sadece aklıma gelmişti. Ama hayır. Eğer o olsaydınız, bana fasulye için gelmezdiniz. Benim gibi birinin var olduğunu nereden bileceksiniz.

Saat kaç? Ah, gitmem gerek. Evleri dolaşmalıyım. Size söylediğim gibi, her gece en az bir kere tur atarım, uyuyamadığımda genellikle iki kez. Bakın, köpekler de uyanık. O ne Reks? Eh, Pati? Otur! Beyefendiyi zaten koklamıştın. Hayır, aç değiller. Akşam erken yemişlerdi. Belki de rüya görmüşlerdir. Onları size bırakacağım. Onlardan korkmayın. Siz fasulyeleri ayıklamaya devam edin.

Amin Maalouf
Empedokles'in Dostları

Jean-Louis Fournier
Tek Yalnız Ben Değilim

Orhan Duru
Denge Uzmanı

Şiir Erkök Yılmaz
Fil Kazası

Erlend Loe
Volvo Kamyonlar

Helen Garner
Çocuklar İçin Bach

Ian McEwan
Siyah Köpekler

Eric Ambler
Dimitrios'un Maskesi

May Sorton
Kürklü Kişi

Ali Teoman
Aşk Yaşama Çok Uçuk

Eylem Ata Güleç
Uzak Değil

George Orwell
Hayvan Çiftliği

Dorothy Baker
Cassandra Düğünde

Franz Kafka
Dava

Metin Arditi
Babam Omuzlarımda

Gültekin Emre
Sürgülü Kapı

İpek Çalışlar
Halide Edib – Biyografisine Sığmayan Kadın

Frédéric Gros
İtaat Etmemek

John Gray
Ateizmin Yedi Türü

Talat Parman
Ergenliğin Tutkusu
Freud'un Makara Oyunu

Javier Marias
Tüm Ruhlar
Duygusal Adam

Mehmet Rifat
Sait Faik'i Yorumlayanlar: Eleştirinin Eleştirisi

Demir Özlü
İthaka'ya Yolculuk

Doğan Hızlan
Hatırlamak - Günlük Yaşamdan Dipnotlar

Manuel Benguigui
Alman Koleksiyoncu

Robert Creeley
Aşk İçin

Alberto Manguel
Efsanevi Yaratıklar
Kütüphanemi Toplarken

James Wood
İyi Bir Hayat

Ian McEwan
Hamamböceği
Sahilde
Beton - İlk Aşk, Son Ayin
Yabancı Kucak
Solar

Hüseyin Hamit
Bir Osmanlı Subayının Esaret Günlükleri

B. Nihan Eren
Hayal Otel

Jean-Claude Grumberg
Yüklerin En Değerlisi

Semih Tezcan
Topkapı Sarayı Oğuznamesi

Ali Teoman
Café Esperanza

Ahmet Ümit
Aşkımız Eski Bir Roman

Roy Jacobsen
Oduncular

Selçuk Baran
Anaların Hakkı
Kış Yolculuğu
Haziran
Tortu
Yelkovan Yokuşu
Türkan Hanım'ın Ölümü

Haz. Sezai Halifeoğlu
Psikanaliz Defterleri 4 – Çocuk ve Ergen Çalışmaları / Çocuk ve Ergen Cinselliği

Haz. Neslihan Zabcı
Psikanaliz Defterleri 5 – Çocuk ve Ergen Çalışmaları / Eksiklik, Aynlık ve Ötesi

Nurullah Ataç
Keziban'a Mektuplar

Vénus Khoury-Ghata
Mandelştam'ın Son Günleri

Kerem Işık
Dünyanın Güçlü Tarafı

Sabahattin Ali
İçimizdeki Şeytan - 80 Yaşında

Faruk Duman
Sus Barbatus! 2
Köpekler İçin Gece Müziği

Stella Rimington
Çifte Kıskaç

Ömür İklim Demir
Kum Tefrikaları

Wiesław Myśliwski
Fasulye Ayıklama Sanatı Üzerine Bir Tez

Claudio Magris
Mikrokozmoslar
Bir Kılıç Üzerine Çıkarsamalar

Edip Cansever
Umutsuzlar Parkı

Hakan Savlı
Kırgın Karnaval

Cevat Çapan
Bir Başka Cağrafyadan

Mehmet Can Doğan
Başka Türlü de Olur

Ebubekir Eroğlu
Açık Kaldıkça Defterim

Alphan Akgül
Bir Uçurumun Haritası

Metin And
Karagöz - Turkish Shadow Theatre
Forty Days and Forty Nights – Weddings, Festivals and Pageantry in the Ottoman Empire
Kırk Gün Kırk Gece – Osmanlı Düğünleri, Şenlikleri, Geçit Alayları

Cem Behar
Orada Bir Musıki Var Uzakta...

Alexis Gritchenko
İstanbul'da İki Yıl 1919-1921 / Bir Ressamın Günlüğü

Rachel Corbett
Hayatını Değiştirmelisin - Rainer Maria Rilke ve Auguste Rodin'in Hikâyesi

Linda Nochlin
Kadınlar, Sanat ve İktidar

Elif Kamışlı - Volkan Aslan
En İyi Dileklerimle

Bige Örer - İz Öztat
Haz/Cızzz

Bülent Eczacıbaşı
A Rip in The Sea

Derya Bengi - Erdir Zat
100. Yılında Cumhuriyet'in Popüler Kültür Haritası 1 - (1923-1950)

Tony Judt
Kusurlu Geçmiş - Fransız Entelektüelleri, 1944-1956

Haşim Şahin
Dervişler, Fakihler, Gaziler - Erken Osmanlı Döneminde Dinî Zümreler (1300-1400)

Niall Ferguson
Meydan ve Kule

Orlando Figes
Avrupalılar - Üç Hayatın Işığında Kozmopolit Avrupa Kültürü

Nina Edwards
Karanlık - Kültürel Bir Tarih

Christiane Gruber
Osmanlı-İslam Sanatında Tapınma ve Tılsım

George Eliot
Middlemarch

Ezra Pound
Kantolar

Anton Çehov
Avda Trajedi

Nâzım Hikmet
Kuvayi Milliye - Genco Erkal'ın Görüntülü Yorumuyla
Karagözüm İki Gözüm - Karagöz, My Dear

Honoré de Balzac
Bilinmeyen Şaheser - Sarrasine

Rıza Yıldırım
Menâkıb-ı Evliyâ (Buyruk)

Lâle Müldür
Milat

Orhan Pamuk
Turuncu

Marc Engelhardt
Sığınmacı Devrimi - Son Göç Dalgası Dünyayı Nasıl Tümüyle Değiştirdi?

Navie
İşgal Günlerinde Aşk

Marta Breen
Kadın Mücadelesi - Özgürlük, Eşitlik ve Kız Kardeşliğin 150 Yılı

Eugéne Ionesco
Beyaz ve Siyah
Notlar ve Karşı-Notlar

Giorgio Bassani
Surların İçinde - Beş Ferrara Öyküsü
Kuru Otların Kokusu

Boris Pasternak
Bir Hikâye

Philip Roth
Pastoral Amerika
İnsan Lekesi
Bir Erkek Olarak Yaşamım

Roger Martin du Gard
Thibault'lar II
Thibault'lar III

Ingeborg Bachmann
Frankfurt Dersleri

Italo Calvino
Seçme Mektuplar 1945-1985
Amerika'da Bir İyimser 1959-1960

Witold Gombrowicz
Günlük 1959-1969 - 2. Cilt
Kronos

Hermann Hesse
Hermann Lauscher
Sevebilen Mutludur

Kafka
Dönüşüm

William Faulkner
İki Hamlede Zafer

Marcel Proust
Swann'ın Bir Aşkı

John Williams
Stoner
Augustus